

Qijika Reş Kafilesi'nden, Umuda ve Özgürlüğe Kanat Açmış Tüm Yoldaşlara Merhaba...

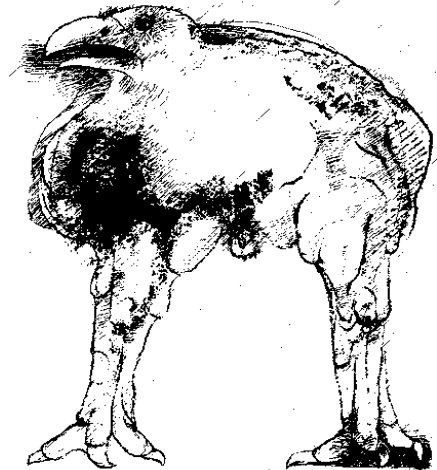
Qijika Reş Kafilesi, özgür diyarlara duyduğu özlem ve kararlılıkla kara kanatlarını daha da geniş açarak yoldaşlarıyla biran önce buluşmak telaşıyla soluksuz uçuşuna kaldığı yerden devam ediyor. Derginin ilk sayısının yarattığı yankılar ve oluşturduğu beklentiler kafilemizin yükünü arttıran aynı zamanda umudumuzu da tazeleyen bir esinti yarattı. Anadolu ve Mezopotamya'da yaşayan tanışmadığımız veya tanışamadığımız insanlara gönül bağı ve gönül ağıyla ulaşmamız, dergiyi dostane duygularla sahiplenmeleri direncimizi arttıran, yola devam etme sebeplerimizi çoğaltan faktörler oldu. Bunun yanında otoriter siyasetlerin varlığı kendinden menkul, burnundan kıl aldırmayan kimi şahsiyetlerinin ve güvercinler sürüsünün dergimiz hakkındaki hazımsız tutumları bizi şaşırtmadı; çünkü biz tepeden tırnağa, Qijik ve Reş'iz. Kara oluşumuzu, petrolün renginden değil, Ortadoğu'nun yeryüzüne inmiş tanrıları tarafından dilleri kesilen yüzlerce Yezidi bilgesinin okuduğu Mıshafa Reş'ten ve Barselona sokaklarında dalgalanan siyahî bayraklardan alıyoruz. Qijika Reş Nuh tarafından suların çekilip çekilmediğini öğrenmesi için gemiden yeryüzüne gönderildiğinde bir daha geri dönmedi; bu, onun vatan-sızlık özlemidir. Qijika Reş, Sümer'lerde akşam öttüğünde kötüye, sabah öttüğünde iyiye işaret ederdi; bu, onun pervasızlığıdır. Qijika Reş Apollon tarafından bembeyaz kanatlı uysal bir kuş iken simsiyah bir kuşa dönüştürülür; bu, onun sistem ve iktidar karşıtlığıdır. Kürt kadınları yüz yıllardır kötüyü imlemek istediklerinde 'weyla lîmîn Qijike' derler; bu, Mezopotamya'nın tiranlar tarafından çizilen yazgısına karşı suskun bir isyandır. 'Üç tane Qijika Reş'in birleşerek bir şahini Gever Ovası'nda kovaladığını gördüm' diyen bir yaşlının anlatımıdır; bu Qijika Reş'in komünal ve devrimci karakteridir. Her şeye rağmen bu topraklarda, radikal bir politikanın kapsayıcı gücünün bizi buluşturduğu yollar ve yoldaşlar, bu zor ve yalnız zamanlarda birlikte eylemek ve yaşamak hayalimizi besledi, güçlendirdi. Dergide, özellikle güncel siyasete ve gündelik yaşama çok fazla değmeyen metinlerin çokluğu, Kürt Siyasal Hareketi'nin bu topraklardaki toplumsal karşılığına radikal bir politik söylemle yaklaşan yazıların azlığı en çok eleştiri aldığımız ve önümüze ödev olarak koyduğumuz hususlar oldu. Ayrıca derginin ilk sayısı birazda ilk olması itibariyle kimi teknik özensizliklerin, yazım yanlışlarının, kaynak belirtme eksikliklerinin damgasını vurduğu bir sayı oldu maalesef. Özellikle Handan Çağlayan'ın "Analar, Yoldaşlar, Tanrıçalar - Kürt Hareketinde Kadınlar ve Kadın Kimliğinin Oluşumu" adlı kitabının bir bölümünü yayınladığımız yazıda kitabın kapağını yazının bitişiğine yerleştirmiş olsak bile, yazının kitaptan bir bölüm olduğunu ve kitabın içinde yer aldığı sayfaları belirtmemiş olmaktan ötürü sevgili Handan'dan çok özür diliyoruz. Bundan böyle buna benzer

özensizliklere düşmemek adına özel bir çaba sarf edeceğimiz bilinmesini isteriz.

Qijika Reş Dergisi, hiçbir hegemonik politikanın karşıt kutbu olmayı düşünmediği gibi, karşıtlık politikasının beslediği zihinsel konfora da sığınmayacaktır. Qijika Reş Dergisi; karşıtlık söyleminin şer odağı değil, bir dışına çıkma, kendi otonomunu yaratma yürüyüşüdür. İktidarın ve kapitalizmin dışının olmadığı iddia edildiği bir zamanda, iktidarı ve kapitalizmi kuranın tamda dışı olduğu, dışın çeperlerinde keşfedilecek ve yaşanacak patikaların sonsuz ve tükenmez olduğuna inanıyoruz. Egemenlerin en zayıf yönü ve varlıklarının temel koşulu dışın onayına bağlı olmalarıdır. Anti-kapitalist ve iktidar dışı bir politikanın kendi yerelini yaratma kudreti mümkün olduğu sürece, her türlü politik ve ekonomik ilişki ağının dışına çıkmak, bu ilişki ağlarını yerinden etmek mümkündür. Ayrıca ne salt yerelden türetilen ve başka hiçbir yere genişletilemeyen ve taşınamayan kategoriler üretmek istiyoruz ne de tarih ve mekândan soyutlanmış kategorilerle yol almak istiyoruz. Bu topraklarda iktidarı ve kapitalizmi zayıflatan her politik özneliği desteklediğimiz gibi, Halk, Sınıf ve Ulus gibi merkezi kimlik ve özneler üzerinden konuşan, "iktidar tuzacağına yakalanmış" siyasal hareketlere de uzak mahallelerde ikamet etmekteyiz. Bu sayımızda yaşadığımız topraklarda güncel politik değeri olan, gündemi belirleyen özerklik, temsili politikalar, militarizm gibi konularda kendi sözü-müzü söylemeye çalıştık. Tasarladığımız ancak yetişmeyen kimi yazı ve röportajlarımızı derginin üçüncü sayısına taşımaya çalışacağız. Daha kapsamlı ve dosya halinde bazı sayıların hazırlığı için şimdiden kolları sıvadık.

Farklı isim ve temalar ekseninde gittikçe genişleyen ve zenginleşen bir dergi yaratmak arzumuzun gelecek sayılara rengini vereceğine inanıyoruz

Söz ırmaklarının coştığı, aşk ve isyan duygusunun her sayfasına sindiği, 'umut ilkesi'nin yükseltildiği, hayret etme duygumuzu ateşleyen yeni bir sayıda buluşmak ve paylaşmak umudula...

Eylül 2010

Sonunda bu da oldu ve Wan'da anarşist amblemler ve otorite-iktidar karşıtı bir dergi çıktı. Ne demek gerek; "Wanlılar için küçük, insanlık için büyük bir adım" ya da "insanlık için küçük, lakin Wanlılar için büyük bir adım"... Kendi adıma, çok iyi ve anlamlı bir adım olarak niteliyorum bu girişimi-nizi. Hem çok uzun yollar bile, nihayetinde bir "adım" ile başlamıyor mu?

Değerli arkadaşlar,

Kürtçe uzmanı değilim (yani bu cümleden, sanki başka şeylerin uzmanıymışım da sadece Kürtçenin uzmanı değilmişim gibi bir mana çıkmaz umarım), Kürt dili hakkındaki bilgim, 18 yıl cezaevinde kalan bir insanın ortalama bilgisi kadardır. Ancak Kürtçede dört kelime, dört kelam, dört söz var ki; sonradan giydirilen libasları yakarışı ile yırtıyorlar: Xweda, xweza, bir ve qijik. Türkçe karşılıklarına getirilen Allah, doğa, anlak-hafıza sözcüklerinin mana kırılcılığına girmeden - ki konu bu değil - qijik ve Kürtçenin ruhuna dair birkaç kelam etmek istiyorum.

Sonradan edindiği tüm imge ve metaforlara rağmen, kadim Kürtçenin hüznü ruhunda qijik; "kimsesiz, gariban, başına felaket gelmiş" anlamında imlenir. "Wez qijikê", "Wez rebenê"de olduğu gibi; kudret-güç ve bir bütün olarak iktidarsızlığı çağırıştırır. Hakeza, beslenme-hareket tarzı ve yuvasını yaparken kullandığı materyallerden dolayı, iktidar karşıtı tüm davranış kiplerini anımsatır. Qijik imgesinin olumsuzlanmasında, Habil-Kabil miti negatif anlamda rol oynar. Hikâyenin sisi aslında burada başlar. İnsan Kabil, kardeşi Habil'i öldürdükten sonra cesedini orta yerde bırakır. Bunun üzerine Tanrı öfkelenir: "...Bir karga bile yavrusunun ya da türünün ölüsünü gömmeyi akıl ederken; sen, kardeşinin cesedini orta yerde bıraktın..." Bu hikâye, kendi içinde birçok paradoks barındırmakla beraber, kolumuzla çok da ilintili olmadığı için, önemli bulduğum birkaç noktaya değinmek istiyorum:

Birincisi; karga, Âdem'in oğlu Kabil'den daha vicdanlı ve inayet sahibidir.

İkincisi; insan iktidar için kardeşini öldürüp onun cesedini ortada bırakmaya teşne bir karaktere sahip olduğu için, her fırsatta aşağıladığı Qijik'tan bu bağlamda daha da aşağılaşabiliyor.

Özcesi; iktidar, bir kardeşi öldürecek, vicdansız ve inayetsiz hale getirecek olması hasebiyle insanı Qijik ile kıyaslanamayacak bir mana yitimine uğratmaktadır.

Kaldı ki; Allah'ın tüm canlıları yarattığı tezini doğru kabul edecek olursak, herhalde Qijik de, Allah'ın yarattığı bir can olması hasebiyle, saygıyı fazlasıyla hak ediyordur.

Zaman içinde kardeşini öldüren Kabil'den ise, Qijik'in

olumsuz bir imgeye dönüşmesi, iktidar paradigması açısından kendi içinde anlaşılırdır. Havva'yı bin bir entrika ile "rezil" eden iktidar, zavallı kargayı mı yüceltecektir?

Kürtçedeki tezahürüyle Qijik, tam da bu erksel anlam yarılmasını, tanrısal ve lirik bir çılgılık gibi haykırıyor. Qijik, "evdal olandır, sahipsiz olan, felaket yaşamış ve deneyimlemiş" olandır. Gayr-ı resmi, kirli ve lanetlidir.

Ceylan yemez, kuzu yemez, turna yemez, insan yemez, çocuk yemez, kuğu yemez, doymak ve varlığını idame ettirebilmek için "çökertilmiş bedene" gereksinim duymaz.

Uğursuzdur, çıkardığı ses ile hep bir haber verme halindedir. Bir şeylerin haberini verir.

Dillerin ruhları vardır, arkadaşlar, imanları vardır. İnsanları koruyan, büyüyen, dilleridir. Toprakla en masum ve arkaik ilişkisini sağlayan dilidir insanın. Kürtlerin dillerini korudukları söylenir. Hayır! Buna itiraz edeceğim. Kürtçe, Kürtleri korumuş ve sakınmıştır. Bunun hikâyesi; çetin savaşların, kavgaların hikâyesidir. O dilin, büyük kırılmalar yaşamış ve zalimce eril boklarla dolu kelimeler edindiği gibi, çoğu kelimesi de başkalaştırılmıştır. Tüm bunlara rağmen, o kadim dilin ruhunda, dün ve bugün adına direnen ve her türlü iktidarı bertaraf edemese bile, "İFŞA" eden kelimeler vardır.

Kavga, esasta, kelimelerin kavgasıdır ve ilk çalınan da kelimelerdir. Önce çal, sonra başkalaştır. İktidarın en büyük meziyetlerinden biri de budur.

Demagoji, çal ve başkalaştır repliğinin yanında basit bir ilkokul skeci gibi kalır.

Qijikler için ne denirse densin, "kardeş katilidir, biriktiricidir, suskunluk zindanının gardiyanıdır, sürgüncüdür, soykırımcıdır, linççidir, işkencecidir, talancıdır ve tecavüzcüdür" denilemeyecek. İşte bunun için Qijik kendisiyle ne kadar övünse azdır.

Kendi dışkısını yediği söylenecek: İyi de; insanı, hayatı, dünü, bugünü, yarını, bütün anlam evrenini dışkısına karıştırıp yemiyor ki! Veya dışkısını zorla başkasına yedirmiyor ki bazı şahane iktidarların hoyrat bekçileri gibi!

Hem Allah Kabil'e öfkelenirken, onun Qijik'tan daha soysuz olduğunu zaten en baştan söylememiş miydi? "... Bir karga bile..." derken, tam da bunu kastetmedi mi?

Qijik, ifşa ediyor, arkadaşlar, maskelerini düşürüyor bütün "efendi"lerin, Kazancakis gibi, "Yalanla kurtulacağına dünya, hakikatle batsın daha iyi." diyor değerli Qijika Reş kafilesi.

İyi de ediyor.

Ne güzel ediyor. Ne güzel ediyorsunuz.

Ne diyeyim dostlar... Çok kolay gelsin. Hem de çok.

E Tipi Cezaevi
C-8 SİİRT

Kimlik ve Ulus Kurgusu 'Çokluk' Gerçeği, İkili Karşıtlık ve Kürtler

Selaheddin Gezer

*'Madde 1: Büyük Millet Meclisi, Türk milletinin medeniyetin gerekleri doğrultusunda ilerlemesini sağlamak için, Kürt milleti için kendi milli gelenekleriyle uyum içinde bir Özerk Yönetim kurmayı taahhüt eder.
Büyük Millet Meclisi (10 Şubat 1922)***

*Zêr dizane, zor dizane, devê tîfînga mor dizane.***
Kürt Teali Cemiyeti Diyarbakır Sorumlusu
Dr. Fuat (1925)*

- 1- Kürtler ile Osmanlı ve Osmanlının devamı olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında yaklaşık yüz elli yıldır süren gergin ve kanlı ilişkinin, siyasal ve kültürel parametrelerinin doğası ile Batı Avrupa merkezli siyasal ve kültürel yelpazenin (milliyetçilik, ulusal kimlik kurgusu, alt-üst kimlik ilişkisi, kimlik çatışmaları, ulus-devlet inşası) doğasını karşılaştırmalı bir yöntemle ele almak.
- 2- Neredeyse bütün siyasal mücadeleler tarihi boyunca, çoklu çatışmalar üzerinden ilerlemesine rağmen kaba bir indirgemecilikle ikili çatışmalara indirgenen ve daha sonra A. Negri tarafından temellendirilen tekçi karşıtlığın siyasal ve kültürel mücadelelerde yarattığı paradoksları ve çıkmazları ele almak.
- 3- Ulusun ve kurtuluşun içine düştüğü tikanıklığın klasik mücadele perspektifleri ve mücadele/müdahale yöntemleri ile aşılmayacağından hareketle, çağa özgü tüm teorik ve metodolojik belirsizliklerin ve hayatımızın kılcallarına kadar sızmış olan iktidar yapılarının içinde alternatif direniş olanaklarını, Kürt siyasal mücadelesi ekseninde tartışmaya açmak yazımızın temel teorik çerçevesini oluşturmaktadır.

Dörtten Fazla Parçaya Bölünmüşlük ve Geç Kalınmış Devrim

Kürtlerin son iki yüz yıllık tarihi, bölgesel ya da küresel azgelişmişlik paradigması ya da kaba indirgemeci sosyolojik tahlillerle açıklanmayacak kadar karmaşıklaşmış tarihsel koordinatların içinde ilerleyen bir geç kalmışlığın ve tarih sahnesinden silinmek istenen kadim ve inatçı bir kavmin hikâyesidir. Modern dönemde ülkeler ilk önce haritalar üzerinde bölünür. Özellikle tarihin yakın dönemlerinde, resmi elbiseli ya da üzerinde çok fazla rütbe bulunan üniformalarıyla birkaç adamın, gülerek ve cilveleşerek geniş bir masa etrafında toplandığına ve masaya çarşaf gibi uzatılan haritaların üzerinde ülke sınırlarını cetvellerle çizdiklerine çokça şahit olmuşuzdur. Bölündüğü hiçbir şekilde

belli olmasın diye Lozan'dan bu yana devlet kurumlarında duvarlara asılan siyasi haritalara inat ve dört devletin, bazen vahşete varan kültürel, siyasi, ekonomik ve askeri baskına ve görmezden gelmeciliğine rağmen Ortadoğu tarihinin en güçlü direniş kültürlerinden biri, son iki yüz yıldır Kürdistan'da ortaya çıkmıştır.

Büyük Selçuklu Devletinden Osmanlı'nın yıkılışına kadar süren bin yıllık tarihsel kesitte, bütün resmi yazışmalarda ve gündelik dilde, Kürdistan diye tanımlanan toprakların belli parçalarına 20. yüzyılın başlarında üç tane ulus devlet kuruldu. Çok daha önceleri kurulmuş olan İran'ı da katarsak söz konusu devletler, neredeyse yüz yıldır Kürtlerin, uluslaşmalarını ve devletleşmelerini engellemek için bütün devlet sistemlerini, anti-demokratik, gerici, militarist, milliyetçi ve merkezîyetçi bir karaktere büründürmeye çoğunlukla razı olmuşlardır. Uzun bir zamandır Türk, Arap ve Fars milliyetçiliği genellikle Kürtlük karşıtı bir söylem üzerinden kendini var eder. Her üç devletin devlet karakteri ordu-millet-devlet-erkeklik ve geçmişe tapınma özelliklerini barındırır. Ulus-devletin harcını sağlamaştıran bu özellikler, din kardeşliği demagojisine rağmen, toplumların bilincinde, ruhunda ve vicdanında derin yarıklar, bilenmiş düşmanlıklar ve onarılması çok güç gedikler açmıştır.

"Ulus kavramı hakim kesimin elinde hareketsizlik ve restorasyon sağlarken, alt kesimlerin elinde değişim ve devrim için bir silah olur"

[Antonio Negri]

İnsanlık tarihinin en sancılı coğrafyalarından birinde konumlanmış olan Kürtlerin en büyük tarihsel trajedilerinden biri de, federalizme benzer bir tarzda örgütlenmiş olan Osmanlı'nın, 19. yüzyılda ulus-devlet illetine bulaşması ile başlamıştır. Söz konusu dönemde, modernleşme siyaseti güden her ülkenin kurucu kadrolarının tasavvur dünyasında ulus-devlet olmak, tarihsel bir ayrıcalık, aynı zamanda ilerlemenin ve modernleşmenin zorunlu bir tarih-

*** Büyük Millet Meclisi gizli Oturumu'nda Kürdistan'ın Özerkliği Yasası 64'e karşı 373 oyla kabul edildiğinde, İngiliz Yüksek Komiseri Horace Rumbold'un, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a yazdığı yazıda geçen ve meclisçe onaylanan 18 maddelik yasanın ilk maddesi. (10 Şubat 1922)*

**** 'Zenginlik belirler, güç belirler, hiç biri belirlemezse, mor tüfêğin namlusu belirler.' Dr. Fuad düzmece tutanaklarla 1925 Şeyh Said yenilgisinden hemen sonra Diyarbakır'da idam edilir.*

sel durağı olarak kabul ediliyordu. Ayrıca, Osmanlı'ya bağlı halkların ayaklanıp bağımsızlık ilan etmeleri ile başlayan ve imparatorluğun merkezini derinden sarsıp panikleten küçülme ve parçalanma korkusu, yerelin bütünüyle merkeze bağlanmasını zorunlu hale getirmişti. Alman Faşizmine göz kırpmakta ve hayranlıkla önünde eğilmekte bir sakınca görmeyen Türk Jakoben milliyetçileri, kuracakları devletin yanına bir ulus koymak zorundaydılar. Söz konusu zorunlu ulus kurgusu, Osmanlı döneminde Balkanlı uluslar ile kıyaslandığında üvey evlat sayılabilecek, adı sadece yoksulluk, göçebelik ve ağır vergilere karşı isyan etmelerle anılmış olan bir Türklükten türetilirdi. Sonradan oluşturulan Türklük kurgusu, bir zamanlar Osmanlı'nın ağır vergilerine ve savaş dayatmalarına birlikte isyan etmiş doğulu kavimlerin yurdu olan Anadolu ve Ortadoğu coğrafyasını sadece kanın rengine büründürmeyi göze alacak bir renksizleştirme hırsına dönüştü. Bayrağın kızılı, savaşta düşen gençlerin kanıdır! Bir zamanların mazlum ve yoksul kavim gerçeği, mitolojik bir tarihsellik ve antropolojik kurgularla iyice mistifike edilen bir üst kimliğe, yani şanlı bir Türklüğe terfi edecekti. Türk ulus mitinde türeyiş ve dünyaya yayılma efsanesinin adının Ergenekon olması ile Türk devlet geleneğinin en derin, en kanlı ve en büyük gizli yapılanmasının adının Ergenekon olması adeta tarihsel bir ironidir.

Ulus-Devletin Çözülüşü ve Yeni Bir Özgürlük Politikasının Zorunluluğu

Özgürlüğe ve kurtuluşa giden yollar artık tuzaklarla doludur, tehlikelidir, her an tersine dönebilen hedefler ve her an kötü mecralara akabilecek iyi niyetli erkeklerle doludur. *O yüzden artık devrim, mutlak kurtuluştan ziyade bir kurtuluş olasılığıdır. 1930'larda Modern Batı'da barbarlığın sıkıştığı yerden infilak etmesi ya da aydınlanmacı aklın büyü bozumu denilen dönemi ve 1990'larda reel sosyalizmin çöküşüyle birlikte ortaya çıkan alternatif sol ve Marksist yorumların teorik kalkış noktaları olan post-kolonialist, demokratik federalizm, ekolojik ve feminist, anti-otoriter, otonumcu ve özgürlükçü söylemler Kürt siyasal mücadelesinin gündemine özellikle son yıllarda yoğun biçimde girmiştir. 1970'lerin sonundan başlayarak 'ulusların kendi kaderini tayin hakkı' şiarıyla yola çıkan Marksist-Leninist Kürt Hareketi, 'Stalin digot: sileh û sileh' (1) marşlarından, konfederalist ve barışçı, aynı zamanda bütün Ortadoğu'yu kapsayan demokratik biraradalık paradigmasına evirilmiştir. Bu evirilmeyi tetikleyen en önemli etken, ilk bakışta ulus-devletlerin küresel ölçekte itibar kaybına uğrayıp aşınması, bunun yerine devletlerarası bölgesel blokların hayata geçirilmeye çalışılması olarak görülebilir. Fakat asıl neden, Kürtlerin özellikle bölgesel ve siyasal parçalanmışlıkları ve üç devlet tarafından neredeyse ekonomi dışı bırakılıp merkeze bağlı kılınmış olmalarının, sonuç olarak kendi topraklarında bir devlet kurmalarının zorluğunun Kürt siyasi kadroları ve Kürtlerin büyük bir kısmı tarafından kabul edilmiş olmasıdır. Ayrıca Öcalan'ın, özellikle İmralı süreci sonrasında gerçekleştirdiği yoğun alternatif teorik okumalarının da etkisiyle, alternatif

direnış ve kurtuluş olanaklarını kadrolara yaymaya çalışmasının payı büyüktür.

Avrupa'nın sömürgecilik takviminin ilk sayfasında, burunda metal bir halka olan çıplak bir Afrikalı erkek figürü ve hemen üstünde şık giyimli, misyoner bir Avrupalı tacir vardır. Avrupa üst kimliği ve kültürü başkalık ve ötekilik figürlerini kurmaya başladığında bu figürleri aynı zamanda sömürgeciliğin diyalektik zorunluluğu haline getirmiştir. Avrupa üst kimliğinin ve kültürünün başkalık ve ötekilik figürlerinin en önemli özelliği, kendilerinden olmayan her şeyi negatif bir öteki olarak inşa etmiş olmalarıdır. Oysa Türkiye Devletinin kurucu kadroları, Türklük kimliğini inşa ederken Türklük kimliğini diğer kimliklerin negatif ve zayıf nitelikleri üzerinden tanımlamakla kalmamış, Türklük kimliğini, diğer kimliklerin reddiyesi, diğer kimliklerin üstünü örten, çoğunlukla öteki olanı görünmez kılan, hatta diğer kimliklerin aslında kendileriyle aynı soydan gelen zayıf kimlikler olduğu (Kürtlerin Oğuz boyundan geldiği şeklinde ortaya atılan teorik şaka) demagojisi üzerinden kurmuştur. Türkiye insanının daha çok devlet, medya ve Kürt bölgelerinde görev yapmış bol malumat sahibi memurlar tarafından şekillendirilen Kürtlük algısında, çapraz fişekliği ve tüfeğiyle haksızlığa baş kaldıran bir eşkıya ve on çocuklu cefa çeken üç etekli bir kadın figürü üzerinden tanımlanan, dürüst, saf ve her an kandırılmaya hazır iyi niyetli bir Kürtlük mevcuttu. 60'lı ve 70'li yıllar boyunca, Hikmet Kıvılcımlı, İbrahim Kaypakkaya ve birkaç devrimciyi saymazsak, Türk sol hareketinin Kürtlük algısı böylece romantik, karmaşık ve gizemli bir iyi niyetten öteye geçmemişti. Özellikle 1990'ların ortalarından itibaren milliyetçi ve muhafazakâr kesimlerin nazarında, devlete isyan eden, hain, içtiği kaba tüküren, çocuk parasına tenezzül eden, kapkaççı, güvensiz, kriminal bir Kürtlük algısına geçiş olmuştur. Türkiye sol cephesinde ise algı hala çarpıktır, hala kompleksten beslenmektedir, hala üstten bir bakıştır, burun kıvrımacıdır ve aynı zamanda komplocudur.

Franz Fanon'a göre 'kolonileştirilen dünya sadece fiziksel ve belli bir toprak parçası olarak değil, düşünce ve değerler bakımından da Avrupa uzamından dışlanır. Avrupalılar kolonileştirdikleri insanları 'biz onları anlayamayız, onlar için insan hayatı ucuz ve değersizdir, onlar ancak şiddetten anlar, kendilerini kontrol edemezler' şeklinde tanımlarken aynı zamanda bütün negatif özellikleri (kötülük, barbarlık, sapkın cinsellik, gizemli, belirsiz, karanlık) yüklemekten geri kalmazlar. Kimliklerin hem biyolojik hem de kültürel olarak arılığı ve saflığı büyük önem taşır. Çünkü Avrupalı değerler her an kolonileştirilmiş ırkla ilişkiye geçer geçmez geri dönülmeyecek şekilde zehirlenebilir ve sakatlanabilir. Kolonyal hukuk, sınırın iki yanında ayrı ayrı uygulanır. Çünkü simgesel bile olsa bir sınır çizilmek zorundadır.' (2) Olağan Üstü Hal döneminde Kürt coğrafyası için oluşturulan hukuksal çerçeve, yaşanan vahşet ve hukuk skandalları, Bir dönemler İzmir Türk Budun Derneğinin Kürtleri kısırlaştırmak için yaratmaya çalıştığı kamuoyu süreci, İstanbul Valisinin 'İstanbul'a giriş yapan Kürtlere vize uygulanmalıdır' demesinin altında yatan milliyetçi bilinçaltı refleksi

takdire şayandır. Ayrıca internet haber sitelerindeki yorumlar kısmı, Batı yakasında Kürtlerin nasıl algılandığına dair sosyolojik ve toplumsal algı ile ilgili çok değerli ipuçları vermektedir.

Başkalık, verili değil üretilmiştir paradigmasıyla yola çıkan Edward Said'e göre 'Şark denilen yer, doğanın değişmez bir olgusu değil, bizzat yaratılmış, kurulmuş ya da şarklaştırılmıştır' Bu durum, Avrupa'nın bizi hem yaratma ve aynı zamanda dışlama biçimidir. (3) Avrupa, kolonileştirdiği dünyanın yerli ötekilerini Avrupa'ya ithal edip ihraç ederken tüm bunları kültürel antropoloji ve akademik disiplinleri yedeğine alarak yapıyordu. Türkiye'de ise durum yine en az kurucu ideoloji ve kurucu ideolojinin sosyolojik gerçeklikle kurduğu bağıntılar kadar çarpık ve biçimsizdi. Öyle ki, egemen söylem tarafından inatla dış güçlerin kışkırttığı ve aslında hiç olmayan bir etnisitenin bölgesel, ekonomik bir sorundur diye tanımlanan Kürt sorunu, Kürt sorunu olmaktan çok bir Türkleştirme sorunundan kaynaklanıyordu. Avrupa, Doğuyu kendi zihinsel kalıpları içerisinde tanımlayıp ötekileştirirken Türkiye Devleti, Kürtlüğü kendi hâkim kültürel paradigmasına eklemeyip 'onlarda bizden' geçiştirmesiyle görünmez kılmaya çalıştı. Örneğin İngilizlerin Hindistan tarihini yazıp tekrar Hindistan'a ihraç etmeleri ile devletin kurucu kadrolarının Ankara'da icat ettikleri Kürtlüğü tekrar Kürtlere satmaya kalkması benzerlik gösterir. Böylece Kürdün çıplak gerçekliği yerine Türk üst kimliğinin bir ötekisi, muasır medeniyetler teleolojisi içerisinde, daha ilkel bir aşama olarak kabul edilen bir Kürtlük temsili oluşturulmaya çalışıldı. Sonraları postmodern anlatıların, gerçeğin yanlış temsili şeklinde temellendirdiği bu süreç aklın gerçeğe taktığı bir çelme idi. Hepimizin tarihi birdir yalanını halklara yedirmeye çalışan, kurucu elitler, halkların en küçük itirazlarından en şiddetli başkaldırılarına kadar hemen hemen her dönemde askeri ve bürokratik bir hastalık olarak tanımlanabilecek kestirme ve kibirli bir tavırla, 'Türkiye'de kendini Türk hisseden herkes Türktür' dediler. Tarihin en büyük ironilerinden biri, bu gün Kürtleri, sürekli kimlik siyaseti yapmakla suçlayanların Anadolu coğrafyasındaki tüm kimlikleri sakatlayan, birbirine egemen kılmaya çalışan, ve tam bir kimlik mezbanesi yaratan güçlerin ve onların devamcılarının olmasıdır. Tanrı Dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman olan Devletin GEN'lerden ve RNA'lardan Sorumlu Bakanı Cemil Çiçek'in 'Nijeryalılara Türkçeyi öğrettik. Hakkâri ve Diyarbakır'dakine öğretmedik.' demesi ile 'Anadil hakkı ertelenemez bir insani haktır. Kürtler bizden resmi olarak anadil hakkı istemesinler' diyen imam hatipli, erkek, suni, vatanperver Türkiye Başbakanı kimlik siyasetinden öte kültürel ve ırksal teröre destek vererek aleni bir faşizme çanak tutmaktadırlar.

Negri'ye göre 'Kolonyalizm, aynılık ve başkalık üreten soyut bir makinedir. Kolonyalizmin yarattığı ırksal terörün ve tabi kılma ilişkisinin en büyük tehlikelerinden biri de ezilen toplumu tek bir ulus çatısı altında toplayıp reel toplumsal farklılıkları homojenleştirip görünmez kılma tehlikesidir'. (4) Sömürgeciliğin diyalektik kurgusunu oluşturan Beyaz ve Siyah, Avrupalı ve Doğulu, Sömüren, sömürülen

vb unsurlar, birbiriyle ilişkili işlev kazanan temsillerdir. Fakat söz konusu bu temsillerin doğada, biyolojide ve zihinde hiçbir somut karşılığı yoktur. Yine de kolonyal durumda bu farklılıklar ve aynılıkların sanki mutlak ve doğalmış gibi bir işlev görmesi sağlanır. Kürtlük ve Türklük aslında birleştirilmeye çalışıldıkça birbirinden uzaklaşan iki taraflı bir karşıtlığa dönmüş ise bunun en büyük sorumlusu, yüz yıl önce Kürtlerin temel insani haklarını gasp edip, Kürdü kendi kolonyal söyleminin ötekisi ilan eden üniter cinnettir. Oysa bu topraklarda bütün çatışmanın Türk ya da Kürt olmaktan kaynaklandığı şeklinde lanse edilen retorik, reel toplumsal farkları homojenleştiren tek karşıtlık ilkesi yani, kolonyalizmin diyalektikidir. Devletin resmi ve meşru şiddeti, faşizm ve yoksulluk, kadın sorunu, askeri ve bürokratik hegemonya, eşitsiz dağılım gibi yüzlerce sorun Kürdün de Türkün de temel yaşamsal kaygıları iken ulus ve ulusal karşıtlık tavrı bu çelişkileri görünmez kılıp muhteşem bir görme darlığı yaratmakla kalmıyor, toplumsal bir uyuşturucu işlevi de görebiliyor. Milliyetçi histerinin palazladığı empatik sefalet yüzünden, milliyetten taraf olmuş herkes, çoklu, herkesi aynı anda vuran bu sarmal vahşeti bir taraf için mubah, bir taraf için haksızlık olarak göstermekte adeta ustalaşmıştır. Türkiye Türklerindir demek nasıl tarihin en kederli kavimlerinden olan ve şu anda bile bazılarımızın evlerinde oturduğu şanlı ulus tarihinde İzmir'de denize dökülen Rumları ve Frenk'leri incitiyorsa Kürdistan Kürt'tür demek, tarihin en acımasız jenositlerinden geçmiş olan ve şu anda bile onların ektiği meyve ağaçlarının altında oturduğumuz Keldani, Yezidi, Asuri, Nasturi ve Ermenilerin tarihsel acılarına acı eklemekten başka bir şeye yaramaz. Türkiye Türktür; Kürdistan Kürt'tür demek, kocasından sürekli dayak yiyen bir kadının bedeninde ve ruhunda his ettiği acıyı azaltarak; Batmanda farklı, Konya'da farklı kılmıyor. Çocuğu okula giderken cebine harçlık bırakmayan babanın mahcubiyeti Şemdinli'de de aynıdır; Ankara'da da. Kasıklarına polis tekmesi yiyip yumurtalıkları parçalanmış bir genç kızın bir daha anne olamayacağını bilmesi, Diyarbakır ve İstanbul sınırlarını aşan bir acıdır. Ağrı'da zorla evlendirilen bir genç kızın hayata ve erkeğe olan öfkesi ile Karaköy Genelevinde her gün onlarca adamla cinsel ilişki kurmak zorunda kalan yirmi yaşındaki bir kadının öfkesi birbirine kardeşdir. Çocukları dağda vurulan ve çocuklarının duvara asılan resimlerine bakan annelerin acısı her zaman birbirine denktir; bu denklik ve acının şiddeti, şehitliğin çok ötesine bir yerlere düşer. Makatına cop sokulan gencecik bir insanın aşağılanmış ve kırılmış ruhu Metris, Diyarbakır ya da Mamak cezaevlerinin çok ötesinde devletler ve toplumlar üstü bir yayılım gösterip bütün insanlığın ruhunu parçalar.

18. yüzyılda sömürgeleştirdikleri yerli ötekilerle karşıtlık ilkesi üzerinden uluslarını inşa eden Avrupalıların asıl kimliği, kolonyal bir ırkçılık üzerinden yükselmiştir. Tarihin hiçbir döneminde ulus, halk ve ırk kavramları birbirinin çok uzağına düşmemiştir. Homojen bir ulusal kimliğin ne kadar sağlam kurulduğu, ulusu besleyen ırk gerçeğinin ne kadar homojen ve pürüzsüz kurulduğuyula bağlantılıdır. Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Türk Irkı vurgusunun

milli marşlarda boy göstermesi ve tarihin en tuhaf teorik safasatlarından biri olan güneş dil teorisinin ortaya atılması, ulusallaşma macerasının ırkçılığa uğramadan var olamaya-çağı gerçeğinin bir tezahürüydü. Günümüzde göç ve farklılığın Avrupalıların bilinçaltında bu kadar güçlü bir ötekilik ve ırksal paranoya yaratmasının en büyük sebebi aslında Avrupalı hiçbir ulusun saf bir ulus olmadığını bilmesinden kaynaklanır. Türkiye’de en katı milliyetçi ve şoven kitlelerin genellikle Türk olmayanların içinden boy vermesi bu tezi doğrulamaktadır. Baştan sona kan ve kemikten kurulmuş devletlerin şehitliklerinde yatan gencecik insanların genetik kodları çözüldüğünde ırkçıların ödünü patlatacak bir renklilik ve aslında vatan ve ulus uğruna ölen insanların büyük bir çoğunluğunun uğruna öldüğü vatandan ve ulustan olmadığı gerçeği ortaya çıkacaktır.

Halk ya da ulus kimliği toplumsal farklılıkları gizleyen ya da saf dışı bırakan bir düzlemde kutsal ve parçalanamaz bir birlik algısı yaratarak, bütün çatışmaları ve krizleri minimize eden, insanların varlığını feda edebileceği bir cemaati, yani ulusu önce hayali olarak kurar. Pratik düzlemde ise gündelik hayatın her tarafını kuşatan ulusal birlik algısı, totaliterliğe ve yüce devletin uygulamalarına boyun eğmeyi emreder. Böylelikle devletin ağızını sulandıran toplumsal arılık, temizlik ve saflık ortaya çıkar. Fransız Devrimi ulus maskesinin altında yatan totaliterliğin ve baskıcı karakterin ilk ortaya çıktığı devrimdir. Ulus, toplumsal krizlere karşı bir marihuana kadar etkili olmasıyla aslında karşı devrimcidir. Muhteşem bir yatıştırıcıdır. Bir ulus ancak tek bir genel çıkar üzerinden kendini yaşatabilir. Toplumsal düzen ve birlik bunlardan biridir. Fransız Devrimi, ulusallığı devrimci bir cephe olarak kurgulamıştı. Fakat çok geçmeden her gün bir meydana kurulan giyotinler, Danton’un uçurulan kellesi, eşitlik kandırmacısıyla devrim alanlarına sürülen yoksul sınıflara uygulanan baskı ve işkenceler, Fransız ulusçuluğunun aslında devrimci karakterinden ziyade tarihin en büyük gericiliklerinden biri olduğunu ortaya çıkarmıştı. Bu yönüyle ulusal egemenlik ya da halk egemenliği ruhsal bir kurgu yani bir kimlik kurgusunun ürünüydü. Çünkü ulusal egemenlik kavramının burjuva kavrayışı tikeldir, hegemoniktir, tarihselleşen burjuva egemenliğinin zaferidir ve Fransa’dan dünyaya yayılmış zehirli, aynı zamanda kudretli bir evrenseldir. (5) Kemalist Reformculuğun, Birinci Paylaşım Savaşının devamı sayılabilecek ama her nedense resmi söylemde ulusal kurtuluş savaşı olarak geçen döneminde, cepheden cepheye koşan ve milis kuvvetler şeklinde örgütlenip bölge savunmaları yapan solcu, Kürt ve dindar kesimlere karşı uyguladığı tasfiye hareketi Fransız Devrimindeki ulus, kimlik ve toplumsal birlik kurgusuna bir yönüyle benzemiyordu. Temel retorik, ülkenin işgali ve bütün Anadolu halklarının, dolayısıyla İslam dünyasının onurunun çiğnendiği şeklinde somutlaşan ezilen ve yok edilmek istenen halkların ortak yurt savunması tuzağıydı. Fakat ortalık durulduktan sonra Fransa’da ve Anadolu’da ortaya çıkan sonuçlar fazlasıyla birbirine benziyordu. Dışa karşı ulus denilen hayali cemaatin gücünü, otonomluğunu, birliğini hatta özgünlüğünü göstermek amacıyla savunmacı

rol oynayan yapılar, içeride aynı cemaatin çoğulluğunu yok sayarak baskıcı bir rol oynadılar. Ulus, bir müphemlik ya da belirsizlik ya da bir düş olarak kaldığı sürece ya da egemenlikle bağ kurmadığı sürece ileridir. Fakat aynı ulus, egemen bir devlet olarak biçim kazanmaya başlar başlamaz bütün ilericiliğini yitirir. Zamanla, iki tarafı keskin bir kılıç haline gelir ulusal kimlik. Jean Genet ‘Filistinlilerin kurumsallaştıkları gün onların tarafını tutmayacağım; ya da onlar da öteki uluslar gibi bir ulus haline geldikleri gün orada durmayacağım’ (6) demişti.

Foucault, günümüzün radikal siyasetlerinin birçoğunun özcü ve karşıtlığa dayalı düşünüş biçimleri yüzünden hayal gücümüzün büyük oranda öldürdüğünü söyler. Durmadan yeni toplumsal hiyerarşiler ve yeni suçlar yaratan ve basit ikiliklere indirgenmiş ve ufkumuzu daraltan siyasal düşünüş kalıpları, bizim eşcinsel olmamızın, siyah olmamızın ya da kadın olmamızın mutlak anlamda bir direniş kimliğine sahip olmamız gerektiği yanılması yaratır. Bu durum, sık sık baskı yapılarını yeniden üreten bir hınç kültürü yaratır. Yer tuzağına düşer ve bu yüzden anti-otoriter ahlakın tam karşısında yer alır. ‘Etil ve şovenist bir düşüncenin kadına kara çalmasıyla, feminist söylemin erkeği iblisleştirmesi arasında fark yoktur aslında. Karşıtlığa dayalı bu tür söylemler iktidarı yeniden üretmekten başka hiçbir işe yaramaz.’ Sosyal ve kültürel şovenizmin bu topraklarda bu kadar kök salmasının bir nedeni de, Kürtlük algısının kendini Türklüğün aşağılamasına ve baskın karakterine karşı belli bir direniş kültürü üzerinden tanımlarken, Türklük algısının kendini Kürtlük de dahil diğer alt kimliklerin üstünü ve başat rolü üzerinden tanımlamasından kaynaklanır. Yirminci yüzyılın neredeyse tüm toplumsal mücadeleleri iktidar yapılarını tam olarak çözümlenmeden iktidarı devraldıkları için çağın en iyi niyetli devrimleri bile korkunç bir hınç ve faşizm kültürünün tuzağına düşmüştür. Yaşam tarzı ve kimlik siyasetleri çoğu kez dünyayı sadece kendi mahallesinden ibaret gören bir bencilik tarafından kuşatılır. Siyahları ezen beyazlar, eşcinselleri ezen heteroseksüeller, kadınları ezen erkekler gibi birbirleriyle geniş ve karmaşık bağıntılara sahip çoklu kimlikleri de görünmez kılar ve sömürü algısını sınırlandırır. Bu kadar karmaşık kimliklerin ve sosyal konumlanışların içinden tüm gerginliği ve çatışmayı iki karşıt kimliğin ya da pozisyonun varlığına bağlamak bütün mücadele olanaklarını sınırlandırabilir; kuşatabilir ve olması gereken asıl direniş hattını görünmez kılabilir. Geleneksel tanımlamalar, kategorileştirmeler, direniş reçeteleri, aşırı güven veren umut dolu lirik propaganda metinlerinin çok ötesinde bir şeyler söylemek gerekiyor artık. Salt Kürtlük kimliğinden beslenen ve dünyayı Kürtlükten ibaret gören bir Kürt mücadelesi Kürde en fazla her birinde bir bayrağın dalgalandığı resmi kurumlar ve Kürtlerin kolektif ruhunu okşayıp bir arada tutabilecek yeni semboller armağan edebilir.

Alternatif Bir Direniş Kültürü İçin Birkaç Son Söz

En ufak hücre sine kadar iktidarın ve tahakkümün sızdığı bilgi kalıplarını ret edip yeni bir direniş ve özgürlükçü dil

yaratmak, melezleşen ve karmaşıklaşan aidiyetlerimizin ve kültürlerimizin önünde geniş bir soluklanma alanı yaratabilir. Bu melezliğin ve karışıklığın içinde bile dünyanın bu günkü egemenlerinin yarattığı ırkçı, cinsiyetçi ve kolonyalist kurguları besleyen ve sadece ikili çatışmaya indirgenmiş ben ve öteki kavramına meydan okumak zorundayız. Tıpkı, 'Sakarya ne zaman kendini bir günlüğüne bile olsa Cizre'nin yerine koymaya başlarsa o zaman kardeşleşiriz' diyen Cizreli bir baba ile, 'bin bir yoksullukla büyüttüğüm oğlum ülke sınırları içinde niçin gittiğini bilmediği bir yerde vuruldu' diyen İzmirli bir annenin gösterdikleri zihinsel olgunluğa yabancı olmayan bir dil üretmek zorundayız.

Kendi başına ne farklılık, ne melezlik, ne arılık ne hareketlilik ne de hakikat bizi özgürleştirmez ama hakikati ve tüm saydığım değerleri üreten araçları elimize geçirmek yapabilir. Gerçek devrimci pratik üretim düzeyine gönderme yapar.

[J. Holloway]

Parçalanmış toplumsal kimlikleri onaracak tek şey ulus devletlerin egemenliğini ve beraberinde getirdiği tüm hiyerarşilere karşı çıkmanın araçlarını ve imkânlarını yaratmaktır. Rönesans hümanizmi ile başlayıp bilincin tüm ütopyalarını denetlemeye aday olmuş, modern egemenlik güçlerine karşı yeni bir yaşam politikası geliştirmek zorunludur. Post-kolonyalist, anarşist ve Marksist olan bütün özgürlük hareketlerine karşı bağımsızlık kazanmış olan modern kapitalizm, Negri'nin deyişiyle artık finans manzaralar, tekno manzaralar, etno manzaralar olarak görünüyor. Kendini farklılık ve çokluk üzerinden tanımlıyor. Che'yi Converse ile sentezliyor! Her farklılık bir fırsattır saikiyle ilerliyor kapitalizm. Halkları ve kültürleri zehirlemekten ve birbirine düşürmekten başka hiçbir işlevi olmayan ulus devletlerin yerine, konfedere biçimde örgütlenmiş, zengin bir benlik ve yeterlilik duygusuna sahip çok yönlü kişiliklerin ortaya çıktığı bir yaşam kültürü yaratılmak zorundadır. Solun tasavvur dünyası, bütün ekonomik sektörlerin kendi aralarında serbest dolaşımının getireceği ve insanların deneyim zenginliğini arttıran, kapitalizmin ve ilerleme ilkesinin böceklettiği zavallı insanların yerine kendine güven duygusunu yeniden kazandırmış bireylerden oluşan toplumsal projeler üzerine yoğunlaşmak zorundadır. Tanıl Bora'nın deyişiyle yerelciliğin ve refah şovenizminin dar kafalılığına sıkışmadan, hem milliyetçiliğin gerilemesi hem de taşranın ayakta kalabilmesi için federalizm tutarlı bir siyasal alternatif olabilir.

Tüm bu zorlu devrimci pratiklerin içinde, verili bütün siyasal kavramlar yeniden tanımlamaktan çok daha zengin içeriklerini yaratmak zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Ekoteknolojinin uygulanması, tüketimin akılcı ve dengeli dağılımının sağlanması, kısa sürede bozulan malların yerine dayanıklı malların üretilmesi, uluslar arası işbölümünün zayıflatılması gerekir. Uluslar arası işbölümünün zayıflatılması kapitalizmin can çekiştiği zamanın diğer adıdır. Yerelci yönetimlerin yalıtımcı ve özyeterlilik ilkesinin yanlış algısı

sayesinde kültürel dar görüşlülüğe ve yerel şovenizme sapa-bileceği hatta yerelin kendi baronlarını ve derebeylerini yaratabilme tehlikesine karşı Kayseri'nin en büyük düşmanın Diyarbakır değil küresel iktidar odakları ve onların yarattığı siyasal ve kültürel değerler skalası olduğunu gur bir sesle haykırmak zorundayız. Buna rağmen 'bir kent ya da bir kasabada yer alan belediye sarayı, bir ulus devleti n başkan-tinden ya da parlamentosundan çok daha masumdur'(7) diyen Boockhin'e kulak kabartarak, Paris Komünü ve 1930'lu yılların İspanya geleneğini, orada kurulan biat etmeyi ret eden komünal ruhu Anadolu ve Ortadoğu şehirlerine taşımakla büyük bir toplumsal dönüşüm yaratılabilir. Küçük burjuva konformizminin bütün nimetlerinden faydalanan, 'ver kurtul, zaten doğu yıllardır tepemizde asalak gibi duruyor, biz olmazsak onlar açlıktan ölür' diyen batılı kibiri ve refah şovenistlerini utandırmak ve onları kendi kibirleri ve ırkçılıklarıyla yüzleştirmek gerekir.

Yerel yönetimler, politik özgürlüğün; politik özgürlük ise bireysel özgürlüğün zeminini sağlamlaştırır. Dayanışmacı bir yaratıcılık, insan ile doğa arasında hiyerarşik olmayan yeni bir ilişki modeli yaratmak, toplumu devletten azad etmek, doğal yaşamın reddine dönüşen, yalnızlığın ve parçalanmaların mabedine dönüşen kentleri, eko-cemaatler ve eko-sistemlere uygun olarak yeniden yapılandırmak, teknolojinin tahrip eden karakterinin yerine teknolojinin yaratım potansiyelini koymak, devlete karşı yurttaş örgütleri ve halk meclislerini kurmak, küresel kapitalizmin ve onun en güçlü ayağı olan ulus-devleti fazlasıyla zorlayacak olan devrimci zorun diğer adıdır. Mevcut ekolojik hareketlerin ekolojiyi sadece çevreyi koruma bilincinden ibaret gören kör ve dar algısını aşan, ekolojik hareketi, bir toplum ve bilim felsefesi, anti-hiyerarşik ve anti-otoriter bir toplum projesi, bir eylem ve yaşam tarzı olarak kurmak verili olana karşı devrimci bir müdahaledir.

Artık eskisi gibi tek bir merkezden yayılan ve toplumu total bir baskı altına alan iktidarların yerine merkezsiz, her yerde bulunan ve sürekli kendini üreten bir iktidar ile karşı karşıyayız. Bütün ulusalcı, sol ve Marksist hareketlerde iktidarın tek bir merkezden yayıldığına dair inanç aynı zamanda bu iktidarı devirecek yegâne gücün öncü bir devrimci parti olabileceğine dair bir inanç yaratmıştı. Bu gün, merkezsiz, dağınık ve ağlarla birbirine bağlı bir iktidar yapısında öncü partiye ihtiyaçtan çok yaşamın bütün gözeneklerine sızmış ve merkezi olmayan bir direniş hattına ihtiyaç vardır. Savaş, savaşan güçleri zamanla iki noktada birbirine çok benzetir:

Birinci benzeşme, milyonların şanlı direnişine rağmen, savaşan gücün merkezindeki iç iktidar yapılarının 'ben savaşım; ben yarattım; sahip benim' türünden bir psikolojik tutumdan beslenen ve zamanla bir nevi grup ve lider oligarşisine dönüşmesinde kendini gösterir. İkincisi benzeşme ise yine öncü güçlerin, bir zamanlar temsili olduklarını ve uğruna savaşıklarını iddia ettikleri halk kitlelerine karşı zaferden sonra küçümseyici, dışlayıcı, homojenleştirici ve hizaya getirmeci yaklaşım biçimi geliştirmelerinde kendini gösterir.

Deleuze ve Guattari'ye göre 'özgürlük, toplumsal beklen-

tilerden kaçıp kurtulma özgürlüğü değil, aksine toplumsal ilişkilere girme özgürlüğüdür.’(8) Devrim senaryoyu yırtıp atmak, içselleştirilmiş gelenekleri, beklentileri, dışsal politik ve ekonomik kurumları unutmak veya yıkmak sorunu olduğunda, geriye hiçbir ilişki kalmaz. Aksine devrim, senaryoya eklemelerle, başka yerlerden stratejiler ödünç alıp umulmadık değişikliklerle gerçekleşir. Kuramsal normları doğrudan bir kenara fırlatmak yerine, başka yerden düşünceler taşıyarak, sapmalar ve alternatifler dizisi sunarak hegemonik söylemelerin tutarlılığı yerle bir edebilir. Dünya devrim tarihi boyunca, geleneğin ve bizden olmayan herkesin reddi üzerine yükselen dar örgütçülük, totaliter ve merkezietçi parti disiplini, devrime sadece bol miktarda ölen ve küsen devrimci armağan etmiştir. Dünya devrim tarihi, katı olan her şeyin buharlaştığı bir yaşam gerçekliğini gözlerimizin içine soka soka, iktidar üretmeyen toplumsallıkların acilen oluşturulması üzerine bize zengin dersler ve deneyimler bırakmıştır

Yine Tanıl Bora'nın deyimiyle 'Mezopotamya'yı 'baştan aşağı Kürt' gören ve her baktığı 'şey'de Kürtlük gören bir bakışın hâkim olduğu bir iklimde, yerinden yönetim, âdemi merkezileşme vb. ilkeler, taban demokrasisini değil, yerel otokratların gücünü pekiştirmeye yarayacaktır.’(9) Özerklik kavramı, zamanla iktidarların bu bizim iç meselemiz şeklinde oluşacak bir pervasızlığına dönüşebilir. Demokratik bir federasyon talebi, çoğulculuk ilkesine, ortak ilkeselliğe ve demokratik bir kültüre dayanmadığı sürece içe kapanma, yerelci bir tutuculuğa meyillenip bütün evrenselliğini yitirebilir. Söz konusu tehlikeyi aşmanın yolu, devrimin sadece kurumları ve ekonomik ilişkileri değil, canlı ve cansız bütün evrenle girdiğimiz ilişkileri, bilinci, yaşamı yorumlayışımızı

ve arzularımızı kucaklama gerçekliği olduğunu kavramaktan geçer. 'Tüm tahakküm ve hiyerarşi tarzlarına, sadece burjuvaziye değil, tüm toplumsal sınıflara ve mülkiyet biçimlerine karşı olan özgürlükçü bir bilinç ve bir eylem tarzı yaratmak zorundayız.’(10) Devrim, toplumsal donuklaşmaya ve donmaya karşı sadece bilimin ve kültür politikalarının yetersiz olduğunu, sanatın dönüştürücü ve uyarıcı gücünün özgür ve eşit üstün insanlar cemaatinin pratik koşullarını yaratmada en önemli silahlardan biri olduğunu kabul etmek zorundadır. Bireyin devletten kurtarılması o kadar acil ve öncelikli bir hal almıştır ki, yerküre tarihin hiçbir döneminde iktidar karşıtı ve total itaatsizlik barındıran bir provokasyona bu kadar ihtiyaç duymamıştı.

Kaynakça

- 1- 'Stalin derdi ki: silah illa da silah'
- 2- Franz Fanon - Yeryüzünün Lanetlileri - Versus / 2007
- 3- E. Said & Şarkiyatçılık & Metis / 2004
- 4- A. Negri & M. Hart / İmparatorluk / Ayrıntı / 2008
- 5- A. Negri & M. Hart / İmparatorluk / Ayrıntı / 2008
- 6- Jean Genet 'Interview Avec Wischenbart & Paris 1991
- 7- M. Boockhin /Kentsiz Kentleşme/ Ayrıntı / 1999
- 8- P. Goodchild / Deleuze & Guattari Arzu Politikasına Giriş Ayrıntı / 2006
- 9- Federasyonu Düşünmek – Tanıl Bora – Birikim Dergisi Sayı: 256-257
- 10- M. Boockhin / Ekolojik Bir Topluma Doğru / Ayrıntı / 2005

19 ağustos 1979'da çekilen bu resimde olanlar, İran İslam Devriminin önder kadrolarının en büyük müttefikleri olan Kürtlere ve solculara sunduğu bir devrim hediyesidir. Resimdeki trajedinin daha önceki Fransız, Rus ve Kemalist devrimlerde olanlarla benzerliği bize iktidarların kendi iktidarlarını süreklileştirmek için giriştikleri total benzeştirmenin (açık faşizmin) ve devletlerin tarihini özetlemektedir. Devrimden hemen sonra Humeyni'nin 'devrimde en büyük müttefikimiz solcular ve Kürtlerdi' demesi Kürtleri ve solcuları iktidarların mezbahanesinden kurtaramamıştır. Resmin özeti çok nettir: Yapılan şey, insanları özgürleştiren bir devrim değil yeni bir cumhuriyetin kuruluşudur; yüce ve mukaddes kurtuluşlarını tek kurtuluş reçetesi olarak kendi kitlelerine sunan tüm devletler ve devrimler ya benzeştirir; ya öldürür!...

Özerkliği Düşünmek: Herkese Biraz Özerklik!

Çetin Güre

Bir yanda kapitalizmin ve diğer yanda ulus devletlerin beraberinde getirdiği özgül ekonomik, siyasi ve kültürel sorunlara 'köktenci' bir çözüm olarak özellikle Anarşist ve Marksist kuram içerisinde yer bulan özerklik (otonomi) düşüncesi günümüzde burjuva liberal demokrasilerinin de dâhil olduğu bir konudur. Özerklik, orta çağda merkezi krallıklara karşı toprak sahipliği biçiminde, feodal beylerin özerkliği olarak; imparatorluklar döneminde dini gruplara verilen özel statü olarak; ulus devlet(ler) döneminde etnik ve ulusal azınlıklara verilen bir güvence olarak; Paris komünü, Chiapas ve Porto Alegre deneyimlerinde 'doğrudan demokrasi' biçiminde geniş bir dönemi kapsamakta ve farklı uygulama biçimlerine sahiptir. Günümüz dünyasında özerklik konusunun yeniden gündeme gelmesinde, bir yanda çok etnikli ulus devletler dâhilinde yaşanan çatışmaların çözüm beklemesi ve 'tek ulus-tek devlet' siyasi sistemini bu çatışmaların krize uğratması; diğer yandan 90 sonrası küreselleşme süreciyle birlikte refah kapitalizmi dönemin üst yapı kurumsallaşması olarak gelişen müdahaleci, katı, merkeziyetçi, hantal devletin neoliberal hegemonya inşasında eleştiriye konu olması ve son olarak reel sosyalizmin yıkıntıları, deneyimleri üzerinden özgürlükçü, liberter, anti-otoriter ve iktidara/devlet iktidarına mesafeli olma gibi prensiplere dayanan "yeni bir devrimci solun" bu yeni hegemonya sürecini hem teorik hem de pratik 'direnişlerle' engellemeye çalışması ve son olarak devlet kurumunun tarihsel bir olgu olduğu, insanlığın değişmez bir kaderi olmadığı, tarihin belirli bir kesitinde ortaya çıkması gibi bir gün ortadan kalkacağı düşüncesinin gelişmesi gibi nedenler sayılabilir. Böyle bir konjonktürde özerklik kimi zaman neoliberal düşünce tarafından müdahaleci devletin karşısına konulan merkez-sizleşme (desentralizasyon), yerellik, yerinden yönetim gibi kavramlar; kimi zaman ise yine merkezi devlet iktidarının karşıtı olarak devlet merkezli siyaset yerine toplum merkezli, devletsiz siyaseti koyan sol düşünce içinde doğrudan demokrasi, özyönetim, otonomi, kantonculuk, federalizm gibi kavramlar bağlamında kullanılabilir. Bu haliyle özerklik düşüncesinin bir hukuki-idari boyutu bir de siyasi-felsefi boyutu olduğu söylenebilir. Hukuki-idari boyutu içinde özerklik bu gün özellikle çok etnikli ulus devlet yapılarında/bünyesinde uygulanmakta olan ve alternatif bir eşitlikçi/katılımcı ekonomik modele sahip olmayan örnekleri, siyasi-felsefi boyutu ise kısmen uygulandığı düşünülen (Chiapas, Porto Alegre gibi) bölgelerde temsile dayanmayan, katılımcı bir siyaset ve alternatif bir ekonomik modele sahip örnekleri ifade etmektedir. Özerklik, ister hukuki-idari model olarak, isterse siyasi-felsefi model olarak uygulanıyor olsun her iki durumda da hem hukukun hem de

siyaset felsefesinin önemli tartışmalarını bünyesinde taşıyan açık anlaşılır bir mesele değildir. Dolayısıyla özerklik karnatimizce her iki boyutunun da etraflıca tartışılmayı hak ettiği bir konudur.

Özerklik konusu Türkiye gündemine 90'lı yılların ikinci yarısından sonra girmeye başlamıştır. Bu gündemin belirlenmesinde Kürt siyasi hareketi tek ve en önemli özne olmuştur. Bu süreçte özerklik, "Demokratik Özerklik" kavramıyla karşımıza çıkarken, kavram daha çok "Kürt Meselesine" bir çözüm olarak Kürtlerin idari-hukuki bir reform önerisi olarak algılanmıştır. Belki de sadece bu nedenle ne genel olarak "özerklik" ne de özel olarak "Demokratik Özerklik" gündem yaratacak bir tartışmaya konu olmamış ve özellikle sol siyaset içinde karşılık bulamamıştır. "Sadece bu nedenle" olarak ifade etmeye çalıştığım şeyin kendisinin dahi başlı başına analizleri gerektiren bir sorun olarak değerlendirilebileceğini düşünüyorum. Öyle ki "bu neden"; bu öneriye karşılık vermesi gereken/beklenen sol tandanslı politik grupların sırf Kürt olmaya ilişkin bilinç atındaki gizli bir ırkçılığın tezahürü olarak da okunabilir. Böyle bir gizli ırkçılığın kendini dışa vurumu elbette Kürdü, 'homo politicus' olarak yetkin, yeterli görmediğini dile getirme biçimindeki doğrudan ifadelerde değil, bilakis Kürd-i siyaseti, siyasetin evrensel ilkelerinden yoksun gören, bu siyaseti Kürde ve Kürt meselesine sıkıştıran, daraltıp sınırlamaya eğilimli, "Kürt sorununun çözümüyle birlikte Kürt siyasi hareketinden beklenenin siyasi alandan çekilmesi ve bu alanı 'asıl aktör ve soruna' bırakmaları" anlamı çağrıştıran etnomerkezci ifadeler, düşünceler, fikirler arasında okuyabiliriz. Kürt siyasi hareketine dönük böyle bir ırkçılığın olmadığını düşünenlere Avrupa'da siyasi parti düzeyinde aktif siyasetin içinde olan 'göçmen kökenli' siyasetçilere neden sürekli sadece göç, göçmenlik ve entegrasyon gibi konularda görev(ler) verildiği hususunda düşüncelerini öneririm. Yine benzer biçimde bu ülkelerde okuyan 'göçmen kökenli' öğrencilerin, yaşayan sanatçıların sadece göç ve göçmenlik konusunu işleyen bilimsel ve sanatsal çalışmalar yapması yönünde desteklendikleri, özellikle bu konulara yönlendirildikleri, sadece bu alanda kazanılan başarıların değerli görülmesi ırkçılık değil de başka neyle açıklanabilir? Almanya'da başarılı Türk dönercilerin hikâyelerinin medyada sıkça işlenmesi yoluyla göçmenlerin gastronomi sektörüne özendirmesi iş piyasasının etnik ırkçı segmentasyonu dışında başka bir anlama gelebilir mi? Bu örneklerde ırkçı olan şey, her şeyden önce her göçmenin insanî özelliklerinden soyutlanıp bir "göçmen" uzmanı olarak üretilmesi; buna bağlı olarak göçmen bir vatandaşın, sözde evrensel ilkelere sahip olduğu varsayılan hukuk, siyaset ve ekonomi gibi alanlarda

söz söylemeye ehil olamayacağı kurgusudur. Bu ise, evrensel olduğu düşünülen ve buna uygun 'üstün' kompetenslere sahip olmayı gerektiren alanlardan göçmenlerin dışlanmasını, bu alanlarda görünür olmamasını beraberinde getiren ırkçı uygulamaları doğurmaktadır. Benzer ırkçı kurguyu legal Kürt siyasal hareketini "kimlik ve bölge siyaseti" yapmakla suçlayan mantıkla, 'Demokratik Özerkliği' sadece Kürt sorunu için Kürtlerin savunduğu bir düşünce olarak görüp arkasını dönen yaklaşımla ilişkilendirmek ne abartı ne de Türkiye siyasal alanını yanlış okumaktır. Demokratik Özerklik düşüncesine biraz daha yakından bakınca bunun sadece Kürtler için, Kürt meselesi için düşünülmüş bir reçete olmadığı, tersine ister yanında ister karşısında olunsun "devletsiz ortak bir yaşam" şeklinde formüle edebileceğimiz bir siyasi düşünceye dayandığı görülecek, DTP-BDP çizgisinin parlâmentoya sunduğu gensoru önermeleri, bu yapının bölge ve kimlik siyaseti yapmadığını, tersine "madun siyaseti" yaptığını gösterecektir. Dolayısıyla demokratik özerkliği, bunu da kapsamakla birlikte sadece Kürtlerin Kürt meselesi için önerdikleri bir çözüm olarak kodlamak, bunu Türkiye'nin mevcut başka siyasi, iktisadi, toplumsal sorunlarını çözme gücünden mahrum bir düşünce olarak görme anlamına gelir ki bu Kürt siyasal hareketine 'siz Kürt meselesini çözün', 'Türkiye sorunlarını biz çözeriz, bu bizim işimiz' gibi latent ırkçı bir mesaj iletmektir. Benzer biçimde, öyle olmadığı halde legal Kürt siyasal hareketini 'kimlik ve bölge siyaseti' yapan bir parti olarak 'çağırarak', her şeyden önce onları 'bölge siyaseti yapan' bir siyasal aktör olarak inşa etmek ve diğer taraftan onlara 'Türkiye siyaseti yapmayın' demenin zımni bir ifadesi anlamına gelir ki, bunun adı da literatürde latent ırkçılıktır.

Kıscacası "Demokratik Özerklik" düşüncesi ısrarla kapitalist ve ulus devlet dünya sistemden alternatif bir ekonomik ve toplumsal örgütlenme modeli biçiminde bir kopuş olarak siyasi-felsefi anlamıyla görülme istenmemiştir. Öyle ki Chiapas ve Porto Alegre gibi deneyimlere Türkiye'den "selâm gönderen yoldaşlar" benzer bir sürece Kürtleri ve Türkiye'yi sokabilme potansiyeline sahip ve yanı başlarında konuşulan "Demokratik Özerkliğe" kolayca sırtlarını dönebilmişlerdir¹. Özerkliğe, doğrudan demokrasiye, otonomiye politik olarak sahip çıkan, dolayısıyla Paris Komününden, İspanya deneyiminden, fabrika öz yönetimlerinden, Chiapas'tan, Porto Alegre'den heyecanla söz eden sosyalist ve anarşist gruplar dahi "Demokratik Özerklik" konusunda yeterli sahiplenmeyi gösterememişlerdir².

Böyle bir politik sahiplenme ve 'queer yoldaşlığı' (J. Butler) yolunun açılmasına bir katkı olarak düşünülen bu yazı, Türkiye'nin son birkaç yıldır "demokratikleşme yolunda ilerlediği" iddiasının ortalarda dolaştığı bir dönemde genel olarak "özerklik" ve özel olarak "demokratik özerklik" konusunu tartışmanın gerçek bir demokratikleşme adına -militarizm karşıtı, cinsiyetçilik karşıtı, ırkçılık karşıtı, anti-kapitalist- merkezi önemde olduğundan hareketle özerklik kavramını tartışarak Avrupa'da idari-hukuki olarak uygulama bulan özerklik deneyimlerinden hareketle bu uygulamalarda göze çarpan sorunlara, güçlülere dikkat çekmeye çalışacaktır ve bununla özerkliğin sadece idari-hukuki bir biçimde dahi olsa hayata geçirilmesinin oldukça önemli sorunlara gebe, gerilimli ve çatışmalı bir süreç olduğunun ve sanıldığı kadar kolaylıkla hayata geçirilemeyeceğinin görülmesi umut edilmektedir. Kavramın siyasi-felsefi anlamı daha geniş bir araştırma ve okumayı gerektirdiğinden burada ele alınmayacak ve başka bir tartışma metninin konusu olacaktır. Böyle bir okuma öncelikli olarak 'modern devlet' olgusu, 'devletsiz siyaset' anlayışı, 'iktidarın doğası', 'toplum' ve 'topluluk' gibi konuları etraflıca ele almayı, tartışmayı gerektirir. Çünkü siyasi-felsefi anlamı içinde özerklik, toplulukların kendi kuruluş ve varoluşlarını merkezi bir devlet olmaksızın devam ettirebildikleri, dolayısıyla iktidarın yönetenlerde değil, topluluğun kendi elinde bulundurduğu bir politik varoluşu ifade etmektedir.

I. Özerklik Nedir?

Özerklik kavramının kesin bir tanımı üzerinde bir uzlaşma olmamakla birlikte kavram, federalizm, desentralizasyon, bölgesel yönetim, yerel yönetim, özyönetim gibi benzer çağrışımlara sahip kavramlardan farklı bir anlama sahiptir. Kavramın tam, herkesçe kabul edilen bir tanımına ulaşmada pratikte birbirinden farklı özerklik uygulamalarının bir zorluk yarattığı söylenebilir. Bire bir kelime karşılığı "Kendi yasasını yapmak" anlamına gelen özerklik, Yunanca "Yasa" ve "Egemenlik" kavramlarından gelmektedir. Kavramın sırf bu etimolojik anlamı yeni bir "egemenlik" durumuna ve bunun da "yasama gücüyle" ilişkili olduğuna gönderme yapmaktadır. Bu anlamı içinde özerklik, "bağımsızlık" olarak tanımlanabilir. Bu, herhangi bir gücün belirleyiciliği altında olmaksızın yasa yapma ve bu yasaları uygulama gücü ve yetkisini kullanabilme olarak bağımsız bir devlet olma durumunu ifade etmektedir. Türkçede kullanılan "özerk üniversite" tamlamasındaki anlama bakarak düşündüğümüzde özerklik, "kendisiyle ilgili konularda merkezden bağımsız karar verebilme" biçiminde bir anlama sahiptir ki bu ne tam manasıyla merkezden bir kopuşu ne de doğrudan merkeze bir bağlı olma durumunu ifade etmektedir. Dolayısıyla özerklik kavramı, yeni bir egemenlik durumunun yol açtığı "bağımsızlık" anlamının yanı sıra kendisiyle ilgili işlerde merkeze bağlı olmaksızın, kendi işleri hakkında karar ve

Kantonlar" düşüncesi tartışılmaktadır (Bert Alan, Kürt Ulusal Sorununda Çözüm: Devletsiz Federal Kantonlar, Apolitika, Sayı:2, S.3-8, 1994)

1 Ne ilginçtir ki, bu satırları yazarken Birgün gazetesinde 'ÖDP'nin Kürt Sorununda Çözüm Önerileri' toplantısına ilişkin haberi okuyorum. Sosyalistler, Demokratik Özerklik projesinin tartışılması gerektiğini, önemsenmesi gerektiğini belirterek bunun "80 öncesi sosyalist solun 'söz, yetki, karar halka' sloganında karşılığını bulan bir proje" olduğu dile getiriliyor. Toplantı katılımcılarının ifadelerinde, sosyalistlerin Demokratik Özerklik önerisine şimdiye kadar yeterli alâkayı gösteremediklerini, konunun tartışılmasını Kürtlere bıraktıklarını ima eden cümlelere rastlıyorum. www.birgun.net/politics_index.php?news_code=1287649530&year=2010&month=10&day=21

2 Oysaki 1994 yılında, henüz Kürt siyasal hareketini ayrılma, bağımsız Kürt Devleti kurma siyasetinin belirlediği yıllarda çıkan anarşist Apolitika dergisinin 2. Sayısında Kürt meselesinin çözümü olarak "Devletsiz federal

yetki sahibi olma, kendi işlerini yönetme, düzenleme olarak tanımlanır. Etnik azınlıkların hakları nazarından özerklik, “sınırlı bir yerel idare”, “özyönetim” ve “bağımsızlık” arasında değişebilen anlamlara sahiptir (Benedikter, Thomas, Autonomien in Europa). Benedikter’e göre çoğu durumda özerk bölgeler, etnik ya da kültürel farklarla karakterize olan, bölgeye ilişkin dâhili konularda yasa teklifinde bulunma ve idare açısından özel yetkilerin tanıdığı ancak devletin egemenliğinden kopmamanın güvence altına alındığı egemen devlet içindeki bölgelerdir.

Biraz daha hukukî kavramların içinden ve etnik azınlıkların hakları açısından tanımlaya çalıştığımızda özerklik, etnik, dinsel, kültürel bir grubun “hukuk öznesi” olarak tanınması anlamına gelmektedir. Bir grubun hukuk öznesi olarak tanınabilmesi için en asgari koşul “yasama, yürütme, yargı” gücünden en az birini kullanıyor olması, başka deyişle gruba en azından bu yetkilerden birinin devredilmiş olmasıdır. Dolayısıyla özerklik, egemen bir devletin tekelinde bulundurduğu yasama, yürütme ve yargı yetkisini paylaşması, dağıtması olarak desentralizasyon anlamına gelmektedir. Bu güçlerin dağıtımıyla “özerk bölgeler” egemen devlet tarafından hukuk öznesi olarak kabul edilmiş sayılırken uluslar arası hukuk açısından hukuk öznesi olarak görülmezler. Ancak bunun da istisnası olmakla birlikte, yürürlükte olan uluslar arası hukuk açısından bu hukuku yapan, buna taraf olan organ şimdilik bağımsız devletlerdir.

Özerklik güçler ayrılığının bir aracı olarak görülebilir, bu sayede devletin bütünlüğü farklılıklara saygı duyulması yoluyla gerçekleşmiş olur. Klâsik anlamda modern devleti belirleyen üç temel özellikten söz edilebilir: Bunlar sırasıyla, toprak, halk ve şiddet. Toprak, devletin egemenlik sınırlarını; halk, devlet egemenliğinin meşruiyetini kabul eden nüfusu; şiddet ise sadece devletin tekelinde bulunan zor kullanma gücünü belirtir. Dolayısıyla devletlerin, egemen olduğu toprak(lar) üzerindeki hak iddialarını, bu topraklardan bir parçanın başka bir egemene devrinin kendi egemenliğine bir tehdit olarak görme eğilimi territoryum ilkesiyle ilişkilidir. Yine benzer biçimde halk, devletin tanımladığı ve temsil edilebilir, homojen ve sabit bir nüfus olarak tasavvur edilir ve bu tanım, temsil edilebilirliği, homojenliği ve sabitliği tehdit eden girişimleri devletler bertaraf etmeye çalışır. Sınırları belirli teritoryum (devlet toprakları) ve halk üzerinde devletin uyguladığı şiddet araçları ve pratikleri dışındaki araç ve pratikleri devletler, gayri meşru olarak tanımlayıp bastırma yoluna gider. Devlet kendi meşru şiddetinden başka bir şiddeti meşru olarak görmez. Dolayısıyla özerkliği, devletin bu unsurlarını tehdit etmeyen, ancak belirli bir bölgede yaşayan halkın kendi kendini yönetebileceği yetkilerin bunlara devredildiği, diğer yetkilerin merkezi devlette kalmaya devam ettiği bir idari-hukuki yönetim biçimi olarak tanımlayabiliriz. Bu, özellikle çok etnikli/uluslu devletlerde yaşanan çatışmaların çözümü için tercih edilen yollardan biridir.

Azınlık haklarının korunmasının, geliştirilmesinin yol-

larından biri olarak özerklik, yaklaşık 16.yüz yıldan beri değişik biçimlerde uygulanmaya gelmiştir. Özellikle ulus öncesi dönemde dinsel kimliklere göre tanımlanan topluluk yapılarında çoğunluk veya azınlık olmalarına göre kâh Müslümanlar, kâh Protestanlar, kâh Yahudiler özerklik statüsü elde etmişlerdir. 20. Yüzyılın birinci yarısında politik çatışmaları önlemek adına değişik durumlarda özerklik uygulamalarına rastlanmaktadır. Avrupa’da bazı ulusal azınlıklara 1. Dünya savaşı galipleri tarafından özerklik sözleri verilmiştir. Ancak verilen sözler kısmî yerine getirildiğinden Avrupa’nın çok etnikli yapısında çatışmalar yaşanmaya devam etmiştir. II. Dünya savaşı sonrası ve bunu takiben soğuk savaş döneminde özerklik konusunda zorluklara ilişkin politik tartışmalar genişlemeye başlamıştır. Bu dönemde her ne kadar ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı BM sözleşmesinde ve AB’nin sivil ve siyasal haklar anlaşmasının ve devletler hukukunun temel bir ögesi olarak tespit edilmiş olsa da bunun uygulanması sadece post-kolonyal dönem halklarıyla sınırlandırılmıştır. Ancak yine de bağımsız devletlerin sınırları içinde kalan azınlıklar ve yerli halkların kendi kendini yönetme hakkı saklı tutulmuştur.

Son bir hususun altını çizerek kavramsal açıklamalara burada son verelim. Tarihsel olarak uygulanma alanı açısından bir farklılık olsa da özerklik ile özyönetim anlamda kavramlar olarak kullanılabilir. İşleyiş, mantık ve sonuçlar açısından her iki kavramın benzer uygulamaya işaret ediyor olmasının yanı sıra her iki kavramın da çok yakın etimolojik anlamlara sahip olması böyle bir kullanımı mümkün kılmaktadır. Kavramlar arasında bir ayrım çizgisinin nereye çekileceği güç olmakla birlikte özyönetim kavramının farklı bir uygulama alanına işaret ediyor olması her iki kavram arasındaki farkı anlamamıza yardımcı olabilir. Sosyolog K. Cangızbay, özyönetimin, “bir işletmenin orada çalışanlarının tümü veya işçiler tarafından demokratik yönetimi” olarak tanımlandığını söylüyor (K. Cangızbay 2003: 155). Cangızbay, özyönetim kavramının bu şekilde tanımlanmasının kavrama alansal ve nicel bir sınırlama getirdiği itirazından³ hareketle, kavramın sadece bir ekonomik üretim sistemi içinde değil ulusal düzeyde bir sistem, hatta uluslar federasyonu ya da konfederasyonu biçiminde ele alınması gerektiğini söylemektedir (age. S. 155). Dolayısıyla Cangızbay özerklik ve özyönetim kavramlarını aynı anlama gelecek şekilde kullanılabileceğini ifade etmiş olmaktadır.

II. İdari-Hukuki Özerklik Biçimleri

Özerkliğin hukukî-idarî mevcut uygulamaları göz önüne alınarak üç özerklik biçimi arasında bir ayrım yapılmaktadır. (Benedikter, Thomas, age.)

3 Benzer bir itirazı, özyönetimin ‘işçi denetimi’, ‘endüstriyel demokrasi’ ve ‘işçi katılımı’ olarak teknik ve ekonomik bir indirgemeciliğe Murray Bookchin dikkat çekmektedir (M. Bookchin, Ekolojik Bir Topluma Doğru, S. 111)

A) Teritoryal Özerklik: Genel olarak teritoryal özerklikten anlaşılan, bir bölgenin sadece yerel birimlerinin idaresi değil, aynı zamanda yerel olarak seçilmiş ve yasa koyucu yetkiye sahip bir yasamanın ve bunun yanı sıra bir de yürütmenin bulunduğu bölgelerdir. Teritoryal özerkliğin hedefi, belirli bir bölgede çoğunluk olan bir azınlık grubunun kendi bireysel ve grup kimliğini rahatça ifade edebilmesi için gerekli araçların seferber edilmesidir. Teritoryal özerklik, teritoryal özerk birimin özel bir statüsü olup burada yaşayan nüfusa, kendi işlerini özerk bir yasa koyucu, hükümet ve de hâkimler savcılar aracılığıyla kendi başlarına düzenleme yetkisi tanınır. Burada bir bağımsız egemenlik iddiası söz konusu değildir. Teritoryal özerlikte, burada yaşayan azınlık grubun kültürel kimliklerinin yaşatılması için gerekli temel yetkiler verilmiş olmalıdır. Bunlar örneğin, temel eğitim, üniversite eğitimi, radyo televizyon, bölgesel, kültürel sembol ve işaretlerin kullanımı, olası bir çift vatandaşlık tartışmasında söz söyleme hakkı. Bunlara ek olarak teritoryal özerk yönetimler, kaynakların kullanımı ve kontrolünde, enerji üretiminde, çevrenin korunmasında, banka ve finans kurumlarının kontrolünde ve kendi güvenlik güçlerinin oluşturulması ve kontrolünde yetkili olmalıdır. Bu kıstaslara en yakın bir teritoryal özerkliğin Finlandiya'nın Aland adalarında⁴ uygulanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Özerkliğin bir süreç olduğu göz önünde bulundurulursa teritoryal özerkliğin uzun sürece yayılan politik mücadeleyle elde edilen bir sonuç olduğu söylenebilir. İtalya'daki Güney Tirol⁵ bunun için iyi örneklerden bir tanesidir.

B) Kültürel veya Kişisel Özerklik: Bu özerklik biçimi, etnik, dilsel ya da dinsel bir grubun üyelerinin bireysel olarak dâhil olduğu bir derneğe, kuruma ya da bu grubu temsil eden bir kişiye tanınan özerkliktir. Bu gerçek ya da tüzel kişi olabilir. Bu sayede birey(ler) özel bir statüye sahip hukukî özne olabilmektedir. Bu özerklik modeli, belirli bir bölgede yoğun olarak yaşamayan, tersine değişik bölgelere dağınık şekilde yaşayan bir azınlığa kendi üye oldukları kurumları aracılığıyla yasa teklifinde bulunmayı olanaklı kılmaktadır. Bu özerklik modelinde, grubun kendisine ilişkin meselelerde karar yetkisi bir bölge hükümetine değil, kurumlara ve belirli ölçüde de bu kurumlara üye gerçek kişilere devredilir. Bu kurumlar, uygun kamusal ve hukukî yapılardır. Kültürel özerklik, özellikle azınlık gruplarının toplu halde belirli bir bölgede yaşamadığı, hangi nedenle olursa olsun teritoryal özerklik talep etmediği ya da başka bir ulus devlete bağlanmak istemediği durumlarda bu grupların haklarının korunmasında etkilidir, çünkü bu model insanları iletişimde tutan ve birbirine bağlayan önemli bir araçtır. Bu uygulamada önemli olan, özerklik yetkilerini elde etmiş kurumların yeteri derecede demokratik temsil gücüne sahip olmasıdır. Kültürel özerklik, azınlıklara ya da yerli halka kendileriyle

ilgili işlerin kontrolü ve grubun kendini belirleme hususunda hareket etme olanağı sunan düşünceye dayanmaktadır. Bu modele örnek olarak sıkça gayri Müslimlere özerklik tanıyan Osmanlı'daki millet sistemi verilmektedir. Daha yakın bir dönemde 1910 yılında Almanlar, Yahudiler, Romenler, Polonyalılar ve Ukraynalıların batılı kolu olarak bilinen Ruthenian'lar arasında Bukovina'da başarıyla uygulanmıştır. İki dünya savaşı arası dönemde Litvanya'da yaşayan Yahudiler, 1920 yılında çıkarılan bir yasayla kültürel özerklik elde ederek kendilerini yönetebilmişlerdir. Ayrıca günümüzde Bosna ve Kafkaslarda kültürel özerklik modeline yakın uygulamaların olduğundan söz edilmekle birlikte, ancak bunun bugün çok tercih edilen bir uygulama olmadığı söylenmektedir⁶.

C) Yerel Özerklik: Yerel özerklik bir bölgede yaşayan halkın, yasada belirlenmiş yetki alanları içinde buradaki topluluğun ilgi ve çıkarlarını gözetme olanağını ve idaresini elde etmesidir. Yerel özerkliğin uygulandığı ülkelerden örneğin Macaristan'ın 1949 tarihli Anayasasında yerel özerklik şöyle tanımlanmaktadır: Seçim hakkı bulunan vatandaşları ilgilendiren kamusal işlerin demokratik ve bağımsız bir şekilde çözülmesidir ve de ayrıca yerel devlet iktidarının nüfusun çıkarları adına uygulanmasıdır⁷. Yine benzer biçimde 1993 yılında kabul edilen Rusya Federasyonu Anayasasında yerel özerklik, yerel öneme sahip meselelerin burada yaşayanlar tarafından belirlenip kararlaştırılması, kamusal mülkiyetin sahiplenilmesi ve kullanılması şeklinde tanımlanmaktadır⁸. Her iki örnekte de bir bölgede yaşayan etnik, ulusal, kültürel bir azınlığın korunması gibi bir neden ya da amaç söz konusu edilmemektedir. Yerel özerk yönetim bölgesinde yerleşik olan bir nüfus söz konusu olup bu bölge, yasaların belirlediği yetkileri, demokratik yolla, yani seçimlerle iş başına gelen temsilciler yoluyla kullanmaktadır. Yerel bölgeye tanınmış olan yetkiler, değişiklik gösterebilmektedir ancak Rusya ve Macaristan örneklerine bakarak anayasayla çelişmeyecek şu yetkileri kullanma hakkının verilmiş olduğunu görüyoruz: yerel bölgenin bayrak, sembol ve amblemlerini kullanmak, yerel vergilerin çeşidi ve oranını belirlemek, ulusal ya da uluslar arası yerel özerk bölgelerle iş birliği yapmak ve özerklik örgütlerine üye olabilmek, yerel yönetim organının yapısını bağımsız belirlemek, yerel yönetim bölge sınırlarının yeniden belirlenmesini talep etmek vb... Teritoryal ve kültürel özerklik uygulamalarından farklı olarak yerel özerklik uygulamasında yasama, yürütme ve yargı gücünün devri söz konusu değildir. Burada sadece, yerel özerk bölge içinde yaşayan nüfusun belli bazı konularda katılım ve söz hakkı yollarının genişletilmesi söz konusu olup böl-

4 Aland Adalarındaki özerkliğin uygulanmasına ilişkin detaylı bilgi için bölgenin resmi internet sayfasına bakılabilir: <http://www.aland.ax/alandinbrief/index.pbs>

5 Güney Tirol özerklik uygulaması için şu internet sayfasına bakılabilir: www.provinz.bz.it/land

6 Kültürel Özerklik alternatifinin günümüzde pek değer görmemesinin bir nedeni olarak Hukukçu Yves Plasseraud'un yorumu ilginçtir. Ona göre, bu neden oldukça basittir: bu modelin kökleri orta çağda olduğundan 1. Dünya savaşı sonrası Sovyet Sosyalizminin her yerdeliği nedeniyle gözden düşmüştür ve ulusal azınlıklar meselesi batıda "insan hakları" kavramına indirgenip buna ilişkin tarihsel metinleri araştırma gereği duyulmamıştır (krş. <http://www.trend.infopartisan.net/trd0600/t190600.html>).

7 www.ccre.org/docs/constitution_hungary_local_governments.doc

8 <http://www.constitution.ru/de/part8.htm>

geye ilişkin konu ve sorunların tespit edilmesi, çözülmesi süreçlerinde demokratik yollardan seçilmiş temsilci kurumun (belediye, belediye başkanı, belediye meclis komisyonu vb...) bağımsız hareket edebilmesidir. Yerel özerk yönetimin görevleri, yetkileri, aldığı kararlar merkezi yönetimce anayasaya ve yasalara uygunluk denetimine tabidir.

III. Hukukî-İdarî Özerklik Uygulamalarının Öğrettikleri

Yukarıda sıralanan özerklik biçimlerinden özellikle teritoryal özerklik bugün Avrupa'nın pek çok bölgesinde uygulanmaktadır. Bir çırpıda akla gelen örnekler arasında; Finlandiya'da Aland Adaları, Danimarka'da Faroe Adaları ve Grönland, İspanya'da Bask bölgesi, Büyük Britanya'da İskoçya, Wales, İrlanda, İtalya'da Güney Tirol, Moldova'da Gagavuz Türk bölgesi, Rusya Federasyonu'nda Tataristan, Ukrayna'da Kırım bölgeleri sayılabilir.

Bu özerklik deneyimlerinde karşılaşılan ilk temel zorluk, merkezi devletin elinde bulundurduğu güçlerden hangisini özerk bölgeye devredeceği meselesidir. Yetkilerin devrini belirleyecek olan kriter ve güçler nelerdir? Çünkü (ulus) devletlerin, böyle bir süreçte elindeki yetkileri devretmeye istekli olmadığı açıktır. Bu devletin 'doğası' gereği böyledir. Uygulanan örneklerin pek çoğunda güç yetkisinin özerk bölgeye en başında tanınmadığını, bu yetkilerin uzun süre devam eden bir süreç sonunda elde edildiğini göstermektedir. Ancak bu her zaman böyle sonuçlanmayabilir. Teritoryal özerklik isteyen bölgeye yerel özerklik statüsü verilmemesi biçiminde de sonuçlanabilir. Sonucun tayininde genellikle özerklik isteyen bölgenin siyasî iradesi ve uluslar arası güç dengesi etkili olmaktadır. Bir süreç olarak düşünülmesi gerekli olan özerklik meselesi en nihai halini mevcut özerklik yasalarının yeniden gözden geçirilmesi, tartışılması, yenilenmesi ve özerklik statüsünün genişletilmesiyle alır. Dolayısıyla teritoryal özerkliğin en nihai biçiminde devletler elinde bulundurduğu egemenlik gücünü belirli bir bölgede yaşayan halkla paylaşmış olacaktır. Her ne kadar merkezi devletler bu sonuçla kendi teritoryal sınırları içinde bulunan bir bölge ve bu bölgede yaşayan halk üzerindeki egemenliğini kaybediyor gibi görünse de bu, devletin devlet olma vasfını yıpratın, ortadan kaldıran bir sonuç yaratmamaktadır. Çünkü merkezi devlet, egemen ve bağımsız olması sayesinde hala uluslar arası hukukun öznesi olma vasfını korumakta ve bir bütün olarak nüfusu/halkı ve ülkeyi ilgilendiren konularda yasa çıkarma, bu yasaları uygulama ve yargılama gücünü kullanmaya devam etmektedir. Merkezi devletin bir bütün olarak toprak ve nüfus üzerindeki egemenliğini kullanmada aslında gücünden bir şey kaybetmediği dolayısıyla aktif olmaya devam ettiği bir durumda merkezi devlet ile özerk bölge arasında gerilim yaratacak güç ilişkilerinin nasıl ve hangi araçlarla bertaraf edileceği uygulamada ortaya çıkan başka bir zorluğa işaret etmektedir. Bu sorunu çözebilecek nihai araçların olmaması nedeniyle özerklik, merkezi devlet ile özerk yönetim arasında sürekli

güç ilişkilerinin sınırı, yetkilerin sınırlarının aşılmış aşılmadığı, görev alanlarının genişleyip daralması gibi bir takım sorunların yaşandığı bir gerilimi bünyesinde taşımaktadır. Bu gerilim, ister 'özerklik statüsü' isterse 'özel statü' şeklinde olsun elde edilmiş kimi durumlarda ulusal parlamentoların çıkaracakları bir yasayla bu statüyü ortadan kaldırılmasıyla dahi sonuçlanabilir. Gerçi uluslar arası anlaşmalar gereği –kendi kaderini tayin hakkı ilkesi doğrultusunda- devletler, elde edilmiş böyle bir statüyü çok kolay geri alamıyorlar. Böyle bir potansiyel 'tehlikenin' engellenmesi ancak özerklik statüsünün sadece anayasalarca tanınmasıyla değil, güvence altına alınmasıyla mümkün⁹. Bu da özerkliği tanıyacak ve güvence altına alacak olan ülkelerde –örneğin Türkiye gibi- yeni bir anayasa yapımının veya anayasa değişikliğinin gerekliliğini ve oldukça çok detayı göz önünde bulundurmayı gerektiren bir süreç olduğunu göstermektedir.

İkinci bir temel problem alanını temsil meselesi oluşturmaktadır. Özerk bölge vatandaşları kendi seçtikleri temsilciler yoluyla temsil edilirken, aynı bölgenin ulusal düzeyde temsili nasıl sağlanacak ve özerk bölge temsilcilerinin uluslar arası anlaşmalarda söz hakkı olacak mı? Mevcut uygulamalarda özerk bölge vatandaşları ulusal parlamentolarda temsil hakkına sahip olmakla birlikte bunun şekli ülkeden ülkeye değişiyor. Örneğin, Portekiz'in Azoren ve Madeira adaları ulusal parlamentoda üç temsilciyle temsil edilebiliyor, bu Güney Tirol için İtalya ulusal parlamentosunda bölge başkanının sadece oturumlara katılımı şeklinde gerçekleşiyor. Uluslar arası düzeyde ise, örneğin Belçika'nın özerk Alman bölgesi, dış politika alanında anlaşmalar yapma ve uluslar arası işbirliği yapmaya karar verebiliyor. Yine benzer biçimde Portekiz'in Azoren ve Medaire 'özerk statülü' adaları, bölgeyi ilgilendiren konularda uluslar arası görüşmelere katılma hakkına sahipken Aland, Grönland ve Faroe adaları uluslar arası kurumlarda delege bulundurma hakkına sahip.

Özerklik uygulamalarında görülen başka bir temel sorun, özerk bölgenin görev alanlarının tespit edilmesine ilişkindir: örneğin yer altı kaynaklarının kullanımı, telekomünikasyonun denetimi, vergi tür ve oranlarının belirlenmesi, kamu düzenini sağlayacak bölgesel bir gücün olup olmaması, eğitimin milli mi yerel mi olacağı, özerk bölgenin eğitim-öğrenim müfredatını, içeriğini belirleyip belirleyemeyeceği, sınır ve gümrük kontrolünün kimde olacağı gibi sorular görev alanlarının belirlenmesinde görülen sorunlu alanlara işaret etmektedir. Doğal olarak özerk bir bölge, yukarıda sayılan konuların kendi görev alanında olmasını talep edecektir. Bölgede yaşayan nüfusun ekonomik refahını sağlamakla görevli özerk yönetimin bunu başarabilmesi gerekli kaynakların kullanımında bağımsız karar verebilmesine, bunları bağımsız kullanabilmesine bağlıdır. Ancak özerk bölge toprakları aynı zamanda merkezi devletin ulusal toprakları da olduğuna göre bu toprakların kullanımın-

9 Örneğin Korsika, Grönland ve Faroe adaları gibi özerk bölgelerin statüsü ulusal anayasalarda güvence altında değildir (Benediukter, T., age).

dan elde edilecek gelirden hangi oranda bir dilimi merkezle paylaşılacaktır. Yine benzer biçimde özerk bölgede bulunan orman, deniz, göl ve nehirlerin kullanımından elde edilen gelirin hangi oranda paylaşılacağı üzerinde uzlaşa sağlanmasa zor olan alanlardır.

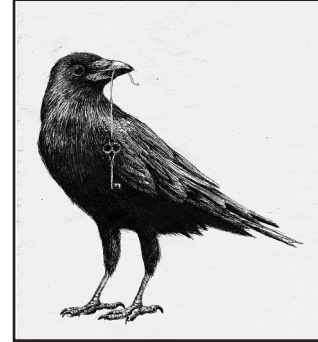
Son olarak dikkat çekmek gereken başka bir mesele vatandaşlık konusudur: Burada ilk gerilim alanı olarak bölgede bir 'bölgesel vatandaşlık' veya 'çifte vatandaşlık' uygulamasına başvurulup başvurulmayacağı önümüzde durmaktadır. Bu, bölge halkının böyle bir isteği olması durumunda karşılaşılabilecek, kolay çözümü olmayan bir meseledir. Örneğin, Kırım, Aland, Faroe Adaları, Grönland, Güney Tirol ve Gagavuz Türkleri bölgesinde bölgesel vatandaşlık uygulanmaktadır. İkinci olarak böyle bir uygulama söz konusu olduğunda, örneğin vatandaşlık verme, çalışma ve oturma izni düzenleme, göç ve ilticayı düzenleme görevinde merkezi hükümetin mi yoksa özerk yönetimin mi yetkili olacağıdır. Örneğin Aland Adaları özerk yönetimi, adada en az beş yıl yaşayan ve İsveççe bilen 'yabancılara' vatandaşlık hakkı tanımaktadır. İsveççe bilmeyenin, ne taşınmaz mülk edinebilmesine ne de ticaretle uğraşmasına izin verilmiyor. Ebeveynlerden en az birinin Aland vatandaşı olması şartıyla vatandaşlık hakkı doğumla kazanılmaktadır. Beş yıldan fazla süre boyunca Aland toprakları dışında yaşayan bu hakını yitiriyor.

Sonuç

İster hukuki-idari ister siyasi-felsefi anlamda olsun özerklik geniş menzile sahip bir konu olup bu anlamda ele alınmayı, tartışılmayı ve üzerinde düşünmeyi gerektirmektedir. Biz burada özerkliğin Avrupa'da uygulanan örneklerinden hareketle hukuki-idari boyutunu ve kavramın anlamını ele almaya çalıştık. Görünen o ki, mevcut kapitalist ve ulus devlet sistemi dahilinde olsa bile azınlık haklarının güvence altına alınması olarak özerklik mevcut politik üst yapıya önemli bir meydan okumadır. Öte yandan özerklik uygulamalarında önemli pek çok sorun yüklü alanların bulunduğu ve dolayısıyla gerçekleştirilmesinin çok kolay ve sorunsuz olmadığı ortadadır. Bu da Kürt meselesinin hukuki-idari bir özerklik yöntemiyle çözümü durumunda –ki gidişat bu yönde gözüküyor- daha şimdiden bu boyutun tartışılmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Öyle ki, bugün genel olarak özerklikten, özel olarak ise demokratik özerklikten anlaşılabilir bir belirsizliktir.

Bu nedenle Kürt siyasi hareketinin ortaya attığı ve eleştiriyi, tamamlanmayı, sahiplenilmeyi bekleyen Demokratik Özerklik düşüncesinin Türkiye'de sadece 'özerkliğin' siyasi bir tartışmanın konusu olması adına önemli bir fırsat olduğunu düşünüyorum. Bu fırsatın Türkiye'de siyasetle ilgili düşünür, yazar, akademisyen ve entelektüeller tarafından kaçırılmaması gerekmektedir. Öyle ki bu fırsat bir yandan hem mevcut Kürt Meselesinin çözümünü bünyesinde taşımakta hem de devletin ve iktidarın ele geçirilmesi amacıyla dönük sol tandanslı politik hareketlerce belirlenen po-

litikanın yeniden belirlenmesine, tanımlanmasına olanak sunmaktadır. Diğer yandan bir halk devrimi neticesinde değil de ta en başından itibaren yukarıdan, askeri bürokratik güçlerce 'darbe niteliğinde' kurulmuş olan Türkiye toplumunun militarist, merkeziyetçi, katı bürokratik devlet yapısının demokratik, katılımcı, çoğulcu ve tabandan örgütlü bir gelişmeye doğru dönüştürülmesi potansiyeline sahip olması bakımından Demokratik Özerkliği tartışmak önemli bir fırsattır. Kürt siyasi aktörlerinin de söylediği gibi bu özerklik siyaseti, sadece ve sadece Kürt Meselesinin çözümünü merkezine koyan bir düşünce değil, böyle de görülmemelidir, tersine Türkiye'nin ezilenden, dışlanandan, sömürülenden yana sorunlarının çözümüne ilişkin bir Türkiye modelidir. Siyaseti iktidar odaklı değil de toplum odaklı kuruyor olması bakımından genel olarak özerklik ve özel olarak ise Demokratik Özerklik Türkiye'de yeni bir siyaset yapma rejimi olarak bütün Türkiye'yi ilgilendiren bir düşüncedir. Elbette söz konusu olan tüm siyasi yapılardan, aktörlerden bu düşünceye sahip çıkmaları gibi bir beklenti değildir. Sahiplenmesi gerekenler daha çok mevcut durumdan hoşnut olmayan ve bunu değiştirmeyi amaç olarak gören siyasi yapılardır.

Kaynakça

- 1) Kadir Cangızbay, Sosyalizm ve Özyönetim, Ütopya Yay. 2003, Ankara.
- 2) Thomas Benedikter, Autonomien in Europa: www.gfbv.it/3dossier/eu-min/autonomy-de.html
- 3) Murray Bookchin, Ekolojik Bir Topluma Doğru, Ayrıntı Yay., İstanbul.
- 4) Yves Plasseraud, Die vergessene Geschichte der personalen Autonomie. Le Mond Diplomatique'den Almanca'ya çeviren Andrea Marenzeller. www.trend.infopartisan.net/trd0600/t190600.html
- 5) Susanne Erikson, Linnéa Johanson (ed), Ana Hatlarıyla Aland (Aland im Überblick), 2008

Yararlanılan İnternet Siteleri

- 1) www.aland.ax/alandinbrief/index.pbs
- 2) www.provinz.bz.it/land
- 3) www.birgun.net/politics_index.php?news_code=1287649530&year=2010&month=10&day=21

(...) *Bir kez daba çeşitli kavramları tekrarlamak istiyoruz:*

- Politik düzen, birbirleriyle çelişen ve başka kavramlara indirgenemeyen, birbiriyle bağlantılı iki ilkeye dayanmaktadır: Otorite ve özgürlük.
- Bu iki ilkedен, birbirlerine aynı şekilde karşıt olan iki yönetim sistemi türetilir: Mutlakiyetçi veya otoriter yönetim sistemi ve özgürlükçü yönetim sistemi.
- Bu iki yönetim sisteminin biçimleri birbirlerinden aynı şekilde farklıdır ve doğaları gibi bir arada geçemez ve uzlaşamazlar; onları iki kelime ile karakterize ettik: bölünmezlik ve ayrılık.
- Akıl bize, her teorinin kendisini kendi ilkesine göre ve her varlığın kendisini kendi yasasına göre ortaya koymasını gerektiğini gösteriyor: Akıl, yaşamın da düşüncelerin de ön kabulüdür. Fakat politikada bunun tersi kendini gösterir: ne otorite ne de özgürlük kendilerini ayrı ayrı kurabilir ve tamamen kendilerine ait olan bir sistem ortaya koyabilirler; tam aksine, gerçekleştirilmeleri sırasında sürekli biri diğerinden ödünç almaya mahkumdur.
- Buna göre, politikada ilkelere bağlılık yalnızca bir ideal olarak kalır, pratikte ise her türlü uzlaşma gerçekleşir. Bu yüzden, analiz sonuna kadar yürütülürse, yönetim, en iyi dileklere ve düşünülebiyecek bütün erdemine rağmen yalnızca bir piçtir, şaibeli bir yaratıktır, katı mantıktan uzaklaşan ve dürüstlükten taviz veren yönetim biçimlerinin bir karışımıdır. Hiçbir yönetim bu çelişkidен kurtulamaz.
- Önerme sonucu: Keyfiyet, uğursuzca politikaya nüfuz ettiğinden, çok geçmeden iktidar ruhuna dönüşecek ve toplum nefes bile alamadan, acımasızca, devrimin sonu gelmez meyilli yoluna sokulmuş olacaktır.

Şu anda dünya böyle bir durum içinde bulunmaktadır. Bu şeytani kötülüğün, doğamızdaki zayıflığın, takfiri ilahinin lanetinin, tesadüfün keyfinin veya kaderin bir sillesinin sonucu değildir. İşler böyle bir kere, hepsi bu. Bu benzersiz durumdan en iyisini yapmak bize düşüyor...

Teoride ve tarihte otorite ve özgürlük bir çeşit kuttupluluk halinde birbirlerini takip ettiklerinden;

Birincisi fark edilmez hale gelip gerilediği ve ikincisi geliştiği ve ön plana çıktığı için;

Bu ikili hareketten bir tabiiyet ilişkisi çıktığı ve bu-

nun gücü otoriteyi, özgürlükten yana fazlasıyla bük-tüğü için,

Başka bir deyişle, özgürlükçü ya da sözleşmeye dayalı yönetim sistemi, her gün otoriter yönetim sistemleri üzerinde yeni zaferler kazandığı için; sözleşme fikrini, politikadaki bütün hakim düşüncelerin üstünde tutmalıyız.

Eğer politik sözleşme, karşılıklı bir sözleşme, demokrasi fikrinin gerektirdiği gibi, bir mübadele sözleşmesi olma koşulunu yerine getirecekse, eğer o, belli sınırlarda kalarak herkes için faydalı ve uygun olacaksa, o zaman vatandaşlar bu bağlılığa girmekle 1. devletten kendilerinin ona bağışladıkları kadar şey almalı ve 2. kendi tam özgürlüğünü, hükümlerliğini ve insiyatifi-ni korumalıdır; bundan yalnızca sözleşmenin özel içeriğine ve devlet tarafından istenen garantilere ilişkin şeyleri hariç tutabiliriz.

Bu tarzda düzenlenmiş ve kavranmış olan politik sözleşmeyi Federasyon olarak tanımlıyorum.

Toplum düzeninin sapma ve bozulmaları, ilkelerindeki antagonizmadan kaynaklanmaktadır; ilkeler birbirlerine zarar vermeyecek şekilde birleştirildiklerinde sapma ve bozulmalar ortadan kalkarlar.

İki kuvveti dengede tutmak, onları, ikisinin de karşılıklı olarak birbirlerini tetikte durduğu ve böylelikle uyum içinde oldukları bir yasa ile düzenlemek demektir.

Peki, otorite ve özgürlüğün üstünde düzenlendikleri ve onların iki taraflı onaylanışlarının sistemin belirgin özelliği haline getirdiği yeni unsuru bize sağlayacak olan kimdir? O, sözleşmedir, onun içeriği hakkı yaratır ve iki rakip güce de eşit kabul ettirir.

Yapıcı olanlardan çok teşvik edici nitelikteki yetkilerle büyük ölçüde donatılmış olan merkezi güç, kamu yönetiminde, federasyonun hizmetlerine denk düşenlerin çok küçük bir bölümüne sahiptir; o, tamamen kendi başların buyruk olan ve kendilerini ilgilen-diren her şeyden yasama, yürütme ve yargılamaya tam otoriteleri olan devletlerin emrine verilmiştir. Merkezi gücün düzenlenişi, eğer o, devletlerin temsilcilerinden oluşan bir meclise emanet edilmişse daha sağlamdır. Bu temsilciler sıklıkla bizzat kendi o anki hükümetlerinin üyesidirler ve bu yüzden görüşmeleri ve birleşik meclisi yalnızca daha fazla kıskançlıkla ve daha sıkı kontrol ederler.

Gazete yazarlarının, kitleleri denetim altında tutmak için çektikleri sıkıntı bundan daha az değildi; onların kullancıları araçlar da aynı şekilde aldatıcıydı ve sonuç aynı şekilde talihsizdi.

Halk da devletin güçlerinden birisidir ve üstelik patlaması en korkunç olanlardandır. Bu güç bir dengeleyici gücü gerektirir; Demokrasi bunu kabul etmeye mecbur kalmıştır, fakat yine de halk en tehlikeli tahriklere kapıldığında ve devlet Fransa'da cumhuriyeti ilk kez yıkan en korkutucu ayaklanmalara maruz kaldığında bu denge gücünün yokluğuna sesini çıkartmamıştır.

Kitlelerin hareketine karşı denge gücünün iki düzenleme ile bulunabileceği sanılıyordu: Bunlardan birisi ülkeye ağır yük olur ve tehlike doludur, buna karşın diğeri ise, daha az tehlikeli olmamakla birlikte, her şeyden önce kamu vicdanı açısından utanç vericidir: Bunlar 1- Sürekli Ordu ve 2- Oy hakkının kısıtlanmasıdır.

Federal sistem, kitlelerin galeyana gelmesine, her türlü demagojik iktidar hırsına ve bütün demagojik tahriklere bir son verir: O cadde ve tribünlerin iktidarının ve başkentlerin çekim gücünün sonudur. Paris isterse kendi duvarlarının içinde devrimler yapsın, eğer Lyon, Marseille, Toulouse, Bordeaux, Nantes, Rouen, Strasburg, Dijon vs gibi vilayetler, kendi başlarına buyruk olarak onun izinden gitmezlerse neye yarar? Faturayı Paris ödeyecektir: Böylelikle federasyon halkın kurtuluşu olacaktır. Çünkü o halkı bölmek suretiyle, hem önderlerinin tiranlığından, hem de kendi budalalıklarından kurtarır.

Federasyon düşüncesi, kesinlikle, politik aklın şimdiye kadar eriştiği en yüksek seviyedir. Yetmiş yıldır ilan edilen Fransız yasalarını, kısa süresinde ülkemizde çok az saygınlık kazandırmış olan Fransız Devrimi'ne rağmen, büyük ölçüde aşmaktadır. Özgürlüğün otorite ile birleştirilmesinden doğan bütün güçlükleri çözmektedir.

20. yüzyıl federasyonlar çağını açacaktır, ya da insanlık tekrar bin yıllık bir cehennem ateşine düşecektir. Çözülme için bekleyen asıl sorun, gerçekte politik değil, ekonomik sorundur...

Böylelikle zooloji, ekonomi politik ve politika, bize aşağıdakileri söylemek için şaşırtıcı bir şekilde birleşiyorlar: Birincisi en mükemmel hayvanın, organlarıyla en iyi şekilde donanmış ve bu yüzden en aktif, en akıllı ve kral olmaya en uygun hayvanın, yetenekleri ve uzuvları en sıkı bir şekilde farklılaşmış, birbirleriyle en iyi şekilde düzenlenmiş ve uyumlanmış olan hayvan olduğunu söylüyor; ikincisi, en üretken, en zengin ve ifrat ve yoksulluğa karşı en güvenli toplumun, çalışmanın en iyi bölüşüldüğü, her yerde rekabetin hüküm sürdüğü, mal mübadelesinin en dürüst bir şekilde yürütüldüğü, dolaşımın en düzenli olduğu, ücretin en adil olduğu, mülkiyet ilişkilerinin en homojen olduğu ve endüstri dallarının karşılıklı olarak birbirlerini teminat altına aldıkları toplum olduğunu söylüyor; ve nihayet üçüncüsü en özgür ve en ahlaki yönetimin,

güçlerin en iyi dağıtılmış olduğu, idarenin en geniş bir şekilde taksim edilmiş olduğu, grupların bağımsızlığına çok dikkat edilen, merkezi yönetimin, eyaletlerin, kantonların ve şehirlerin görevlerine en iyi şekilde hizmet ettiği yönetim olduğunu söylüyor; tek kelimeyle bu yönetim federal bir yönetimdir...

Yirmi beş yıldan beri üzerinde çalıştığım bütün ekonomi düşüncelerim şu üç kelimeyle özetlenebilirler: "tarımsal-endüstriyel federasyon".

Bütün politik düşüncelerim benzer bir formüle indirgenebilirler: "politik federasyon ve desantralizasyon".

Ben fikirlerimi ne bir partiye alet ettiğim ne de kendi iktidar hırsımın aracı olarak kullandığım için, benim bugünkü ve gelecekteki bütün umutlarım, diğer ikisini takip eden şu üçüncü cümleyle ifade edilmişlerdir: "ilerici federasyon".

P.J. Proudhon,
(Du principe federatif et de la necessite de reconstituer parti de la
Revolution, 1863)

P.J. Proudhon'un Makaleler kitabından alınmıştır.
Çeviri M. Tüzel, Birey Yayınları, Temmuz 1992.

Anadolu'nun Yiten Rengi Dindar Anarşistler: Malakanlar

F. Tekin Düz

Anadolu halklar bahçesi, uygarlıklar beşiğidir. Birçok millet Anadolu'yu yurt edinmiş. "Üzerine atılar salınmış. Anadolu ise ne İskender ne de Şah takmıştır" Kavimlere kucak açmış, onları doyurmuş, sarmış, sarmalamış bir mekândır Anadolu. Göç ettirmiş, aç bırakmış, savaşlar görmüş, kardeşin kardeşi öldürdüğüne şahit olmuş. Yalnızca tek bir halkı kendine yar edinmemiş; kendisine gelen bütün halklara kucak açmış, kendinden değerler katmış bir coğrafya. Bazen zalimden, zulümden yana olmuş. Bazen de kimsesizlere, kimliksizlere, yoksullara, yoksunlara kucak açmıştır. Anadolu'da açlıktan, kıtlıktan, savaştan, kimsesizlikten, kimliksizlikten her halk nasibini almıştır. Bu yönleriyle halkları yoksullukla ve ölümlerle eşitlemektedir. Eşitlikçiliği daha çok savaşlarla kendine sahip çıkmaya çalışanlara dönük olarak kahramanlık yapanlara kurban etmiş, onları daha çok sahiplenmiştir. Kendisi için kahramanlık yapanları, kanını akıtanları bağrına basmıştır. Bu topraklar üzerinde savaşın olmadığı zamanlar neredeyse yok gibidir. Halklar gözlerini savaşlar içinde açmış, ölene kadar savaş gerçekliği ile yaşamışlardır. Savaşın getirdiği; çaresizlik, ezilmişlik, umutsuzluk, yoksulluk, yoksunluk, kimsesizlik halkları kendi kimliğinden uzaklaştırmıştır. İnsanlar korkuyu, acıyı, ölümü iliklerine kadar yaşamışlardır. Yaralı olan bu mekânda; insanlar, dil, söz, dağ, taş, yani insana ve doğaya dair ne varsa her şey acıdan nasibini almıştır. Korkuyla, acıyla, ölümlerle iç içe geçen bir yaşamla kimlikler oluşmuştur. Böyle meydana gelen bir kimlikle Anadolu insanı türkülerini, şarkılarını, stranlarını ağıtlara dönüştür-

müş. Anadolu insanı sevincini, neşesini yaşamaya çalışırken acının, hüznün trajedisiyle oluşan ruh halini uzun havayı andıran müziklerle kutlamıştır.

Bu coğrafyada Malakanlar adında bir dinsel cemaat ya da etnik grubu duydunuz mu? Kars bölgesini bilenlerin dışında Malakan ismini duyan insan sayısı çok azdır. Yaşadığımız topraklarda bir zamanlar bizimle beraber yaşamış bir halkın varlığından haberdar olmamak ayıplarımızdan biridir. Malakanlar'da din ile etnisite iç içe geçmiş Beyaz Rus kökenli bir etnik gruptur. Rus Ortodoks inancından farklı olarak, kendilerine özgü Tevrat ve İncil sentezi Güneş Kitabı'nın temsil ettiği bir dini sisteme inanıyorlardı. Rusların resmi Yunan Ortodoks kilisesinden yaklaşık 300 yıl önce ayrılmış Rus kökenli bir halktır. O tarihlerde Rus halkının inancına göre, haftada iki gün süt içme geleneği vardı. Malakanlar böyle bir oruç inancına itiraz ederek haftanın her günü süt içebileceklerini düşünüyor ve her gün süt içme ile inançları arasında bir çelişkinin olmadığına inanıyorlardı. Bundan dolayı Yunan Ortodoks kilisesinden ayrılmışlardır. Moloko kelimesi Rusça olup süt anlamındadır. Molakan kelimesi ise süt içen orucu bozan anlamına gelir. Kars civarında bu kelime Malakan şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Kısacası Malakanlar, yani süt içenler büyük ayrılıktan sonra büyük oruç boyunca süt içmekte ısrar eden Rus Ortodoks gruptur. İnançlarının gereğini yerine getirmek için göze aldıkları fedakârlık olarak ayrılık onlara, şiddetli işkence ve ıstırap dolu bir yaşam sürdürmelerine

sebeplere olmuştur. Rus yönetimi tarafından Kafkaslara, Osmanlı, İran sınır boylarına Tiflis, Erivan, Bakü civarına yerleştirildiler. Sonraki yıllarda yayınlanan bir bildiriyle Malakanlarla dinsel inancı aynı olan Rus yazar Tolstoy'unda bağlı olduğu Dukhoborlara inançlarını özgürce yaşamalarına izin verildi. Bu durum 19. yüzyılın sonunda gündeme gelen zorunlu askerlik hizmetine kadar sürdü. Malakanlar askerliği inançları gereği zalimlik sayıp, askerlik yapmayı reddettiler. Bu yeni durum Malakan halkının acı ve sıkıntı çekmesi demektir. Yeniden kaçış, yeniden göç başlamıştı. Bu dönemde Malakanlar Kafkas, ardından Amerika, Kanada ve Avustralya'ya göç ettiler. Bir kısım da Kars'ın 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşları'ndan sonra Ruslar tarafından Kars yöresine sürülmüştür. Kars'a sürülmelerinde askerlik çağrılarında uymamaları, askerliği reddetmeleri etkili olmuştur. Malakanların buradaki kaç köye yerleştikleri konusunda elde kesin bir veri yok. Ancak 1962 yılına kadar Kars ve yöresinde yaşamlarını sürmüşlerdir.

İnançlarına göre: "Her katil, hangi şartlarda olursa olsun önemi yoktur, tanrıya karşı suçludur. Hiçbir katil ebedi hayata sahip olamaz." görüşlerine sahip olup, kan akıtmayı haram, günah saymışlardır. Savaş karşıtıdır. Askerliği bir tür tiranlık olarak görürler. Askerliği reddettikleri için vicdani retçilerdir. Öyle ki askeri malzemeleri taşımaktan bile uzak durmuşlardır. İnsanı tek tipleştirilen her türlü üniforma onlara itici gelmiştir. Onlar ölmek istemeyip ve öldürmekten yana tavır koydukları için sürekli diğer toplumlar tarafından dışlanmış, başka yerlere göç etmiş, ettirilmiştir. Her ne sebeple olursa olsun öldürmeye karşı çıkmışlar.

Anarşisttirler. İnançlarına göre tanrının yarattığı insanlar doğuştan eşit olduğu için bu eşitliliği hiçbir kanun, yasa bozmamalıdır. İnsanı diğer insanlardan üstün tutacak her türlü hiyerarşiye karşıdır. Yönetmekten, yönetilmekten kaçınırlar. Onlara göre yönetmek güç kullanmak demektir. Güç ise belirli bir otoriteye dayanır. Gücün iktidara dönüşmesine karşıdır. Güç ile bireyin, grubun üzerinde tahakküm kurulmasını sevmezler. Gücü insanın içinde yetenekleri ortaya çıkarması, toplumsal dayanışmanın aracı olarak kullanmaktan yanadırlar. Evlenmelerinde her türlü seremoniden kaçınırlar. Devlet olgusuna inanmadıkları için vergi vermeyi, mahkemelere çıkmayı reddederler. Devlet ahlakının en büyük ahlaksızlık olduğuna inanırlar. Gerçek

anlamda eşitliğin olmadan ahlakın olmayacağı, bunu da devletin sağlayamayacağı bilincindedirler. Bütün polis, asker kolluk kuvvetlerine ve yasalarına karşıdır. Rus yazar Tolstoy, Malakanlara benzer yaşam felsefesine inanan Dukhoborlar cemaatine mensup bir Hıristiyan Anarşisttir. Tolstoy Diriliş alı kitabında "Eğer insanlar Tanrı'nın çocukları olduklarını anlayabilselerdi ne düşman ne de köle kalırdı. Bu durumda devlete ve onun zararlı kurumlarına ihtiyaç kalmazdı." Diyerek tanrının dışında hiçbir otoriteyi kabul etmemişler.

Malakanlar zorunlu olan ilkokuldan sonra çocuklarını okutmazlardı. Eğitimin ilkokuldan sonrasının onları bozacağına, kendilerine özgü ruh ve ahlak anlayışlarını yitireceklerine, sıradanlaştıracağına ve doğadan koparacağına inanmaktaydılar.

Tasarruf düşüncesine sahip değildiler. Yarını düşünmezler. Biriktirmek onlara göre değildir. Mutlu olmanın biriktirmekle olmayacağını farkındadırlar. Kars yöresinde halkın anlattığına göre ellerine geçen parayı "Üste, başa, boğaza" verirmiş. Dünya malına değer vermeden, sade bir yaşam sürerler.

Özel mülkiyete karşıdır. Yaşamlarında rekabete yer yoktur. Kolektivizme inanırlar. Aralarında çok kuvvetli toplumsal dayanışma vardır. Sınıf ve her türlü unvanı reddederler. Statüleri yükseltmeye karşıdır. Bu yükselme beraberinde maddi yükselmeye getireceği için toplumun yapısını bozacak hiyerarşiden ve yükselmelerden uzak dururlar.

Özgürlüklerine düşkündürler. Yaşamlarında hüküm etmek diye bir kavram yoktur. Hükmettikleri zaman insanın aşağılanacağına, onurunun zedeleneceğinin bilincindedirler. Geleneklerine çok katı bir şekilde bağlıdır. Onları belirli bir kalıba sığdırmaya çalışan, toplumsal mühendisliğe her türlü bedeli göz önünde bulundurarak sonuna kadar direnirler. Doğadan kopan insanın özgürleşemeyeceğini, kendilerinin özgürlüğü diğer insanların özgürlüğü ile mümkün

kılınacağına inanırlar.

Malakanlar, 1877- 1878 yıllarında Ruslar tarafından geleneklerine çok bağlı oldukları, Ruslara göre sorun çıkardıkları için Kars köylerine yerleştirilmiştir. Daha çok Kars'ın Arpaçay ilçesinde birkaç köy kurmuşlardır. Burada bölge halkıyla çok iyi geçinen, doğaya sevdalı bir halktı Malakanlar. Tarım ve hayvancılıkla uğraşırlardı. Tarımda ekme

biçme işlerini kadana Rus atlarıyla yaparlardı. Arıcılıkta kovan ve petek yapma usullerini bırakarak modern çerçeve balcılığı yapmışlar. Kars yöresinde kaldıkları sürede bölge halkına çok ileri tarım ziraat teknikleri geliştirmiş ve bu teknikleri ve hayvan ölüsünden sabun yapmayı bölge halkına öğretmişler. Tarımda ayçiçeği, patates, lahana ekimi; kaşar ve diğer peynir türlerinin yapımında katkıda bulunmuşlardır. Onların bölgeye gelişiyle ekilebilen toprak oranında artış gözlenmiştir. Tarımla uğraşan nüfus artmıştır. Değirmenciligi bölge halkından öğrenmişler. Öğrendikleri bu mesleği çok iyi derecede yapmalarından dolayı Kars yöresinde değirmenlerin çoğunu onlar işletmeye başlamışlar. Bundan dolayı yöre halkı buğdayını, arpasını daha çok Malakan ustaların değirmenlerinde öğütmeyi tercih etmişler. Şehirlere yerleşmezler. Köy onlar için en uygun yerleşim yeri idi. Teknolojiyi reddederler, doğayı severlerdi. Onlara göre her türlü ağır sanayi ve teknoloji, insanı özünden koparan, yaşamı karmaşıklaştıran faktörlerdir. Modern toplumun başına bela olan derin mutsuzluk, yabancılaşmadan uzak durmak için şehirden uzak durup doğayla iç içe yaşamak gerektiğini bilirlerdi. Malakanlar daha fazla kültürel erozyona uğramamak için şehirlerden uzak durmuşlardır. Öyle ki ABD'ye yerleşenler orada toplumun yapısının bozulacağından kuşkulananak Yeni Zelanda ve Avustralya'ya göç etmişler. Bugün Kars'ta yaşayan insanlara Malakanları sorduğunuzda: "Tarımla uğraşan, arı gibi çalışkan, yorulmak nedir bilmeyen bir millettir. İçki, sigara, hırsızlık, zina onların yaşamında yer yoktu. Uysal, kendi halinde bir halktı" diye cevap verirler.

1877- 1878 yılları arasında Kars bölgesine yerleşen, halkla iyi ilişkiler kuran Malakanlar için göç etme vakti 1921'lerde gelip çatmıştı. Kars'a yerleşme sebepleri, göç etme sebebi olmuştu. Dayatılan zorunlu askerliği kabul etmedikleri için bu bölgeye sürgün edilen Malakanlar yine askerliği kabul etmedikleri için göç etmek zorunda kalmışlardı. Bolşevizm'i tehlike olarak gören siyasal çevreler Malakanların Bolşevik olduğunu, Bolşeviklere ajanlık yaptıklarını yaymaya başladılar. Malakanların Bolşevizmin etkisinde olduğunu Kazım Karabekir: "Malakanlar Ruslar zamanında dahi askere gitmezlermiş, erkekleri hep sakallıdır. Umuhiyetle iri vücutlu, canlı kanlı, sıhhat numunesi insanlar. Elbise ve vücutları temiz. Hayvanları kadana, arabaları çok eşya alır, dört tekerlekli, büyük ve sağlamdır. Ziraat, ekme biçme aletleri hep son sistemdir. Kan dökmek onlara göre

en büyük günah imiş, harpte dahi olsa. Ben onları yalnız nakliyede kullanıyordum. Buna dahi itiraz ediyorlardı. Kars'ın her tarafında şoseler boyunca uzanan bu köylüler teşvikatla Bolşevik teşkilatına başlayarak bugün gösterdikleri samimi hayatlarını bozmaya da başlamışlardı." diyerek özetliyordu. Buradan yola çıkılarak Malakanları en hassas oldukları konuda göç ettirmenin doğru olacağı düşünüldü. Öyle ki Adana çevresindeki ve ülkenin diğer bölgelerindeki Hıristiyanlar, hatta Kars bölgesindeki Hıristiyanlar askere alınmazken Malakanlar askere alınmaya başlanıyor. Onları yıldırmanın, kaçırmanın en iyi yolu bulunmuştu. Malakanlar, 20 Ocak 1921 tarihine kadar Türkiye'yi terk etmedikleri takdirde askere alınacakları mecliste karar altına alınmış. Bunun üzerine Malakanların büyük bir kısmı Türkiye'yi terk edip Sovyet Rusya'ya dönmeye başlamışlar. Malakanların 1921 göçünden sonra kalanlar Kars'ın Arpaçay ilçesinin üç köyünde ikamet etmektedirler. Malakanların ikinci bü-

yük göçü 1962 yılında yaşanmıştır. Bu göç siyasal olmayan nedenlerle olmuştur. Malakan geleneklerine göre 5-6 göbek yakın akrabalığı olanlar arasında evlilik yasaktı. Malakanlar, sayılarının azalmasıyla Malakan erkekler evlenmekte güçlük çektiler. Malakanlar için yaşamsal olan bu durum, onların Kars bölgesinde ikinci kez göç etmelerine neden olmuştur.

Dünya üzerinde adı sanı duyulmayan bir halktır Malakanlar. Anadolu'da bir zamanlar Malakanların yaşadığından çok az insan haberdardır. Onların anlamlı şanlı bir tarihi yok. Onlar için kahramanlık heykelleri dikilmedi. İnsanlığa hiçbir kötülükte bulunmadılar, öldürmediler, doğayı sevip korudular. Bugün dünyanın en büyük sorunu savaşların yarattığı ölüm, yoksulluk sorunu ve doğal dengenin bozulmasıdır. Malakanların yaşam felsefesinde bu iki sorunun cevabı savaş karşıtlığı ve doğaya dönüşüdür. Günümüzde durum böyle olunca her zamanki gibi şimdilik daha çok insanlığın 'Malakanizme' ihtiyaç duyulduğu ortadadır.

Kaynakça:

- Kars'ta Bir Etnik Grup Malakanların Toplumsal Yapısı, Prof. Dr Orhan Türkoğlan, IQ Kültür Sanat Yayıncılık
- Berfin bahar dergisi: Erkan Karagöz'ün kişisel sitesi erkankaragoz.com Kars'ın solan Rengi: Malakanlar, Malakan sorunu ve Çözümü çalışmaları
- Anarşist Felsefe- Orhan Düz - Birey Yayıncılık

resimleyen § BAHATTİN

Modern düşünce geçmişten radikal bir kopuşun belirtisi olarak teolojinin evreni merkezden kavrayan kozmosun insan merkezli sonsuz zaman mekan algısına karşı öznenin mekanik zamanın koordinat sistemleri içerisinde konumlandığı rasyonel yaşamların teknik gözün sınırları dahilinde işlediği aydınlanmacı bir dünyanın izdüşümü olarak karşımıza çıkar. Özne bu yeni dünyada varlığını zamansal sekansların geçişleri arasındaki süreklileştirilmiş bir şimdide kurarak gerçekleştirir. Zaman içerisinde konumlanma geçicilikteki özneyi buna bağlı olarak gerçekleşen mekan kurgusu içerisinde tutarken aklın belirlediği bir dünya karşısında sınırlı duyuları üzerinden işleyen bir toplumsal kuruluş gerçekleştirir. Aklın tasarrufunda ve bilimsel bilginin sınırlarında gerçekleşen bu toplumsal kuruluş gerçekliğin katı Ortodoks yapısını yüksek bir hakikat istencinde parçalayarak yerküreyi kendinden tüm yaşamlara doğru ilerleyen bir yıkımın yansıması olarak karşımıza çıkarır. Rasyonel hakikatin bir nicel bütünlüğe çevirdiği toplumsal yaşam kutsal olana karşı tek boyutlu bir saldırganlık göstermez; bunun yerine bireyleri hayatta oldukları süre içerisinde her şeyin nasıl mümkün ve anlaşılır olduğu yönünde temellenen bir seküler inanç aşılıyarak bunu başarır. Yeni seküler öğretisi tüm deneyimlerimizi eşit derecede önemli görürken öznenin inşasında hepsi aynı potansiyel güce sahip olarak

kavramsallaştırır. Zamansal bilinç ve dilsel uygarlık içerisinde gelişen mübadele ilişkileri ve emeğe dayalı bu yabancılaşma dönemi artık kendini sayıların otoriter etkileri altında bulurken. Bir sayı sistemine indirgenen ve bilinçlerimize kadar işleyen bu nicel tahakküm modeli bilimi varlığın kavramsal etkinliği içinde gelişen; gelişirken kesinleşen rasyonel öngörünün ve iktidarın mutlak dili olarak karşımıza çıkarır. Kökenini bir tahakküm epistemolojisinden alan bilim, gerçekliği niceliksel bir yoruma indirgeyerek toplumsal dönüşümün temel paradigması haline gelir. Yaratıcı evrimin son halkası büyü bozumunun ilerici akıl kavramıydı. Doğa ve insan ancak son sözü aklın özgürlük hülyasında söyleyebilirdi. Bu tüm aydınlanma aristokrasisinin içine kök salmış bilimsel teorilerinde aynı zamanda amentüsüyüdü. Bilim artık bu yeni dünyanın kelamı, her canlının kaçınılmaz kaderi haline gelirken bütün toplumu kendi bağrında soyut bir nicelik olarak kutsaması yaşamı kendi öngörü sınırlarında tahayyül eden herkesi bu yeni dünyevi inancın sarsılmaz özneleri yapar. Bu özgürleşme epistemolojisi çerçevesinde hayat bulan kapitalizmin bir küresel laboratuvara çevirdiği toplumsal yaşam ve bu alanda gerçekleşen her bireysel aktivite iktidarların veri bankasında depolanan bir enformasyon doluluğu yaratırken, toplumun sosyo-psikolojik tercihlerini öngörülür hale gelir, özneler piyasanın seküler değerlerine uygun olarak bu yeni dünyada sahip olduğu metanın nicel miktarıyla tanınır ve saygı görür. Bu olgusal perspektif dahilinde işleyen Yeryüzü yığınla insanın bir diğerini kendi toplumsal benliğinin ölçütü olduğu zihinsel imgeleminde kurmaya çalışır. Toplum bireysel fantezilerin çatıştığı kitlesel travma alanına dönüşür. Estetikten ahlaka siyasetten sanata kadar her şey meta fetişizmin gölgesinde gerçekleşir. Meta estetiğin yarattığı toplumsal şeyleşme bilincin fantezi düzeyinde transformu imgesel açıdan deneyimlenmiş modern yaşamları statik bir zaman olgusu içerisinde kendisini gömülü bir biçimde lokalize kılması öznenin bilinebilir bir dünyanın sınırlarında işleyen aynı anda zaman içerisinde süreklileşen trajik yaşamını ortaya koyar. Özne gözlerini kendi iradesi dışında oluşturulmuş bir dünyada açar. Bu yapay dünya içerisinde lokalize olmuş özne ve içinde geliştiği mekanik zamanın ve bunların geçicilikteki yansımaları olan tarih olgusu ile toplumsal anlamda süreklileştirilmiş insanlığı kucaklayan tümel bir tarih reçetesi yaratılamayacağı gerçeğidir. Bununla beraber tarihsel pratik bizlere göstermiştir ki özne oluş halindeki mikro dünyalara onunla kesişen imgesel görüngülerde tek bir algı açısıyla yaklaşmış bireysel yargıları genelleştirmiş ve gücün himayesinde gelişen bireysel algısının bir sonucu olarak dünya karşımıza tekilerin egemenliğinde çoğulların ıstırap alanına dönüşmüştür.

Özne kent ilişkisi

Modern kent endüstriyel devrimin ve aydınlanma istencinin dünyevileşme çabalarının kurgusal bir sonucu olarak büyüden arındırılmış, rasyonel açıdan anlamlandırılmış insan özne gibi gelip geçicilikte yol alan ruhsuz dünyanın ruhsal mekanı sürekli devrimin mübadele alanıdır. Özne bu yeni dünya içerisinde zamansal açıdan belirlenmiş yaşamıyla bu dünyaya yazgılı olduğunun bilincinde kendisini meçhule savuran rasyonel kaderi karşısında çaresiz beton mezarları arasında ölümsüzlüğünün gelmesi umuduyla bekler durur. Onun bu kaçınılmaz kaderinin ve bilincinin şekillendiği alanlardan biridir modern kent. Modernist teknokrasinin estetize kıldığı bu toplama kampı insanın gelip geçicilikteki tüm özelliklerini mekânsal olarak kendi bedeniyle tanımlayarak zamansal açıdan öznenin sonsuzlukla ilişkisini yeniden kurguluyordu. Öznenin ve dönemin kaderinin temsiliyeti mimarın rasyonel imge algısında hayat buluyordu artık. Modern kent deneyimlenmiş yaşamların gelip geçtiği öznenin doğumundan ölüme dek onu panoptik bir mercekle altında tutan hesaplanabilirlik ölçütlerine göre O'nu sayısallaştıran geniş ölçekli küresel bir hapishane, 'anlık olanın ve geçip gidenin' güzergahıdır. Öznenin belleğinde yarattığı güçlü uzam duygusu ile içerisinde kolektif kimlikler yaratarak sürekli genişleyen yapay bir evrendir. Modern kentsel kurgu öznenin özgürlük arayışlarının nesneleştiği radikal bir kurumsallaşmayı ifade ederken, mimarisinin güçlü otoriter yapısı araçsal açıdan köktenci bir söylem geliştirerek herkesi kendi hapishanesinde mutlu dünyayla bütünleşmiş küresel bir mahkuma çevirir. Özellikle demirin 18.yüzyıldan itibaren mimaride kullanımı taşın anlam ve bütünlüğüne karşı yaptığı devrimci yöneliş eski dünyanın ölümüne tanıklık ederken doğmakta olan yeni dünyayı demirin soğuk çehresinden yeni hayat formlarını betonun bedeninden yükseltir.

Modern düşünce yeni uygarlığın kültürel yapısını insanların farkında oldukları ölümü unutturmaya yönelik incelikli bir tarz olarak modern mimariyle birlikte hayatı sonsuzlaştırırken eskinin çatırdayan kabuğunun altından modern ilişkileri yine de eşitsiz ve sancılı bir şekilde kurar. Geçmişe ait olan ne varsa müzelerde sanat galerilerinde yeni dünyanın zaferini kutsamak için vitrinlerde müzayede salonlarında boy gösterir. Geleneksel olanı ancak şimdide turizm etkinliğinde yükseltir. Her şeyi parasal ilkelere göre düzenler. İmgeleri meta anlatılara göre biçimlendirir ve kutsal olanı bile tüketilir bir nesneye dönüştürür. Toplumsal dönüşüm için modern mimari öznenin bilincinde rasyonel düşünceyle birlikte süreklileştirilmiş aynı zamanda imgesel açıdan şeyleştirilmiş bir enerji yayar. Bu enerji mekanik zamandan tekrar tekrar geçirilen öznenin ebedileştirilmiş bir çalışma cefası içerisindeki yaşamından arta kalan eğlence deneyiminden yeniden üretilir.

Modern kapitalizmin kentin formel estetiği üzerinden, mekânsal planlama dahilinde işleyen ekonomik sömürünün sürekliliği için kişilerin sosyal statülerine uygun alanlar yaratır ve tüm toplumsal farklılıkları kendi sosyal alanıyla sınırlı hale getirir. Kitleleri sosyal statülerine uygun bir

şekilde parçalayıp iktidarın uzamsal egemenliğine sınırsız alan açar, toplumsal bilincimizi mimari planlamacılığın engembeli alanlarında ilerletir. Nereye gitmemiz gerektiğine caddeler, nerede durmamız gerektiğine panoptik kurallar karar verir. Tüm zorlamalara karşın kent sahibi olmayan geçici mutluluklar da üretir. Eğlence kültürünün yarattığı uçucu hazlar öznenin kısa süreli delirme ve cinnet istencini gidermede araçsal bir rol oynar. Kent nesnel açıdan basit bir şekilde malların kitlesel üretimi ve tüketimi için oluşturulmuş rasyonel bir düzenek değildir. Göstergelerin ve imgelerin üretildiği heterojen bir düş kabıdır. Bu düşsel alanda sürekli yol alan insan özne her sokakta, alışveriş merkezlerinde, evinde, dinsel ayininde kimlikli olarak o anki ritüele göre çoklu yaşam deneyimleriyle yeniden üretilir. Modern kent rasyonel düzenin teatral sahnesi olarak gündelik yaşamları kendi gerçekliğinde formalize eder. Burada toplumsallaşan yapay ilişkileri gündelik olağan ilişkiler şeklinde bilince doğru ilerleterek yaşamı imge ile gerçeklik arasında bir yerlere konumlandırıp kişisel kimlikleri iktidar uzamında sorunsuzca inşa eder. Bu kimlikli kuruluşu, mimari yapılarının canlı direngen mizacı üzerinden insanın kendisini kimlikli olarak tanımlamaya zorlayarak yaparken öznenin kuruluşu üzerinden gerçekleşen bu bilinç dışı ittifak kentin bir iktidar alanı olarak aynı zamanda gizli otoriter yüzünü de açığa çıkarır. Özde modern mübadele sistemleri içerisinde gerçekleşen gündelik ilişkiler bu yapılar içerisine zamansal olarak konumlanmış öznelere bedensel ve ruhsal açıdan sömürülmesini olanaklı hale getiren çeşitli davranış biçimleri üreterek başarılılar. Gerek bireysel gerekse de kitlesel olarak modern mübadele sistemleri içerisinde şekillenen özgürlük kavramı dahil her toplumsal imge paranın nicel miktarınca belirlenir. Birey üretim sürecinde para ekonomisine dayalı olarak kendini bir başkasıyla denkleme çabası içerisinde bulurken özgürlük aslında herkesin ulaşabileceği aynı zamanda seçkin kavramlaştırmalar altında ancak güçlü olanların ulaşabileceği bir rasyonel kasta dönüştürülür. Paranın yarattığı sınırsız[geçmiş ve geleceğin mekânsal olarak şimdi içerisinde sonsuzlaştırılması] aynı zamanda sınırlı[turistik bakış açısıyla dünyanın şeyleşmesi mekânın sonu] özgürlük aslında öznedeki bireysel egoyu kitleselleşmiş eşit duygusal istemler altındaki toplumsal egoya dönüştürür. Para herkesi bir diğeri hakkında aynı yargıya ve aynılaştırılmış bir toplumsal ruha sahip hale getirirken herkes aynı cehennem ve cennetin kuşku götürmez öznelere haline gelir. Para nesnel çeşitliliği eşdeğer kılan tek sosyal aktördür; sosyalizasyon onun tinsel gücünde hayat bulur; para her türlü nitel farkı niceliğe dönüştürür ve her şeyin ortak paydası haline gelir. Para Atinalı Timon`da olduğu gibi gerçekliği tersyüz etme gücünün toplumsal tanrısıdır. Paranın özgül doğasında herkes eşittir. Ona ulaşmanın yolu çatışmalı bir iktisadi evrimden geçer. Modern iktisadi yapılanma toplumsal ilişkiler içerisinde sosyolojik yapılanmanın temelini oluşturur. Shakespeare`in dünyevi tanrısallık olarak nitelediği para basitçe metalar arasında aracılık eden bir çöpçatan değil toplumsal tinin yansıdığı bireysel ilişkileri birebir yansıtan hayatın ta kendisidir. Simmel Parayı iktisadi

di devinimleri içerisinde ifade buldukları şekliyle nesnelere arasındaki saf ilişkinin 'şeyleşmesi' olarak tanımlarken. Kent tüm devrimci söylemler dahil herşeyin iktisadi kuralları dahilinde anlam bulduğu öznelere tinsel motivasyon alanı ve kapitalist retorikinin nesnel ütopyası haline gelmektedir. Toplumsal ilişkilerde kendi kaderlerini özgürce seçtiklerine inanan insanları ekonomik açıdan bu şekilde ehilleştirme girişimleri kapitalizmin toplumsal cenderede niceliğe olan ihtiyacını giderir.

Dünya artık tanrıdan kurtarılmış bir Cokaygne ülkesidir

Bir toplumsal mutabakat sistemi olarak devlet iktidarı meşruiyetini hayatın teknik varoluşu karşısında öznenin özgürlüğünü koruma ve yaşamını kollama talebinin kendinde nesneleşmesinden alırken 18.yüzyıl bu taleplerin aydınlanma projesi adı altında aklın yakıcı sıcaklığında gerçekleşir. Yeni iktidar artık olayları bireylerin gövdesinde anlamlandırırken aynı zamanda geçmişin bütün organik bağlarından kurtuluşunun rasyonel reçetesini kendi kolektif bilincinde yani ulusta gerçekleştirir. Ulus toplumsal bağlamda mübadele ilişkilerini kan bağı altında mistifike ederek bütün insanları bu mutlak iyinin tesiri altında hayat bulacağı dünyayı öznenin tahayyül sınırlarına sokar. Bireyde yarattığı bu kolektif yaşam düşüncesi öznelere arası ilişkilerde birinin bir diğerine bağımlı olduğu aynı zamanda en acımasız savaşların gerçekleştiği bir göstergeler alanına çevirir. Nietzsche böylesi acımasız savaşları öznenin kusursuz gelişiminin kusursuz önkoşulu olarak tanımlarken, bu kusursuz gelişimin en acımasız olanaklarda gerçekleştiği modern cinnet hali insanların kendi maddi üretimlerinin yansıdığı bu yıkımın içerisinde toplumsal öznelere kendilerini yeniden ürettikleri bir dünyaya kapı aralar. Toplumsal varoluşun sorunlu ve sonsuzca kurulduğu teorik imler ve onun yansıması olan yanlış hayat deneyimlerini fütursuzca inşa etme çabaları kent düzleminde gerçekleşir. Öznenin burada dönemselleştirilen Dionysosvari çıldırma nöbetleri, sınırlarını aşma deneyimleri, maddi hazların yarattığı ve tüketim kültürünün eşlik ettiği saldırganlık duygusu, doyum düzeneklerinin çeşitliliği ve sonsuzluğu karşısında kontrol edilir. Hegel'in deyişiyle 'Gerçek hiç kimsenin sarhoşluğundan kaçamayacağı bir bakış söleni haline gelir'. Öznenin Süreklileştirilmiş, iktidarla rasyonel bir bağlamda gerçekleşen bu maddi orgazm konvansiyonu Apolloncu dengenin dile gelişi olarak tanımlanabilir. Kent yaşamında karşılaştığımız radikal uç deneyimler ve toplumsal pratiklerden doğan arzunun kendini yeniden tatmin etme çabası öznenin bilinç eşiğinde gerçekleşir. Bireyin bilinci toplumsal varlığının arzudan devşirdiği zorunluluklar alanının dışında imgesel anlamda yeniden üretildiği bir fantezi alanıdır aynı zamanda. Kent yaşamında süreklileşmiş bir gerilimin yarattığı bireyde gerçekleşen nevrozlu ruh hali yine kentsel yaşamın kitlelere dayattığı bir soyut varoluşun öznedeki hakikate dönüşen gerçekliğin aşkın sonuçları olarak karşımıza çıkar. Kent toplumun kendi içinde bir iktisadi ve sosyal örgütlenme ağına yataklık eder insanlığı geçmişten bugüne

belirli ortak bir tarihsel serüvenin öznelere haline getiren iktidarların yaşam bulduğu bir kılcal damar sistemi gibidir. Kapitalizmin küresel makro ekonomik politikalarının toplumsal temellerinden tutun yerel mikro politik deneyimler ve bireylerin eğlence deneyimleri dahil burada kodlanarak yeniden üretilir. Kent öznenin iktidarla olan mekânsal bağını oluşturduğu bir dizi sosyo-psikolojik düzenek alan ve görsel uyaranlar üzerinden işleyen öznenin bağımlılık krizlerine anında cevap verecek şekilde dizayn edilirken, birimizin bir diğeri hakkında kesin yargılara varabilecek siyasal serüvenlerin cirit attığı bütün özgürlük istemleri dahil mistik ruhani özelemlerin kendi kaosu içerisinde anlam bulduğu devasa bir kompleks yapıdır. Toplumsal kuruluşun içerisinde mevcut olanın ötesine geçerek belirli bir amaca göre koşullanmış aynı zamanda kodlanmış kişisel benliklerin gerçeklikten kopmuş aşkın fenomenlerin tesiri altında bir dünya kurma istencinin yarı dünyevi özelemlerinin anlam bulduğu bu rasyonel formel yapı Öznenin gerçeklik ve imge arasında gerçekleşen mitik yolculuğunu her anlamda bir enformasyon saldırısı altında tutar. Bu saldırıların etkileri uzun süreli ve kalıcıdır çünkü öznenin gerçeklik üzerinden yüksek hakikate doğru olan kuruluş süreci bu saldırgan durumun yarattığı bir yeni dünya istencinin kendini gerçekleştirme çabasıdır. Öznenin bu izlenimler ve imgeler arasında sürekli bir saldırı altında tutulması ruhunun ve bedenini iflasına neden olurken bunun sonucunda özne toplumsal bağlamda içine kapanık kitlelerle bilişsel bağını yitirmiş yalnız bedeninde kendini tüketen bir varlığa dönüşür. Simmel nesnelere ilişkilenme durumunu ve kendini tecrit etme halini 'Agorafobi' yani nesnelere yakın temasta bulunmaktan duyulan korku olarak tanımlarken böylesi bir durum ona göre kenti çekilir hale getiren en temel doğal kaçış ritüelidir. Öznenin toplumsal deneyiminin bir sonucu olarak birbiri ardınca gerçekleşen imge saldırıları altındaki yaşamı ve bu imgelerin yarattığı sonsuzlaşma istenci buna karşıt olarak zamanın tahakkümü altında ilerleyen biyolojik varlığının yarattığı geçicilikteki yaşamının kendini sonsuz zaman imgesiyle denkleymemesi durumu bireyde hayata karşı bir bıkkınlık iç daralması gibi patolojik durumlara neden olurken sınırsız hazlar sunan göstergeler arasındaki fani yaşamı en sonunda hayatı katlanılamaz bir duruma getirir. Kendini ve içinde yaşadığı dünyaya karşı kayıtsız hale getiren bu yabancılaştırıcı kapitalist kültür rasyonel mistik deneyimlerin yarattığı dünyadan elini çeken modern sufi deneyimlerdir aynı zamanda. Klasik çağ bireyi dinsel kozmolojide sonsuzlaştırırken ölümlü bir varlık oluşunu tanrısal sonsuzluktan kendi gerçekliğine doğru işleyen bir göksel deneyimle kutsarken bilimsel deneyimin sınırlarında yol alan modern özne ise nesnelere bilinçte yarattığı anlık değişimlere bağlı bir dünyevi sonsuzlaşma ile ölümden kaçışı kutsayarak teselliye başı göğe değen modern zigguratlarda arar. Kentsel yalnızlaşma alegorisi üzerine Walter Benjamin'in söylediği gibi gözleri gören, ama kulakları işitmeyen bir insan... işitebilen ama görmeyen bir insana kıyasla çok daha huzursuzdur. Burada... kente özgü bir şey var. Büyük kentlerdeki insanlar arasındaki ilişkilerde, gözün işlevi kulağına kıyasla giderek daha da ön plana

çıkıyor. Bu durum büyük ölçüde toplu taşıma olgusunun sonucudur. Otobüs tren ya da tramvay kullanımının yaygınlaştığı 19. yüzyıla kadar, insanlar hiçbir zaman, dakikalar hatta saatler boyu tek kelime etmeksizin birbirlerine bakmak zorunda kalmamıştı. Her birey kendi karşısını görsel temasıyla kurar ve kendi gözetimi altında tutarken kaos sessizliğe bürünür ve sosyalleşme sona erer. Bireyin türdeşine karşı olan bu potansiyel tehdit algısı kalabalıklar arasında yalnızlaşma ve bireysel yalıtımın yarattığı bu paradoksal durum bir yerlere demir atma girişimleri ile sonuçlanır. Kendisinin ve insanlığın yüz yüze olduğu bu sosyal yıkım karşısındaki kayıtsızlık özneyi ruhsal çöküntüsüyle baş başa türüyle toplumsal bağlamda atomlaşmış bireysel kıyametini yaşayan bir varlık durumuna getirir. Toplumsal bağlamda sosyalleşmenin temel kriteri bireysel yalıtım ve gözden uzak bir yaşamı zorunlu kılmaktadır. Görsel duyunun tiranlığı altında gerçekleşen her şey uçsuz bucaksız bir olgular denizidir adeta insanlar varoluşlarını nedenini dahi bilemedikleri hastalıklı bir itkinin bir sonucu olarak izole olmuş bu dünyada kurarlar. Herkes rolünü kendinden emin bir şekilde oynar modernitenin bu tiyatro sahnesinde her beden istem dışı bir itkiyle rolünü oynamaya zorlanır çünkü kostümler önceden tasarlanmış mekanlar yeni sahiplerine göre dizayn edilmiştir. Kişisel kıyafetler dahi ben varım demenin bedensel retorikinin sözcülüğünü üstlenerek sosyal mühendisliğin bu kişisel kodlarını birebir yansıtırlar. Manici bölünmenin keskin sınırları sokakta gözden kaybolur. Sokak herkesi kendi nesnel görüntüsünün ötesinde gölgelerin dünyasına taşır hız ve hareket özneyi metaların sunduğu bir tüketim şölenine davet eder. Kamusal benzeşimin en iyi örneği olan sokak giysileri ortak bedensel imgelemin sosyo-psikolojik açıdan dışı vurumunu en iyi şekilde yansıtırlar. Roller modanın gözetiminde gerçekleşir kişilik yıllara göre değişen bir paçavraya dönüştürülürken, ben modaya göre kurgulanan istikrarsız bir temsile dönüşür. Öznenin dünyayla olan ilişki düzeyi onu anlamaktan uzak herşeyi imaj ve dış görünümlere dönüştürmektedir. Platondan beri bir yeryüzü sahnesi olan ve tek seyircisinin tanrı olduğu geleneksel dünya 18. Yüzyıldan itibaren herkesi seyirci topluluğuna dahil etti. Bu yeni seyir aleminde tanrı gözden kayboluyordu artık. Bireysel davranışlar dahil tüm toplumsal sınırlamalar statik bir dünya görünümünü kapsayan geleneksel hükümlerin sınırlarını aştı modern olan geleneksel olanı kendi formel yapısı içerisine çekerek geleceği ancak hemen şimdi üzerinden kurulabilir hale getirdi. Ancak hayat yine kendi karşısı üzerinden gerçekliğe dönüşmeye mahkumdur. Uzmanlaşma belkide burada geçmişten kopuşun en belirgin insan davranışını sergiler yeni dünya uzmanlığın biçim yaratıcı doğası içerisinde şekillenmektedir biri bir diğeriyle karşılaştırılmaz aynılığı sergilerken gölgelerimizin bir başkasının siyasal argümanında şekillendiği ötekine ait olduğumuz bu yeni modernlik evresinde etrafımızı saran dijital teknolojiler arasında her yerde aynı anda hiçbir yerdeyiz. Hayatın tektipleşmesi seri üretime bağlanabilir bedeninin moda uygun olarak küresel ölçekte numaralandırılması keza giysilerin standart beden ölçülerine göre üretimi bedeni de üretir hale getirdi. İnsan ancak meta estetiğinin yarattığı sı-

nırlar dahilinde hayat bulmaktadır. Estetik yargıların bilinmeyen bir seri üretimin sonucu olarak zihinlerde kodlanması birine güzel veya çirkin demenin kişisel yargısı bireylerin iç dünyalarından bağımsız gelişmektedir. Mondrian`den bu yana gerçekliğin izini sürmek imkansızlaşmıştır artık. Metalar nesnel görüngüler içerisinde bilinçleri yüksek hakikate doğru yönlendirerek kapitalizmi bilinçte sonsuzlaştırdı. Uzmanlaşma burada efsane yaratıcı mitsel bir dil kullanırken meta karşısında düş görme reklamın diliyle bir söyleneceye dönüşür. Öznenin bir otomobilin estetiği karşısında hayranlık içinde kalışının estetik yargısı o metaya biçim veren teknik uzmanın bire bir yargısını yansıtır. Mekanikerin bireysel uzmanlık yeteneğinin genelleştirilmiş toplumsal yargıya dönüşmesi bireylerde metanın sonsuz çeşitliliği karşısında toplumsal farklılık görüntüsü içersine sokar. Herkes sahip olduğu metanın nicel miktarıyla kendini farklı hissederken uzmanlık pratiği üzerinden şekillenen toplumsal yaşam azınlığın çoğunluk üzerinde uyguladığı görünmez gönüllü bir tiranlığa dönüşür. İradenin devri algıda aynılışma ve karar süreçlerinin uzmanlara devri organik ve duyuşal işlevlerimizi teknik bir boyuta indirger. Artık öznenin toplumsal varlığı bilincini belirlememektedir çünkü öznenin dahil olduğu yanlış hayat deneyimleri gerçekliği imkansız kılmakta bilinç gerçeklikten türeyen bir varoluşu değil içine gömüldüğü aşkın hakikatin izlerini taşımaktadır. Kullanım klavuzu dahilinde işleyen modern dünya yeni olanı imkansız kılmakta toplumsal karar süreçleri onu işletenlerin bilimsel ve teknik öngörülerine göre gerçekleşmektedir. toplum eleştirinin olmadığı bir nihilizm evresinin doğru ilerlerken bu geçiş evresi tekniğin yarattığı bir ilerlemenin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekniğin yarattığı estetik yargı, fenomenler dünyasını aşan bir gücün, bu dünyaya tutunma gücünün arzuda kendi karşılığını bulmasıdır. Birey bu teknik dünyada aşkın bir gücün temsilcisidir artık. Bu ne dünyayı tehdit eden bir kıyamet meleşinin ne de cennet vaat eden bir tanrının gücüdür. Bu dışı olmayan bir baştan çıkarıcının gücü hayatlarımızı penelopenin sabrıyla ören tekniğin iktidarlaşan gücüdür. Bu güç eskatolojiye geçit vermeyen nihai sonun ve başlangıcın kendinde başlayan ve kendinde biten cennetin cehennemin bu dünyada soluk alıp verdiği ve aynılaştığı tekniğin kendinde iktidarlaşan gücü, Descartes`in bilimden umduğu doğanın efendisi olma düşünün gücüdür.

Dışı olmayan bir hayat sürdürülebilir olanaklardan yoksundur. Her yerde olmak aynı anda hiçbir yerde olmamak, yaşamın görünür kıldığı yerden ölümün geri aldığı yere doğru ilerlemek. Foucault`un özgürleşme çağrısı iktidara karşı direnen öteki olan kendi benliğimize ulaşırken iktidarın tersyüz ettiği gerçekliği kavramaktan uzak benliğimiz madde olanaklar içerisinde hiçleşen temsili olanaksız yaşamımızı nihilizme gömülü bir biçimde direnişi imkansız kılmaktadır. Tüm toplumsal fikirlerin bir bilgi kodu tarafından oluşturulduğu bu dünyada özgür olmak imkansız hale gelmektedir. Feurbach`ın bir zamanlar çözmeye çalıştığı tanrıya yabancılaşan özün bugün bizzat insan beninde sapkınlaşan bir güce dönüşüne tanrısal tözün arzuda nesnelleşen bir yeryüzü iktidarına tanık olmaktadır. Bu güç varlığını ne gökten ne

yerden ne de bir ölümlünün algı sınırları dahilinde işleyen gelip geçici bir görüngüden,o meşruiyetini varlık ve yokluk arasındaki gerilimlerden özne ve nesne arasında gerçekleşen radikal bir anlam kopuşundan alır.Herşey artık varoluşun anlamını iyiliğin yeryüzünde nesnelleşmesi olarak gördüğü bu teknik panteizmin birlik istencinden almaya başlar.

Kent,iktidarın dilsel kodlarının maddi olanaklar içerisinde yaratıldığı gerçek olmayan kurgusal bir nesnel dünyadır. Birey fikirler ve maddi koşullar içerisinde onları bilişsel ayırmaya tabi tutan ve bölen bir bilinçle bu dünyada gözlerini açmak yerine her iki olgunun yarattığı bir sentezin ürünü olarak bu dünyaya gelmektedir.İdeoloji buna bağlı olarak özgün bir biçimde yapılandırılmış koşulların ve iç içe geçmiş toplumsal ilişkilerin karmaşık doğasından ortaya çıkar bundan dolayı var olanı tanımlamak ve gerçeklikle nesnel bir temas imkansız hale gelmekte;şeylerin özgün doğalarıyla ilişkiye geçmek imkansızlaşmaktadır. İdeolojiyle kapitalizme direnmek başlı başına olanaksız hale gelmektedir. İdeoloji burada iktidara karşı özgürlüğün nesnelleştiği radikal bir söylem geliştirmek yerine mutsuzlukların kişinin kendisi tarafından üretilip pratik açıdan onandığı bireyselleşip kitleselleşen rasyonel bir dünya dini haline gelmektedir. Modern toplumsal yaşamda doğru ve yanlışın yargısı içerisinde üretildiğimiz ideoloji veya kurumsal yapılar aracılığı ile belirlenirken bireylerin birbirlerine karşıt görüldüğü bu yeni dünya içerisinde iktidar toplumun çatışmalı doğasından değil arzuda konumlandığı şekliyle kitleler arası organik bir bütünlüğün sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modernleşen her hayat, değersizleşmeyi öğrendiği arzu pratikleri ile bu yeni dünyada doğasında var olan özgürlüğe asla ulaşamayacağını bilincindedir. Her toplumsal pratik gerçekleşmiş ütopyaların izleriyle doludur;bundan ötesi gerçek olamayacak kadar irrasyoneldir çünkü özne için

özgürlük kendi yaşadığı sınırlar dahilinde işleyen kendi kavramsal kurmacası haline gelmektedir.İktidarın öznedeki yarattığı güven duygusu toplumsal hayatta etkili bir disiplin uygulamaya izin veriyordu artık. Güçle insanları ileri yüksek bir ideal uğruna organize etme girişimi ve iktidarsal ritüele uyum sağlama modern dünyada toplumsal tinin önkoşuluydu.Özne pratik hayatta kendinden korkarken kendi beninin kölesi, korku sonucu oluşan kendinde otorite ise bu itkiden türeyen tümel bir iktidarın güven duygusuna dönüşmekteydi.Özne yargılama ya da muhakeme etme yetisinden kopar ki nasıl bir çocuk, anne babasının her yaptığı için onu kendisi için yaptığına inanıyor ve anne babası tarafından temellenmiş dünyasında doğru olarak algılıyor ise iktidarı içselleştirme her ergin beden için çocukluğa dönüşü zorunlu kılmaktadır.İktidar çocukluğun baskın karakteri üzerinden yükselmektedir.Tarih insana ait doğal yanları gizli olarak her zaman kendi içerisinde barındırır.Bu gizil alanda gerçekleşen ploreter ve isyancı köle deneyimleri ilk kalkış noktası olarak iktidara karşı özgürlükçü bir söylem geliştirmekle beraber özgürlüğe bağlı olarak gelişen bu içkin söylemin iktidar karşıtlığını içermekten öte gelinen noktada onu ödipal itkinin kendi hakikat istencini kendi özgün koşulları içerisinde yeniden inşa etme girişimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.Tarihte gerçekleşen bu köle ve köylü isyanları muzdarip oldukları iktidarı ve tahakküm ilişkilerini sorgulamak ve gelecek için iktidarla özgürlük adına hesaplaşmak yerine Bookchin`in dediği gibi kölenin özgürlük hayali köle sahibini köleye dönüştürmekti.Yoksul adamın kendisini ezenle hesaplaşma anlayışı,umuda değil intikama dayanmaktaydı.

KAYNAKÇA

Modern kültürde çatışma [georg Simmel]

Tarihe duyulan merak insanlığın en eski uğraş alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu uğraşın temelinde yatan dinamik, kendi köklerimize duyduğumuz merakı giderme arzusudur. Geçmişe duyulan merak, tarihselliğin birçok ifade biçimini de geliştirmiştir. Teatral gösterilerden hikâye anlatıcılığına, mitolojiden dinsel rivayetlere kadar birçok teknikle geçmişin yarattığı belirsizlik kaygısı giderilmeye çalışılmıştır. Bunu yaparken sadece nasıl ve bu güne değin kat ettiğimiz yolu değil, aynı zamanda toplumsal tabakalaşmanın ve iktidar olgusunun da tarihini öğrenmek kaçınılmaz oluyor. Tarih üzerine yapılan incelemeler bir yönüyle geçmişin boşluğunu doldurabilmektedir;*** ancak alternatif okumalarla iktidarların kaygı kaynaklarından biri de olabilmektedir. Kaygı kaynağı diyorum çünkü özellikle yakın tarih objektifliğini yitirmiştir ve egemen kültürlerin veya iktidarların kurumsal meşruiyetini sağlayıcı sübjektif anlatularla dolup taşmaktadır. Kaynağını büyük ölçüde ulus devletten alan hastalıktır bu. Kendi egemenlik alanlarını korumak ve genişletmek arzusudur ve etnik temelli her türlü güç aygıtlarını meşru hale getirerek tarih tartışmalarına kaynak olmaktadır. Bu ifadenin doğruluğunu ispatlamak için sadece Türkiye ve komşularının ders kitaplarına bakmak yeterli olacaktır. Aynı konular hakkında her ülkenin tezine karşılık var olan antitezler, devletlerin kendi kurumsal itibarlarıyla temellendirilmeye çalışılır.

Gelecek kurgusu denen şey de tam olarak bu noktalar üzerine kurulmaktadır. Asyatik ülkeler, günümüze ait kronik problemlere karşı geçmişlerinin şaşalı dönemlerine duydukları derin özlemle bu kurguyu yapar; merkez ülkeler ise, modernizmle birlikte tüketim kültürünün atomlaştırdığı bireylerin sosyal krizlerine aşı bulmaya çalışır. Tarih ve gelecek kurgusu probleminin bu noktası, iktidarların kaygı kaynağı diye nitelendirdiğim farklı bakış açısını doğurur; Otoritelerin dayandığı meşruluk zeminini sorgulatan, zaman ve mekana göre toplumsal bunalımların sonucu olan bakış açısını... Yani alternatif tarih ve ütopya yazarlığını... Aslında ütopyalar edebi ve siyasi alanda oldukça eskilere dayanmaktadır. Yerleşik hayata geçtiğimizden beri her çağda var olan otorite kendi karşısını da yaratmıştır. Eşitsizlik üzerine inşa edilen yaşam alanlarında iktidarlar, üstyapı kurumlarını oluşturarak varlıklarını süreklileştirme çabası göstermişlerdir. Buna rağmen tarih okumalarının en göze batan kısmı; en güçlü iktidarların bile yarattıkları çelişkinin kurbanı oluşudur. Belki de bu gerçek, Platon'un Atlantis'e olan özlemini ya da İslam kültüründe "devr-i sadet" adıyla nitelenen döneme olan ihtiyacı pekiştirmektedir. Tabi bu dönemlerin içeriğinde mutlak özgürlük, sınıfsal eşitlik gibi talepler ön plana çıkmaz. Böyle bir talebe gerek de yoktu. İnanç sistemleri ve gelenek tarafından oluşturulan hiyerarşik yapılanmayla genel kabul oluşmaktaydı. Önemli olan, toplumu oluşturan her parçanın kendi konumu ve toplumsal yapıyla uyumlu olabilmesidir. Burada belirtilmek istenen; kişi köle ya da tüccar ya da çiftçi olabilir; otoritenin her biçimiyle

de yaşayabilir; ama haklar konusunda hâkim olan anlayış, sahip olunan sınıfsal duruma uygun şekilde dağıtılsa toplumsal adaletin gerçekleşeceğine duyulan inançtır.

Yöneten ve yönetilen ayrımının doğuşu devletin tarihi kadar eskidir. Yurttaşlık bilincinin doğuşu da ideal yönetim arayışının başladığı Yunan şehir devletlerine dayanır. Aristoteles 'Politika' adlı eserinde, insanın diğer hayvanlar gibi bir canlı olduğu ve çok özel bir türden geldiği gerçeğini karşımıza çıkarır. İnsanın kaderinde kendi gerçek doğasına uygun olarak yalnızca bir "polis"te yaşayabileceğini söyler. Ona göre insanın kendini gerçekleştirme araçları ancak burada mevcuttur. Politik hayvan olarak nitelediği insanın kaderi, yalnızca bir toplulukta yaşamak değil, aynı zamanda topluluğa uygun şekilde yaşamaktır. Eğer insanlar zenginlik uğruna bir araya gelip topluluk oluştursalardı, yurttaşlığa ilişkin erdem ve görüşler dikkate alınmazdı. Ana amaçları hayatta kalmak olan hayvanlara ya da kölelere benzerlerdi. Ancak Aristoteles'e göre polis, yalnızca yaşam uğruna değil, iyi bir yaşam uğruna kurulsun da toplumsal ve biyolojik bir parçanın gelişiminden ortaya çıkan politik bütünün ulaştığı en yüksek noktadır. Onun bu yaklaşımının Platon'un 'Devlet' adlı ütopyasından etkilendiği açıktır. Her otorite, yurttaşları arasında farklılaşımı da zorunlu kıldığından, ideal devlet arayışı platon'un da ilgi alanını oluşturmuştu. Sokrates geleneğinden beslenen Platon, bilgiyi otoriteyle özdeşleştirme çabası içindeydi. Ona göre krallar filozofik nitelikler taşımaları ya da filozoflar yönetici olmalıdır. Bilge idareciler, yönetim sanatının idealer dünyasındaki izdüşümünü ve dolayısıyla kusursuz olanı keşfetmişlerdir. İnsan doğasındaki zaafın da farkında olan Platon; yöneticilere mülkiyet edinme, evlilik gibi bireysel kaygılar yaratan ilişkileri yasaklamıştır. Bu tür şeylerin imkânı, toplumsal adaletin eşit bir şekilde dağıtılmasına engeldir. Devleti iç ve dış tehditlerden koruyan bekçiler (askerler) sınıfı da benzer kısıtlamalara tabi tutulmuştur. Sahip oldukları cesaret erdemini en iyi şekilde kullanabilmeleri için kaybetme korkusu yaşamamalıydılar. Ama aynı zamanda bekçilerin sınırlandırıldığı haklar, silahlı güce sahip insanların merkezîyetçi bakış açılarını törpüleyerek, otoriteye ortak olma isteminin de yolunu tıkama amacı taşır. Herhangi bir erdeme sahip olmayan işçiler sınıfı, üretim aşamasında varlıklarının devam edeceklerdi. Bu şekilde baktığımızda Platon'un 'Devlet' adlı ütopyası günümüz insanına hiç de yabancı değildir. Hitler Almanyası, Musolloni İtalyası otoritenin halk adına karar verme gücüyle cisimleşmiştir. Günümüz diktatörlükleri de bu işleyişten feyiz almışlardır. Libya'da Kaddafi, Irak'ta Saddam, Suriye'de Esat ailesi, İran'da mollalar halk adına karar verme kudretini kendilerinde görmüşlerdir. Sovyetler Birliği'nde politbüro bürokrasisi... Ve en nihayetinde Türkiye demokrasisinde "halk için halka rağmen" şiarı hafızalarda oldukça taze durmaktadır. Platon için ideal

kabul edilen yönetim, 20. ve 21. yüzyılda insanlık trajedilerini sahneleyen teatral bir gösteriye dönüşmüştür.

Diğer ütopya yazarlarının çıkış noktası da toplumsal problemlerden kaynaklıdır. T. More, 1516'da kaleme aldığı 'Ütopya' adlı eserinde dönemin İngiltere'sindeki idari ve ekonomik sorunlara göndermede bulunuyordu. VIII. Hanrey'in kilise üzerinde tahakküm kurmak istemesi, sosyal sınıflar arası uçurumun derinleşmesi gibi etkenler, hümanist More'nin eleştiri nesnesi olmuştur. Benzer bir durum Campanella için de geçerlidir; kendisi de bir din adamı olan Campanella, etkisini yitiren kiliseyi yeniden dünyanın merkezine sokacak rahiplerin otoritesinin egemen olduğu adalet dünyasını tasarlamıştı. A. Huxley'in 'Ada' adlı eserindeyse sosyalizm, Darwin ve daha sonradan karşılaştığı dinsel inanç olan Budist anlayışın egemen olduğu özgürlükler adası düşünmüştü. Fakat olması istenilenlerden ziyade tarih korkunç olanın izinden giderek yazılmayı tercih ediyor. Cesur yenedünyada olduğu gibi teknik egemenliğin baskısı altında mekanik bir yaşam formu haline gelen insanlık; ya da 1984'te cisimleşmemiş otorite olan Big Brodher tarafından denetlenen korku toplumu... Günümüz insanına ait her türlü mahremiyet alanlarının çözümü ve denetlenmesi; teknolojinin amansız tahakkümü ve ya yabancılaşma adı altında doğasından kopmuş insanın farkında olmadan yaşadığı trajik kopuş, ironiktir ki günümüz entelektüellerinin en popüler konusudur.

İnsana ait hayaller yaşadığı evrenin keşfi ve toplumsal değişmelerin etkisiyle de şekillenmektedir. Bu bağlamda 18. ve 19. yüzyıllar değişim ve gelişme adına tarihin seyrine bambaşka anlamlar katmıştır. 18.yüzyıl öncesinde felsefe toplum bilimi ihtiyacını da görüyordu. Yerleşik hayata geçiş, toplumsal tabakalarda kesin bir ayrımı getiriyordu. Ekonomik ilişkiler ticarete, tarımsal ranta, vergi ve savaş ganimetine dayanıyordu. Toplumsal yapı içinde hemen ayırt edilebilen katmanlaşma, statülere dayalı bir hak paylaşımını netleştiriyordu. Kıta Avrupasında bu yazgı, reform hareketiyle bozulmaya ve daha karmaşık ekonomik-sosyal yapılanmaya gidileceğinin habercisi olmuştu. Sonraları üretim biçiminde yaşanan devrimle kapitalizm adını alacak bir geleceğe dönüşecekti. Konuyla ilgili özellikle iki ismin ayrı bir önemi olmuştur: K. Marx ve M.Weber. Weber'e göre bu yapılanmanın meşrulaşım kaynağı, bir üstyapı kurumu olan dinin ta kendisiydi. Katolik mezhep, inananlarına 'öte dünya uğruna' bu dünyanın nimetlerine yüz çevirmeyi öğretmiştir. Onları, daha az kazanma güdüsüyle donatılmışlardır. Faiz yasaktır, fakirlere yardım etme ve fakirlik yüceltilmiştir. Bu noktalarda göz önüne alındığında, karmaşık olmayan sosyal ilişkileri açıklamak için ekstra bir bilim dalına gerek yoktu. Yine Weber'e göre, kapitalizmin tamamlayıcı ve zorunlu iki şartı vardır. İlk şart kapitalizmin maddi yönünü meydana getirir. Bunlar; burjuva sınıfının varlığı, kentleşme, endüstriyel teknolojik gelişme ve rasyonel hukuktur. Zorunlu şart ise, dünyaya dönük asketizmdir (kapitalist ruh). Reform hareketiyle birlikte orta çağdaki Katolik yorumun aksine Protestanlık, din ve yaşam ilişkisini tepeden tırnağa değiştirmiştir. Bu ahlak anlayışı içinde aydınlık bir yaşam sürebilmek, uyanık, bilinçli olmak amacı taşır. Tanrı'nın şanına hizmet etmek ancak çalışmayla mümkündür. Zamanı boşa harcamak en büyük günahdır ve işe karşı isteksizlik, kutsanmışlık

durumunun eksikliğinin işaretidir. Weber, Protestanlığın taşıdığı ahlakı, bugünkü kapitalizmin temellerini atan seküler dünya görüşü olarak niteler. Weber için dinsel meşrulaşım ve beraberinde getirdiği ekonomik değişme Marx için tarihsel zorunluluk olarak adlandırılmıştır. Üretim ilişkilerinde yaşanan diyalektiksel zıtlık Marx'ın tarih algısını belirler. Ve en nihayetinde; kaba tabiriyle, üretim biçiminde yaşanan değişim ve buna bağlı olarak ortaya çıkan yeni sınıflar, kapitalist sistemin özünü oluşturmaktadır. Kapitalizmle birlikte ortaya çıkan yeni durum, üretim ve mübadele biçimlerinde gerçekleşen değişimdir. Marx'a göre mübadele, farklı alanları birbirleriyle ilişki içine sokar; sanayi devrimiyle birlikte hem farklı bir sınıfsal pozisyon alan burjuva hem de üretici güçlerin örgütlenebilir halini alan işçi sınıfı ilişkisini doğurmuştur. Marks'a göre işçi sınıfının elinde bulundurduğu güç, tarihsel materyalizmin ilkeleri doğrultusunda kendi karşıtının sonunu hazırlayacaktı. Tamda bu noktada Marksist öngörüler, eskiden de var olan ütopyik toplum kurgularına çok daha sistematik zemin hazırladı. Gerçi Türkiye topraklarında Marx ismi geçtiğinde, geniş bir çevre ekonomik ve politik bir kuram olarak Marksizm'e uzak kalmış ve ütopyik sosyalizmin sınıfsız toplum tasvirini yaparak kendilerine pozisyon yaratırlar. Gerçek olan şu ki; Marx'ın eserlerine bakarak bugünkü anlamıyla komünizme varmak mümkün değildir. Marksizm külliyatında başyapıt olan kapital, bir gelecek kurgusu değildir; aksine kapitalizmin bugüne kadar yapılmış en kapsamlı ve iyi analizinden ibarettir. Eser, Rikardocu klasik iktisadın kalıplarını yıkarak nesnelere gerçek anlamda para yapan ilişkileri yabancılaşma olgusuyla da bütünleştirerek açıklamaktadır. Yalnızca Gotha programının eleştirisinde, devletin yerini kooperatifler birliğinin alması gerektiğini söylemiştir. Ama bu tür ilkesel önermeler dışında gelecekte neler olabileceği konusunda hiçbir zaman bir şey söylememiştir. Hatta hissedarlarını işçilerin oluşturduğu anonim şirketleri de olumlu ilga olarak niteleyen Marx, özel mülkiyete karşı olarak bireysel mülkiyetin yeni bir aşamasından bahseder. Marx, esas olarak Proudhoncuların başardığı Paris Komünü'nü övmüş ve birleşmiş kooperatifler birliğiyle mümkün bir komünizmi dile getirmiştir. Fakat bu düşüncüyü projelendirmek için özel bir çalışması yoktur. Bu konuda Karatani şu tespitte bulunur: "söz konusu eserleri bir sistem haline getiren kişi, Marks'ın ölümünden sonra bu işe soyunan Engels'ti. Hegelci sisteme uyumlu olarak Marksist bir bina inşa etti Engels... O zamandan bu yana Marksizm, edebiyat ve sanat teorileri de dâhil olmak üzere bu sistemi kusursuzlaştırmaya çalıştı. Fakat bir proje olarak giderek zorlama bir hale geldi."

Gerçekten de Türkiye'de çok dar bir entelektüel kesim dışında, Marksizm ekonomik ve politik boyutuyla pek tanınmaz. Kendilerini solcu diye tanımlayan insanların büyük bölümü için sosyalizm, fantastik bir yaşam idealinden öteye geçmediği gibi bunun rasyonel temellerini atmakta da oldukça yetersizdirler. Onlar için sosyalizm, hoşnut olmadıkları otoriter sisteme ve arzulanana ulaşılmadığında, kadercı bir başkaldırı ya da sayısız aşkın değerlerle bezenmiş bir yeryüzü dini olmaktan öteye gidememiştir. Hayallerimizin gerçeklik temeli ne kadar kopuk olursa, geçerlilik temeli de o kadar zayıf oluyor. Sosyalizmin bilimsel boyutunu görmezden gelip, onu salt yeryüzü cenneti olarak tasarlamak, Marksist tarihsel-

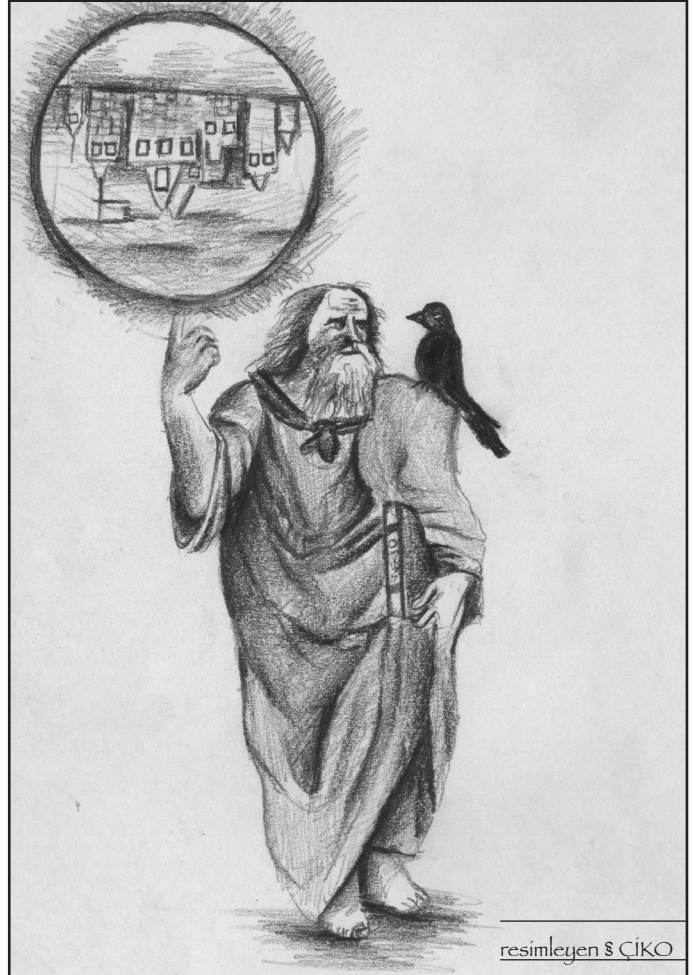
liliği polemiklerle dolu dünyaya hapsedmek demektir.

Aynı yanılğı klasik anarşist algılamalar içinde geçerlidir. Bu felsefenin temelinde; aile, din, devlet, ahlak yasaları gibi otorite içeren her türlü üstyapı kurumlarına retçi yaklaşım söz konusudur. Anarşistler de tıpkı Marksistler gibi ilk yabancılaşmanın toprağa yerleşmeyle başladığını ve reddedilen her üstyapı kurumunun insanlar arası eşitsizliği meşrulaştıran yapay kurumlar olduğunu söyler. 19.yy da anarşistler ve Marksistler arasındaki en belirgin fark sosyalist devlet kuramıydı. Marks, burjuvaziden devralınan devlet iktidarını toplumsallaştırabilmek için proletarya diktatörlüğünü bir geçiş süreci olarak görüyordu. Ona göre devletin zorlayıcı iktidarı, proletarya tarafından sınıf düşmanlarını bastırmak ve burjuvaya ait kalıntıları temizlemek için vazgeçilmez bir aygıttır. Anarşist savunucular içinse her türden devlet, tahakkümün reddedilesi temsil biçimiydi. İşin doğrusuysa 19. yy anarşistlerinin referanslarının düşünülmesi kadar radikal olmadığıdır. Anarşizmin en bilindik sloganlarından biri Proudhon'a ait "mülkiyet hırsızlıktır" ibaresidir. Fakat Proudhon genel olarak mülkiyeti reddetmemiştir. Onun reddettiği şey, çalışmaksızın gelir elde etmektir. Bu yüzden sahiplik ile mülkiyet arasında ayrıma gidiyor ve mülkiyeti ilganın temelinde bu anlayış yatıyordu. Proudhon'un kazanılmamış kar dediği şey kapitalist üretim tarzına özgüdür. Ona göre "tek tek her işçiye çalışmalarında dolayı ücret ödenir, ama ortak çalışmaları ile artan üretimlerinden ötürü onlara ücret ödenmez; bu ücret kapitalistin cebine gider." İşte Proudhon'un hırsızlık kavramı, bu artı üretimin paylaşımına tabi olmamasıdır. Buna karşılık Fransa da bir banka kurma girişiminde bulunur. Fakat Fransız hükümeti tarafından sınır dışı edilince bu projede hayata geçemez. Aynı şekilde otoritenin meşru kostümü olan ahlakın reddi hakkında da belirsiz tutumlar mevcuttur. Elbette günümüz anarşistleri hepten bir ahlak karşıtlığına soyunmamış, aksine kökenini Proudhon'da bulabileceğimiz bir anarşist ahlakın geleneksel ahlaka karşı alternatif inşasını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak postyapısalcı bir noktadan baktığımızda tipik bir paradoks ortaya çıkar. İlk olarak Proudhon: "Kendine nasıl davranılmasını istiyorsan başkasına da öyle davranmalısın" diyerek, aslında Kantçı ahlak anlayışından çokta uzakta değildir. Daha sonra anarşist ahlak, Stirner ile radikal bir siyaset olabilme imkânını yakalamıştır. Stirner ise: "İnsan din olmadan da yaşamaya yazgılıdır, ama ahlak yasası ebedi ve mutlakdır. Bu gün kim ahlaka saldırmaya cesaret edebilir." diyerek felsefesi içinde ahlaka sağlam bir zemin hazırlama çabasındadır. Ancak problemde tam olarak bu noktada başlar; her iki önermede lanetlenmiş bir dönemin başlangıcı olan aydınlanma felsefesinin hümanist sloganları niteliğindedir. Modern iktidarın ve yabancılaşmanın üst düzeyde yansıması olan aydınlanma ahlakı günümüz teorisyenlerinin açmazı konumundadır. Bu haliyle de projelendirilmeye çalışılan anarşist ahlak, insan eylemselliğinin içkin ve aşkın bağları arasında bir çelişki sunmaktadır.

Günümüz anarşistleri gündelik yaşamı ve çelişkilerini işleyerek teorik açıdan daha sağlam zeminlerde hareket etmektedirler. Bakunin ile başlayan ve başta Hobbes olmak üzere toplum sözleşmelerinden hareketle iktidar ve otoritenin yapısal işleyişi üzerine oldukça sağlam eleştirilerde getirirler. Onlara göre devlet, insanların bir araya gelerek inşa ettikleri bir sözleşmeyle oluşmamış, aksine devletin aşağı-

dan değil yukarıdan, toplumu biçimlendiren çeşitli seçkin tabakalar tarafından dayatıldığını savunurlar -ki bu Marx içinde böyledir- İtalya, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde özerk mahalleler kurarak özgün bir yönetim arayışı vardır. Oldukça samimi duygularla da kurulmuş olsa da, sosyal sigortalardan ve kapitalizmden izole bir kooperatifleşmeden bahsetmek henüz çok erken. Yabancılaşmayı ortadan kaldırıp tekrar doğaya geri dönüşü hedef edinen anarşizm için bir başka problemde; toprağa yerleşmeyle başlayan doğadan uzaklaşmanın on bin yıldır devam ettiği olgusudur. Bu bağlamda ortaya atılan her türlü çözümün geçerlilik olgusu ciddi sınavlardan geçmesi gerekir. Ama toplum, deneysel çalışmaların yapılabileceği bir laboratuvar değildir. Böylesi denemeler de çokça şikâyet ettiğimiz toplum mühendisliğinden başka bir şey olmayacaktır.

Bir teoriye göre içinde yaşadığımız çağı orta çağla karşılaştırırsak, çok daha karanlık ve belirsiz bir dönemde olduğumuzu görürüz. Dinsel dogmaların yerini pozitif bilimin doldurduğu ve siyasal, ekonomik ve toplumsal içeriği yoğun olan karanlık bir dönemdir. Ve bu dönem, özgürlük söylemleri adına ortak bir dilin kurulamadığı, aksine pragmatik değerlerin toplumsal hayatta hâkim olduğu bir dönemdir. Dolayısıyla egemen olan ama cisimleşmemiş tahakküm ilişkilerine karşı olarak cisimleşmiş otoriteyi inşa edecek muhalif duruş her yerde kendini örgütlenme imkânını bulabilir. Buna bağlı olarak her çelişkinin, her Kaosun ve her bireysel mutsuzluğun olduğu yerde, kurgularımızın varlığı kaçınılmazdır. Doğal olarak özünde otoriteye isyanı barındıran, sanata boyut katan ve de özellikle siyasi toplumsal projelerin vazgeçilmez tasarımıdır ütopya. Ama Kierkegaard'ın şu sözünü unutmadan: "Özgürlük sonsuz hazzın yakanacağı bir durum değildir, katlanılacak bir durumdur."

resimleyen S ÇIKO

Militarist İdeolojilerin Canlı Sömürgesi: Kadın Bedeni ve Cinsel Şiddet

Zozan Özgökçe

'Ben inanıyorum ki, dünyanın özgürlüğe aşık ruhları, efendilerine, 'Cinayetlerini kendin işle! Senin savaşlarına kendimizi ve sevdiğimiz yeterince feda ettik! (...) Hayır, senin cinayetlerini işlemeyeceğiz ve senin bizden çaldığın topraklar için (ülke) savaşmayacağız!' dedikleri gün militarizmin sonu gelecektir' [Emma Goldman]

Bir seminerde Kürt kadınlarına yönelik faillerinin korucu, asker ve polisler olduğu cinsel istismardan bahsettim ve bir kadın bana seminerin soru-cevap kısmında 'Hiç asker, polis tecavüz eder mi?' diye soru sormuştu. Ben de 'Penisi olan herkes tecavüz edebilir' diye cevap vermiştim. Soru soran kadın bana çok sinirlenmişti, iftira attığımı ve özür dilemem gerektiğini söylemişti. Bir kadın, aynı ülkede yaşadığım bir kadın o ülkenin askerine, polisine güvenirken başka bir kadının aynı asker ve polis tarafından cinsel saldırıya uğradığını bilmiyordu ya da görmezden geliyordu. Hatta böyle bir ihtimalin olabileceğini bile düşünmüyordu. Zihninde kutsadığı milliyetçi penisleri savunuyordu. Karşımda bana nefretle 'özür dile' diyen kişi benim hemcinsimdi, bense içimdeki anlayışlı içsesimle tartışıyordum. Belki bir erkek aynı tavrı gösterse anlayışlı içsesim yerine saldırgan iç sesimle uzlaşıyor olacaktım. Kendilerini kadın hareketinin taraftarı olarak gören kadınlar bile, devletlerinin savaş kararlarını ve savaş suçlarını kabullenebilmektedir. Bu kabulleniş ile milliyetçi bir feminizmi desteklemeyi zorunlu veya gönüllü bir tutum olarak görebilmektedir. Kadın öyle bir ruh halindeki, belki ailesindeki veya yakınındaki bir kişinin tecavüzcü olabileceğine ihtimal verebilirken, hiç tanımadığı polis ve askerlerin tecavüzcü olabileceğine ihtimal dahi vermiyordu. Gerçi korucular için bir şey söylememişti sanırım ne de olsa korucular Kürt'ü ve potansiyel tecavüzcü olabileceklerini varsaydığından onlar için özür beklememişti.

Savaşlarda, etnik veya siyasal çatışmalarda kadınlara karşı cinsel saldırılar tarih boyunca sürekli rastlanılan bir şiddet türü olmuştur. Cinsel şiddet, tecavüz, toplu tecavüz, taciz, genelevlerde kullanma, fuhuşa göz yumma, fuhuşa yönlendirme, kırsal alandaki genç ve evlenmemiş kadınların olduğu ailelere askeri rütbesine dayanarak gece ziyaretlerinde bulunarak dedikodu çıkmasını sağlamak, dedikodu yaymak, aile bireylerinin gözlerinin önünde tecavüz, bekâret kontrolü, çırtlıplak soymak, çeşitli cisimler kullanılarak anal ve oral tecavüz, tecavüzü tehdit ve intikam biçimi olarak kullanma şeklinde savaşın bir aracı olarak kullanıla gelmiştir.

Feminist Coğrafyacı Joni Seager, kadınların dünya ölçeğinde yaşadığı koşulları grafiklerle gözler önüne seren dünya atlası için, küresel tecavüz konulu bir harita hazırlamış. Karşılıklı iki sayfaya yayılan bu dünya haritası, 1990'ların başları ve ortalarında gerçekleşen askeri çatışmalar sırasında, toplu tecavüzlerin yaşandığı yerleri belgeliyor: Raunda, Gürcistan, Afganistan, Angola, Mozambik, Kamboçya, Peru, Cibuti, Doğu Timor, Türkiye, Sri Lanka, Burma, Kaşmir (Hindistan), Kuveyt, Liberya, Papua Yeni Gine, Somali, Sudan, Bosna, Haiti, Meksika ve Kosova. Farklı kültürler, farklı dinler, farklı siyasi ideolojiler, farklı dış ittifaklar, farklı savaş biçimleri, farklı asker-sivil ilişkileri. Ama her örnekte kadınlara tecavüz edenler, kendilerini asker olarak tanımlayan erkeklerdi.

Yedi aylık Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında 500 den fazla kadın tecavüze uğramıştır. Ayrıca Irak Halk Ordusunda savaşçı olan Aziz Salih Ahmed isimli bir adam adına düzenlenmiş ve işi kısmına 'kadınların şerefine tecavüz' diye yazıldığı bir kartvizite ulaşan Kanan Makiya adlı Iraklı muhalif, Kuveytli Arap kadınların yaşadığı vahşete 'Vahşet ve Sessizlik' adlı kitabında kapsamlı bir şekilde yer vermiştir. Arap kültüründe bir ailenin şerefının, o ailenin kadınlarının bedenlerinde temsil edildiğine dikkat çeken ve bu zihniyeti sorgulayan Kanan Makiya, Irak gizli polisi kadar Irak erkeklerinin de Irak kadınlarının kurbanlaştırılmasında suçlu olduğunu belirtir. Irak vahşetinin bu eril zihniyetin gölgesinde Arap ve Kürt kadınlarına uygulanan cinsel saldırıların ünlü ve aristokrat ailelere yönelik yapıldığının da altını çizmektedir.

2000'li yıllarda da çatışma ve savaş bölgelerinde tecavüz bir yöntem olarak kullanıldı. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin doğusunda bulunan Güney Kivu bölgesinde insani yardım konularında koordinasyon sağlama amacıyla kurulmuş olan BM Ofisi, ekim 2002 ile şubat 2003 arasında yaklaşık 5000, yani günde ortalama 40 kadının tecavüze uğradığını tahmin ediyor. Günde ortalama 40 kadına ve toplamda 7 bin kadına bu süreçte tecavüz edilmesi bir tesadüf değil, Demokratik Kongo Cumhuriyetinde yaşanan etnik çatışmaların olduğu dönem içerisinde olmuştur.

Joni Seager'ın hazırladığı haritada Türkiye de bulunmaktadır. Cinsel şiddet Türkiye'de yoğun olarak 1980 döneminde başta gözaltında ve cezaevlerinde olmak üzere politik aktivist kadınlara yönelik bir sindirme ve 'kirlenme' aracı olarak kullanıldı. Ayrıca politik erkeklere karşı ailelerindeki kadınlara karşı cinsel saldırı bizzat tehdit unsuru olarak kullanıldı.

Savaş Döneminde Kürt Kadınları

Kürt kadınlarının bedenleri ve ruhları sadece sıcak çatışmalarda alt üst olmadı, hayatlarının her evresinde Kürt olmak ve kadın olmaktan dolayı ayrımcılığa ve baskılara maruz kaldılar. Savaşın dehşetli yüzünü Kürt kadınları yaşamlarının her evresinde çeşitli şekillerde ayrımcılığa maruz bırakılarak eril zihniyetin hedefi haline geldi. Ben bir Kürt Kadını olarak Van kentinin karanlık bir sokağında yürürken hem kadın olduğum için hem de Kürt olduğum için korkuyorum. Birçok kadının yaşamının en derin travmaları faillerinin devlet memuru veya devlet içindeki çete, paramiliter grupların olduğu cinsel saldırılar ile oluşmuştur. Failler Kürt kadınlarına yönelik bu saldırılarını gerek gizli gerek aşikâr bir şekilde yapmışlardır.

Son olarak Mardin'de henüz 12 yaşındayken içlerinde memur, muhtar, müdür yardımcısı, öğretmen, yüzbâşı olan toplam 31 sanığın bulunduğu ve kaymakamlık yazı işleri müdürlüğü, muhtarlık bürosu, vakıflar imareti bürosu gibi yerlerde defalarca tecavüze uğrayan N.Ç.'nin davası geçtiğimiz günlerde sonuçlandı. Ve sonuçta failler çok kısa süreli cezalar aldılar, hatta yargılama sürecinde suçlular tutuklu bile değillerdi. Yargı 12 yaşındaki kız çocuğu N.Ç.'ye tecavüz edenleri 3 yıl süren yargılama sürecinde serbest bırakmıştı ve dava sonucunda 33 sanıktan 28'ini bir yıl 8 ay ile 9 yıl arasında değişen hapis cezalarına çarptırdı. Belki 31 tecavüzcünün Iraklı adam gibi kartviziti yoktur ama belli ki Kürt kadınlarının 'şerefini' kirletme konusunda görev almış ve yargı tarafından da korunacaklarını bilerek cinsel saldırıları yaptıkları çok açık. N.Ç. davasının sonucunun bu denli korkunç olması N.Ç. gibi kadınların ve kız çocuklarının bu sistemdeki etnik ayrımcılığın adalet sistemine ve toplum vicdanına açtığı deliği daha da derinleştirmektedir. Kürt kadınları savaşın yakan tarafı ile sadece çatışmalara girerek değil yaşamının her alanında acı bir şekilde yüzleşmektedir. N.Ç.'ye tecavüz edenlere verilen bu af niteliğindeki cezalar ile Kürt kadınları bir kez daha istismar edilmişlerdir. Çünkü cinsel saldırıların cezasız bırakılması başka saldırıya uğrayanları susturacaktır ve başka saldırıyı güçlendirecektir ki, PKK ve Türk Silahlı Kuvvetleri arasında süren 30 yıllık savaş sırasında ve cumhuriyetin kuruluşundan bu yana muhalif kadınlara yönelik yapılan taciz ve tecavüzleri çok nadir de olsa basında görebiliyoruz. Nadiren kamuoyunca duyulmasının sebebi ise Kürt toplumunda namus olgusunun çok güçlü olması sebebi ile kadınlara yönelik cinsel suçların çok büyük bir kısmının adli mercilere ulaşmamasıdır ki, ulaşsa bile Türk adaleti Kürt kadınlarına yönelik saldırıları destekler biçimde caydırıcı olmayan kararlar vermektedir. Türk hukuk sistemi özellikle Kürt politik kadınları daha tehlikeli bulmaktadır.

N.Ç., E.H., F.Ü., G.R., H.B., K.Ö., N.S., R.K., S.A. Z.Ç., Ş.E., G.G., Bu harflerin hepsi et, kemikten ve tinden oluşan birer kadın. Bu kadınlar evlerinden dışarıya sadece pazara veya hastaneye giden kadınlar değildi. Bu kadınlar evle-

rinden seçim çalışması, parti çalışması, sendikal faaliyetler için de çıkan kadınlar idi. Tecavüz için genel kanı tecavüzü korumasız, bilinçsiz kadınların yaşadığıdır, oysa savaş ve çatışmalı dönemlerde tecavüz bizzat çatışmanın veya savaşın bir tarafında fiili olarak duran kadınları bulur. Tecavüz edilecek kadın düşman tarafından özellikle seçilir. Bosna Hersek'te tecavüze uğrayan ilk kadınlar en kültürlü, en aktif olanlar oldu: Sendikacılar, bürokratlar, öğretmenler, sekreterler, özetle yönetim alanında çalışan kadınlar. Yukarıda adlarını harflerle belirttiğim kadınlar ve aileleri Kürt siyasal hareketinin birer özneliydi. Failler, İspanyol bir deyişte olduğu gibi 'savaş dönemlerinde her delik bir siperdir' güdüsü ile bu kadınlara cinsel saldırıda bulunmuştur.

Cinsel saldırıya uğramayan Kürt kadınları kamuya, okula karakola, adliyeye, sosyal destek kurumlarına, hastanelere, sağlık ocaklarına, nüfus müdürlüklerine ve buralarda çalışanlara, kısaca tepesinde bayrak olan kurumlara ve çalışanlarına güvenmemektedir. Bunun aksi mümkün mü?

Kaynaklar

Elena Doni & Chiara Valentini, 'Etnik Tecavüz Bosnalı Kadınların Dramı', Real Yayıncılık, 1994, İstanbul

Kanan, Makiya 'Vahşet ve Sessizlik', Avesta Yayınları, 2002, İstanbul

Av. Eren Keskin- Leman Yurtsever, 'Hepsi Gerçek- Devlet Kaynaklı Cinsel Şiddet'

Cynthia Enloe, Manevralar, İletişim, 2006, İstanbul

Kürt sözlü kültürü üzerine mevcut yazınsal çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla eril sözlü eserlerin/ürünlerin yazıya döküldüğü görülmektedir. Her toplumda olduğu gibi Kürt toplumunda da kadınların, kültürel tarihe olan katkılarının ve buna bağlı olarak kadın emeğinin/görünürlüğünün sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu sınırlı görünürlüğün aksine kadınlar, her zaman Kürt sözlü geleneğinin yaratımında yer almışlardır... Almaktadırlar. Bu nedenle Kürt sözlü kültür ve sözlü tarihin oluşmasında, kadınların esaslı bir yere ve öneme sahip oldukları unutulmamalıdır.

Kadınların Hikâye (çîrok), masal (qîşe), serüven (serpêhatî), ezgi (lawje), şarkı (stran) ve şiir gibi edebi türlerin icrasında da büyük katkıları olmuştur. Araştırmacı yazar Rohat Alakom, Kürt kültürel ürünlerin büyük çoğunluğunun kadınlara dair olduğunu ve kadınların pek çok şiir, hikâye ve şarkının ana teması olduğunu, sık sık da icracı olduklarından bahsetmektedir.¹⁰ Gerçekten de klasik- folklorik ürünlerin bu güne kadar ulaşmasında ve yaşam bulmasında kadınların büyük bir rol üstlendiği tartışma götürmez. Fakat pek çok sanatsal ürünün yaratıcısı olan kadınların, belki de en fazla icracısı olduğu edebi ürünlerden binin de Heyranoklar olduğunu söylemek gerekir.¹¹ Tematik özü açısından kadın ve erkeklerin -özellikle de gençlik yıllarında-, bazen platonik bazen de aleni bir şekilde birbirlerine dair beğenilerini içeren "Heyranoklar" Kürt kadın yazını açısından da büyük öneme sahip ürünlerdir. Fakat ne yazık ki günümüzde Heyranoklarla ilgili yeteri kadar bilimsel nitelikli araştırma-inceleme yapılmış değil.

Heyranoklar, bir kadın ya da erkeğin ötekine dair duyduğu beğenin, hayranlığın ve sevginin ifadesi olarak, yukarıda da belirttiğimiz gibi genellikle kadınlar tarafından icra edilmiş bir tür "aşk" dörtlükleridir. Heyranoklar, içerik ve biçim uyumu açısından incelendiğinde yapısal olarak edebi ürünler oldukları görülecektir. Lirik bir anlatım tekniğinin belirgin olarak göze çarpması ve vurguların bütünlüklü kafiye ile sıklıkla desteklenmiş olması bu yapısal niteliği desteklemektedir. Kafiye düzeninin dışına çıkan örneklerinin ise daha etkili bir ezgiye sahip olduklarını görüyoruz. Buna bağlı olarak da Heyranokların aynı zamanda ezgili bir şekilde dile getirilen sözlü ürünler olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Heyranoklar, günlük hayatın dolaysız ilişkilerinin bir parçası olarak kadınların özenle korudukları bir sözlü kültür geleneğinin sonucudurlar. Bugün Heyranokların günümüze kadar aktarımında ve Heyranokların bilgisine

ulaşmamızda kadın dengbêjlerin büyük rolü olduğunu belirtmek gerek. Bunun pek çok neden arasından iki önemli nedeni olduğunu söylemek gerek. Bunlardan birincisi erkek dengbêjlerin, Kürtlerin geleneksel sosyal yapısı gereği kamusal alan olarak da kabul edilen divanlarda -ki bu icra mekânı çoğunlukla ağa, bey veya mîr'in divanıdır.- stran ve lawje söyleme şansını daha çok yakalayabilmişlerdir. İkincisi ise birinci duruma bağlı olarak erkek dengbêjler, ağırlıklı olarak klan için "önem" arz eden toplumsal meselelerle -tarih, savaş, barış, kahramanlık, göç vs. - ilgilendiklerinden Heyranoklar gibi günlük yaşamın ürünlerini; kişisel ilişkileri konu alan ve duygusal pratik yarar gözetilerek ortaya konan edebi eserleri ikinci palana atmışlardır. Bu ve buna benzer nedenlerle Heyranok gibi Kürt sözlü edebiyatı ürünlerinin, ağırlıklı olarak kadınlarca korunduğunu, yaşatıldığını görüyoruz. Birkaç öykücü (çîrokbêj), helbestvan (şair) ve dengbêj (ses sanatçısı) ile yaptığımız görüşmelerde edindiklerimiz de bu durumu desteklemektedir.¹² Heyranok geleneğinin en fazla korunduğu yerlerin başında Hakkâri, Çukurca, Yüksekova, Başkale ve Şemdinli gelmektedir. Heyranok dörtlükleri, dişil yazının ve dilinin, aynı zamanda kadın kültürünün önemli ürünleridir. Bu anlamda, kadınların sözlü kültüre yaptıkları katkıları ve Heyranokların ağırlıklı olarak kadınlarca icra edilen bir edebi tür olduğunu göstermek açısından çalışmamızda bazı Heyranok örneklerini inceleyeceğiz. Kendisi de bir heyranok şairi olan Zehra Er'in yüreğinden diline yansıttı bu heyranokların birkaçını incelemeyi; Kürt sözlü kültüründe kadınların üretimlerini göstermek ve duygulanımlarına -sevgi, nefret, aldatma vs.- dair bazı ipuçları da vereceği için yararlı görüyorum.

Aşka Övgünün Adı: Heyranok

Heyranoklar, feodal üretim tarzının yaygın olarak sürdürüldüğü toplumsal koşullarda kadınların, yaygın olarak bir arada bulunduğu yaşam alanlarında; ev ziyaretlerinde, düğünlerde, özellikle de yaylada süt sağmaya gidilen zamanlarda, eğlenmek ve keyiflenmek adına birbirleriyle paylaştıkları günlük edebi ürünlerdir. Zehra Er'in değimiyle "biz yayladayken ve bêrivan¹³ iken, kızlar olarak kendi

10 Rohat Alakom. *Di folkloru kurdi de serdestiyeke jinan*. Stockholm. Weşanên Nûdem, S.32.

11 İnanlı (Xalane), Büyük çiftlik (Xirvate), Yeşildere (Berderes), Akalın (Bajêrge) köylerinde görüştüğüm kadınların belleklerinde en fazla korudukları ürünlerin *Heyranoklar*, öykü ve *stranlar* olduğunu tespit ettim.

12 "Van Dengbêjler Evi"nin dengbêjlerinden Yusuf ve Bedir (Ehmedxan) ile yaptığım söyleşide *heyranokları* günümüzde en fazla kadınlarca korunduğunu vurgulamışlardı. Yüksekova'da Doski aşiretinin meşhur öykücüsü olan Ehmedê Ehya ile 1999 da kayda aldığım görüşmede E. Ehya, *Heyranokların* daha çok kadınlarca icra edildiğinden bahsetmişti. Yine Hayatında Stran'ların eksik olmadığı teyzem Zehra Er de bu fikri desteklemektedir. Onun deyimiyle "*heyranokları genç erkekler de söylüyor. Fakat daha çok genç kızlar heyranok yapardı. Hayatı köy ortamında veya yaylada geçmiş her genç kız heyranok söylemiştir. Çünkü her genç kızın gönlünde mubakkak bir tane hayranı yatmaktadır.*"

13 Bêrivan: köyde veya yaylada günün belli zamanlarında, küçükbaş hayvanla-

aramızda heyranok söyledik. Beğendiğimiz birine dair hislerimizi heyranok'larla dile getirirdik. Bazen, bir gence dair söylenebilecek en iyi heyranok için yarıştık".¹⁴

Öncelikle şunu söylemek gerekir ki Zehra Er gibi nice Kürt kadını kamusal alanda müziği profesyonel olarak icra etme imkânı bulamamasına rağmen hala müziğe karşı olan ilgilerini aile içinde sürdürmektedirler. Kürt kadınlarının çoğu en azından bu yeteneklerini aile bireyleriyle paylaşarak korumaktadırlar. Kadınlar bu edebi ürünlerde pek çok konuda kendi içinde buldukları ruh hallerini ve muhtelif sorunlara karşı görüşlerini dile getirirler. Kadınlar, heyranoklar aracılığıyla aşkın halleri, kıskançlık, sevgi, nefret, fedakârlık, güzellik, kumalık vb. pek çok konu üzerinden sevgili ile iletişime geçer ve varlığını görünür kılma çabasına girişirler. Zehra Er'in bu çalışmaya temel olan ve bizimle paylaştığı sayısız heyranoklardan bir kaçını bu bağlamda ele almakta fayda görüyorum.

*Evînika min bûye mij û moran / Yârim adeta bir sis ve tipi olmuş,
Wê xwe daye serê çiyar/Dağların zirvesini sarmış.
Bêjnê xwe nede tu dar û beran/Deyin ki ona dayanmasın taşa ağaca,
Dar û ber jî ji ber heliyan/Eritir sonra, taşları ve ağaçları.*

Aşkın ağır etkisi ile ilgili olan yukarıdaki dörtlük, aşkın her şeyi kasıp kavuran bir duygulanım olduğunu ve kişi üzerindeki tarifsiz ağır yansımalarını -olası sonuçlarına işaret ederek- ele almaktadır. Aşk taşıyan her insan gibi, aşkın sindiği her nesnenin de aşkın yükü ve etkisine karşı duramayacağını (Dar û ber jî ji ber heliyan) dile getirmektedir. Yüreğinde taşıdığı aşkın ağırlığına, doğanın (dar û ber/ağaç ve taş) dahi dayanamadığına ve aşk karşısında doğal varlığın dahi eridiğine vurgu yapmaktadır.

Aşağıdaki dörtlükte ise ruhsal bir semptom/belirti süreç olarak aşk ele alınmaktadır. Aşk'ın, yalnızca ruh için değil, aynı zamanda bedeni de bağlayan bir soruna nasıl dönüştüğünü ifade etmektedir. Bedenin sınırları ile ruhun sınırlarının keşiştiği ve dolayısıyla çatıştığı bir "sınır olarak aşk" tanımını bu dörtlükte bulmak pekâlâ mümkündür. Çünkü aşkın ağırlığına karşı bedenin de payına düşeni aldığını, alacağını "yatalak" ve "yaralı olmak" üzerinden işlendiğini görüyoruz.

*Evîniki ne çî kâr e/ Âşık olmak iş değil ki
Ne kirîn e ne frotin e./ Ne alınır nede satılır.
Çî kesê derdê evîniya mal xirap dîtî/ Her kim ki aşkın dardını görmüşse
Şevê nexweş e rojê birîndar e. / Akşamları yatalak, gündüzleri ise yaralıdır.*

rı sağmaya giden kadınlar için kullanılmaktadır. Etimolojik olarak bêrivan sözcüğü 'Bêre' (koyunların sağıldığı yer) kökünden gelmektedir. Son eki olan 'van' ise eylemsellik (o işi yapan) anlamı katar. Dolayısıyla bêrivan, Bêre'ye süt sağmaya giden kadınlar için kullanılır. Bêrivan yerine çoğu kez kısaca bêri de kullanılmaktadır. Kavram feodal yapının cinsiyete dayalı işbölümünden dolayı, erkek için kullanılmamaktadır. Aynı zamanda Kürtlerde yaygın bir şekilde, kız ismi olarak da kullanılmaktadır.

¹⁴ Zehra Er. Özel söyleşi, Büyük çiftlik (Xirvate), 2004.

Aşağıdaki heyranok iğneleyici bir edayla, sadakatinden ödün vermeyeceğini belirten bir kadının dilinden süzülen bir dörtlüktür. Ölüncüye dek aşğının sevgisine sadık kalacağına ifadesi olan bu heyranok, sadakat konusunda sevgilinin yüreğine su serpmektedir.

*Herê kuro kurê bêjinê / Sen ey oğul, dul kadının oğlu
Simbêl reşo bin difinê / Burnunun altı kara bıyıklı.
Terka te nakem vîllah billâh / Terk etmem seni bilesin, vallah billâh
Ewê eşqê ji beta mirinê / Bu aşkı, ölüncüye dek.*

Hani bir söz vardır "gözden irak olan gönülden de irak olur" diye. İşte aşağıdaki dörtlükte sevgili tam da bu duruma karşı direnmektedir. Yârimden uzak kalmamak pahasına her türlü cefayı/bedeli çekmeye hazır olduğunu vurgulamaktadır. Bunu dile getiren kişinin inancı bütün, sıkı bir Müslüman olduğunu anlıyoruz. Fakat iş aşka ve yardan uzak olmaya gelince, durum değişmektedir. Dörtlükte tanrı otoritesini temsil eden din de, aşk söz konusu olduğunda yadsınmaktadır. Aşkın, inanca hiç düşünmeden yeğlendiğini görüyoruz. Çünkü heyranoku söyleyen kişi, yarından irak kalmamak uğruna, mutlak değerlerini -inancını- ve mümini olduğu "İslam'ı" dahi feda edebileceğini ifade etmektedir.

*Herê kuro kurê mamê / Sen ey oğul, amcaoğlu.
Bila da û baban ez dabamê / Verselerdi ya beni sana, annem ve babam.
Xwezî Evînika xwe ra dur nebamê / Keşke aşğımdan irak olmasaydım da
Heske ûris hatiba ser îslamê. / Gerekirse İslamı kuşatsaydı Ruslar.*

Kürtlerde de görücü usulü evliliğin yaygın olarak görüldüğü dönemlerde, eşinin gönlüne göre olmasını dileyen kadınlar da olmuştur elbette. Severek evlenmeyi her şeye yeğleyen kadınların hisleri de heyranoklara konu olmuştur. Aşağıdaki heyranok sevgilinin, fakir ya da zengin olması değil, kişinin gönlüne göre olmasının daha önemli olduğunu vurgulamaktadır.

*Bila lavkê min dilê min bit / Yeter ki sevdiğim gönlümce olsun
Bila tûrikê parsê milê min bit / Sefalet çıkını omzumda olsun
Ser razana min derezûk bit / Yattığım yer eşik olsun
Xwarina min jî goştê rizî bî. / Yediğim et çürük olsun.*

Belli ki "Erkeğine" hizmette kusur etmeyeceğini ve ona özenle bakacağını söyleyerek, onun gönlünü kazanmaya çalışmayı hedefleyen bir kadının duygularını yansıtan bir dörtlük. Bu dörtlükte kadın, ev içindeki işbölümündeki hamaratlığı dışında, sevdiğine el bebe gül bebe (özenle) bakacağına mesajlarını vermektedir.

*Ezê avê bînim ji kaniyan / Pınarlardan su getireceğim
Ezê sabûnê kirim etaran, ji çerçiyar / Çerçi ve seyarlardan sabun
alacağım
Wan herdu milan ezê bişom / O her iki elini ben yıkayacağım,
Wan cilên mêrxwas û eğıdan. / O yiğidimin elbiselerini.*

Boşanma sebebi olan güzel kadınlara dair erkek bakışını içeren bir dördlüktür. Burada söz konusu güzele iltifat edilirken aynı zamanda kızın güzelliğini de bir yük, bir tehdit olarak da görülmektedir. Söz konusu heyranok bu yönüyle, erkeklerin güzel kadınlarla evlenmek konusundaki çekincelerini de yansıtmaktadır.

*Çavên reş ji serê te belane / O kara gözler başına beladır.
Bisk û kezîyên te revneq dane / zülüf ile örüklerin etrafı aydınlatır.
Ser xatra bejna bilind navteng zirav / Sen, ince belli uzun boylu hatırı-
na,
Temamî mêran jinên xwe berda ne. / Tüm erkekler karılarını boşadılar.*

Aile iradesinin öznelliği belirleyebildiğiyle ilgili geleneksel tavra bir yergiyi içerir. Genç kız “eğer ben aileme karşı utanmasaydım, aşığımin evine/ koynuna nikâhsız giderdim” diyerek aile ahlakının kendi sevgisini sınırlandırdığını eleştirmektedir.

*Oda lavkê min û taze yê çêkirî / Aşığımin odası yeni yapılmış
Kûlek û pencere lê vekirî / Göz ve pencereleri açılmış
Eger şerma da û babê xwe nebim / Eğer aileme karşı utanmasam
Ezê xwe bi avêjime tê da namar kirî. / Kendimi atardım oraya nikâhsız.*

Sözlü ve yazılı edebiyatta iftirayla en fazla karşı karşıya kalan olgulardan biri de aşktır. Kürt edebiyatında bunun en açık örneği Mem ile Zin’in 15 aşk destanıdır. Âşıklar her zaman bir “beko” nun 16 çeşitli iftiralarına maruz kalırlar.

*Em cînarin der bi derin / Bir komşuyuz, kapı komşuyuz
Em bejnê da beranberin / Biz boydan da boydaşız
Çend xelk bixtanan bike jî / Halk ne kadar iftira etse de
Em dili da yek xeberin. / Biz yürekte aynı “söz”deyiz.*

Aşağıdaki dördlükte kadın, yüreğini; kocasının kuma getireceğini duyduğundan dolayı şahin yuvasına benzetilmektedir. Şahin yuvasını belli belirsiz veya yerlerde yapar. Burada kadın bu benzetme ile içinde olduğu belirsizlik ve üzüntüyü dile getirmektedir. Dolayısıyla kocasının kuma getirmesine tepkili olan kadının, buna bedduayla karşı koyacağı konusunda kocasını uyarması konu edilmiştir.

*Dilê min hêlûna teyrê bazî / Yüreğim bir şahin’in yuvası diyorsun
Disa ji ser min ra jinê dixwazî / Gene de üstüme kuma arzuluyorsun
Ezê diayek xwedayê xwe bikim / Tanrıdan bir dua dileyeceğim ki
Tu ser ne kevî qet wî evrazî. / O amacınalmerhaleye hiç ulaşmayasın.*

Bu son heyranokta kadın kocasına hitap etmekte ve kaçınılmaz olan ayrılık (ölüm) anında –ki bu yârinin ölüm anıdır- son isteğini dillendirmektedir. Bu isteği ise öldüğünde mezarında dikili taş olarak kullanacağı yarin asasıdır. Yarından hatıra kalmasını istediği hatıratın mezarında kullanabileceği bir nesne olması hem sevgisinin derinliğini, hem de sevgiliyi ölümüyle düşünerek yasını ölüncüye dek sürdüreceğini ifade etmektedir.

*Tu xwedê neçe ji min nehêle / Gitme ne olur bırakma beni
Kopalê destê xwe ji bo min pêle / Elindeki asayı bana bırak ki
Weke ez dimirim ca ji xwe ra / Öldüğüm zaman kendim için,
Da ku ez bikem qebr û kêle. / Yapayım bir mezar, mezar taşı.*

Kaynaklar

Rohat Alakon. Di folkloru kurdî de serdestiyeke jinan. Stockholm. Weşanên Nûdem, S.32.

İnanlı (Xalane), Büyük çiftlik (Xirvate), Yeşildere (Berdereş), Akalın (Bajêrge) köylerinde görüştüğüm kadınların belleklerinde en fazla korudukları ürünlerin Heyranoklar, öykü ve stranlar olduğunu tespit ettim.

“Van Dengbêjler Evi”nin dengbêjlerinden Yusuf ve Bedir (Ehmedxan) ile yaptığım söyleşide heyranokları günümüzde en fazla kadınlarca korunduğunu vurgulamışlardı. Yüksekova’da Doskî aşiretinin meşhur öykücüsü olan Ehmedê Ehya ile 1999 da kayda aldığım görüşmede E. Ehya, Heyranokların daha çok kadınlarca icra edildiğinden bahsetmişti. Yine Hayatında Stran’ların eksik olmadığı teyzem Zehra Er de bu fikri desteklemektedir. Onun deyimiyile “heyranokları genç erkekler de söylüyor. Fakat daha çok genç kızlar heyranok yapardı. Hayatı köy ortamında veya yaylada geçmiş her genç kız heyranok söylemiştir. Çünkü her genç kızın gönlünde muhakkak bir tane hayranı yatmaktadır.”

Bêrivan: köyde veya yaylada günün belli zamanlarında, küçükbaş hayvanları sağmaya giden kadınlar için kullanılmaktadır. Etimolojik olarak bêrivan sözcüğü ‘Bêre’ (koyunların sağıldığı yer) kökünden gelmektedir. Son eki olan ‘van’ ise eylemsellik (o işi yapan) anlamı katar. Dolayısıyla bêrivan, Bêre’ye süt sağmaya giden kadınlar için kullanılır. Bêrivan yerine çoğu kez kısaca bêri de kullanılmaktadır. Kavram feodal yapının cinsiyete dayalı işbölümünden dolayı, erkek için kullanılmamaktadır. Aynı zamanda Kürtlerde yaygın bir şekilde, kız ismi olarak da kullanılmaktadır.

Zehra Er. Özel söyleşi, Büyük çiftlik (Xirvate), 2004.

Ölümsüz Kürt düşünür şair Ehmedê Xanî (1651) tarafından kaleme alınan (1695) aşk destanıdır.

Beko, “Mem ile Zin” aşkının mutlu sona ulaşmasını engelleyen iftiracı karakterdir.

15 Ölümsüz Kürt düşünür şair Ehmedê Xanî (1651) tarafından kaleme alınan (1695) aşk destanıdır.

16 Beko, “Mem ile Zin” aşkının mutlu sona ulaşmasını engelleyen iftiracı karakterdir.

“İmparatorluk” Çağının Tahakküm Haritası

*“İktidar hayatı hedef aldığımda, hayat iktidara direniş olur”
[Deleuze]*

Seksenli yıllar boyunca soğuk savaştan “kapitalizmin” galip çıktığı naraları eşliğinde her karşı çıkışın nafile olduğu ve neo-liberalizmin Batı’nın aşılmaz ufku olduğu yanılması egemendi. Devrimci kuşaklara vaat edilmiş “gelecek güzel günler”e, özgür ve eşit bir siyasal tahayyüle artık kimse inanmıyordu elbette. Daha birkaç yıl öncesine kadar “kapitalizm” terimini kullanma riskini göze alan ya da neo-liberalizmi tartışma konusu etmeye kalkışan kişi dinazorların sonuncusu, hatta herhangi bir totalitarizmin karanlık ajanı olarak görülüyordu. Devrimi beklemek, bir nevi “Godot”yu beklemektir. Haklı olduğuna hükmedilmiş davaların bekçileri ortalıktan kaybolmuştu. Kendi kendilerini öncü devrimci ilan edenler açısından “küçük kızıl kitap” formatındaki politika kendiliğinden bir tükenişe varmıştı. Çoğu muhalif insan için toplumsal değişim fikri devletin tepesindeki bir erk değişimi olarak adeta kanıksanmış durumdaydı. “Keza isyanları ya da devrimleri yüzyıllardan beri iktidarı ele geçirme teşebbüsleri olarak kabul ediyorduk, sanki yeni toplumları imal etme makinesi buymuş gibi gelmekteydi”. Klasik örgütlenme modelleri, devletçi sosyalizmin yıkılmaz görünen kaleleri iskambil den şatolar misali birbiri ardına yıkılıyordu. Artık partiler kurulmuyor, liderler reddediliyor, hiçbir politik metin kutsal kitap hizmeti göremiyordu. Forrest Colburn’a göre: “Vaatlerini yerine getirmeye muktedir yeni bir devrimci siyasi kültürün doğması” ancak 1989 sonrasında mümkün hale gelecekti. 1980’ler radikal siyasetler açısından “olmayan yıllar” makamında sürerken, kapitalizm cephesinde “imparatorluk” dönemi olarak adlandırılan yeni bir yönetim ve egemenlik biçiminin doğuş yılları demektir. Ekonomik ve kültürel değişimlerin karşı konulamaz ve geri döndürülemez şekilde küreselleştiği, merkezleşmiş ve bölgesizleşmiş bir “imparatorluk” çağına girmiştik. Kapitalist dünya sistemindeki değişim, “fabrika üzerine kurulu bir hayattan, toplumun fabrikaya dönüştüğü bir hayata” geçmesi şeklinde de özetlenebilir. Bütün toplumsal ilişkilerin fabrikaya dönüştüğü, sanayi işçisinin yerini “toplumsal işçi”nin aldığı bu dönemde, ne emek-sermaye çatışması fabrikanın dar duvarları arasına hapsedilebilir ne de belli bir sınıfsal özneye sınıfsal öncülük ya da merkezi bir konum atfedilebilir. Sermayenin merkezsiz bir eğilim şeklinde işleyen sınıflaştırma ilişkisine

direnen bunu reddeden bütün öznellikler sınıfsızlaşma politikasının bir bileşenidir artık. Biyo-iktidar, kamusal alanda gerçekleşen hukuksal egemenlik paradigmalardan farklı olarak, yaşamın tamamı üzerinde tesis edilen iktidardır. Toplumsal hayatı, onu izleyerek, özümleyerek ve yeniden eklemleyerek, içeriden düzenler. Biyo-iktidar durumunda iktidar için mesele, bizzat hayatın üretimi ve yeniden üretimidir. “Yeni iktidar biçimi olan biyo-iktidar sürecinde toplumsal yaşamın içkin bir biçimde üretimi ve yeniden üretimi sağlanır. Biyo-iktidar yapısı içinde sömürülen artık ne yalnızca işçi, ne yalnızca bir azınlık grubu ne de yalnızca herhangi bir birimdir. Burada sömürülen yaşamın kendisi ve tamamıdır. Sömürü sadece fabrika ve işyerini değil, yaşam tarzları ve özgürleşme arzularını da kuşatmaktadır. Toplumsal yaşam artık iktidarın bir nesnesi konumuna gelmiştir. Bu iktidarın en önemli işlevi hayatı tüm yönleri ile kuşatmak iken, asli görevi de hayatı yönetmektir. Dolayısıyla biyo-iktidar, insanların bilincinin ve bedenlerinin yani tüm toplumsal ilişki ve yaşantıların derinliklerine işleyen bir kontrol mekanizması olarak kendini göstermektedir. Bu yeni iktidar yalnızca itaat ya da itaatsizlik gibi biçimsel politik alanla değil, tüm hayat, ölüm, servet ve yoksulluk üretimi, toplumsal yeniden üretim gibi bütün alanları kapsamaktadır. Artık iktidar ve sömürünün bir merkezi yokken, iktidar ve sömürü her yerdedir”. Denetim toplumu, disiplin toplumunun baskıcı aygıtlarıyla (okul, ordu, hastane, hapishane) bireyi zapturapt altına almaktan çok, tüketim, arzu, beden sağlığı, ölüm, boş zaman gibi alanları yapılandıran, kapsayan, gözetleyen bir biyo-politik iktidar biçiminde işlemektedir. Yani iktidar, toplumu ve bireyi kapatmaktan çok, arzularıyla denetlenecek bir özgürlük tekniklerine tabi tutmaktadır. Denetim toplumunda, Foucault’un vurguladığı gibi “insanların hayatlarının en ince ayrıntılarını ve tüm nüfusu idare etmeye yarayan çok geniş düzenlemeler ve araçlar dizisi” hâkimdir. İktidar, kodlanmış, önceden belirlenmiş tercih ve arzuları, özgür kişiliğin bir ölçütü veya özleşme olarak sunmakta ve söylemleştirmektedir. Denetim toplumunda, bireyin bütün istek ve arzularının sistem içine dâhil edilmesiyle oluşan verili özgürlükler alanında iktidar yeniden yapılandırılır. Dışarının içeriye dâhil edildiği, yersizyurtsuzlaştırılmış bir iktidarın yaşamın tüm sahaları üzerinde tahakküm kurduğu bir kontrol rejiminin adıdır biyo-siyaset.

Michael Hardt ve Antonio Negri’nin birlikte yazdıkları “İmparatorluk” metni kapitalist sistemin günümüzde değişen iktisadi ve siyasal yönetim biçiminin en etkili analizi olarak kabul görmektedir. İmparatorluk’un temel

tezi: “Açık sınırlarla ayrılmış ulus devletlerden oluşan emperyalist sistemin merkezlessiz ve içkin bir imparatorluğa dönüşümü, sürekli bir kriz hali olarak tanımlanan modernlik durumundan postmodern duruma geçiş, enformasyon ekonomisinin mahal verdiği maddi-olmayan emek, gerileyen Avrupa karşısında emperyal ve genişlemeci karakteriyle Amerikan demokrasisi ve biyo-iktidar” olarak özetlenebilir. İmparatorluk üç temel özelliğiyle emperyalizm teorisinden kopmaktadır: Bir merkezin olmaması, karma bir kuruluş yapısına sahip olması ve dışarının olmamasıdır. Yazarlara göre imparatorluk; “Giderek bütün yerküreyi kendi açık ve genişleyen hudutları içine katmakta olan merkezlessiz ve topraksız bir yönetim aygıtı”dır. Bir yönetim aygıtı olmakla birlikte imparatorluk, devlet ya da devlet benzeri kurumlardan özellikle farklıdır. Tek bir hükmetme mantığı altında birbirleriyle eklemlenmiş bir dizi ulusal (ulus-devlet hükümetleri), ulus-üstü (Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler) ve ulus-altı (STK) organı bir araya getiren bir tüzel yapı ve bu tüzel yapıya işlerlik kazandıran bir hak nosyonu imparatorluğun esasını teşkil eder. İçerisinde ulusal, ulus-üstü ve ulus-altı birimlerin yer aldığı hegemonik bir yapılanmadır imparatorluk. Karşılaştığı her yeni durumda, karşısına dikilen her yeni sınırdaki, dayandığı uzlaşma alanını yeniden kurmak ya da genişletmek zorunda kalan bir egemenlik biçimidir. Dışarısının olmaması hali ve içkinlik imparatorluğun emperyalist olmayan emperyal yönünü karakterize etmektedir. Yeni dünyayı tanımlayan temel özellik, bu yapının emperyalist değil, emperyal olduğudur. Dışarısının olmadığı bir dünyada, aynı zamanda birinci, ikinci veya üçüncü dünyalar arasındaki kültürel ve coğrafik ayrımlarda geçersizleşmiştir. Küresel sermaye akışının ve kitlesel göçlerin bütün sınırları kestiği günümüz dünyasında, Üçüncü Dünya'nın içinde bir Birinci Dünya olduğu gibi, Birinci Dünya'nın içinde de bir Üçüncü Dünya barınmaktadır artık. Dünya ekonomisi yerküreyi tamamen farklı sınırlara ayırmışken, ulusal tabanlı veya kültürel farklar üzerinden bir “dışarı” oluşturma çabası bir anlam taşımamaktadır. Çünkü İmparatorluk, sadece bir kültürel, politik ve ekonomik homojenleştirme rejimi olarak değil, bir farklılık üretim rejimi olarak da işlemektedir. Toplumsal sömürü ve tahakkümün tüm yaşam alanlarına yayılan merkezlessiz işleyişi, belli tarihsel özneleri (işçi sınıfı, ezilen halklar, sömürge uluslar) merkezileştiren siyasal söylemleri ve örgütlenme modellerini de geçersiz hale getirmiştir. Direnişin yeni sahası mümkün olan her yerdir. Direnişin yeni politik öznesi artık ne sendika, ne parti ne de herhangi bir hiyerarşik kurumsal yapıda ikamet etmektedir. İmparatorluk durumunun politik öznesi, çokluğun örgütlenmesi olarak kurgulanmaktadır. Bu yeni politik özneyi tarif etmek için, “kolektif öznellik”, “mücadele makinası”, “üretken öznellik”, “moleküler hareketler”, muhalif tekillikler, “proleter bileşenler” gibi birçok tanım da kullanılmaktadır. Çokluk, farklılık ve tekillikleri kapsayan bir ilişkiler toplamı olarak, kendi dışındakileri kapsamaya muktedir

bir öznedir. “Çokluk; ne halk, ne kitle ne de işçi sınıfı gibi belli bir siyasal yapılanma değildir. Halk üniter ve homojen bir kavramsallaştırıcıdır. Nüfus içinde bir özdeşlik ilkesine dayanır ve birlik esasında temellenir. Çokluk ise asla bir tekilliğe indirgenemez. Sayısız içsel farklılıktan oluşur. Kitle kavramına bakıldığında ise öznelerin içinde taşıdıkları farklılıkların kitleler içinde eridiği söylenebilmektedir. Oysa çokluk esas olarak farklar üzerine inşa edilir” Çokluk, güruh ya da kalabalık gibi doğası gereği edilgen, süreksiz ve yönsüz kategorilerle de karıştırılmamalıdır. Bunlardan farklı olarak çokluk, etkin bir varlıktır. Çokluk, sömürülen, kapitalist tahakküme tabi olan herkesin dâhil edildiği yeni proletaryayla özdeşdir. Emegün ve devrimin öznesinin temelli değiştiğini savunan Hardt ve Negri'ye göre, yeni durumda proletaryaya, emekleri kapitalist üretim ve yeniden üretim biçimleri tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak sömürülen ve bu biçimlere tabi kılınan herkesi kapsayan geniş bir kategoridir. Hardt ve Negri, çokluğun bugünün dünyasındaki tezahürlerine son dönemlerin küresel direniş hareketlerini, yani yeni sosyal hareketleri örnek göstermektedirler. Çokluk, maddi olmayan emek biçimlerinin yönlendirdiği (entelektüel emek), ağ modeli hareket tarzına sahip, demokratik, çok merkezli, hiyerarşik ve disipline dayanmayan, esnek, iletişim ve işbirliği temelli, otonom ve ortak payda temelinde hareket eden hareketlerdir. Farklı amaç, tema ve örgütlenme özellikleri sergileyen bu yeni toplumsal hareketlere “hareketlerin hareketi” de denmektedir.

“İktidarcı körleştirilmek iki türde olur; ya iktidara göz dikilir ya da iktidarla çatışılır” [Miguel Benasayag]

Yeni Hareketleri Yeni Kılan Özellikler Nelerdir?

İşte bu tükenmiş gökyüzünün altında yeni bir karşı çıkış doğuyordu, beklenmedik bir isyan tufanı tüm dünyayı sarsacaktı. Latin Amerika'da, Avrupa'da, ABD ya da Kuzey Afrika'da aynı zamanda ve birbirlerine akraba biçimlerde, koordinasyonsuz, anti-kapitalist bir yönelimle ancak tek bir görüşe dayanmayan hareketler olarak doğuyordu. 68'in verdiği ilhamla, bilhassa Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve 90'ların sonunda ortaya çıkan yeni toplumsal hareketler, mutlak egemenliğini ilan etmiş küresel kapitalizmin mağdur ettiği ancak belli bir kimliğe indirgenemeyecek çeşitlilikteki kesimleri ifade eden bir kavram olarak literatürümüze girdi. Bu “yeni radikal” hareketler ne önceden tarif edilmiş toplum modellerine göre hareket ediyorlardı, ne de iktidarı fethetmiş bir partinin direktifleriyle. Bu yeni radikalliğin doğuşu, sembolik olarak, 1 Ocak 1994'te Chipas'ta Zapatist hareketin doğuşu tarihidir. Zapatist hareket, “yerel bazlı küreselleşme” siyasetinin kilit aktörü kabul edilir. Toplumsal bir hareket olarak Zapatistalar, eylemlerinin

yapıcı içeriği, kendi kendini dönüştürmeye yönelik etik projeleri, muktedir olmanın daima yeni yollarını aramaları, otonomi ve özyönetim pratiklerinden doğan eylem özgürlükleriyle, radikallerin yeni moral ve model kaynağı olmuştur. Dönüştürücü eylemin yeri ve zamanı olarak burada ve şimdi'yi seçen Zapatistalar, yerel yönelimlerini korurken dünyanın dört bir yanında birçok kişiye de politik enerji vermişlerdir. İsyanın kolektif kimliğini, özgürlük ilkelerini ve ahlaki dayanışmasını daha etkili bir şekilde görünür kılmak için kendi yüzlerini bir maskenin ardına gizleyen bir harekettir. Muhafızlarının kalplerine ve ruhlarına büyümlü bir şiirsel dille seslenen Zapatistalar, donmuş politik modellerden, soyut tarihsel kurgulardan bir "kaçış çizgisi"dir. Marcos, tarihe ve siyasete davetsizce dalıvermişti. Geçmişteki devrimci liderlerden farklı olarak bir azize dönüşmek yerine madunların sözcüsü (temsilcisi değil) olmayı yeğlemiştir. Komutan yardımcısı Marcos, üniformalı devrimcilerin narsizminden, haklı dava şehitlerinden ve şiddeti adeta bir amaç haline getiren klasik sol hareketlerden kopuşlarını şu sözlerle dile getirmektedir: "Zapatizm toplumsal bir harekettir ve silahlı isyan hareketleri örneğinde, kazanan ya da kaybeden değil, ayak direyen olmak gerekir. Bugün önemli olan şey, çatışmaya bir çözüm bulmaktır ve biz herkesten şunu istiyoruz: Kaybetmemize yardım edin. Biz bu ülkeye yeni bir istiklal marşı vermek istemiyoruz, ezbere bildiğimiz bozgunlar listesine eklenecek yeni bir ketlenmiş kahraman daha vermek istemiyoruz. Bu anlamda artık ölüme eğilim duymuyoruz. Bir asker (bende onlardan biriyim) kesinlikle saçma ve irrasyonel biridir, çünkü ikna etmek için silaha sarılma imkânı vardır. Sonuçta bir asker emir verdiğinde bunu yapar: Silahların gücüyle ikna eder. Bu nedenle bizce, bizde dâhil, askerler asla yönetmemelidir, çünkü kendi fikirlerine değer kazandırmak için silaha başvuranların fikri kıttır. Bizce silahlı hareketler, her ne kadar devrimci olsalar da, esasen keyfi hareketlerdir. Her koşulda, silahlı hareketlerin yapması gereken şey sorunu ortaya koymak, sonra da bir kenara çekilme"dır". Zapatistalar başka hareketlerle bağlantıları olan 1990'lardaki yerli hareketlerden birisiydi. Hareketin bel kemiğini, kent yoksulları, topraksız köylüler, kadınlar, 1968 öğrenci hareketinden geriye kalan Maoist gruplar ve Piskopos Samuel Ruiz'in kurtuluş teolojisi etrafında örgütlenenler oluşturmaktadır. Ütopya çağının belki de son çığılı olan Zapatist hareketi özgün kılan siyasal yenilikler; "hükmederken itaat etmek", "ağır adım yürümek", "siyasal iktidarı amaçlamamak" ve her topluğun ve kimliğin kendi otonomunu oluşturması için gerekli ekonomik ve siyasal koşulları yaratmaktır. Hareketin amacı 1994'te yayınlanan Lacandon orman bildirisinde: "Bu devrim, yeni bir sınıfın, bir sınıfın hizbinin ya da bir grubun iktidarıyla sonuçlanmayacak. Politik mücadele için özgür ve demokratik bir alan yaratacak" şeklinde ortaya konmaktadır. Subcomandante Marcos'a göre "bu demokratik alan tarihsel olarak birbirinden ayrılmaz üç temel öncüle dayanıyor: Demokratik biçimde hangi sos-

yal projenin baskın çıkacağını belirleme hakkı, herhangi bir projeyi destekleme özgürlüğü ve her projenin adaleti hedeflemesi zorunluluğu" şeklinde tanımlanmakta ve hayat bulması için kızıl devrim şafağını beklemeden kurucu bir politikaya dönüştürülmektedir.

Ardından 1999'da Seattle'de daha sonra Prag, Cenova ve Brüksel'de kapitalizm ve iktidar karşıtı binlerce kişi Zapataların ateşlediği isyan dalgasına ciddi bir karşılık verdi. 2001'de Brezilya'nın Porto Alegre kentinde toplanan ve on binlerin katıldığı Dünya Sosyal Forumu "Başka bir dünya mümkün!" sloganının tüm dünyada bulduğu yankının ifadesiydi. Şimdi dünyanın her yanındaki sosyal forumlarda ve sokak gösterilerinde Anarşistlerin, Savaş Karşıtlarının, Kâğıtsızların, Troçkistlerin, Topraksızların, Öğrencilerin, Ekolojistlerin, Göçmenlerin, Kadın ve Eşcinsel hareketlerinin oluşturduğu bu gökkuşağını andıran muhalefet örneklerini görmek mümkün. Seattle eylemi küresel özelliği ve yarattığı etkiler dolayısıyla antikapitalist direnişin simgesine dönüştü. İnsanlar "Seattle ruhu"ndan ve "Seattle nesli"nden bahsetmeye başladı. Neoliberal kapitalizm küresel bir sistem olarak, kendisine yönelen direncinde küresel olmasını sağladı. Hareketin biçimi ve örgütlenme tarzı beklenmedik nitelikteydi. Merkezi olmayan fakat düzenli ve etkili bir biçimde hareket etme kabiliyetine sahip bir eylem organizasyonu olmuştu. Seattle eylemlerinde dikkat çeken farklılıklardan biride sokak eylemlerini kutlamaya, karnavala dönüştürerek, protestoları teatral bir niteliğe bürüyerek doğrudan eylem konusunda yeni bir anlayış getirmişti. Her yerde, sokak başlarında kuklalar, hokkabazlar, palyaçolar, dansçılar ve müzik yapan insanlar vardı. "Seattle Savaşı"ndan sonra Batı dünyasını etkilemiş olan anti-kapitalist küreselleşme karşıtı eylemler pek çok kişiye 1960'lardaki asi gençlik ruhunun geri döndüğünü düşündürdü. 2000 yılı Eylül ayında, Avrupa'nın dört bir yanından on bin göstericinin, Uluslar arası Para Fonu ve Dünya Bankası toplantısını engellemek üzere Prag'da toplandığı olayla birlikte hareket yeni bir safhaya girdi. Prag, şirket küreselleşmesine karşı hareketin gerçekten uluslar arası ve küresel bir nitelik kazandığı yer oldu. Küreselleşme karşıtı hareket aynı zamanda enter-nasyonalist olduğunu da gösterdi. "Seattle'da kapitalizm karşıtı bir ruh ve tutum galip gelmişse Prag için çok daha kesin biçimde formüle edilmiş kapitalizm karşıtı bir mesaj verildiğini söylemek mümkündür. Burada, siyasi kültürler arasındaki fark kendisini hissettiriyordu, Avrupa çok daha güçlü bir sosyalist geleneğe sahipti". 2000 ve 2001 yıllarında gerçekleştirilen Avrupa eylemleri Cenova'daki olaylarla doruğa ulaştı. Cenova'da bulunan eylemcilerin büyük çoğunluğu İtalyan'dı ama yedek kuvvetleri oluşturanlar Fransa, Yunanistan, Britanya, İspanya ve Almanya'dan geliyordu. Cenova'daki zirve Avrupa standartlarına göre, eşi benzeri görülmemiş bir şiddet olayına dönüştü. "Büyük sekizler" zirveden istediklerini alamadı. Bütün ilgi toplantıya değil, yalnızca sokak çatışmalarına yönelmişti. Cenova'daki çatışma

aynı zamanda sokak protestosunun sınırlarını da gösterdi. Şiddet kültürü aktivistler arasında yoğun bir tartışma konusu haline geldi ve kimi politik grupların şiddet eylemlerine yönelik keskin eleştirileri, politik ayrışmalar hareketin zamanla kitlesel gücünü zayıflatan bir etken oldu. Herbert Marcuse'un, devrimin şiddet açısından tutumlu olması gerektiği sözünü hatırlama zamanıydı.

Peki, bu sosyal hareketlerin temel özellikleri nelerdir onları eski siyasal hareketlerden hangi özellikler ayırmaktadır? Kapitalizmin ilk dönemlerinde belli ekonomik ve siyasal çıkarlar üzerinden örgütlenen belli bir sosyal sınıfa dayanan, devrim yaparak iktidarı ele geçirmek için merkezi şekilde örgütlenmiş işçi sınıfı hareketlerine eski hareketler denmektedir. "Bu hareketin içindeki işçiler, birer aktörden ziyade tarihsel bir zorunluluğu yerine getirmek için mücadele eden figürlerdir". Melucci, eski tip sosyal hareketlerin aktörlerini " tarih sahnesinde duruma göre kahraman ya da hain rolüne soyunan, fakat daima büyük ideallere yahut dramatik bir kadere yönelmiş trajik karakterler" olarak resmeder. Oysa yeni sosyal hareketler direniş hareketleridir, hedef iktidarı ele geçirmek değil siyasal özneleri hareketlendirmektir. Touraine'e göre günümüz hareketleri kendilerini devlet gücünü kontrol etme fikrinden ayıştırdıkları ve sivil ilişkileri dönüştürmeyi amaçladıkları için yenidir. Modern siyasal hareketler toplumsal, politik ve ekonomik alanı modern öncesi bir cemaat anlayışı içinde eritmeyi amaçlarken, yeni sosyal hareketler toplumun yapısal farklılaşmasını ve özerkliği savunmakta ve stratejik olmayan hareket için alan açmaktadır. Cohen, bu olguyu " kendini sınırlayan radikalizm" olarak adlandırır. Kurumsallaşma, toplumsal hareketi zayıflatan bir unsur olarak görülür. Bu tarz hareketlere gerekli örgütlenme tipi gerçekte esnek, hızla vakit kaybetmeksizin uyum yeteneğine sahip, otoriter ve hiyerarşik olmayan yapılanmalardır. Geleneksel bürokratik ve hiyerarşik örgütlere şüpheyle bakılır. Politik özneler, partilerle veya sendikalarla değil, hareketin hedefleri doğrultusunda kamuoyu ve medya desteği sağlamaya çalışan profesyonel sosyal hareket örgütleri ile mobilize olmaktadır. Eski hareketlerin "büyük liderler" eşliğinde merkezi örgütlenmeleriyle karşılaştırıldığında, yeni sosyal hareketler esnek ve adem-i merkezîyettir. Örgüte katılım bireyin iradesi dâhilindedir ve kararlar müzakere yoluyla alınır. Bu hareketler tek bir konuya bağlı birçok yan konu etrafında organize olmaktadır. Girişimler genelde yerel konular etrafında biçimlenmektedir. Fakat bu yerellik, ilişki ağları (gazete, yerel radyo, artık daha yaygın kullanılan internet vs.) ile birbirine bağlanabilmektedir. Bu nedenle yeni sosyal hareketlere örgüt tanımlamasından çok sosyal network tanımlaması da yapılmaktadır. Birçok harekete katılan Luciana Costellina bu durumu şöyle ifade eder ; "Biz bir hareketiz çünkü biz hareket ediyoruz". Yeni sosyal hareketlerin toplumsal tabanını oluşturan öznelerin sınıfsal profili de farklılık arz etmektedir. Eski sosyal hareketler ekonomik olarak tanımlanan sınıf tabanına sahip iken, yeni

hareketlerin toplumsal tabanı farklı sınıflardan oluşmaktadır. Eski hareketlerin öncüleri, işçileri ve orta sınıfı mobilize ederken, yeni sosyal hareketler, yeni orta sınıftan (genç nesil ve yüksek eğitim düzeyli gruplar) destek bulmaktadır. Bu yeni "orta sınıf radikalleri" daha genel hedeflere sahip ve sınıf farkındalığına sahip bir gruptur. Yeni hareketlerin toplumsal temelini yeni bir orta sınıfla açıklayan tezlere karşı, bu hareketlerin tabanının sınıfsal terimlerle açıklanamayacağını ileri süren görüşlerde vardır. Çatışma ve talepler tek bir sınıftan değil, farklı sınıflardan ve "sınıf olmayanlardan" gelen değişik unsurların toplumsal ittifakı sayesinde sahneye konmaktadır. Ayrıca kolektif hareketi tanımlayan grup kimliklerinin, artık sınıf kavramından statü, ırk, toplumsal cinsiyet ve millete kaydığı da ileri sürülmektedir. "Kişisel olan politiktir" sözü doğrultusunda modern hayatın dışladığı tüm kimliklerin kendi farklılığını görünür kılma, haklar alanını genişletme ve alternatif bir yaşam alanı inşa etme politikası yeni hareketlerin temel yönelimlerinden birini oluşturmaktadır.

Yeni radikallere göre kapitalizm "Büyük Birader" değildir; her birimizde cisimleşmiş bir değerler sistemidir. Kapitalizm tarihsel bir sıçrayış değil, bir uygarlık biçimidir, hepimizin parçası olduğu düşüncenin, kültürün, yaşamın uzun güzergâhıdır. Yeni direniş özneleri bu bağlamda, sistemi değil, sistem içindeki yerlerini sorguluyorlar. Hazır bir düşünme olmaktan çok bir duygu, şekillenmiş bir eleştiriden çok bir "ikrah" dalgası. "Direnmek yaratmaktır" diyordu filozof Gilles Deleuze; yani, "olmasını gereken"i bir yana bırakıp "yapılması gereken"e geçişi sağlayan sayısız deneyim geliştirmek. Özetle yeni direniş politikası bir "şimdiki zaman" politikasıdır. "Artık soru, tehlike altındaki hayat tarzlarının nasıl savunulacağı ya da yeni tarzlarının pratiğe nasıl aktarılacağıdır. Kısacası yeni çatışmalar bölüşüm probleminde kaynaklanmamakta, hayatın grameri konusunda yoğunlaşmaktadır". Günümüzün radikalizmi kapitalizmin ötesinde yer almaktadır, sadece kapitalizmle çatışma içinde değil.

Yeni Sosyal Hareketlere Yönelik Eleştiriler

Kimi eleştirmenlere göre bu yeni toplumsal hareketler sanılanın aksine yeni olmayıp kökleri 19. yüzyıla kadar dayanmaktadır. "Siyasal ve ideolojik dayanakları, üslupları bakımından 1960'ların sosyalizan/anarşizan hareketlerine" dayanmaktadır. Yani "alttakilerin küreselleşmesi" 1968 deneyimlerinin (kadın hareketi, çevreci hareket, hayat komünleri, barış hareketi) bir devamı olma özelliğini korumaktadır. Modern toplumsal yapının farklı kimlik ve eğilimler yönünde çözülmesi, ekonomik ve politik sorunların küresel bir boyut kazanması yeni hareketlerin esnek ve yerel örgütlenme modellerini tercih etmeye götüren zorunlu bir sonuç olarak görülmektedir. "Aşağıdan küreselleşme hareketinin daha merkezi bir küresel yapıya değil, bunun yerine aşağıdan özörgütlenmeye dayalı bir yapıyı gerektirdiği ortaya çıktı. Gerçekte, küresel bir bağlantıyı mümkün kılan yeni örgütlenme formları doğdu.

Bunlar, bazı örgütçü dehaların parlak fikirleri değil, yeni duruma yanıt veren çok sayıda insanın eseri. Bu yeni oluşan örgütlenme formu çoğu kez uluslar arası sivil toplum, hükümet dışı kuruluşlar ya da uluslar arası savunma ağları gibi terimlerle anılmaktadır”.

Bu yeni hareketlerin bir iktidar ve sınıf perspektifinin olmadığı, kimlik politikasının veya orta sınıf gençliğinin tüketim kültürüne yönelik nihilist tepkilerinin kapitalizmin yarattığı derin toplumsal eşitsizliklerin altını oymayacağı eleştirilerini de beraberinde getirmektedir. Bu görüşe göre politik mücadele, en alttakilerin eylemi haline dönüşmedikçe verili muhalefet iktidar için “zengin beyaz çocukların iyi kalpli eylemleri” olarak kalacaktır. Marksist cepheden gelen diğer eleştirilerden biride, sermayenin küreselleşmesinin doğurduğu çetrefilli sonuçlarla ancak bütünlüklü bir analiz gücüne sahip Marksizmin başa çıkabileceğidir. Arif Dirlik’e göre “Kürenin günümüzdeki biçimlenişini analiz etme de Marksist teorinin ortaya attığı görüşler büyük önem taşımaktadır”. Eylemlerin nizami bir disiplinden uzak, merkezizetçi olmayan karakteri ve protestoların davullu, zurnalı bir karnaval havasında olması çoğu kez “küresel palyaçoluk” olarak nitelendirilmiştir. Michael Mann’a göre, “toplumsal sorunlara yönelik yeni çözümler karakteristik olarak, ne devrim, ne de reform yoluyla ortaya çıkıyor. Yeni çözümler, daha ziyade, Hâkim kurumların içindeki gedik ve yarık yerleri olarak adlandırılan alanlarda geliyor. İlk önce marjinal konumda olanlar, daha sonra bu kurumları zayıflatmalarına olanak sağlayacak yollarla bir araya gelip birleşirler ve statükonun yeniden düzenlenmesini zorlarlar”. Hareketin birleştirici amacının, “insanların ve gezegenin hayatta kalabilmesine ve güvenilir bir gelecek şekillendirmeye başlamasına imkân tanımak için devletler, pazarlar ve şirketler üzerinde yeterli demokratik kontrol sağlamak” olduğu, bu bağlamda yeni sosyal ha-

reketleri tüm iktidarı ve kapitalizmi aşan bir potansiyele sahip hareket olarak görmenin yanıltıcı olacağının da altı çizilmektedir. Sosyal forumlarda tüm grupları oluşturan bireylerin karar alma süreçlerine katılma imkânsızlığı, hareketin dünya konjoktürüne bağlı bir seyir izleyip kalıcı bir gündeminin olmaması, yerler arası dayanışma ve ortak eylemler oluşturmanın ekonomik ve fiziki mesafelerden kaynaklanan zorlukları hareketi bekleyen sorunlar olarak varlığını korumaktadır. Kısacası eylemler, isyanlar, devrimler gibi çeşitli direniş örüntüleri, farklı zaman ve mekânlarda değişik hal ve biçimler olsa da “yaşanılan tarih”te hep var olmuşlardır ve olmaya devam edeceklerdir. John Walton’a göre yeni sosyal hareketlerin üzerine çalıştıkları “büyük ders, yeni bir küresel siyasi bilincin doğuşudur ki bu bilinç, yerli halkları, köylülere, şehirli yoksulları kucaklayan tutarlı bir küresel adalet kodu” yaratmaktadır. Yazıyı Arif Dirlik’in bir sözüyle bağlayacak olursak “ütopyalardan korkmak, gidecek yönün olmaması endişesini de beraberinde getirir. Tasavvur etmeyi öğrenmemiz gereken ütopya daha adil bir dünya umudunda gizlidir”.

Kaynakça:

- 1)- Toplumsal Hareketler, Tarih, Teori ve Deneyim - Derleyen: Y. Doğan Çetinkaya - İletişim Yayınları
- 2)- Küreselleşme, Direniş, Ütopya, Yeni Toplumsal Hareketler - Kalkedon Yayınları
- 3)- Orta Sınıfın İsyanı - Boris Kagarlitski - Phonenix Yayınları
- 4)- Toplumsal Hareketler, Dipten Gelen Dalgalar (1750-2005) - William G. Martin - Versus Yayınları
- 5)- Yeni Sosyal Hareketler, Teorik Açılımlar - Derleyen: Kenan Çayır - Kaknüs Yayınları
- 6)- Direnmek Yaratmaktır - Miguel Benasayag - Florence Aubenas - Versus Yayınları
- 7)- Aşağıdan Küreselleşme - Jeremy Brecher, Tim Costello, Brendan Smith - Aram Yayınları

Giriş

AKP iktidara geldiğinden beri inkara dayalı ulus devlet aşındığı; Kemalist rejimin ideolojik üretim aygıtı YÖK-AKP'nin lehinde işlevsizleştiği, Türkiye'deki yegane siyasal karar alma mekanizması MGK ve onun somut temel bileşeni ordu evcilleştirildiği, vesayet rejiminin yargı alanındaki gücü kırıldığı, hem Kürt hem de Türk kamuoyunda barışa ve çözüme yönelik umut ve talepler yoğun olduğu halde Kürt sorunu neden çözülüyor? Bu yazıda AKP'nin ve kimi politikacılarının kamuoyuna ve basına verdikleri demeçleri ışığında Kürt sorununa ilişkin yaklaşımları, önlerin e koyduğu hedef ve pratik politikalarıyla 'Kürt meselesini' sorunsallaştıran parti ve şahsiyetlere ilişkin algısı ve bunun dışavurumu ele alınacaktır. Bu çalışmada AKP'nin tüzük ve programında Kürt meselesine ilişkin neler yazıldığından ziyade, pratik politikalarının belirleyicisi durumundaki liderinin ve belli başlı üyelerinin söylemleri ile ideolojik ve tarihsel referansları esas alınacaktır. Kürtler kuşkusuz homojen bir etnik topluluk değil; bu topluluk içinde farklı politik eğilimler, çeşitli ideolojik yaklaşımlar vardır. Dolayısıyla bu yazıdaki Kürt algısı siyasal ve hukuki haklarıyla kendilerini belirgin kılmak için mücadele eden siyasi aktörlerle sınırlıdır.

Tarihsel ve ideolojik kökleri itibariyle Kürtlerin siyasal varlığı ile siyasal İslam'ın jeneolojisinin belirli dönemlerde çakışmasından dolayı, Kürt sorunu ile AKP'nin tarihsel referansları birlikte tartışılacaktır.

Kürtlerin Siyasal Statülerini Yitirmesi ve Kürt Sorununun Doğuşu

Osmanlı imparatorluğu'nun siyasal alanda modernleşme çabaları devletin merkezileşmesi sürecini doğurmuştur. Bu devleti feodal, parçalı, yerel güç odaklarının otonom varlığını sona erdirmeye götürmüş ve bunu gerçekleştirmek için devleti daha otoriter bir yönetim anlayışına sürüklemiştir. Yerel güçlerin görece özerk özgür düzenlerini korumak için başvurdukları yol direnmek olmuş ve bu da isyanlar, başka bir deyişle, etnik çatışmalar ve kanlı bastırmalar dönemini başlatmıştır. 19. yüzyıl boyunca tarih özerk konumlarını korumaya çalışan bağımsız Kürt beylikleriyle onları devlete tabi kılma çabası güden merkezi otorite arasındaki gerilimden ibarettir. Bir yandan merkezîyetçiliğini pekiştirmek isteyen ve bunu yaptıkça sertleşen devlet, öbür yandan merkezi otoriteye bağlanıp varlık nedenlerini yitirmek istemeyen Kürt beylikleri. II. Abdülhamit'in yaklaşımı ve dönemi istisnai bir durumdur. Farklı dini ve etnik grupları bünyesinde barındıran Osmanlı devleti, a) çok etnikli bir

imparatorluk olma, b) ulusal bir karakter taşıyama ve c) devletin siyasal meşruiyet dayanağının din olması nedeniyle etnik grupların varlığı inkar edilmemiş ancak hem devlet yöneticilerinin hem de devlete muhalefet eden Türklerin muradı Müslüman tebaaların Türkleşmesinden yana olmuştur.

AKP'nin Osmanlıcı/İslamcı Nostaljisi

*"Kürde fırsat verme ya Rab, dehre sultan olmasın
Ayağını çarık sıksın, asla ıslah olmasın
Vur sopayı al ekmeği, karnı bile doymasın
Ol çeşmeden gavur içsin, Kürde nasip olmasın."
Y. Sultan Selim*

II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkan, hem Kürtleri hem de AKP'nin Kürtlere ilişkin yaklaşımını doğrudan ilgilendiren üç tarz-ı siyasetten biri olan İslamcılık akımı hikmet-i hükümetin üç pragmatik yaklaşımından biridir. Osmanlı Devleti meşruiyet dayanağını dinden aldığı ve bazı alanlarda dini referanslarda bulunduğu halde, bir şeriat devletinde uygulanması beklenen tüm kurallar devletin siyasal kültürüne hakim değildi. Devlet mekanizmasını işleten askeri ve bürokratik zümreyi oluşturan seyfiye ile kalemiyenin yanı sıra ilmiye devletin ideolojik üretim aygıtı işlevini yerine getirmekteydi. İlmiye devlete meşruiyet sağlamak ve bir resmi kurum olarak toplumu denetlemek gibi ikili bir fonksiyona sahipti. Milliyetçilik rüzgarlarının imparatorlukların parçalanmasına yol açtığı bir evrede yöneticiler, ortak payda olarak İslami kimliğin birleştirici rolüne umut bağlamıştı. İslami hassasiyetin halkları bir arada tutacağı ve imparatorluğun dağılmasını engelleyeceği varsayılıyordu. Büyük çoğunluğu Müslüman suni mezhebine mensup Kürtlerin devletçe makbul görülmelerinin ve Kürtlerin de Abdülhamit'i 'Bavé Kurdan' ilan etmelerinin ardındaki gerekçe karşılıklı çıkar ilişkisinden kaynaklanmaktaydı. Devletten gelen bu ilgi Osmanlı sınırlarında yaşayan tüm Müslüman etnik unsurlar için geçerliydi. Osmanlı Devletinin bünyesindeki etnik unsurlar 'ümme' veya 'millet' olarak tanımlanırdı. Bu kavramın algılanışı modern ulus kavramından farklıdır. a) Osmanlı entelijensiyasının İslami ideolojik kökleri, b) Arapça kavramlarla düşünme alışkanlığı, c) gelişmiş bir ulusal pazarın olmaması ve d) devletin pragmatist tavrı 'millet' kavramının içeriğini belirlemiştir. Osmanlı entelijensiyasının bilinçaltındaki örtük 'millet' tanımı, Türklükle özdeşti. Türk Müslüman, Müslüman da Türk demektir. Türkler açısından

'millet' kavramının içinin Türklükle doldurulmasında bir sakınca yoktu. Ancak bu yaklaşım Türk olmayan Kürtler için vahim bir durumun ifadesiydi. Aynı dini kimliği paylaşmada, İslam kardeşliğinde buluşmada ve bu temelde sosyolojik bir grubun ifadesi olan millet çatısı altında yer almada öteki Müslüman halklar gibi Kürtler de hemfikir. İslamcılık hem Abdülhamit'in hem de Osmanlı bürokrat 'aydınlarının' imparatorluğu dağılmaktan kurtarmak ve bir arada yaşamı formülize etmek için kurguladıkları pragmatist bir siyasetti. Ancak bu siyasetin içeriği amacını aşan tahakkümcü bir niyetin dışavurumuydu. Türk ulusçuluğu İslamcılık, millet veya ümmet şeklinde kodlanmıştı. Devlet, Kürtleri Aşiret Mektepleri ile Hamidiye Alayları aracılığıyla kendisine bağlamaya çalışırken, Kürtler de bu ilişkiyi bir ayrıcalığa ve yerelde diğer güçler üzerinde egemenlik aracına dönüştürmeye çalıştılar. Bugün AKP hükümetinin övdüğü ve çözüm olarak sunduğu İslamcılığa dayalı yaklaşım, özünde uluslar arası sermayeye eklenme sürecinde Türk egemenlik sisteminin iktidarını tahkim etmeye ve dini istismar ederek Kürt uluslaşmasını nötralize etmeye yöneliktir. AKP'nin ideologları sıklıkla her tür milliyetçiliğe karşı oldukları temasını işlerler. Kürt ve Türk milliyetçilikleri eşitlenerek, bu yolla egemen etnik Türk kimliğine, İslami ve liberal bir cilayla meşruiyet sağlanmaktadır. AKP siyasal sorunlara yönelik sosyolojik ve tarihsel referanslarını Osmanlı'dan alır. Osmanlı'nın İslam kardeşliği deneyimine, çok kültürlülüğü ile 'çoğulculuğuna' atıfta bulunulur. Çok kültürlülüğün, çoğulculuğun toplumsal siyasal yaşama egemen kılınması, böylece tekçi ulus devlet zihniyetinin aşılmasına çalışılması olumlu bir gelişmedir. Ancak bu farklılık ve çeşitlilik içinde İslami zihniyet ile etnik Türklük 'eşitler arasında birinci' olarak tepeye oturtulmakta ve inançlar, halklar ve kültürler arasında hiyerarşiye dayalı yeni bir toplumsal yapı inşa edilmektedir. AKP ve temsil ettiği zihniyet bir yandan çoğulculuğu, çok kültürlülüğü ve farklılığı temsil ettiği iddiasında bulunurken, öbür yandan tartıya vurulduğunda milliyetçi, muhafazakar ve devletçi kefesinin daha ağır geldiği görülmektedir. Osmanlı devleti tarihsel ve siyasal açıdan bize çok iyi bir deneyimsel miras bırakmıştır aslında. Bu tecrübe a) milliyetçilik ile otoriteryanizmin bir arada yaşama koşullarını ortadan kaldırdığı ve b) halkların özgürlük ve eşitlik taleplerinin engellenemeyeceği gerçeğidir. Etnik, dinsel ve kültürel gruplar imparatorlukların hükmü altında zorla bir arada yaşatılıyorlardı. Farklılıkları bir arada tutan halkların gönüllü birlikteliğinden ziyade devletin baskı araçlarıydı. İmparatorların farklılıkları çatısı altında buldurması ile çağdaş çoğulcu anlayış arasında kurulan ilişki zorlama bir ilişkidir.

Günümüzün sorunlarını geçmiş referans ve yöntemlerle çözmeye çalışmak bizi anakronizmaya götürür. İmparatorlukçu yaklaşımın ulus devletin inkarcı tutumuyla karşılaştırılıp Kürtler 'kırk katır ile kırk satır' arasında bir tercihe zorlanmaktadır. Ancak geçmişin çözüm yöntemlerine dört elle sarılan İslamcı sermaye ve bu zihniyetin siyasal temsilcileri şu ana dek ulus devletin bile kavramsal ve felsefi çerçeve-

sinden bir adım uzaklaşabilmiş değiller. Modern zamanların seküler cemaati ulus ve ulusu temsil eden semboller Kemalistler için olduğu kadar AKP'liler için de kutsal, dokunulmaz ve değiştirilemez sabit ontolojik kabullerdir. Ve mevcut iktidarın zihin haritasını dışta emperyal hayaller içeride ise ulus devletin kutsalları belirlediği sürece iktidara dair değişimin imkansızlığı sabit ezberimiz olmaya devam edecektir.

İttihatçılığın 'Ayrık Otu' Olarak Kürtler

1908'de İttihatçılar Anadolu'nun Türkleştirilmesine dönük programlarını uygulamaya koyduklarında Kürtlerin Türklüğe asimile edilmesi düşünülüyordu. Kürtlerin Müslüman olmasının işi kolaylaştıracağı kanısı hakimdi. Ancak siyasal dengeler ve imparatorluğun içinde bulunduğu durum bu planın uygulanmasını geciktirdi. Bu dönemde de Müslüman kardeşliği vurgusu ön plana çıkarıldı ve Kürtlerin dikkati, gayr-i Müslim unsurlara yöneltildi. Kürt egemenleri Ermenilere karşı kullanıldı ve I. Dünya Savaşı esnasında Türklerin hesabına savaştırıldı.

Gecikmiş Bir İttihatçı Proje Olarak Kemalist Yaklaşım

İmparatorluğun çökmesinden sonra kurulan Kemalist ulus-devlet, İttihatçıların savaş, dolayısıyla Kürtlere ilişkin gecikmiş projelerini uygulamaya koydu. Kemalizm 19. yüzyılın başından itibaren başlayan ve günümüze kadar devam eden Türk modernleşmesinin en radikal evresidir. Osmanlı'nın küllerinden kendisini var eden ve devamı olan Kemalist ulus devletin hedefi Misak-ı Milli sınırları dâhilinde yaşayan herkesi Türkleştirmektir. İslam kardeşliği söyleminin terk edildiği bu dönemde Kürtler, kimi zaman fiziki kimi zaman da kültürel soykırımlarla 'islah' edilmeye, 'uygarlaştırılmaya' veya modernleştirilmeye zorlandı. Foucault'nun deyimiyle, Kürtler 'üretimin, ailenin, siyasanın ve oyunun' dışına itildiler. Türk modernleşmesinin veya aklının irrasyonel kategorilerinden biri olarak görüldüler. Rasyonel bir kategori olarak Türklük, irrasyonel olduğu varsayılan Kürtlüğe hâkim kılınmaya çalışıldı. Bu nedenle, günümüzdeki Kürt sorunu Kemalist rejimin inkarcı, asimilasyonist tavrının sonucudur. Etnik ve milli Türk kimliğinin inşasında 'Kürtler' Türklerin bilinçaltındaki ötekisi olarak algılandı. Nihayetinde Kürt meselesi Kürtlerin yok oluşa karşı varlık koşullarını yaratma ve kendilerini yaşatma meselesidir. AKP hükümeti bugün Kemalist ulusçuluğu revize ederek onun bıraktığı milliyetçi mirası muhafaza etmeye çalışmaktadır. Kemalistlerin amentüsü olan- etnik Türklüğü esas alan tekçi, devletçi, milliyetçi- anayasanın değiştirilemez maddeleri siyasal İslamcılığın da 'kutsal sığınağı' olmaya devam etmektedir. Modern dinin toplumsal siyasal sembolleri olan toprağı, bayrağı, devleti, ulusu, 'şehadeti' mitik ulusçuluğu ve seküler ilahileri (milli marş) sahiplenme noktasında hem dışlayıcı (MHP) hem de kapsayıcı (CHP) milliyetçilerle aşık atılmaktadır.

AKP'yi Ortaya Çıkaran Koşullar ile Siyasal İslam'ın Kürtlerle Dansı

AKP ve onun temsil ettiği zihniyet Milli Görüş geleceğinden gelmektedir. Milli Görüşçüler İslami, milli ve muhafazakar eğilimleri olan bir anlayışın temsilcisydiler. 28 Şubat müdahalesiyle Milli Görüşçülerin siyasal sözcüsü Refah Partisi kapatıldı. Yeni bir parti ve zihniyet arayışına giren partinin kadroları ordunun siyasal, toplumsal hayattaki rolünü göz ardı etmeyecek, İslami hassasiyetleri esnetecek ve İslami kimliğin yanı sıra Avrupalılığı da kapsayacak bir formülasyonda birleştiler. Özal'ın başlattığı neo-liberal politikaların sonucunda ortaya çıkan İslamcı Anadolu sermayesinin desteklediği hareket, ideolojisiz bir şekilde tanımlanmayı tercih etti. Bu nedenle, partinin savunucuları 'etnik, dinsel ve bölgesel milliyetçiliğe' karşı oldukları imajını yansıttılar. Daha çok 'hizmet' eksenli bir politikayı savundular. Anadolu sermayesinin uluslar arası sermaye ile bütünleşmesini ve yerelde yeni pazar ve rant kapılarının açılması misyonunu üstlenen AKP geçmiş deneyimlerinden de dersler çıkararak mevcut sermaye ve iktidarı korumanın yolunun devletler sistemine dahil olmaktan geçtiğine kanaat getirdi. AB'ye giriş söz konusu sermaye ve iktidarının garantörü olacaktı. Bu nedenle, AKP Türkiye'nin AB'ye girişinin öncülüğünü yaptı. Devletler sistemiyle bütünleşme sadece iktisadi alanla sınırlı kalmayacaktı. Bunun hukuki, sosyal ve politik normları da olacaktı. Bu normların uygulanmasıyla İslamcıların, Kürtlerin, Alevi ve Azınlıkların sorunlarının çözüleceği düşünülüyor. AKP herkesin sorunlarını çözmeyi vaat eden bir Türkiye partisi vizyonunu esas aldı. Sorunların çözümü önündeki engel vesayetçi askeri ve sivil Kemalist bürokrasydi. Atılması gereken ilk adım bunları etkisizleştirmekti. Mevcut statükonun manevra alanının daraltılması için AKP kadroları herkesi kucaklamayı temel alan bir politika güttüler. İdeolojik ve politik mevzi savaşında güçlü bir hat oluşturmanın yolu Kürtlerle ittifak kurmak ve böylece Kemalist statükoyu köşeye sıkıştırmaktan geçiyordu. AKP Kürtlerin sorunlarını dile getirerek, bir yandan Kemalist statükocuları zayıflatmayı öbür yandan Kürdistan'da İslami duyarlılığı olan Kürtleri örgütleyip, PKK'nin kitle tabanını eriterek bölgede tek parti olmayı hedefledi. Kürtlerin mağduriyeti ve uğradıkları haksızlıklar liberal ve muhafazakar cenahın söylemlerini haklı çıkarmak için araçsallaştırıldı. Hükümet evrensel vicdanı temsil ettikleri iddiasıyla 'çoğulculuğu' esas aldığını varsaydığı bazı Kürt kalemlerini topluma Kürt 'aydını' veya kanaat önderi şeklinde sunma stratejisi güttü. Bir tür muhafazakar Kürtlük icat edildi. Medya kuruluşları aracılığıyla toplumu sürekli seçmen iradesine ve sandığa saygıya davet eden AKP'liler, söz konusu Kürtler olunca, kendi köyünde bırakın muhtar olmayı aza bile seçilemeyecek durumdaki kimi şahsiyetleri Kürt aydını veya kanaat önderi şeklinde sunma basiretsizliği ile saygısızlığını yapmaktadırlar. Siyasal iddialarından çoktan vazgeçmiş, Kürtlüğü ayak bağı olarak

gören kimi etnik Kürtlerden Kendi politikalarına uygun politik figüranlar devşirmektedir. Polis akademisi hocalarının danışmanlığında Kürt Hamas'ının yaratılmasıyla Kürt sorunu sorun olmaktan çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bunun için de yedekteki gönüllü Truva atları piyasaya sürülmüştür.

Bu politikayla AKP bir taşla iki kuş vurmaya düşünüyor. Bir yandan, statükoculara en geniş Kürt kesimlerinin AKP'de yoğunlaştığı ve Kürtleri ancak AKP'nin kontrol edebileceğini ileri sürüp Kemalist sistem için vazgeçilmezliğini hissettirmeye çalışırken, öbür yandan Kürtlere de sorunun önündeki temel engelin devlet içindeki 'derin güçler' ile PKK'nin yürüttüğü silahlı mücadele olduğu mazzereti ileri sürüldü. Kitlelere PKK'nin silahlı mücadeleden vazgeçmesiyle sorunun konuşulup tartışılabileceği mesajı verilmeye çalışıldı. Ancak Kürt isyanları bastırıldıktan ve Kürdistan'da kuşların bile ötmeye cesaret edemediği yıllarda Türk devletinin neler yaptığı ve gelecekte neler yapabileceği hususunda Kürtler Erdoğan'dan daha tecrübeliydiler. Bunun klasik bir Osmanlı oyunu olduğuna dair Kürtlerin derin kuşkuları vardı. Erdoğan'ın Dolmabahçe'de Büyükanıt'la yaptığı görüşme AKP'nin Kürt sorununa yaklaşımında bir dönüm noktasıdır. Bu görüşme Kürtlerin AKP'ye ilişkin haklı kuşkularını doğrular niteliktedir. Basına ve kamuoyuna duyurulmayan ancak siyasete yansıyan yanı itibarıyla bir görev bölüşümü ve dağılımının olduğu ve bu yolla AKP'nin geleceğini güvence altına aldığı anlaşılıyor. AKP'nin sivil alanda DTP'yle, askeri alanda ise TSK'nin PKK'yle mücadele etmeyi kararlaştırması ve buna yönelik atılan adımlar AKP'nin Kürtler nezdindeki itibarının sarsılmasına, niyetinin sorgulanmasına yol açtı. Seçilmiş DTP'li vekiller bile Erdoğan hükümeti için meşru temsilciler olarak kabul edilmediler; sürekli olarak dışlanıp hedef haline getirildiler. Tayyip Erdoğan tıpkı selefleri gibi meseleyi kriminalize ederek siyasal aktörleri hedef haline getirdi

Kürt siyaseti örgütsel talepler yerine ulusal talepler dillendirdikçe AKP'deki devletçi ve milliyetçi ton Erdoğan ile Cemil Çiçek'in dışlayıcı söylemleriyle su yüzüne çıktı. AKP iktidarının ilk yıllarında, yalnızca Öcalan'ın özgürlüğü ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve genel af için yürütülen politikalar seçimlerde DTP'ye verilen desteğin azalmasına yol açmıştı. Bu dar politik yaklaşımdan en çok AKP karlı çıktı. İdeolojik olarak devletin resmi paradigmasını fazla zorlamayan, sürekli barışı dillendiren ancak barışın koşullarından da uzak olan Kürt hareketinin o dönem AKP karşısında başarı şansı zayıftı. Kürt hareketi bu dönemde resmi ideolojiye karşı cılız bir tutum takındı. Bu atmosferde AKP toplumda Kemalizme karşı olduğu, Kürt sorununu çözeceği vaadiyle bir süre Kürtleri oyalamayı başardı. Ancak Kürt siyasal hareketinin halktan gelen eleştiri ve destekle siyasal çitayı yükseltmesi -en azından özerklik gibi bir siyasal statünün hedeflenmesi -Öcalan'ın yakalanmasından sonra Kürtlerin uğradığı hüsrani kısmen de olsa giderdi ve ezik

gururlarını bir nebze de olsa onardı. Bu itibarla hareket AKP'nin karşısına geniş tabanlı Kürt halk muhalefetine çıkarmayı başardı. Siyasal hedefin belirginleşmesinden sonra Kürt siyaseti ve bileşenleri toparlanma sürecine girdi. En azından geçmişte PKK'nin yürüttüğü siyasetten dolayı kabuğuna çekilen, Kürtlerin siyasal geleceğine dair umudunu yitirmiş kitleler tekrar siyasete ilgi duymaya başladılar.

AKP siyaseti ile medyası Kürt sorunundaki çözümsüzlüğü ve buna yönelik tartışmaları kendi iktidarlarından önceki tarihsel süreçle sınırlarlar. Hak ihlalleriyle, Kemalist rejimden tevarüs edilen yasaklar AKP iktidarında da olduğu gibi varlığını sürdürdü. Örneğin, hükümet bir yandan TRT6 adında Kürtçe bir kanal açarken, diğer yandan Azadiya Welat gazetesine kapatma kararı çıkarıp, çalışanlarını ömürlerini aşan hapis cezalarıyla cezalandırabiliyor. Bir yandan Kemalist elitlere atıfta bulunarak atanmışlar yerine seçilmişlerin önemine vurgu yaparken, öbür yandan da seçilmiş DTP'li belediye başkanlarını içeri attırıyor ve DTP'yi kapattırıp Ahmet Türk ile Aysel Tuğluk'un vekilliklerinin düşmesini sağlayabiliyor. Bir yandan Filistinli çocuklar için timsah gözyaşları dökülürken, öbür yandan Kürt çocuklarının katline ferman çıkarılabiliyor. AKP'nin ırkçı, devletçi ve çifte standartlı tutumlarına ilişkin daha bir çok örnek verilebilir. Ne var ki, Tayip Erdoğan ve şürekasının irticalen yaptıkları konuşmalar AKP'nin gerçekte ne düşündüğüne ilişkin samimiyet testini gereksiz kılmaktadır.

Kürtlere İlişkin Demeçleri Işığında Tayip Erdoğan'ın Kürt Algısı:

Ataerkil hiyerarşik zihniyetin egemen olduğu Türkiye'de siyasal partilere egemen olan, partilerin tüzüklerinden ziyade sultanın başını çeken liderlerinin söylemleridir. Parti liderlerinin söz ve demeçleri partililer için karar hükmündedir ve tüm üyeler doğruluğu ve yanlışlığına bakmaksızın kimi zaman biat kültürü yüzünden kimi zamanda çıkarlarını koruma kaygısıyla bu sözlerin arkasında dururlar. Söz konusu egemen siyasal atmosferden dolayı Erdoğan'ın sözlerini partinin mutlak doğruları olarak kabul etmekte bir sakınca yok.

Başbakan Erdoğan'ın 2005 tarihli Diyarbakır konuşmasında: 'İlla her soruna bir ad koymak da gerekmez. Çünkü sorunlar hepimizindir. Ama illa 'Ad koyalım' diyorsanız Kürt sorunu bu milletin bir parçasının değil, hepsinin sorudur. Benim de sorunumdur....' dedi. Geçmişle hesaplaşmayı ve devletin Kürtlere yönelik politikalarının yanlışlığını ortaya koyup kitlelere sorunun çözümü yönünde umut verdi. Kürtler ilk defa yürütmeyi temsil eden bir devlet yetkilisinin ağzından sorunun adının 'Kürt sorunu' olduğunu, devletin hata yaptığını ve geçmişle yüzleşmesi gerektiğini işitti. Bu, önemli gelişmelerin olacağına habercisi olarak algılandı.

Ancak sonraları Moskova'da tartıştığı Kürt işçiyeye "Düşünmezsen Kürt sorunu yoktur." Diyen Başbakan, so-

rundan ne anladığını ve ne kadar ciddiye aldığını ortaya koydu. Gerçekte çoğu zaman millet, ümmet ve siyaset kavramlarını sulandıran ve içini boşaltan Erdoğan, söz konusu tartışmada soruna dair yalnızca bilgisizliğini teyit etti.

1960'larda Kahire'de açılan bir Kürtçe radyoya tahammül edemeyen ve kapatılması için müracaat eden Türk Dış İşleri ile elli sonra "Kürtler Arjantin'de devlet kursalar onlarla savaşırız." diyen Türk Başbakanı Erdoğan'ın şahsında Türk devletinin Kürtlerin varlığını hazmetmede bir arpa boyu yol almadığını göstermektedir.

Almanya ziyareti esnasında Türklere hitaben yaptığı konuşmada Türklerin dillerine, kültürlerine sahip çıkmalarını öneren Başbakan, kendi ülkesindeki vatandaşlarına anadilde eğitimin kapısına kapatmaktadır. Türkiye'den Almanya'ya giden vatandaşlar orada ya işçi ya da mülteci statüsündedirler çoğunlukla ancak Kürtler ne mülteci, ne de sığınmacıdır. Kendi yurtlarında kendi dillerinde eğitim görmek istiyorlar. Bu çifte standartlı tutum Erdoğan'ın ikiyüzlü, milliyetçi- devletçi tavrına iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Bir yandan Türkiye vatandaşlığı projesini öneren Erdoğan, öbür yandan Hakkari'deki konuşmasında Kürtlere 'ya sev ya terk et' diyerek, zihniyetinin dayandığı ideolojik kökleri açığa çıkarmıştır. Türkiye'de MHP ile Almanya'da Nazilerin vatandaşları devlet otoritesine sadakat ve itaatle bağlamak için kullandıkları argümanın ideolojik-politik varisliğini üstlenmektedir. Etnik ve dini azınlıklara yönelik Türklerin tahammülsüzlüğüne karşı Erdoğan 'bu tür davranışların genleriyle bağdaşmadığını' ileri sürmektedir.

Türkiye'deki siyasal sorunların kaynağı toplumu homojenleştirmeye; etnik azınlıkları Türkleştirmeye, dini azınlıkları Müslümanlaştırmaya çalışan tekçi zihniyettir. Erdoğan büyük bir erdemmiş gibi, kitlelerin milliyetçi, ırkçı duygularını harekete geçirmek için meydanlarda 'Biz ne dedik' ile başlayan ve 'Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet' ile devam eden seküler ibadeti onun MHP ve CHP'yle yarattığı gerilimin aslında şikeli olduğunun ipuçlarını vermektedir.

Her pragmatist Türk siyasetçisi gibi Erdoğan da Türk siyasal kültürünün imbiğinden geçmiş popülist bir fenomendir. Tarihin ona yüklediği misyonun farkında olan Erdoğan, bu bilinçle yelkenlerini milliyetçiliğin, devletçiliğin, sermayenin ve devletçiliğin havasıyla şişirmekte ve onunla yol almaktadır. Kürtlere ve Kürt sorununa yaklaşımında da esas aldığı ve beslendiği değerler bunlardır. Kürdistan'da doğrular bazen ağzından inci gibi dökülürken, Ankara'ya gittiğinde ise aslına dönmekte zorlanmayan tipik bir taşralı 'zübükdadedir.'

'Yitik Cennet' Çok mu Yakın? Yoksa 'Gelecek Yıl Amed'de Mi?

AKP'nin ortaya koyduğu sosyo- politik tasarımla Kürtle-

rin 'yitik cennet'leriyle aralarındaki mesafeyi kapatması ihtimal dahilinde görünmüyor. Kürtler için siyasal statü sahibi olmaktan geçen çözüm, AKP'nin milliyetçi –mukaddesatçı bariyerlerine çarpıp geri dönüyor. Kemalist statükonun yerine ikame edilen İslamcı sermaye zafer sarhoşluğunun verdiği güvenle Kürt sorununu nasıl çözeceğinden ziyade, Kürtleri nasıl sorun olmaktan çıkarıp, Türk ulusçuluğunun arka bahçesindeki şamar oğlanı haline getirmenin hesabını yapıyor. AKP'nin demokratikleşmeyi gerçekleştirmesinin önünde herhangi bir askeri siyasal direnç odağı kalmamıştır. Bu nedenle, mesele AKP'nin niyetiyle ilgilidir. AKP'nin niyetine havale olmuş demokrasi sorunlarının başta Tayip Erdoğan olmak üzere AKP'nin kadrolarının 'genleriyle bağdaşmadığını' geçmiş deneyimler ortaya koymaktadır. Ülkeye dönüş hayallerini tazelemek için her sene 'Gelecek Yıl Kudüs'te' diyen Yahudiler gibi Kürtler de, öyle görünüyor ki, AKP iktidarda olduğu sürece 'Gelecek Yıl Yine Amed'de' deme talihsizliğinden kurtulamayacaktır.

Kaynakça:

Islamic Political Identity in Turkey : M. Hakan Yavuz: Oxford University Press 2003
Secularism and Muslim Democracy in Turkey: M.Hakan Yavuz, Cambridge University Press 2009.
Kürt Milliyetçiliğinin Tarihi, Kökenleri ve Gelişimi: Wadie Jwaideh - İletişim Yayınları 1999
Özne ve İktidar: Michael Foucault - Ayrıntı Yayınları
A Brief History of the Late Ottoman Empire : Şükrü Hanioglu, Princeton University Press

Not: Qijika Reş'in 1.Sayısında :Bir Tarihsel Süreklilik Süreci Olarak Türk Modernleşmesi' isimli yazı aslında 'Bir Uyumluluk ve Süreklilik Örneği Olarak Türk Modernleşmesi' olacaktı; düzeltilir, okurlardan özür dileriz.

resimleyen Ş CİKO

Havadan sudan şikâyetçiyiz, ondan bundan ama hinkâr etmeyin en çok da insan denen varlıktan şikâyetçiyiz. İnsan insanın kurdu demişler kaç yıl önceden bilmişler bak. İnsanların hırsları, kıskançlıkları, zaafı bir diğerine rahat vermiyor. Ha bazıları insan egosu da diyor buna. Ben kasıtlı olarak adını anmayaçağım bu ulu öğretide. Psikologlar kullansın. Bu çalaka-kalem bir yazı olsun isterim.

Nasil çekemiyorlar birbirlerinin özgürlük düşlerini. Ben yukarıdan bakıyorum olaylara, yabancıyım böyle şeylere tabii. Pislik mi nedir bunlar ya! Başaramayıp geri dönenler, umutsuzlar için şenlik sebebi.

Hayallerimizi ve umutlarımızı gerçekleştirmek uğruna yaşama başladığımız günlerden bu yana, üzerimize çöreklenen gelenektir, adettir, alışkanlıktır, temayüldür falan, tabiattaki şu bir lokmacık canımıza okundu. Bizim en güzel yıllarımızın yol haritasını daha biz doğmadan çizip çekildiler kenara. İnsan kıskançlığı acı reçeteyi unutturmadı bize.

Şahsen hala birilerine kefil olmaktan korkuyorum, internetten alışveriş yaparken şifremi yazmak ödümü patlatıyor. Bağlayıcılıkları olan şeyler bunlar. Son yıllarda Çin malına burun kıvrımayı öğrendim. Böögh deyip aşığıyorum. Genel kültür sorularını gizliden -Google'dan araştırıyorum. Cingöz arkadaşlarım internetten baktın buna değil mi diyorlar, lakin bu merakları onları basit bir külyutmazdan öte götürmüyor. Bunlardan edindiğim tecrübeyle şöyle bir ara formül düşünülebilir. Bir nesil doğup hepsi öldükten sonra yaşama bir süre ara verilse, büyük patlama falan, tekrar doğsak etsek, nesilden nesile aktarılan bir hikaye kalmasa daha kolay olabilirdi sanki. Netice de kalan mirasların hepsini de çözemiyoruz hala. Piramitleri nasıl yaptılar misal, kafamı meşgul edip duruyor. Böyle bir sürü bilinmez. Temayüllerin gücünü bilmeyen bazı kendini bilmezler, bavulunu hazırlayıp yola çıkıyorlar. Yalana yalana çıkılan bu yoldan önce, bilirkişiler şöyle söylüyor. "Dönüp dolaşacağın yer yine -kürkçü dükkânı-dır" Evet çok sinir bozucu bir cümledir ve önceleri bu dönüşü zinhar kabul etmeyiz. Fakat insanın olduğu her yerde bu dönüş kesin gibidir, çünkü dükkândan kaçanın barınacağı yer çok azdır, yardım ve yataklık gerçek bir suç niteliği kazanmıştır civarda.

Yeni nesil insan, üniversite sınavını kazanmak için dershaneye gitmese sınav kazanamaz, sınav kazanmazsa hayatı boyunca bunun hesabını ve savunmasını vermeye mecbur kalır. Üstüne bir de geri zekâlı muamelesi görür. Çalışmasa araba alamaz, araba alamazsa

çok acınası bir insan olur, kaplumbağa toplayıcılarının eline düşerler. Hani yolda durup sizi kenara alan iyi kalpli insanlar. Herkes acıyarak bakar o yaya insana. Evlenmese evde kalmış seçilmemiş zavallı olur, ya da cinsel problemleri olan bir eziktir kendisi. Yani heyhat dünyaya gelinecek, iyi bir eğitim alınacak, evlenip iki çocuk yapılacak, ev alınacak, bir tarafınız yiyorsa yazlık triplerine girilecek, yeni trendler takip edilecek, sosyalleşme yemekleri organize edilecek, cep telefonunun ekranına çocukların resmi konulacak, karının kocanın numarası "aşkım" diye kaydedilecek. Sorarım eyy insanlık, bunların adı yok mu? Birisi de ismini yazsın. Neden aşkım, neden aşkım, neden herkes aşkım. İşsiz, bekâr, eğitim almamış, birini kim ister çevresinde? Saçma sapan yurt dışı turlarıyla İtalya'nın sokaklarında yalap şalap dolaşmış, dönüşte sevdiklerine buzdolabı süsü getirmiş, gömlek kravat takmış, döpiyes giymiş olanları arar güdümlü gözlerimiz, bluetooth kulaklıklarıyla. Bu özgürlük yolculuğuna çıkmayın. Onun yerine iki de bir yerli yersiz 'bu coğrafya' ile başlayan cümleler kurun, en sıradan açıklamalarınızda 'açıkçası', deyip yaşayan kelimeleri öldürün, beni sinir edin. Hiçbir lüks istemediği için hayatında çalışmayı tercih etmemiş birine ; "hadi anca dönersin kürkçü dükkânına" diyerek dalga geçin. Saygıdeğer olmaya çalışın, saygı duyulacak şeyleri asın duvarınıza. Vergi levhası, evlilik cüzdanı, diploma vb. Yoksa yallah kürkçü dükkânına. Ben dönmeyiz demiyorum, tıpış tıpış döneriz. Ursula Le Guin'de "asıl yolculuk geri dönüştür" kabilinden bir şeyler söylemiş. Dükkânın önünde oturan ukala da "kesin dönüş mü abla" gibi incitici espriler yapabilir. İçerideki ses düzeyi de devamlı duyma bozukluğuna sebep olabilir. Ne diyordum, bunlar gerçekten çok yalnız ve çaresizler. Gruplar halinde itile kakıla kürkçü dükkânına dönüyorlar. O kadar da üzülmeysin dönmek ayıp değil, nasilsen herkes sırayla dönüyor. Asıl ayıp olan dönenlere sevinmektir. Gülüyorlar gizli gizli, bu da beceremedi diyorlar arkamızdan.

Şimdi artık her köye üniversite açıldı. Bir de kim senin hakkı kalmasın diye yan yana dizilip kurdele kesiyorlar açılış yaparken. Dünyayı yaratmıyorsun ya iki kurdele kesiyorsun. Bu projelerin hepsi kürkçü dükkânına yapılan yatırımlardır. Hidro elektrik santralleri, okullar, AVM'ler. Hem alışveriş bitişik yazılan bir kelimeyse ki öyle, neden AVM diye kısaltıyorlar? Yani demem o ki herkes üniversite mezunu olursa tüm okullar orta öğretim gibi bir şey olur. Herkes doktor

olsa bu ülkede kim doktora gider yani? Bir de herkes üniversite mezunu olursa - tercihen üniversite mezunu- gibi bir ilan da verilemez. Sonsuz bir yarışa sürükleniriz. Mantıkta -değilinin değil yine kendisidir- diye harika bir kural var. Yani böyle kararlar alanlar -kötü olmayan birileri değil dersek, kötü olan birileri olurlar gibi bir şey. Herkes üniversite mezunu olsa da tüm okullar okul olmaz. Burada yaşlı insanlara da yapılmış açık bir haksızlık var. Belki onların zamanında da olsaydı böyle kolaylıklar, onların da diplomaları olacaktı. Her açıdan yanlış. Bizi karanlık bir gelecekte ve bilinmeyen tehlikelerden kurtarmıyor. Yeni üniversiteler yeni kürkçü dükkânlarının ceninleridir. Beklenmeye sokar insanı. Vizeden kaç aldım, final sınavı, mezuniyet kepi falan derken elini veren kolunu kurtaramaz. Dışarıdaki soğuk hava kelebekler gibi özgür olmamıza izin vermez. Yıllardır duyuyorum ben de bu lafı, -kürkçü dükkânına geri dönersin- Bununla bir sorunum yok benim, çünkü hiç yola çıkanlardan olmadım, garanticiyim yani.

Gidip de geri dönersem, yaşamıyor olacağım, çünkü sadece kürkten ibaret olacağım, ha eğer hiç yola çıkmazsam, dükkân için canlı bedenimdeki kürkümün bir anlamı kalmayacak. Ben bunu anlayamadım sadece. Kürkçü dükkânı bizim zavallı sonumuz mudur nedir? Çok organize olduğu için herkesi kendine çeker mi nedir? Söylemekle yaşamayı karıştırıyor muyuz nedir? Midemizle, libidomuz bizi yönetiyor mudur nedir? Özgürlük, insanlık, hoş hayaller ve sonunda aşk kürkçü dükkânının sermayesi midir nedir? Çoğunluğun fikri korkusu azınlığın umudunu yendi midir nedir? Ben çok ciddi bir moda geçtim midir nedir?

Ayrıca hiç bir şeyin sahibi olmasak diyorum, o kadar ağır çantalar taşımak zorunda kalmadık şu dünyada. Düşünsenize, yer değiştirmeye kalksak, kamyon tutuyoruz. Aslında böyle komik ya da saçma olmayan ama düşününce saçma olan şeyler var. Düşünürsen ne kadar saçma şeyler bunlar...

Lê lê mehrûmê (mârumê)!

Te bihîst, dibêjin Qijika Reş derketîye. Porkurê kezî birrê laçika xwe ser lêva xwe ya jêrîn ra bikşîne û bi lêva xwe ya jorînva biqûrçimîne. Devê xwe xwar neke!

-Eyba reş a girane qijînên ser me de dibare!

Çi bisene dev mûçikê zimantirûşkê! Gazin û lome neke! Em çend gilî bi dillsaxiya xwe ve bikin. Îcar dibêjin kurmancî ye!

Lê belê Cigerxwîn zanayê peyvandinê bû. Dema ku yekî li ser qise kirinê behs bikira, gotina wî amade bû; te digot ez dizanim biaxifim, min got qey zimanê te Kurmancî ye.

Li ser da çar heqalê Kurdistanê bi xeniqandinê da asêye. Li zengiloka qirika Mihemmed Şêxo da kurmancî gul bû ji Kurdistanê ra digot gulîstan.

Helbestvanekî meyi hêja, zanayekî derdora Kurdistanê bû û digot; Tirkî şeker e, Farisî şeker e, Erebi şeker e, Kurmancî şeker şirîntir e.

Berî her tiştî Baba Üryanê Tahir, Kurdî xew ra çu û bi Erebi şiyar bû, xewna xwe de got bi zikmakî; ku dil dîlberbe dil çî ye, ku dîlber dil be dîlber kî ye, ez dil û dîlberê tev hev dizanim, nizamim dil çî ye dîlber kî ye. Ger ku dil Kurmanc be dîlber Kurmancî ye

(ev) naçe vate rindiko, rengve rengîn sûrve dengîn.

Her dengbejen meyên jorîn rengîn û rengîn, lê belê dengbêjê me yên jêr sor e û dengîn e. Âhmedê Xanê dîroka zimanê Kurdî da yê ku behrê da dixeniqe, mîna pireke pir dirêj wek teyrên koçgirî qef girtiye. Dest avêtiye Memê, ji Alan da girtiye û dest avêtiye sînê, jê Zin derxistiye. Çar xekalî nav jêra behrê de girtî bû. Ku ew behr, behra şereba jiyani bû, ji bo lêv zuhaya û bêhn tengiyan bû. Tehma zimên pir zanebû, torxa şerabê re ahil bû. Gellek zanyarî bi bendeka çar zimanî ji başûr heta bakûr û ji rojhilat heta rojava li dehra mirînî da helahê jî diqêre

Qîjjj Qîjjj!!!

Bi Kurdî nivîsandin torxa vê şeraba mirrînî, vexwarine ê bi rastî jî helahê jî isane. Xanê li Jurmancî da cihêkî pir mezin girtiye wek mamosteyê teyran. Îro jî ne tenê Kurdî nivîsandin, Kurdî axaftin jî torxa şerabê vexwarin e. Mîna îronîk dewletê Romî de yê ku zaf rind Tirkî qesey kenê kirmancîyê û kirmancî de deftera zûmo mirî keno.

Qixxx qixxx!!!

Qijika Reş bi navê Kurdî derket û wek tewrekî anarşîstan qet gilîkî Kurdî nekir. Hevalên me bersiv dan ku xwaziya wan ne ev bû. Ez ji wan bawerim, lê belê dawîya vê kovarê ev e. Ez bi xwe zimanan re kêf xweşim û nivîsên min ên gişkê li ser zimênbin. Ji bo vî ez bi hejmara yekem re pir şa bûm û dest da min ku ez ser pirsgirêka, çima Kurdî nayê nivîsandin da vê binivîsim (re-write). Ku ji min ra negotana Kurdî binvîse, minê jî Kurmancî nenivîsiya. Ez jî dizanim nivîsen minên kêmbê xwandin û bîhîst kirin. Her ked dixwazê bê parvekirin. Ê ser re bê veaxftin (re-read)

Âhmedê Xanê awan û besîr e çima Kurdî nayê nivîsandin, lê belê ezê li ser gotinên diya xwe va herim. Ez jî dizanim diya kesî zimannas nîn e lê bi zarên xwe re zâftir Kurdî xeberdidin.

Dema ku em zar bûn piştî dibistanê me di malê de jî hinek cara Tirkî xeber dida. Carekê diya min, ji me re got we zâf reng kir ma qirmîzî. Ez jî keniyam lêvên min ji hev çûn, her yek li aliyek weke zirriniyekê k(h)era. Bi tewşa avirên me yên cahilî demekî dirêj şûnde me dest pê kir ku em Tirkî hîmên maka xwe bikin. Dema ku tiştê Tirkî bigota, wisa dikeniya ku kenê me jî pê ra dihat. Bi rûgermî digot; qijik xixidika min pê re tê. Ev çend salên berê çaxa ku min dest pê kir ku ez gotinên pêşiya berhev bikim. Diya min vê carê got; qirik qet Kurmancî tê nivîsandin. Bi şermeke reş laçika xwe devê xwe da givaşt. Mirov çiqas mezin û ahil be jî, tim ji bo dê û bavê xwe re ewqas zar û cahil e. Ev sual helahê ji wek bi z(h)arekî xedalan li xişê min da lêdixê. Çima Kurdî nedihate nivîsandin? A niha jî ku dayika min bizanibe ku ez bi Kurdî dinvîsim, wê ji min re wiha bêje; melle kurrî me jê re nivîşteke birî heta niha dimist, îro şûnde yê birrî. Niha emê kuma daynin pirsê vekin.

Ku niha Kurd gişk dest pê bikin bi Kurdî binvîsin, piştî pêncî salî encax dikarin dest bi pirsgirêkên nujênî bikin. Raste ku xwendevanên Kurdên bajarî bi zimanê xwe yê zikmakî gişkî li ser hev rind nizanin. Her heremek di nav xwe de cûreyekî din dipeyivin. Zafî Kurdan jî ruyên sînoran da nikarin tev hev zimanekî yekgirtî derxin. Lê belê cîhana nujên Kurdan jî bi xwe re dikişîne nav pirsporan û arîşên xwe. Dest bavêjî kuderê ew der bi destê merivan va dizeliq. Ger ku Kurdek zimanê xwe yê zikmakî baş bizanibe, dikare hemû devokên Kurdan gişkan fehm bike. Belê

belkî nizanibe xeberde jî, lê gişk serdanpê dikare fehm bike.

Dema ku Kurd van rojan ewqas zimanxwazên zimanê xwe ne, sedema vê pirsgirekêye. Wisa ku ev jenera Kurdan, yên ku Kurdî di xewnên xwe de ji bîrkirîne. Yê ku nikarin Kurdî bifikirin. Xeyalên wan çiqas girîng be jî kirinên wan ewqas sivik in. Kurdî çawa hatiye vê roja diyare herkesê ye. Disa jî dixwezim çend gotinan bêjim.

Jenera pêş ya me ji zaroktiya xwe heta pîrtiya xwe li pêş u pêsîrên dengbêjan de guhdar û çavder bûn. Wê demê em jî dibistanên şevî da qerr û korên mamostayên Romê bûn. Me helahê nikaribû rasterast bi Kurdî xeberda, bi avirekî neteweyî çeparast Tirkî xeber dida. Loma ji meran digotin zaf reng kir ma qirmîzî. Çimkî dîroka zimên her dem ev gave. Ger Kurdî saft reng be ku yek bêje çend renga, yê bêje heft reng e wek çîroka xurç û hirmiyê. Ji xurçê pirsîne çend fêk(mîywe) dizanî gotiye heft xew. Gotinê bijmêre çika. Aha jimartiye hirmî, hirmî, hirmî, hirmî, hirmî, hirmî, hirmî. Mînakî vê pêşgotinê ji bo reng jî ewê bibûya sor. Her ziman gotinên xwe yê mezinan bi watêyên xwe yê makî ve dibêje. Ev wateya sor di vê pêşgotinê de çima bûye qirmîzî? Ji bo vê ye. Kurdî dil ketiyê sorî ji bo tiştên girîng re balkêşe mirov dikişîne ser wê. Givriyê sor ne li malê hol hola mişkê delale.

Wekî vê minakê mirov dikare bi Kurdî de derheqê sor gellek gotinên berêya bijmire... Balkêşa Kurdan ser Kurdî da digirê. Ev mînak Kurdî xwe şiyar dike û xwe dişewêre, ger Kurdî nebe qiyameta sor jî tune. Ger reng nebe qirmîzî çi ye. Ku kurdî nebû qirmîzî xercê kî ye. Li zaroktiya me da li dibistanên Romî da zimanê me yê zikmakî, devê me de ket û qet bu. Zor xwendevanên Kurd bi Kurdî binivîsin zafî nivîsên wan ê bi zimanekî kurt be, tu gotinekî wan yê neyê qurt kirin.

Bersiva duyem ji bo qîza min re dîwar tu hilde ser xwe û derheqa melle kurrî; yekî xwe de rît bû digot min rewş bibin dîwanê. Bila kes quna xwe yalîyê mala xalê xwe da nezvirîne. Em quna hev rind nas dikin bira kes bi quna mirîşkê ve behsa hekê qazan neke.

Bersiva girîng ji bo Âhmedê Xanê; Kurdiya min pir kême têre nake.

Qijika dawî ser niviskeriyê; dîroka Kurdan di bin pelegoşa dengbêjan da veşartiyê. Heta ku yek tilî nevejê kortika guhê xwe yê korbûna dengêkî nebihîze. Ger ku dîroka Kurdî dengbêjî be, em nivîskerin. Di kowara tê de ezê li ser vê wateyê binivîsim, bin navê dengbejiyê heta niviskeriyê. Vê gavê malî ava.

Li ser her tiştî Qijika Reş tu bi xêr hatî!

Toplumdan Savan: Savcı'nın Öznelliğine Dair Bir İnceleme

Bilgesu Sümer

Bu yazıda amaç 1980'lerden günümüze kadar gelen farklı olaylarda Kürt sorununa dair ortaya çıkan savcı tiplerini ele almaktır. Öncelikle savcının popüler temsilietine değinilecektir. Ardından savcılık makamının normatif yetkileri ele alınarak, özneliğin oluşumunda toplumsal olguların yeri saptanacaktır. Bu sayede savcı kişiliğine dair yapılacak incelemede hangi kıstasların ve kaynakların önemli olduğunun çerçevesi çizilecektir. Bu çerçeve içersinde 1980'lerden askeri savcı ve 1990'lardan ve 2000'lerden Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılarının Kürt sorununa dair hazırladıkları iddianamelerden şekil itibariyle farklılaşan ama hala Kürtleri toplumsal alandan savmaya çalışan bir savcı tipinin olduğu gösterilecektir.

Savcılık üzerine özellikle Hollywood filmlerinin, dizilerin, en çok satan kitapların ve de Rus klasik edebiyatının verdiği popüler referansları düşünürsek eğer, ceza hukuku sistemi içersindeki elemanlar arasında en sevilmeyen kişiler olduğunu söyleyebiliriz. İyi polisler çalışır, iyi avukatlar didir, iyi hâkimler merhamet eder, On Bir Kızgın Adam karşısında iyi bir jüri bile çıkar çünkü yanlış yere suçlanan iyi sanıklar vardır. Eğer bu rollerde kötü kişiler olsa dahi dengeleyecek iyiler de hep olur. Ama bu iyi kişi hiç bir zaman bir savcı değildir. Örneğin, iyi polisler suçluları yakalar, olay akışının odağı bu süreçtedir. Dramatik ironi sayesinde seyirci ve ya okuyucu yakalananın suçlu olduğunu zaten biliyordur. Peki ya yargı? Suçlu olduğu kanıtlanmadığı sürece herkesin masum olduğu karinesine ne oldu? İşte, insanların suçlu olduğunu savunacak birine ihtiyaç vardır. Yargının o suçluya cezai hüküm vermesi için savcının emeği gereklidir. Delilleri hukukun diline dökerek kişiye savcı; kamu vicdanını temsil etmesi gereken kuruma da savcılık denir. İyi bir savcının olmadığı bu popüler temsillerde, savcının hiç olmadığı doğru değildir. O savcı karşımıza elbette masum kişileri suçlarken çıkar. İyi avukat, masum bir sanığı savunurken, kötü niyetli savcı da kamu vicdanını pespaye eder. Merhamet göstermekten yoksun, sinsice taktiklere başvuran hırs dolu bir kişidir o savcı ve de amacının adaletin yerini bulması olmadığı bellidir; kişisel bir tatmin gütmektedir. Küp kafa, pozitivist ve de madun seslere duyarsız, meslekte yükselmesi kaç insana cezai hüküm uygulatabildiğine, kaç iddianamesinin kabul edildiğine bağlıdır. Akla gelen ilk savcı figürü budur. Popüler temsilleri bize kamusal vicdanın zıttı gibi atfetse de, savcının iyilik ve kötülüğün ötesinde hırsa bürünen bir kişilik olduğunu anlatmaktadır.

Savcı, bir hukuk insanı olarak sav üretmelidir. Mahkeme kurulmasına dair argüman yaratmalıdır. Toplumsal meseleleri takip etmeli, suç unsuru teşkil eden olayları saptamalıdır. Bu olayları delilleştirmeli ve delillerin suç teşkil ettiğine dair yargıcı ikna etmelidir. Savcı, hukukun kişilerden üstünlüğünü sağlamalıdır. Kişilerin hukuku ihlal ettiği yerlerde ortaya

getirdiği savlar üzerinden kamunun vicdanını temsil etmelidir. Çünkü hukuk sisteminde verilen kararlar, iddianameler ve de hükümler "Türk Milletine" diye duyurulur. Bu bağlamda, toplum içinde adaletin sağlanması için aracı görevi oynayan, hukuk eğitimi ile mesleki yeterlilik göstermiş ve nihayetinde seçilmemiş fakat atanmış bir kişidir savcı. Bu koşullar, hem mesleki hırsın hem de toplumsal kaygının üstelik de adalet sağlamanın birleşiminden ortaya çıkan, özerk çalışan ve vesayet altına alan bir kişilik yaratır. Tabi ki bunların yan yana gelişinden sağlıklı bir bünyenin hâsıl olmasını beklemek iyimser olacaktır. Özellikle de çelişkili bir hukuk sistemi ve katı ideolojik hedefleri olan devlet aygıtı içersinde, savcılık çok daha farklı bir mertebeye yerleşecektir.

Kürt sorununun hukuk boyutunun merkezinde duran savcıların soruna yaklaşımı Kürtleri kamu vicdanı kapsamında toplumdan savmak oluyor diyebiliriz. Bu kısımda üç farklı savcı, hazırladıkları iddianameler ışığında incelenecektir. İlk savcı tipi Recep Maraşlı'nın Siyasi Savunma kitabından, ikincisini HADEP, Refah ve Fazilet Partileri'nin kapatma davalarını hazırlayan Vural Savaş'ın yazdığı iddianameden ve sonuncusunu da DTP kapatma davası iddianamesini hazırlayan Abdurrahman Yalçınkaya'dan esinlenerek ele alınacaktır. İlk savcı, aynı zamanda askeri savcı olması ve 1980'leri, yani darbeden sonraki dönemi temsil etmesi bakımından ayrıca önemlidir. Maraşlı kitabına iddianameyi doğrudan dâhil etmemiş olduğundan, savcının konumu savunma üzerinden tespit edilecektir. HADEP'in kapatılma davasının iddianamesinin 1990'lı yılları, DTP hakkındaki iddianamenin de 2000'li yılları yansıtması açısından da, son 30 yılda ortaya çıkmış üç farklı savcı tipi değerlendirilebilir. Aslında, üç ayrı savcı tipi ortaya atmak değil, süreklilik arz eden noktalara eğilerek Kürt sorunu karşısında duran savcı özneliğine dair bir iddia geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Cumhuriyet döneminin 1980 darbesi ve sonrası süreçte kadar Kürt varlığı üzerine söylemi iki çelişkili zemine oturmuştur. Bir yandan Kürt halkını, kimliğini, dilini ve Kürdistan coğrafyasını birer varlık ve gerçeklik olarak ret etmekte ve Türk ulusunun bir parçası olduğuna dair karşı tezler sunmaktadır. Öteki yandan Kürt kimliğine dair atf yapan örgütlenmeleri, Kürt dilini kullanan yayınları ve Kürdistan'dan bahseden kişileri hukuk düzleminde kovuşturma, soruşturma ve cezai hükümler uygulamak suretiyle zulüm etmektedir. Var olmayan, gerçeklik arz etmeyen meselelerin hukuk düzleminde somut deliller oluşturmasından dolayı, suçlamalar çelişkili bir paradigmanda vücut bulmaktadır. Maraşlı, kendi savunmasında, Kürt ulusu yoksa, Kürdistan'ın kurulmasını nasıl isteyebilir ve bu nasıl suç olabilir, eğer böyle bir halk mevcut değilse nasıl bir "millet" bilinci yayılabilir gibi sorularla bu çelişkileri ortaya koyuyor (s. 39-41). İnkâr politikasının yarattığı çelişkile-

re dayanan anekdotları oldukça çeşitli. Diyarbakır 5 No'lu Cezaevi'ndeki mahkûmların yargılama sürecinde devletin varlığını inkâr ettiği bir dil olarak Kürt dili ve lehçelerini kullanarak savunma yapmaya başlamaları, Kürtçe yayın yaptığı için yargılanan bir yayımcının mahkemenin var olmadığını iddia ettiği bir dilde yayın yapmayı suç sayamayacağını söylemesi gibi anekdotlar, hem yaratıcı direniş pratiklerine hem de hukuk ve devlet politikasının temelindeki paradigmanın çelişmesine işaret ediyor. Tam bu noktada, Maraşlı'nın cezanın önceden kararlaştırılmış bir mahkemede neden yargılama süreci olduğuna dair ortaya attığı soru çok anlamlı oluyor (s. 47). Çünkü askeri savcı, yargılaması devam eden birçok tutuklunun savunmalarını yeni bir iddianame hazırlamak için kullanıyor. Burada savcının tavrı "bak hala ne diyor!" düzlemindedir. Maraşlı bu olayı savunma yapılmasına tahammül edemeyen savcı olarak açıklıyor (s. 48). Fakat tahammül edemeyen bir savcıdan daha çok tahammül edilemeyen düşüncülerin ve bedenlerin olduğu daha nettir. Maraşlı'nın getirdiği açıklama savcının öznelliğine dair çok aydınlatıcı değil. Meselenin savunma yapılmasına tahammül etmeyen bir savcı tipi olmadığını belirginleştiriyor. Zira savcı iddianamede sanıkların yasa boşluklarını kullanarak yasalar üzerinden suç işlediği gibi bir yorum yaparak, zaten mevzunun delilleştirmek ve suç unsurunu tespit etmek olmadığını ortaya seriyor (s. 53). Maraşlı bu noktada haklı olarak isyan ediyor ve savcının kişiliğini aydınlatacak bir durumu afişe ediyor: "Benim hemen hemen tüm yaşamımı suçluyorlar" (s. 69).

Neden Maraşlı'nın tüm hayatı boyunca yaptıkları bir savcı için suç teşkil eder? Hukuken bile suçlamaların somut dayanağı olmadığını gösterip, savcının hukuksal bilgisinin zayıf olduğunu söyleyerek bu sorunsalın içinden çıkamayız. Bu sebeple yasalar kullanılarak suç işlemek iddiasına geri dönelim. Burada savcının kast ettiği nokta, yasa koyucunun yani Türk milletinin, hak ve özgürlüklerin kullanılmasında öngörmediği ve de onaylamadığı bir eylemdir. Bu eylem Komal Yayınlarının bastığı kitapların içeriği ve Kürt dilini kullanmasıdır. Tam bu çerçevede, iddianamenin Komal Yayınlarının hiç bir Türk yazarın kitabını yayınladığını içermesi oldukça anlamlıdır (s. 59). Maraşlı'nın bu iddiaya Ziya Gökalp'in Kürt Aşiretleri Üzerine Sosyolojik Tetkikler kitabını bastıklarını hususunda cevap vermesi de ayrı bir mizansendir.

Savcının eylemlerinden sanıklara iki tercih sunulmaktadır. Bu tercihlerin neler olduğu üzerinden savcının öznelliği açığa kavuşturulacaktır. Savcı, sanıklara mahkemenin adaletine sığınmasını, samimi itirafçı olmasını, sanığın savunmasında savcının konumunu çelişkili duruma sokacak noktalara girmemesini bir yol olarak sunmaktadır. Bu şekilde, savcının icat ettiği suçlar somutlaşacak, sanık suçlamaları hukuk düzleminde kabul edecek ve merhamet dileyecektir. Savcının mahkemeye getirdiği savlar önem taşıyacaktır. Savcı mesleğini ifa ederken, bir yandan da kamu vicdanına hizmet etmiş olacaktır. Aynı şekilde, bu vicdanın merhamet gösterebilmesine önyak olarak suçluların rehabilitasyonu hakkındaki duyarlılığını da tatmin edecektir. Kısacası, savcı kendi konumunu, argümanlarını ve toplumsal düzenini sarsacak öğeyi bertaraf

etmiş ve savcılık makamının haysiyetini korumuş olacaktır. Bu yol savcının sanıkları seçmeye zorladığı yoldur. Diyarbakır Cezaevinin Müdürü Esat Oktay'ın tutuklulara hitap ediş şekli ve tutukluları kendisini teslim etmeye çağırmasıyla da paralel bir çizgidedir. Savcı, kendi öznelliği için Maraşlı gibi hayatların, kendi öznelliğini sarsan düşünce ve beden birlikteliklelerinin kamudan yok edilmesini hedeflemektedir. İşte bu yüzden, direnen ve savunmayı var olma mücadelesine çevirmiş olan Maraşlı gibi kişilere (s. 48) tahammül edememektedir. Savcı, bu kişileri toplumdan savmayı, görünürlüklerini yok etmeyi ve zindanların dibine mahkûm etmeyi istemektedir. Bu isteğin suçluların toplumsal rehabilitasyonu ile yakından uzaktan ilgisi yoktur, zira savunma içeriğinden tekrar iddianame hazırlanması, belli bir suçu kanıtlamaktan öte yıkılmak istenen bir varlığın olduğunu açıklamaktadır.

Savcının görünmez kılmak istediği, toplumsal ve siyasal alandan savmaya çalıştığı gerçekliğin aslında kendi konumunu ve algısını ikirciklikli kılan ve içindeki çelişkiyi gösteren bir varoluşun olduğunu belirttik. Şimdi bunun 1999 yılında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş'ın HADEP'in kapatılması için hazırladığı iddianameden kısa bir alıntı ile nasıl devam ettiğini, sadece şekilsel değişiklik gösterdiğini görmek gerekiyor.

Ateşkes meşru güçler, devletler ve ordular arasında söz konusu olur. PKK ise silahlı bir çetedir. Kanlı bir terör örgütüdür. Meşruiyeti kesinlikle yoktur, devletin PKK ile herhangi bir anlaşma yapması mümkün değildir. Ayrıca PKK'nın ilan ettiği sözde ateşkese devletin uyması gerektiği yolundaki talepler eşkiyaya vakit kazandırarak derlenip toparlanması için imkan vermek çabalarından doğmaktadır. HADEP yetkililerinin barıştan yana oldukları yolundaki iddiaları da samimi görülmemiştir. Çünkü barışın gerçekleşmesinin tek şartı eşkiyanın başının çetesiyle birlikte teslim olarak Türk adaletine sığınmasıdır. HADEP yetkilileri gerçekten barış istiyorlarsa bu yönde çaba göstermeleri gerekir. Bu gerçekleşmediği takdirde elbette ki büyük Türk ordusu ve güvenlik kuvvetleri ülkelerini koruma ve kollama görevlerine devam edeceklerdir. Devletin başka türlü hareket etmesi düşünülemez.

Türkiye'de bir tek kimlik vardır. O da Türk Kimliğidir. Kürt kültürel kimliği tanınsin yolundaki talep ülkeyi bölmek amacıyla atılmış sinsi bir adımdır.

Devlet tektir, ülke tektir, millet tektir. Bu ilkelere taviz verilemez, bu ilkelere taviz vermeye kalkanlar elbette ki gaffet, delalet ve hatta hıyanet içerisindedirler. (Resmi Gazete, No: 25173. Karar No: 2003/1. Tarih: 13.03. 2003.)

Savcının HADEP'in kapatılması konusunda hazırladığı iddianamenin son üç paragrafında ortaya koyduğu savlar, devlet politikasının ve resmi ideolojinin özeti gibidir. Savcının toplumsal ve siyasal alandan çıkarılması için çabaladığı düşünceleri de yansıtmaktadır. Kürt kültürel kimliğinin savunulması ve PKK'nın savaştan taraf olarak muhatap alınması gibi düşüncelerin bu alanda var olması, savcının içersinde bulunduğu siyasal işleyişte derin çelişkiler yaratmaktadır. Askeri savcının yaptığının benzeri bir şekilde iki yol ortaya koymaktadır. HADEP, savcının içersinden geldiği kamusal vicdanı sorgulamadan ve siyasal konjonktürü

ve devlet yapılanmasının söylemini kabul ederek görünür olmaya devam etmelidir ya da içinde bulunduğu hıyanet sebebiyle kapatılmalıdır. Aslında içinde bulunduğu hıyanetin ne olduğu da savcı devletin, ülkenin ve milletin teklifiğini Kürt kültürel kimliğinin varlığının kabulü ile bozmaya çalışmasına dayandırmaktadır. Kürt halkının toplumsal bir gerçeklik olduğu bir ülkede, savcının inkâr ettiği şey nedir o halde? Tam olarak, savcı bu toplumsal gerçekliğin siyasal alanda görünür kılınmasını ve haklar talep etmesini yok etmeyi hedeflemektedir. Savcı suç unsurlarını ve delilleri hukuken bir kapatma davası için kullanmaktan çok, siyallaşmasından sakınca duyulan fikirlerin ve kişilerin örgütlenmesine karşı bir eylem içindedir. Savcı, Kürt halkının gerçekten var olup olmamasına atfettiği değeri, kültürel bir kimlik olamayacaklarını belirtmekle sınırlanmıştır. Savcı, yineden, içinde yaşadığı fanteziyi uyandırma hedefinde olan düşüncüyü ve eylemi toplumdan savan kişidir.

2000'li yıllara geldiğimizde Kürt kültürel kimliğine dair siyasal söylem kırılmış ve alt-üst kimlik tartışmaları içersinde bir çoğulculuk havası esmiştir. Paralel olarak, DTP'nin kapatılması için hazırladığı iddianamede Abdurrahman Yalçinkaya savlarını DTP'nin PKK ile organik ilişkisini kanıtlamak üzerine kurmuştur. Bir iddianameden daha çok manifestoyu andıran alttaki iki paragraf orijinal iddianamede de büyük harflerle yazılmıştır:

ÇOK DAHA AÇIK SÖYLEMEK GEREKİRSE TERÖR ÖRGÜTÜNÜ KINAMA VEYA EYLEMLERİNİN YANLIŞLIĞINI, ÇOCUK YAŞLI KADIN AYRIMI GÖZETMEDEN İNSANLARI TERÖRİST YÖNTEMLERLE KATLETMENİN BİR İNSANLIK SUÇU OLDUĞUNU SÖYLEYEMEME, DEMOKRATİK HUKUK DEVLETİNİN HİÇBİR İLKESİ İLE AÇIKLANAMAZ. BU DURUM ANCAK KİŞİLERİN ASLINDA DEMOKRASİ İLE İLGİLERİNİN OLMAYIP, ÖRGÜT TARAFINDAN VERİLEN GÖREVİ YERİNE GETİRMEK İÇİN DEMOKRASİYİ ZORLAMAK VE TOPLUMDA KİN VE DÜŞMANLIK DUYGULARI OLUŞTURMAK ÜZERE SİYASİ PARTİ BÜNYESİNDE TOPLANMASI BİÇİMİNDE İZAH EDİLEBİLİR.

TERÖRE TERÖR DİYEMEYEN BİR MANTIK YA TERÖRİSTTİR YA DA KENDİSİNİ GÖREVLENDİREN ÖRGÜTTEN ÖLESİYE KORKANDIR! BU DAVRANIŞLARA İLİŞKİN GÜNCEL DEĞERLENDİRMELER NASIL OLURSA OLSUN, SONRAKİ ON YILLAR HATTA YÜZ YILLARDA DAHİ BU DAVRANIŞLARI SERGİLEYENLER VE ÇEŞİTLİ ÇIKARLARI UĞRUNA GÖRÜNÜŞTE KINADIKLARI TERÖRÜ EL ALTINDAN DESTEKLEYEN ODAKLAR TOPLUMSAL YARGILARA KONU OLACAKTIR. ZİRA TERÖR İNSANIN İNSAN OLMA NİTELİKLERİNE AYKIRI BİR DAVRANIŞ BİÇİMİDİR. (Resmi Gazete, No: 27449. Karar No: 2009/4. Tarih: 11.12.2009, orijinal metinde sadece bu kısım büyük harflerle yazılmıştır.)

Yasa boşluklarını ve yasal düzenlemeleri kullanarak suç işlemek nasıl Maraşlı'ya yönetilmiş bir suçlama ise, DTP

de demokratik düzeni kullanarak suç işlemekle suçlanmaktadır. Yine savcı DTP'ye iki yol çizmiştir. Bu kez HADEP iddianamesindeki gibi devletin kurucu ideolojik unsurları üzerinden değil, devletin güvenlik güçleri ve PKK'ye bağlı gerillalar arasındaki çatışmanın yorumlanması temelinde bir sav ortaya konulmuştur. DTP'den beklenen PKK'yi terörist olarak tanımlamasıdır; böylece siyasal alanda PKK'nin terörist bir grup olmadığına dair bir savın var edilememesi hedeflenmektedir. İlginç bir şekilde, DTP, PKK'ye ne terörist dediği için, ne de demediği için suçlanmaktadır. Bu açık bir şekilde, savcının iddianamenin daha önceki kısımlarında sayfalarca kanıtlamaya çalıştığı bir olgu olan PKK'nin terörist bir örgüt olduğu noktasına çelişki koymaktadır. DTP, PKK'ye terörist diyerek savcıyı soktuğu çelişkili durumu ortadan kaldırılabir ve Maraşlı'ya, HADEP'e, samimi itirafçılara ve hatta Dijwar'a sunulan o diğer yolu seçebilir. Seçmesi durumunda, savcı için DTP'nin toplumsal ve siyasal alandaki görünürlüğü artık bir tehdit unsuru olmayacaktır. Bu açıklamayı yaptığı zaman savcı ve temsil ettiği devletin güvenlik güçlerinin "zorunlu" müdafaası insanlık niteliklerine uymaya devam edecek, insanlıktan çıkmış olanın aslında PKK olduğu "hukuk karinesi" bozulmayacaktır.

İster askeri savcı olsun, ister Vural Savaş gibi kendini militan Atatürkçü diye tanımlayan bir savcı olsun, ya da Abdurrahman Yalçinkaya gibi Urfâda yetişmiş ve Kürt realitesine vakıf olduğu iddia edilen bir savcı olsun; tüm bu savcıların hırslarının birleştiği nokta, her hangi bir varlığının, hareketinin, dilinin ve kültürünün kendi pozisyonlarını ve argümanlarını çelişkiye düşürdüğü ve yama yapmaya zorunlu kıldığı yerde, tehdit unsuru oluşturan düşünce ve bedenlerin toplumsal, kamusal ve siyasal görünürlüğünün tamamen yok edilmesi ya da diğer bir yol olarak savcının fantezisine samimi teslim olunmasıdır. Bu bir fantezidir, çünkü Maraşlı'nın hüküm giydiği davanın gerekçeli kararında dediği gibi "Türk ulusu hiç bir zaman sömürgeci olmamıştır", "bu onun hem öz karakteri, hem de İslam dini kuralları itibarıyla mümkün değildir" (s. 69), çünkü Savaş'ın dediği gibi "devlet birdir, ülke birdir, millet birdir", çünkü Yalçinkaya'nın altını çizdiği gibi sadece PKK'nin güttüğü "terör insanın insan olma niteliklerine aykırı davranış biçimidir." Bunlar fantezidir çünkü uyandırılmaya gelemeyen hayalperestler ve onları ne pahasına olursa olsun koruyacak ajanlar dışında kimsenin öznelliğine işlemezler.

Kaynakça:

- Siyasal Savunma - Recep Maraşlı - Komal Yayınları - İstanbul: 1992 (2. Basım).
Resmi Gazete, No: 25173. Karar No: 2003/1. Tarih: 13.03.2003.
Resmi Gazete, No: 27449. Karar No: 2009/4. Tarih: 11.12.2009.

“Benim bir hayalim var” dedi

Martin Luther King 1963'te, siyahların haklarını talep etmek için Washington DC'de toplanan yaklaşık üç yüz bin kişinin önünde yaptığı konuşmada...

Bizim umudumuzdur bu... Bu umutla Güneye gideceğiz. Bu inançla umutsuzluk dağlarını yontarak bir umut anıtı yapacağız. Bu inançla ülkeyi saran ahenksiz sesleri kardeşliğin senfonisine dönüştüreceğiz. Bu inanç sayesinde, bir gün özgür olacağımızı bilerek, hep beraber mücadele edecek, hep beraber hapse düşecek ve hürriyet için hep beraber ayağa kalkacağız.” diye devam etti konuşma. Siyahların bu yürüyüşünün ve özellikle de Martin Luther King'in konuşmasının sivil hakların Amerikan Devleti'nin ajandasının birinci sırasına gelmesinde ve onu takiben de hukuksal olarak ırk ayrımını sonlandıran 1964 Sivil Haklar Kanunu'nun çıkarılmasında etkili olduğu söylenir. King, 39 yaşında bir motelin balkonunda suikaste kurban gitmiş, ölümünün ardından otopsisini yapan doktorlar aynı zamanda bir din adamı da olan bu aktivistin kalbinin 60 yaşındaki bir insan kalbine denk olduğunu ve King'in normalden 2,5 kat daha hızlı yaşlandığını raporlamışlardı.

Eski hayallerin hatta henüz kuramadığımız yeni hayallerin eleştiriye tabi tutulduğu bir dönemde yaşıyoruz. Nereden başlayıp nasıl ve kime geçtiği, nerede bittiği iyice muğlaklaşan iktidar kavramı hayal kurmanın, ütopyalara inanmanın, yeni ütopyalar üretmenin ve dermanı 'devrim' olan ideolojilerin terk edilmesine neden oldu. Elimizde sadece eskiye dair nostalgiler ve Murat Uyrukulak'ın “Devrim bir zamanlar hayaldi ve çok güzeldi” önermesi kaldı. Büyük anlatıların bu günü anlatamadığı düşüncesi ve Marksiz'min post yapısalcı eleştirisi ile birlikte farklı siyaset biçimleri tahayyül edilmeye başlandı. Dünya tarihindeki devrim diye ifade edilen hareketlerin karşı çıktıkları iktidarlara başka şekillerde yeniden üretmiş olusu ajandasında devrim olan ideolojilerin terk edilmesini beraberinde getirdi. Devirmek yerine dönüştürmek; büyük hikayelerle işi olmayan, tekilliklerin parçalılığında yürümeyecek, deyim yerindeyse kayacak, an'ın olasılıklarını kovalayıp, ütopya yerine günlük yaşamın materyalitesinden beslenecek bir muhalefet daha gerçekçi gelmeye başladı. Muhalefet dilimiz de buna bağlı olarak değişti; devrimcinin ye-

rini aktivist aldı. Aktivist aktiviteden geliyordu ve bu yüzden aktivist failliğini an'ın olasılıklarında, aktivite denilen gündelik ve tekil eylemlerde arayacaktı. Bu bağlamda devrim gibi radikal ve ütopyik bir toplumsal dönüşümden ziyade yerel, belirli bir mekanın dönüştürülmesine dayanan ve gündelik hayatın içinden üretilen bir siyasetin daha özgürleştirici olduğu düşünölmeye başlandı.

Siyaset askın değil içkin olacaktı çünkü öznelerin gündelik pratiklerine dayanacaktı. Büyük anlatıların bittiği düşüncesi bugün artık her şeyin parçalı olduğu düşüncesine dayanıyor bir bağlamda. Kapitalizmin gelişimi, üretim ilişkilerinin değişimiyle materyal dünyayı ya da genel olarak hayatı daha parçalı olarak algıladığımız düşünölmüyor. Eğer hayat parçalıysa, direniş de parçalı olmalıydı. Bu aslında şöyle bir düşüncüyü barındırıyor, eskiden üretim ve tüketim ilişkileri farklıyken, insanların bir bütünlük algısı vardı. Ama aslında senin dünyayı ya da hayatı nasıl algıladığın senin o dünyada nasıl bir yer kaplandığıyla ilgili, senin neye ulaşabildiğin, neyin sana ulaşabildiği ile ilgili. Bu yüzden eşitsiz ve adaletsiz bir toplumda bazıları her zaman parçalı olarak algılayacaklardı hayatı.

Her devrim başımıza başka iktidarlara musallat etmişti. Deviren ve devrilen arasında sadece bir nüans farkı vardı çünkü deviren söylemlerini ve ajandalarını devrileden devralmıştı.

Hayallerin evirildiği ve politikada karşılık bulduğu noktada hayal kurmak gelmiyordu artık içten. Direniş konusu üzerine kafa yoran birçok sosyal bilimci, yazar-çizer, dışarısı olmayan bir yapıda nasıl bir direniş teorisi kurulabileceği üzerine tartışırken yukarıda da bahsedilen nedenlerden dolayı devrim ve onun beraberinde getirdiği ütopya fikrini bir kenara attılar. Dışarısı diye bir şeyin olmadığına karar verip devrim ütopyası olan tüm ideolojilerin bir dışarısı hayaliyle, devrimi yapacak temiz kalmış, ya da üzerine sıçramış çamurdan kendini temizlemeye muktedir bir devrim öznesi varsayımının eleştirisini yapmaya başladık. Peki siyaseti gündelik bir şey olarak düşünmek onu gerçekten gündelikleştiriyor mu? Devrim ve ütopya fikirlerinden vazgeçerken sıraladığımız haklı eleştirilerin hepsi, gündelik yaşam üzerinden yürütölməsi

hayal edilen direniş ajandalarımız için de geçerli değil mi? Gündelik hayat içerisinde gün gün, hafta hafta dokuyarak dönüştürme hayalleri kurduğumuz ya da an'ın gebe olduğu olasılıklarla yerini altüst etmeyi hayal ettiğimiz iktidarın, dönüştürülmeden önceki haline yeğlenecek bir hal, durum, denge ya da denge-sizlik oluşturabileceğinin garantisi nerededir? Ya da bu gündelik yaşam içerisinde anlık olarak yerini altüst edeceğimiz iktidarın, devirerek basımıza 'musallat' edeceğimizi düşündüğümüz devrim iktidalarına yeğlenir olabileceği inancının kaynağı nedir dışarısı çizilemeyen, iktidarın her tarafını görünür görünmez, dokunulur dokunulmaz ağlarla ördüğü varsayılan sürekli bozulup sürekli kurulan bir yapıda? İktidarın yerini altüst eden bir haleti ruhiye, hareket ya da muhalefete aradığımız, başladığı ya da vaat ettiği hayalleri gerçekleştiremediği için sosyal bilimlerde miladini doldurduğuna inanılan devrim nosyonunun bu tur bir enerji yaratmadığını kim söyleyebilir? Devrimlerin ve ütopyaların sonradan evirildikleri tahakkümcü iktidarların devrim ve ütopya nosyonlarının içeriğini bu denli belirliyor olması, devrimlerin yapılmasından sonra oluşan o başka türlü bir şey'e evrilme potansiyeli taşıyan boşluk anlarına haksızlık değil midir? Tek taraflı, tam da iktidar merkezli, yani

yapılan devrimleri kendi ajandalarına eviriltmeyi becermiş muktedirlerin gözünden ve onların lehine bir tarih okuması ve yazması değil midir devrimlerin devirmeyi planladığı iktidarın yerini ancak ve ancak hatta son kertede başka türlü onaylayabileceği iddiası? Bize daha gerçekçi ve etik gelen gündelik hayatı merkezine koyan siyaset algısı nasıl bir toplumsal muhalefet üretiyor? Siyaseti ütopyaadan çıkarmanın toplumsal muhalefete ne gibi bir katkısı oluyor?

Son olarak siyaset bizce ütopik bir alan yaratmadığı sürece insanları motive edemez. Bu yüzden siyaseti gündelik olarak düşünmek, tam tersine onu gündelikten koparıyor çünkü daha da marjinalleştiriyor. Yaşadığımız hayatın çıkışsızlığı içinde belki tutunmamızı sağlayacak şey farklı bir tahayyül oluşturmak. Bu tahayyül içinde bizi kısıtlatanı düşündüğümüz tüm normların değiştığını ya da yok olduğunu düşünürüz. Bizi motive eden de bu ütopik alandır. Gündelik hayatlarımızda devrim yapabileceğimiz, şimdimizi geri alabileceğimiz, bağlamı olmayan, bağlam arayışı da olmayan yeni ütopyalar gerek bize.

Demekê li bakurê Austin'ê bi navê Somethers, malbatek xwedî namus dijiya. Malbat ji John Somethers, jina wî, ew bixwe, keça wan ya biçûk pênc salî û ji daybavên wê pêkhatî bû. Di hejmartina bajar a taybet de şeş kes diyar bikin jî, bi rastî ew sê kes bûn.

Şevêkê piştî şivê keçika biçûk zikêşekî dijwar girt. John Smothers ji bo derman standinê bi lezginî çû bajêr.

Lê tu car din venegriya.

Keçika biçûk piştî demekê gihîşt tenduristiya xwe, mezin bû û bû jinek ciwan û delal.

Dayikê pêy mêrê xwe yê winda bi salan reşî girêda, lê sê meh berî niha şû kir û bar kir li bajarê San Antonio yê.

Piştî demekê keçika biçûk jî şû kir û derdorê çend salan de, ew jî bû xwediyê keçikek pênc salî.

Jina ciwan hê jî li mala wan ya bavê wê, ew terikand û tu car din venegeriya de dijiya.

Şevêkê, şeva salvegera windabûna John Smothers, keça jinika ciwan zikêşekî girt. Heke John Smothers sax be û karek wî ê domdar hebe êdî bûbû xwediyê neviyekê jî.

John Smith (Mêrê jinika ciwan), got, "divê biçim bajêr ji bo keça xwe derman bistînim."

Jina wî giriya, "na, na, xoşewîst John neçe. Dibe ku tu jî ji bîr bikî vegeerî li malê û heta dawiya dawî winda bibî."

Ji ber vê John Smit neçû derman standinê. Bi hev re li ser serê Pansy'ya biçûk (navê keçika biçûk Pansy bû) rawestiyân.

Gavêkê pê re Pansy ya biçûk hêj nexweştir bû. John Smit dîsa rabû ku here derman standinê lê jina wî ew ne hişt.

Ji nişke ve derî vebû û zilamekî kal, porê wî dirêj û spî piştrop/kûz hate hundir.

Pansy, jê re got "merheba bapîro!". Wê berî ên dîtir zilamê kal naskir.

Zilamê kal şuşa dermên ji berîka xwe derxist, kevçiyek dermanî li neviya xwe da vexwarin.

Pansy gavê de nojdarbû.

John Smothers got, "Benda tranwayê bûm ji ber wê dereng mam."

O'Henry

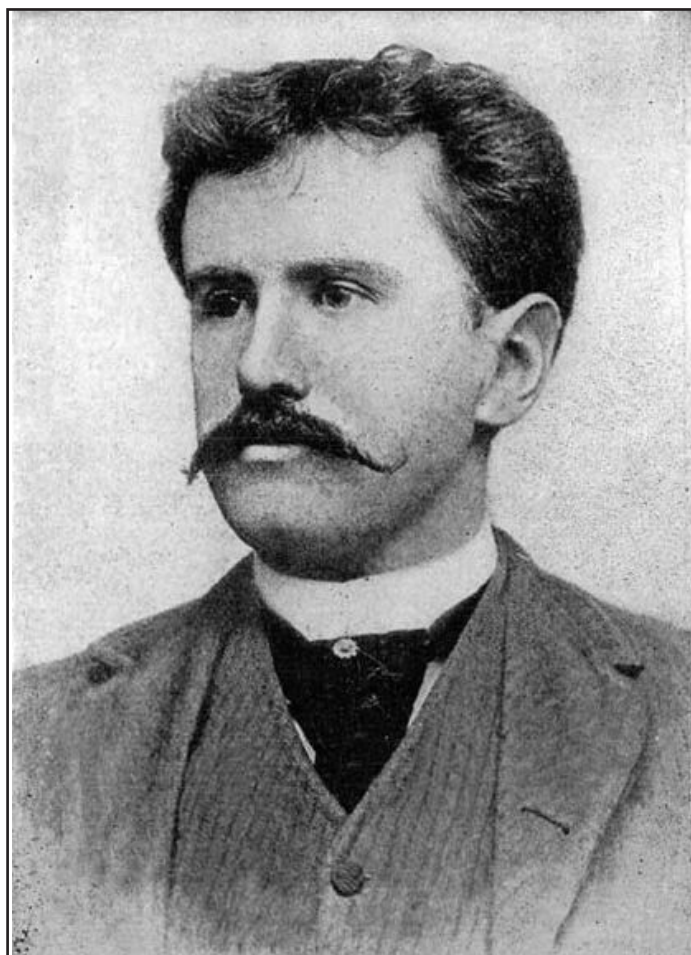
Bi navê xwe yê rast William Sydney Porter, nivîskarekî mezintirîn ê kurteçîrokan e. Di 1862'yan de li bakurê Carolina ya Emerîka'yê hat dinyayê. Malbata wî hejar bû û ew sê salî bû sêvî ma û panzdeh saliyê dest ji dibistanê berda. Ew di jiyana xwe ya pir bi êş û zor de gelek karên cuda de xebitî. Demekê berdestiya

dermanfroşekî kir û pey re karên wekî berisgerî û nexşesaziyê kir. Piştî zewicî, di banqeyekê de dest bi xebatê kir. Heta ku doza zimmetxwarinê lê hate vekirin di wî karî de xebitî. Ji tîrsa girtîgehê reviya Honduras'ê lê gava jina wî mir ew dîsa vegeerîya Emerîka'yê. Hingê di rojnameya Houston Post ê de dinivîsî û gava vegeerîya DYA yê hate girtin û nêzikê pênc salan di girtîgehê de ma. Dema ew di girtîgehê de bû ji bo ku aboriya xwe bike, dest bi nivîsîna kurteçîrokan kir. 1884 an de bû rêveberê weşandina kovara pêkeniyê Rolling Ston ê.

Navekî herî navdar ê kurteçîrokan e. Bi saziya xwe ya bi hostayî, pêkeniya xwe a tev li hestiyariyê û bi surprîz heskirina xwandevanan bi dest xist. Heta dawiya jiyana xwe 600 çîrok nivîsî. Demeke dirêj li New York'ê wekî mirîyê ereqê rojên xwe hûrde kirin. O'Henry li nav Emerîkiyan de wekî 'Shakespeare ê Emerîka yê' dihat bi navkirin. Lê mixabin dema li New York'ê li hotelekê de mirî hate dîtin, di berîka wî de çend pereyên hûrde hebûn.

Hinek berhemên wî: Xizmetek Evînê, Çîrokên Bijartî, Çîrokan.

Ji Îngilîzî werger: Biro Hovo

Fransız Devrimi sonrası oluşan yeni siyasal atmosferin izdüşümleri Fransa'nın sınırlarını aşıp zamanla tüm Avrupa'yı etkiler bir hale gelmiştir. Buna bir de 19.yüzyılda Sanayi Devriminin yarattığı üretimde makineleşme hamlesi eklenince; Avrupa'da zaten taşların bir türlü yerine oturmamasından kaynaklı yaşanan çekişmelere bu kez sömürgecilik yarışından kaynaklı yeni bir mücadele eklendi. Bu durum 20.yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupalı devletleri "Dünya Savaşı"na iten en önemli etmen olmuştur.

Savaş öncesi ve sonrası oluşan yeni dengeler üzerinden ise birçok halk, egemenliği altında olduğu imparatorluklara karşı ayaklanıp; siyasal, sosyal, kültürel, ekonomik vb. alanlarda geleceğine sahip çıkarak kendi ulusal devletini kurmuştur. Bu süreçte özellikle Osmanlı, Balkanlarda aldığı ciddi yenilgiler sonrasında Anadolu'ya çekilmek zorunda kalmış ve birçok Balkan halkı Osmanlıdan ayrılarak kendi ulusal devletin sahibi olmuştur. Osmanlı bu çözülmenin önüne geçebilmek amacıyla son bir çırpınıyla başta Araplar olmak üzere diğer Müslüman halkları her ne kadar İslamcılık kisvesi altında bir arada tutmak istemiş ise de bu durum Araplar şahsında iflas etmiş bir proje olarak tarihteki yerini almıştır.

Bir taraftan Balkanların elden çıkması, diğer taraftan Arapların kesin olarak gideceğinin sezilmesinin de yarattığı travma ile Osmanlı Anadolu'da, kendisine daha sağlam bir yer edinmenin çarelerini düşünmeye başlarken, bu toprakların en kadim halklarından biri olan Ermenilere çok acımasız bir şekilde yöneldi ve gerçekleştirdiği "soykırım" ya da resmi söylemle "tehcir" sonrası Ermenileri Anadolu'da etkisiz hale getirdi.

Ermenilerin yaşadığı bu trajedi aslında Anadolu'da olması bir "Türk Ulus Devleti"nin de önünü açmıştır. Çünkü geriye büyük kitle olarak Kürtler kalıyordu ve Kürtlerde pekala Müslümanlık üzerinden Türk kimliğine eklemene-bilinirdi. Nitekim "kurtuluş savaşı" sonrası yaşanan gelişmeler neticesinde Osmanlı tarihten silinirken onun yerini ulusal karakterde yeni bir devlet alacaktır. Bu yeni devletin adı Türkiye Cumhuriyetidir. Kalkınmacı ve Türklük üzerinden bir ulus inşası paradigmasının hâkim olduğu bu yeni devlet; toplumsal ve siyasal süreçleri çözümleme esası üzerinden şekillenmekten ziyade programatik kimi yerde dogmatik ve bir konsensüsten ziyade konseptiyonel bir karakter arz etmiştir. Bu algı hali ise devlette demokratik nefes alma kanallarının açılmasının önünü tıkadığı gibi basıkıcı ve zorba bir karakterin gelişmesinin yolunu açmıştır. Sosyal dokuyu anlamaktan uzak bir program ve konsept üzerinden temellenmede ısrar eden yeni Türk devletinin bu çerçevede Kürtlere reva gördüğü ise asimilasyon olmuştur. İşte bu anlayış Cumhuriyet ile yaşıt ve adı "Kürt Sorunu" olan bir sorunun döl yatağı olmuştur.

Asimilasyon:

Fransız İhtilali ile birlikte gündemleşen "milliyetçilik", her ne kadar birçok halkın esaretten kurtuluşuna öncülük eden temel dinamik olmakla birlikte aslında, kendi içerisinde paradoksal bir şekilde birçok halk için yeni esaretlerin başlangıcı anlamına da gelir. Zira ulus devletlerin sınırlarını belirleyen milliyetçilik aynı zamanda toplumsal kozmopolitanlığı küçümseyen ve yok sayan bir karaktere sahiptir. Temel çıkış noktasını tekçilikten alır ve diğer bütün farklılıkları yadsıyıcı bir karakteri vardır. Türk ulus devleti bu anlamda önemli bir laboratuardır. Elbette bu laboratuvar içerisinde incelenmeye değer en önemli unsurlardan biride kusurlu bir vatandaşlık bağı ile bu devlete bağlanmaya çalışılan Kürtlerdir. Gayrimüslim unsurların etkisiz hale getirilmesi sonrasında Kürtler için düşünülen projenin uygulanmasına geçilmesi çerçevesinde sistematik bir asimilasyon politikası yürürlüğe girmiştir. Bir taraftan militarizm ekseninde toplumda gerici ve irrasyonel güçler beslenip otoritenin gücü çerçevesinde tüm muhalif dinamikler teslim alınırken diğer taraftan yine aynı kapsamda Kürtlerin kimliklerinden vazgeçip teslim alınması dayatılmıştır. Bu politikaya direnen Kürtlerin başı her seferinde acımasız bir şekilde ezilmiş olmakla birlikte son direnişin asimilasyon politikalarının iflasına neden olması ve Kürtlerin bu politika ekseninde Türk kimliğine bağlanmanın imkânlarını ortadan kaldırması bakımından bir işlevselliği olduğu kanısındayım. İşte bu temelde iflas etmiş olan devlet politikası yeni bir çıkış olarak Kürtlere bu kez, Türk kimliğine eklemelenmenin aracı olarak entegrasyonu dayatmaktadır. Deyim yerindeyse bu, ölümü gösterip sıtmaya razı etme stratejisidir.

Entegrasyon:

Entegrasyon, özellikle II. Dünya savaşı sonrası Avrupa'nın gündemini meşgul eden bir meseledir. Savaşın yıkıntıları sonrasında Avrupa'nın yeniden yapılandırılması çerçevesinde eski sömürge sahaları olan üçüncü dünyadan gelen göçlerin etkisiyle Avrupa nüfusu daha heterojen bir karakter kazanmaya başladı. Nüfusun bu yeni karakteri içerisinde yerli ve yabancılar arasında bir uyum probleminin olması kaçınılmazdı. İşte Avrupa'daki entegrasyon politikaları söz konusu uyum problemlerini aşmak ve bir iç içe geçişlilik yaratmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Türkiye'ye gelince; entegrasyon politikaları aslında son on yıldır Türkiye'nin gündemini meşgul eden bir mesele olma özelliğindedir. Burada dikkatten kaçmaması gereken temel detay şudur, düşünülen entegrasyon Kürtlerin kendi kimlikleri üzerinden tanınmasını esas alan bir yaklaşım değil. Entegrasyon adı altında Kürtlere dayatılmak istenen tek millet ve tek dil formatını aşamayan 19. ve 20. yüzyıl ulus algısının yeniden

servis edilmesidir. Amaç asimilasyonla yapılamayanı yani Kürtlerin Türk kimliğine eklenmesini bu kez entegrasyon ile gerçekleştirebilme gayretidir. Peki Kürtler bu oyunu yer mi? Görünen o ki, hayır. Neden hayır? Entegrasyon meselesini bazı bireysel haklar çerçevesinde ele aldığımızda her ne kadar asimilasyona nazaran tınısı daha hoş gelen bir enstrüman gibi durmasına rağmen Kürtlerin kulakları (duydıkları tüm çığlıklara rağmen) son otuz yılda öyle hoş tınılar ve melodiler duydu ki, bu tını onlara kulak tırmalayıcı gelmektedir. Kaldı ki, Kürtlerin 1925'ten itibaren her türlü acıya göğüs germelerinin temel motive edici gücü bir başka kimliğe eklenmeyi kabul etmemelerinde yatıyor ve bu anlamda çokta inatçı bir duruşa sahipler. Birkaç "lokal soykırım"dan geçmelerine rağmen de bu inatçılıkları devam edecek gibi.

Evet! Türkler ya da Türk Devleti 80 küsur yıldır Kürtlere sadece Türk kimliğine eklenmeyi dayattı ve Kürtlerde her seferinde buna karşı bir direnç gösterdi. Ama buna rağmen devlet bu yaklaşımından vazgeçmiş değil. Yani problem birazda Kürtlerin devlete farklı bir adım attıramaması. Yazının bundan sonrasında ifade etmek isteyeceğim temel nokta Kürtlerin Türk Devletinin algısını değiştirip dönüştürebilme adına sunabileceği perspektifler ve bu perspektiflerin başarıya ulaşabilmesi için ne ya da neler yapabilecekleriyle ilgili olacak. Biraz psikanalizin de verilerinden faydalanarak söz konusu "ne" ya da "neler" yapılabileceği sorularına cevap bulmaya çalışacağım.

Sömürge ve sömürgeci...

Kürdistan'ın bir sömürge olduğu hiçbir siyaset bilimcinin ya da sosyal bilimcinin karşı çıkmayacağı bir gerçekliktir. Bu ön kabul üzerinden baktığımızda karşımıza yeni bir gerçeklik çıkar bu da; bütün sömürge coğrafyalarındaki

sömürgecilerin hem o yerdeki toplumsal yapıyı sindirmeye çalıştığı hem de insanlıktan çıkarmayı amaçladığıdır. Onları bütün kültürel ve kimliksel yönleriyle ya yok etmek ister ya da kendisine benzetmeye çalışır ve çoğu zaman bir "terbiye" etme aracı olarak kırbacını yanından ayırmaz. Bu işe yarayan bir uygulamadan ziyade zamanla rutin bir davranış şekline dönüşür sömürgecinin pratiklerinde. Zira unuttuğu bir şey vardır; nasıl ki, birey dediğimiz olgu başkasının kendisinde yarattıklarını olumsuzlayarak ve kökten bir biçimde reddederek kendisi olabilmenin refleksi ortaya koyuyorsa bu durum toplumsal gruplar için de böyledir. Onlar da biçim verilmeye karşı bir karşı duruş refleksi gösterirler daima. Kürtler ve Türkler arasında yaşanan kısır döngü tam da böyle bir şeydir.

Sömürgeleştirme özünde bir halden başka bir hale sokmayı temsil eder ve tersinden okuduğumuzda sömürgeci den kurtulmakta bir halden başka bir hale geçme kavgasını temsil eder.

Meseleye Kürtler ve Türk devleti üzerinden baktığımızda hangisi başarılı olmuştur sorusuna vereceğimiz cevap, hiçbiridir. Çünkü ne devlet Kürtleri bir halden başka bir hale soktu ne de Kürtler bir halden başka bir hale geçme noktasında istediklerini alabildi. Fanon "sömürgeci kurtulma bir düzen bozma işidir" der. Kürtlerin bu anlamda yaptığı şey tamda bir düzen bozma girişimidir. Düzenin yapmaya çalıştığı şey ise bu açmaz üzerinden kendisini sömürgesinin üzerinde yeniden üretebilmenin arayışıdır. Kürtler bir dönem itibariyle bu kısır döngünün dışına çıkabilmenin şiddet yoluyla mümkün olabileceğini düşündüler ve amansız bir savaş içerisine evirildiler. Gelinek noktada ise bu şiddetin yeni bir açmaz yarattığı kanaatini taşıyorlar. Ama her halükarda kurtuluş çareleri üzerinde kafa yormaktan vazgeçemediler ve vazgeçecek gibi de görünmüyorlar.

“Ahlak, Adalet, Devlet ve Kürtler”

Çağımızın en önemli kişilik kuramı olan “Pisikanaliz”in temelini oluşturan Freud, iki şeye işaret eder; cinsellik ve saldırganlık. Saldırganlık, köklerinin ulaştığı ilke itibariyle cinsellikten daha esrarlı ve bir o kadar da daha derin bir güdüdür. Bu güdünün karmaşık yapısı içerisinde birey davranışlarına anlam verebilmek, onu çözümlenmek önemli bir çıkış noktasını temsil eder. Ama buradaki amacım bu kuramın bir argümanı üzerinden birey davranışlarını anlamadan ziyade, bu argümanın; ahlak, adalet ve devlet üçlemesindeki fonksiyonel yönlerinin Kürtlerin Türk kimliğine eklenme çabalarında oynadığı role dikkat çekmektir.

Toplumunu yöneten, kurallar ve yasalar yapma otoritesine sahip olan devlet olgusu güvenlik ve savunma adı altında saldırganlığı meşrulaştıran en önemli aygıttır. Saldırganlığın devletler nezdinde itibar görmesinin en önemli bilinçaltı sebeplerinden biri, dışa yönelmediği ya da bu yönelimin kısıtlanması halinde kendisine zarar vereceği düşüncesidir. Çünkü ona göre yarattığı konseptin dışındaki her çatlak ses tehdittir ve daha çatlak ses ortada yokken çıkması durumunda yapacaklarını önceden göstermesinin bazı provalarını sergilemesi gerek. Bu algı hali biraz da kendinde yaşadığı içsel güvensizlikle de alakalıdır. Çünkü kendisi dahi aslında kendisinin meşru olmadığı farkındadır. Dolayısıyla bu algı hali bir ön tedbir olarak kendisini saldırganlık olarak göstermektedir. Yani bilinçaltından bilincine yükselen saldırganlığın kontrol edilmesi halinde, dışarıdan kendisine yönelik tehdit ve saldırı olacağı paranoyasının şekillendirdiği “ben buna saldırmamakla aslında kendi kendime saldırıyorum” hastalıklı halinin bulunduğu düzlem. Pekiyi bu düzlemin adalete ve ahlaka yansiyiş biçimi nasıl olmaktadır?

Adalet ve ahlak açısından, saldırganlığın adalet dışı ve ahlak dışı olduğunu öncelikle belirtmem gerekiyor. Devletin ideolojik yapısına baktığımızda, bu durumun dışlanan grubun yani ötekinin kusurlu vatandaşlığına bağlı bir mesele olduğunu görürüz. Bu yaklaşım hem hukuki eşitlik(adalet) kapsamında hem de ahlaki kapsamda önemli bir sorunsaldır. Kendisini var etme stratejisini kendisinin dışındakini yok sayma ve yok etme stratejisine dayandıran Türkiye gibi ideolojik perspektifli baskıcı devletlerde adaletin ve ahlakın saldırganlığın meşrulaştırıcı öğeleri olması kaçınılmazdır. Tam da bu anlamda Kürtlerin yaşadığı durum bir trajedidir. Kusurlu bir vatandaşlık anlayışıyla bu ülkeye bağlanan Kürtler devlet, adalet ve ahlak üçlemesi içerisinde hem devlet açısından, hem adalet açısından hem de ahlak açısından saldırganlığın sistematikleştirildiği bir yeredirler. Adeta en adaletli söylem, en ahlaki söylem, en “vatansever” söylem Kürtlerin irade olma hallerini yok saymakla şekillenen söylemler olmuştur. Özünde bir halka yönelik saldırganlığın ifadesi anlamını taşıyan bu durum ahlak ve adalet olgularıyla yüceleştirilebiliyor. Elbette burada bu saldırganlığı ahlak ve adalet üzerinden yüceleştiren kurum devlettir ve aslında bu anlayış kurumsal düzlemde devlet anlayışının bütün hücrelerine işlemiştir. Devletteki bu anlayışın sebebi ise kendisini saldırganlık üzerinden sü-

reklileştirebilme gayretidir. Bu tabii beraberinde hukukun rafa kaldırılması sonucunu da doğuran bir durumdur. Giorgio Agamben bu durumu “istisna hali” olarak ifade eder. Kürdistan coğrafyası cumhuriyetin kuruluşundan itibaren bu “istisna hali” çerçevesinde sürekli bir şekilde “o hal”in pençesinde kıvranıp durmuştur.

Bir modernleşme projesi olarak 1923’te sahneye çıkan ve “bildiğimiz dünya sistemi” ne eklenmeyi kendisine temel kalkış parametresi olarak gören Türkiye, egemenliğin karşılıklılığı ilkesi çerçevesinde hem “modern müttefiklerine” ödün veren hem de benim egemenlik sahamda alt etmeye çalıştığım “virüslere” karşı verdiğim savaşta yanımda olun primini koparma gayretindedir. Çoğu zaman bu “virüslerin” temizlenmesinde kendisine yakışır saldırganlığı elden bırakmamaya özel bir gayret göstermiştir.

Bahsi geçen saldırganlığa karşı direnebilme hiç de kolay değildir. Ona karşı doğrudan hiçbir şey yapamazsınız; yaptığınız vakit saldırganlığının azmasından başka ortaya hiçbir şey çıkaramazsınız. Son otuz yıllık süreçte yaşananlar bize referans olma anlamında önemli gelişmelerdir. Kürtlerin bu süreçte 5000 dolayında köyü yakıldı, halktan binlercesi işkencelerden geçirildi ve binlercesi faili meçhul cinayetlere kurban gitti, milyonlarcası ise metropollere savruldu. En son bir başbakan kalkıp bütün bu olanlardan sonra (samimi miydi değil miydi bilinmez ama) “devlet yanlış yaptı” dedi. Gerçi devlet sonrasında yanlış yapmaya yine de devam etmekte ısrarcılığını sürdürdü ve sürdürüyor.

Anarşist retorik devletin yok edilmesi gerektiğine vurgu yapar. Her ne kadar bunu teorik gerekçelendirmeler ışığında doğru yere oturtuyorlarsa da “devlet henüz yok edilmeden nasıl katlanılır kılınabilir?” sorusuna verebilecekleri cevapları tatmin edici olmaktan uzak. İşte burada devletin aslında rehabilite edilebilir bir aygıt olduğu kanaatini taşıyorum. Kürtler yaşadıkları devlette bunu yapabilir mi? Devlete karşı köklü yaraları olmasına rağmen yaralarını sağaltıp daha yaşanılır bir coğrafya yaratabilmek adına bunu başarabilirler mi? Doğrusu ben yapılabilecekleri kanaatindeyim. Ama denenmemiş yolları denemek gerekiyor.

Kürdistan gibi sömürgeler açısından en büyük ahlak kendi varlık temellerine meydan okuyan efendilerini susturmak ve daha sonrasında onu başka bir dil konuşmaya mecbur bırakmaktır. Bu nasıl olacak?

Yapılacak şeylerden biri, dolaylı olarak devletin her türlü saldırganlığına kaynaklık eden ve bu saldırganlığın bilinçdışı yansımasını bulan nedenlerini ortaya çıkarmak ve böylece bilinçli bir suçluluk duygusuna dönüşmesini sağlamaktır. Ya da devletin kendisini ürettiği mekanizmalara karşı kökten bir kopuş hareketi içerisine evrilme ve böylece onu olan haliyle sahneden atmak... Bu da daha çok Kürtlerin devletle olan göbek bağlarını koparmalarıyla mümkün olabilecek bir şey. Ama bilinen bir şey var ki, denenmemiş yollar üzerinde daha çok kafa yorma gerekliliğidir. Ve belki bir gün ansızın tarihin karanlık kuyularından zamanımıza yansıyan ışık huzmeleri bu halkın kaderini değiştirecek göz alıcı bir aydınlığa dönüşür.

Pythagoras'ın Pipisi

*“Eylül toparlandı gitti işte
Ekim filan da gider bu gidişle
Tarihe gömülen koca koca atlar
Tarihe gömülür o kadar”*

Turgut Uyar

Sistemin çıkışsız bir labirent olduğunun kabulü, bizim kendi tutsaklığımızın kutsanmasını da getirmeliydi. “Oysa bu iyi bir matematik değil” diye düşündüm. “Çembere doğru hafifçe evirilen bir karede, iki çarpı iki dört etmez.” Öyleyse bunu deneyebiliriz. Ve tabii dolayısıyla bu sakat matematiğin binlerce basamak sonra da hala sonu gelmeyen pi sayısı, Pythagoras'ın pipisinden daha fazla belirsizdir. Çağdaş insanın bu çiftli ve tekli sayılar üzerine kurulan bilinci kadar keskin köşeli bir ideoloji daha olamaz. Dolayısıyla intiharın kendisi bile bir çıkış olduktan sonra, bu sistem her yerinden delik deşik olmalı. Onu kapalı kılan, bizim kapalı bilincimizdir. Daha doğrusu, kapalı olan o değil, ama bizim bilincimizdir. Değil mi, fazla söze gerek kalmaksızın, kitle imha silahlarının sadece orada olması, kendi başına kalabalıkların bilincini kapatmaya yeter. Demirden büyük araçların orada olması da aynı şey. Onları bilinen anlamda ille de kullanmak gerekmez, zaten zihinsel olarak bilinç üzerinde kullanılmaktadırlar ve tabii çok daha dolaylı ve daha ciddi bir kitlesel imha işleviyle...

Çağdaş sürüyü güden dizginler kendi bilinçlerinin içindedir; onların slogan ve söylemleri ne kadar “demokratik” olursa olsun, temsil ettikleri şey insanlık trajedisinin şizofrenik bir sunumu olmaktan öteye gidemez. Düşmanları olmak isterler, düşmanlarına dönüşmek isterler ve kurban olmak ve kurban etmek isterler. İbrahim hazretleri, tanrının inayetine mazhar olmak için oğlunun boynuna bıçağı dayar; bu, her şeyden daha fazla yamyamlığın kutsanması da olabilir. Ama bir peygamber olarak selamlayıp duvarlarımıza astığımız bu figürden daha fazla bizim hastalıklı bilincimizi ifade eden bir şey olabilir mi? Baba bunu yaparken, oğluna sevgisini ifade etmenin bir yolu olarak onun gözlerini bağlamıştır. Görmemek, oğlun ödülüdür. Bir de ötesi var bunun; dikkat buyrulursa burada Oidipus kompleksinin tam tersi söz konusudur ve bizim Doğu coğrafyamızı Batıdan ayıran nüans da buradadır. İşte size bir Cudi çevresi masalı: Biz

Kürtlerin bile tersten bir Oidipus hikâyesi var; baba, gelininden olma torununun şerefine ava çıkar; anonim halk bilincinin tesadüfüne bakın ki, oğul da bu arada babasından habersiz geyik postu giyerek ava çıkmıştır. “Doğal olarak” baba geyik sandığı oğlunu yanlışlıkla vurur. Siz bunu anonim masalcının nasıl başka biçimde değil de böyle uydurabildiğini bir düşünün. Ve hem Oidipus hem de İbrahim kompleksi aynı yanlış bilincin, aynı türsel hastalığın iki yüzüdür. Her ikisi de dolaylı biçimde kendi türsel varlıklarını hedeflemiştir, varın siz buna “yaşamı hedeflemiştir” deyin. Ölüm ve ölümsüzlük duygusunun hala bir sorun olduğu türümüzün evrensel bilincinde tam da bu hastalık “doğal”dır. Cansız hayatın en az canlı hayat kadar zeka dolu olduğunu anladığımız bugün hala “doğanın efendisi” olarak kendi türümüzden bahsetmemiz, ve doğrudan veya dolaylı olarak buraya çıkan yolları türümüzün yaşam alternatifi olarak ortaya koymamız imkansızdır.

İnsanın tarihsel bir beden, ve tarihin bedensel bir tarih olması gerekir. Eğer böyle değilse, zaten yeterince saçmalayan tarihsel bilgi alanı iyice ideolojik bir kurgu olur. Ve burada zaman, eğer birlikte salınan

gök cisimlerinin görece periyodik hareketlerinin oluşturduğu bir kurgu ise, evrensel ölçekte o neyi temsil edebilir? Sümer ve Babil kentlerinin bu solgun simgesinin süregen bilinç içinde bugüne yolculuğu, evet, büyük olasılıkla yaşamın sürdürülmesi motivasyonunun gereği olarak ortaya çıktı. Ancak onun günümüz tarihsel bedeninde aldığı hal, yaşamın sınırlarına ve giderek durdurulmasına ilişkin bir gösterge olmuştur. Zaman, yetişkin tarihsel bedenin ölüm korkusundan başka çok az şey ifade etmektedir. Mevsimsel döngüler insanda yalnızca ve her zaman yaşamın sürekliliği duygusunu yaratmadı; belki de daha fazla onun kesintiye uğrayabileceği duygusunu geliştirdi. Kurban etme ve kurban olma eyleminin doğa karşısında uğranılan bu paranoyadan başka hiçbir izahı olamaz. Burada yaşlı insanın dehşete kapıldığı şey, kendi bedeninin özellikle biyolojik olmayan hayat karşısındaki çaresizliği, umutsuzluğu ve dolayısıyla hastalığıdır. Zaman, mülk sahibi olunan süre olduğunda, kentlerin çevreleri aşılmaz surlarla örülmeye başlanır. Kent, bilincin tarihsel zirvesidir; insan bedeninin bir soyutlanması ve bilincinin ise cisimleşmesidir. Paranoyanın esiri olan sürünün olduğu mekandır. Elbette yalnızca çağdaş metropoller değil bunun son aşaması; kırılmış hasta bilinç, daha fazla biçimden yoksun yoksul kentler, lağımın yüzeyden aktığı çamur ve toz içindeki varoşlar, tarihsel bilincinin en çarpıcı ifadesidir. Tekrarlamakta hata yok; toplumsal mekanlar, bilincin tarihsel cisimleşmeleri, dolayısıyla ifadeleridir. Devasa İhtar kapısının önünde küçük insanın duyduğu dehşet en azından saygıya yol açar, ama içerdeki insanın duyduğu dehşetin yol açtığı şey yalnızca bir içe çökme olabilir. Bu, kendini öldüren insandır; bir karşı-doğa. Elbette burada büyük sorun, hastalığı bir ideoloji olarak kabullenilen mülk sahibinin sorunundan çok, ideolojiyi bir hastalık olarak reddeden mülksüzün ortaya çıkardığı sorundur. Ama hasta olan şey, bir bütün olarak tarihsel bedendir ve hastalığın kökleri, tam da onun tarihsel oluşundadır.

Doğmanın devreye girdiği yer, her zaman mülkiyete ve onu yitirme korkusuna eşlik eden bir yetmezlik olmuştur. Bu türden bir yetmezlik doğal olamaz, ancak bir karşı-doğa olarak ortaya çıkabilir. İnsan bilincinin kendisine ve ortamına düşmanlığında ifade bulan şey, erken doğmuş bir varlığın rastgele veya zorunlu bir mutasyonu olabilir. Sonsuzluğa duyulan korku ile ona duyulan güven neden insanın hayal gücünde bir aradadır? Bilinç, bilgi, hem nesnesi ve hem de varoluş çevresi gereği bir sınırsızlık olması gerekirdi. Öyle de, sınırlanmış beden, sınırsız bilinci nasıl içerebilir? Bu sınırlar bilincin kendisi tarafından oluşturulmuştur. Çelişkinin kendine karşı oluşu, daha baştan bir trajedidir. Bedenin bu hale nasıl geldiği, bilincin bu

hale nasıl geldiğini de açıklamalı. Biyolojik karakterini yitirmiş bir beden, araç haline gelmiş, kendini köleleştirmiş bir beden daha nereye kadar yaşamını sürdürebilir? Varolanlar birbirlerine göre ve birbirleri içinde var olurlar. Gerçekte kelimenin etimolojik anlamıyla olan her şey kendi içinde ve bütün varoluşla ilişkisinde radyoaktiftir ve bu ilişki biçimi türümüz tarafından deşifre edilmiş değil. İnsan mevcut tarihin içinde budur ve bu nedenle intihar, karşı çıkışın biçimlerinden sadece biri ve belki de en zayıf olanı. Hapishanenin tuğlası bile değil, bizzat kendisi olan beden, bu genel duyguya belki de en çok ülkelerarası sınırlar içinde alt edilmişti. Bu sınırların yokluğunda her insan bir şaman kadar uzaklara açılabilirdi. Durum bu türden bir romantizmin deyimleriyle izah edilse de, sonuçları, meşhur 11 Eylül saldırıları kadar trajiktir. Bir zeka ancak bu kadar içine çökmüş olabilir, insan ruhu ancak bu kadar derinlerden kaynaklanan bir isyan duygusunu dışa vurabilir. Yalanlarla örülü politik literatürde bunun adı nasıl konulursa konulsun, yenedünya sistemleri insanın kendini imha davranışlarını hazır tutmak zorundadır. Yanan gökdelenlerin pencelelerinden karıncalar gibi dökülen insanlar ile onlara bu yazgıyı giydiren eylemciler, son tahlilde ortak bir kaderi paylaşmışlardı. Artık bu sınıfların, kastların, ülkelerin değil, bir tür olarak insanın trajedisi olarak okunmak zorundadır. En küçük kültürel birimlerine kadar parsellenmiş kürenin küresel bütünleşmesi ancak bu kadar dramatik biçimde gerçekleşebilirdi. Bu, parçalanmış dünya değil, parçalanmış insandır. Sorun, eski sol jargonun söyleyişleriyle acı, açlık ve ezilmişlikten çok daha ötede bir yere taşınmıştır. Burada artık kendisine kıyıcı biçimde yönelen beden, tür olarak kendisinden nefret etmektedir. Doğanın daha çarpıcı bir intikam biçimini düşünmek gerçekten zordur.

Her sınıflı toplumda iktidardaki sınıflar mevcut düzenin değişmezliği düşüncesini benimsetmek, meşrulaştırmak için “efsaneler”, ”hurafeler” üretir. Bir toplum efsanelere, hurafelere inandığı oranda düşünemez, sorgulayamaz, üretmez hale gelir. Türkiye’de bunun tipik bir örneğidir. Eğitim sistemini “millileştirmek” adına efsanelerle pekiştirilen sistem; savaşları olağan gösterir ve olağan gösterilen bu savaşlardan “milli bilinç” oluşturulmaya çalışılır.

Eğitim sistemini resmi ideolojiden bağımsız düşünmek mümkün değildir. İç içe geçmiş iki kavram. Resmi ideoloji kendini eğitim sistemi içerisinde var eder. Kendisini sürekli yeniden üreterek devamlılığını sağlar. Mevcut durumdaki eğitimin amacı resmi ideolojiyi yaymaktan öte değildir.

Kapitalist toplumlarda eğitime yapılan yatırımlar her zaman esas olarak sermaye birikimine ve egemen ideolojinin yeniden üretilmesine hizmet etmiştir. (Frankel)

Eğitimin en çok siyasal işlevlerine değinilir okullarda. Siyasal işlevler egemen ideolojiyle bütünleştirilir. Siyasal işlevlerden biri olan “Demokratik özellikleri bireylere kazandırma”ya pek değinilmez. Zira demokratik değerlerle milliyetçi değerler iç içe geçmiş durumdadır, adeta biri diğerinin ters yüz edilmiş hali konumunda. Siyasal işlevlerden biri olan “ulusal bilinci güçlendirme” üzerinde durulur ve bu her alana yayılarak yapılır. Burada daha çok ‘ulus’ bilinci verilir. Ulussuz insanın olamayacağı, her insanın bir ulusa mensup olduğu belirtilir. İnsanların doğuştan bir ulusunun olduğu ve insanın kendi ulusunu sevmek zorunda olduğu siyasal işlevler çerçevesinde her an belirtilir.

Geçen 18 Mart Çanakkale Şehitlerini Anma Gününde üniversitede bir derslikte anlatılanlar; insanların tepkisizliğini, sadece dinleyen, anlatılanlara inanan, sorgulamayan olması “efsanelere”, ”hurafelere” inanan ve bunlarla beslenen beyinlerin niteliğini gösteriyor. Size soruyoruz inanmak mümkün mü? 1915’te savaş oldu, 1940’lı yıllarda bir çiftçi savaşın geçtiği yerde tarlasını sürerken bir bedene rastlamış ve bakmış ki halen şakağındaki kan duruyor...

Bu o kadar doğal anlatılıyor ki öğrenciler duygusal anlar yaşıyor, bazılarının gözünden yaşlar geliyor ve tabii ki hepsinin göğsü kabarıyor.

Anlatıcı devam ediyor, yani asıl maksadına geliyor,

“siz öğretmen adayları bunları çok iyi anlamalı ve ileride öğrencilerinize anlatmalısınız, bu toprakların her karışını nasıl kazandığımızı, her metrekarenin şehit kanlarıyla sulandığını...”

Bu durumda eğitimciler kendilerine kim için ve kim adına çalıştıklarını sormak zorunda. Eğer kendilerine bu soruları sormazlar ise yukarıda anlatılanları hiç sorgulamaksızın kabul ederler ve aslında önüne sunulan her bilgiyi aynen anlatmaya devam ederler.

Öğretmenler ve ders kitapları resmi ideolojiyi yaymada ve yaşatmada kullanılan ‘araçlar’dır. İşte yukarıda da görüldüğü gibi önce öğretmenlere anlatılır nasıl düşünmeleri, nasıl davranmaları hatta nasıl hissetmeleri gerektiği ve öğretmenler aracılığıyla öğrencilere aktarılır. Böyle süreklilik arz eder. Öğretmenler fasit bir dairenin içindedir.. Fasit dairenin içinde oldukları için kendileri bu dairenin farkında olmazlar. Bu fasit daireyi görmek için sistemin dışına bir adım çıkmak bile yeterli gelebilir, işte o zaman öğretmenlerin kendilerini görme şansı olur.

Öğretmenlerin ders içerisinde en çok kullandıkları araç ders kitaplarıdır (son yıllara baktığımız zaman ders kitaplarının kullanımını arttırılmaya çalışılıyor, öğrencilerin dikkatini çekmek için görselliğe önem verildi...). Ders kitapları egemen ideolojinin bildirisi niteliğindedir.

Şimdi özel olarak ilköğretim 8.sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitabına bakalım.

Her konuda olduğu gibi burada da “Belirleyici olan, her zaman nereye bakıldığı değil, nereden bakıldığıdır.”(Piere Terilhard de Chardin) önemli olan. Her ne kadar aynı sistem içinde yetişmiş olsak da mevcut bakılan taraftan değil de diğer taraftan bakmaya çalışacağız.

Genel olarak, ders kitaplarında 6 tür yanlılık görülür. Bu yanlılıklardan birincisi ötekilerini görünmez kılma, ders kitaplarında kadınlar, azınlık guruplar, özürlü bireyler, yaşlı insanlar gibi öteki olarak değerlendirilen guruplara, diğer konulara göre daha az yer verilerek, bu tür gurupların değer ve öneminin düşük olduğu imgesi ortaya konmaya çalışılır. İkincisi, kalıp yargılama, kadınlara ve erkeklere uygun meslekler olduğunu öne sürme, bir çeşit kalıp yargılamadır. Üçüncüsü seçmecilik ve dengesizlik, konuların belli bir (çoğunluğun) görüş açısından incelendiğine işaret eder. Ders kitabı yazarları, içeriği belirlerken, belli bir

grubu ya da bazı grupları, ders kitaplarından tümüyle ya da kısmen atmaktadır. Dördüncüsü, gerçekçi olmayış... tartışmalı konulardan kaçınılır. Beşincisi, parçalama ve yanıltma, bazı konuların kitabın sonuna atılması, ana konular dışında ayrı bölüm olarak alınması, bu konu, grup ya da olguların tarihsel ve çağdaş gelişmelerin bütünsel bir parçası olarak görülmemesi parçalama ve yanıltma örnekleridir. Son olarak altıncısı, dil, erkeksi dilin kullanılması ve farklı ırk ve renkten insan adlarına yer verilmemesi, dil açısından yapılan ayrımcılıktır. (Dona M.Gollnick ve Philip C.Chinn)

İlköğretim 8.sınıf ders kitabı olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi kitabına baktığımızda yapılan ayrımları görmemiz için kavramların içeriğini iyi gözlemlememiz gerekiyor. Bakıldığında söylem ve gerçeğin aynı olmadığını göreceğiz. Söylem gerçeğin üstünü örtmeye çalışıyor. Bizim yapmamız gereken, söylemin üzerindeki örtüyü kaldırmak olmalı.

Öncelikle bazı kavramlara bakalım.

Devlet; kavramın oluşumunun bir zorunlulukla doğduğu, bir örgütlenme olduğundan bahsedilir. Ve bunun çağdaş insan toplumlarında olduğu söylenir. Devleti, "devlet, milletin örgütlenmiş biçimidir. Bu örgütlenmenin olabilmesi için belirli bir toprak parçası (ülke) onun üstünde yaşayan bir halk (yurttaşlar) ve egemenlik ilkesi (bağımsız olma gücü) gereklidir." Şeklinde tanımlamıştır. Devletin oluşumunun gerekliliği yanında toplumda düzeni sağladığına da değinilir. Devletin oluşumundan bir yandan toplumsal bir olaymış gibi bahsedilirken diğer yandan "devlet ülke yönetiminde de özgürce karar verme ve aldığı kararları uygulama yetisine sahiptir." diyerek aslında devletin toplumdan ne kadar kopuk olduğunu ifade eder ama bundaki çelişkiyi fark etmez.

Devletten demokrasinin gereği olarak bahsedilir.

Demokrasi; "Halkın halk tarafından, halk için yönetimidir. Halkın kendi kendisini yönetmesidir." şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım yapıldıktan sonra demokrasinin, halkın egemenliği, halkın iktidarı demek olduğunu söylenir. Ardından egemenlik tanımı yapılır. "Egemenlik, devlette karar verme yetkisinin kendisinde toplandığı bir otorite veya devlet etkinliklerinden söz sahibi olan bir iradedir.". "Demokrasilerde devlet ve bütün kurumlar, birlikte demokratik nitelik taşır."

Görüldüğü gibi demokrasi tanımı devlete göre ve devlet bağlamında açıklanmıştır.

Vatandaş; "Vatandaş, aynı ülkede yaşayan ve devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi demektir. "Vatandaş olmanın şartlarından bahsedilir, vatandaş olmanın görev ve sorumluluklarının yerine getirme-

nin gerekliliği söylenir. Vatandaş olmanın sınırları belirtilirken Türk kavramı kullanılıyor. Birkaç satır yukarıda "Türkiye Cumhuriyeti Devleti" vatandaş olmanın sınırı belirlenirken "Türk Devleti" oluyor.

Vatandaşlıkla Türklük iç içe giriyor. "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk'tür. Vatandaşlık, kanunda belirtilen hallerde kaybedilir. Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz. Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz."

Görüldüğü gibi bu üç kavramda halk bağlamında değil de devlet bağlamında açıklanmıştır. Ve Türklük ön plandadır.

"Türk Kadınının Toplumdaki Yeri", "Türk Kadınının Çalışma Hayatındaki Yeri" kitap içerisinde kısaca değinilmiştir. Bu Gollnick ve Chinn'in değerlendirmesindeki 'ötekilerini görünmez kılma' ve 'parçalama ve yanıltma' yanlışlıklarına giriyor. Dersin ana konusundan uzak ve az yer verilmiştir. Ayrıca Türk kadınının toplumdaki yeri erkeksi bir dille anlatılmıştır. Sadece kadının değil, erkeğin rolleri de belirlenmiştir. Bahsedilen yerlerde kadının kendisinin çabalarına, emeğine yer yoktur. Kadın hakları, Cumhuriyetle birlikte Atatürk tarafından verilmiştir. Kadının haklarını kazanmada, Kurtuluş Savaşı'nda gösterdikleri kahramanlıkların büyük önemi olduğundan bahsedilir.

Tabi bu bahsedilen kadın haklarının armağan edilmesi seçme ve seçilme hakkıyla sınırlı bir çerçevededir. Seçme ve seçilme hakkı tabi ki önemli bir aşamadır, fakat sadece bununla 'Türk kadınının özgürlüğe kavuştuğunu söyleyebilir miyiz? Ve kadın seçme ve seçilme hakkını kendi iradesiyle ne kadar kullanabiliyor.

"Ülkemizde, kadın hakları konusundaki gelişmede, kadınlarımızın Kurtuluş Savaşı'nda gösterdikleri kahramanlıkların önemli payı vardır. Cumhuriyet döneminde gerçekleşen Atatürk inkılaplarıyla kadın haklarının kapsamı genişledi, Türk kadınına yeni ufuklar açıldı.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasında Türk Kadınının büyük rolü vardır. Bunu çok iyi bilen Atatürk kadınlara 1930'da belediye seçimlerine katılma hakkını vermiştir. 1934 yılında da seçme ve seçilme hakkı kazanan Türk kadını özgürlüklerine Atatürk döneminde tam anlamıyla kazanmıştır..."

Burada kadınlara, savaşta önemli görevler üstlendiği için, gösterdikleri kahramanlıklarından dolayı haklar verildiği anlaşılıyor. Kadınların kahramanlıkları; savaşta aktif rol almalarından değil, erkeğe yardım etmesinden, erkeğin ihtiyaçlarını karşılamasından geliyor.

"Kadının erkeğin yanında onurlu bir yeri vardır."

sözünden de anlatmıştır. Kadına nesnellik, erkeğe ise öznellik atfedilmiştir.

Paulo Freire'in de dediği gibi, özgürlükler ve haklar armağan olarak alınmaz, mücadeleyle kazanılır. Burada görülen haklar konusunda bir mücadele yoktur. Var olan mücadele ders kitaplarında yer almıyor. Haklar ve özgürlükler kahramanlıklarından, üstün başarılarından dolayı ödül olarak verilmiştir.

Aslında şöyle bir şey var, önce insanlar yoksunlaştırılıyor, bütün hakları ellerinden alınıyor, insanlar muhtaç duruma getirildikten sonra da haklar armağan olarak sunuluyor. Haktan, özgürlükten habersiz olan birine, sana bu hakkı veriyorum dendiğinde ise bu hakkı veren kişi her zaman yüceltilir. Hak armağan olarak verildiğinde, hakkı (armağanı) veren kişi diğerlerine bir bakıma şart koşar. Bunun bir bedeli olduğunu söyler, sorumluluklar yükler. Kendisine bunca hakkı verdiği için hakkı verenin yaptıklarının adı ne olursa olsun bu kişiyi ya da kişileri korumak ve yüceltmek görevi verilir.

"...Cumhuriyet kadını bugün, yarın ve her zaman kendisine bunca hakkı sunan Cumhuriyeti korur."

'Cumhuriyet kadını', 'köylü kadını' söylemlerinden 'Türk kadını' kastedildiğini de okuma parçasında belirtilir. 'Türk kadını' kavramının ne demek olduğunu nasıl anlaşılması gerektiğini de belirtilir.

"Köy kadını... Çocukluğuna doyamadan kızlığa, kız yaşını tanımadan kadınlığa, kadınlığa doyamadan toprağa geçen varlık. İşte bizi bir millete, bir vatana mensup olduğumuzu söylemek gururuna, iftiharına kavuşturan asıl sırdır(...) 'Köy kadını' demekle, Türk kadınına ifade etmiş oluyoruz. Bir millete millet de-dirtten özelliklerin büyük kısmını onun yarattığına şimdi çocuğu onun koruduğuna inanıyoruz.

Bu türlü anladığımız Türk kadını, bizim milletlerin karşısında hiç korkmadan çıkmamızı temin edecek büyüklüğü nefsinde toplamıştır. "

Kadının ezilmişliğini, hayatını yaşayamayışlığının nedenlerini, niçinlerini sorgulamayıp üstü örtülmüştür. Nasıl oluyor da kadının hayatını yaşayamayışlığı "bizi vatana mensup olduğumuzu söylemek gururuna, iftiharına kavuşturan asıl sır" rına ulaştırıyor?

Kadına atfedilen kutsallık, vatani kurtaran, kurtaracak olan erkeği doğurmasından geliyor.

Genel olarak ders kitaplarında olduğu gibi Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitabında da göze çarpan ana noktalardan biri de içerisinde militarist referans noktaları ve söylemleri barındırmasıdır.

İnsan Hakları Eğitimi kitabı olmasına rağmen militarist söylemlerin bulunması, insan hakları söylemlerinin pek bir anlamı kalmıyor. Kitabın bir bölümü "Milli Güvenlik ve Milli Güç Unsurları" na

ayrılmıştır. Ayrıca vatandaşlık hakları, vatandaşlık sorumlulukları, vatandaş olmanın bilinci bölümlerinin çoğunluğunda militarist ve milliyetçi söylemler bulunuyor.

Bu yönleriyle daha çok, liselerde okutulan ve askerinin eğitim verdiği Milli Güvenlik ders kitabına benzemektedir. Yani bir bakıma Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitabı, Milli Güvenlik dersinin ilköğretimde yansımasıdır.

"Askerlik çağına gelen sağlıklı her Türk erkeği, askerlik yapmak zorundadır."

Askerlik o kadar yüceltiliyor ki askere sağlık sorunlarından dolayı gidemeyen, cinsel yöneliminden dolayı gitmeyen ve kadınların dışlanması söz konusudur. Yine burada da "Türk" kavramı ön plandadır.

Askerliğin, Türk erkeğinin severek yerine getirdiği belirtilir. Yapılmadığı takdirde cezalandığı için ve en önemlisi çevresi tarafından dışlandığı için askerlik sevilir gibi görünür. Askerliği sevmek zorunda bırakılıyor.

Askerliğin bir sanat olduğu ve hayata hazırlık dönemi olarak ifade edilmiştir. Ölmenin ve düşmanı öldürmenin sanat olduğunu çocuklar buradan öğrenmeye başlıyorlar!

"Askerlik görevi, biz Türkler için kutsal bir görevdir. Her Türk, zamanı geldiğinde asker olmanın verdiği gururla bu görevini severek yerine getirir. Asker ocağında askerlik sanatı öğretimi yanında, hayat ile ilgili bazı eğilimler de verilerek, gençlerimiz hayata hazırlanır. Bu nedenle askerlik çağrısı alan herkes, vatan savunması için seve seve askere gider. Askerlik vatan hizmetidir; bu hizmet sadece asker ocağında yerine getirilmez. Ülkemizin savunması söz konusu olduğu zaman her Türk çocuğu bu görevi yerine getirerek, ülke savunmasında katkıda bulunur. "

Askerlik, Türk kültüründe erkekler için bir dönüm noktasıdır. Askerliği tamamlayan bir erkek artık hayatını kazanabilecek ve daha önemlisi aile kurabilecek, yerleşik bir yaşama geçmek için gerekli erke sahip "adam" olmuş biri olarak kabul edilir.(Selda Şerifsoy)

"Türk milleti, en kötü koşullarda bile bağımsızlığını koruyarak varlığını sürdürmüştür. Atatürk, "Benim yaratılışında fevkalade olan bir şey varsa, o da Türk olarak dünyaya gelmemdir" diyerek, milletine olan sevgisini anlatmıştır.

İnsan bir taraftan kendi milletinin, diğer taraftan da insanlığın mutluluğu için çalışmalıdır. "Türk" adından onur duymalıdır. Büyük Atatürk, bunu, "Ne Mutlu Türküm Diyene!" özdeyişiyle belirtmiştir."

Milliyetçilik "Türk" vatandaşının temel özelliği

olarak ele alınmıştır.

Bir insanın yaptıklarının diline, etnisitesine, soyuna... bağlaması millet sevgisine girmez, bu tam da ırkçılıktır.

İnsanların karakterlerinin, düşüncelerinin oluşumunda çevrenin büyük etkisi vardır. İnsanlara din, dil, etni... doğuştan mühürlenir. Yani bir insan Müslüman olarak doğmaz, Müslüman olur. Türk olarak doğmaz, doğuştan Türk değildir, Türk olunur. Tıpkı insanların kadın ve erkek rollerini doğuştan değil de sonradan bu rolleri öğrendikleri gibi.

Mesela, bir insan "Türk" olarak doğduktan sonra "Alman" bir aile de büyütülüyor olsun, o insanın bundan haberi olmadığı sürece kendisini "Alman" olarak bilir. O insan bir sürü 'yenilik' yapmış, fevkalade şeyler yapmış olsun. Bu yaptıklarını "Alman" olarak doğmasıyla bağdaştırması ne kadar mantıklı olur.

Yani demek istediğim şu; bir insanın zekasının Türk olmakla, Alman olmakla, Kürt olmakla bağdaşmadığı.

Yukarıdaki alıntıda, "Türk" adından onur duyulması yine Türk dışındakilerini ötekileştirme söz konusudur. "Ne Mutlu Türküm Diyene!" o kadar benimsetilmiş ki, insanlar o kadar kanıksamış ki; bu sözü söylemeyen düşman sayılıyor. Bölücü olarak lanse ediliyor.

"Türk" olmakla onur duyulması için, "Türk olmakla gurur duymak" başlığı altında, Türk kelimesinin anlamına değinilir.

"Biz Türk'üz. Türk kelimesine zaman zaman birçok anlam yüklenmiştir, Türk, 'doğan, türeyen, çoğalan' anlamına geldiği gibi, 'güçlü, kuvvetli, kudretli, olgun' anlamına da gelmektedir.

Tarihsel bir geçmişimiz, birikmiş kültürümüz bizi diğer milletlerden ayıran özelliklerimizdir. Türk milletine mensup olduğumuz için gurur duyuyoruz...

Kendini Türk olarak kabul eden herkes Türk'tür."

Bir insan hakları eğitimi kitabında olmaması gereken, bir ders kitabında da olmaması gereken şeyler var burada.

Olmaması gereken ırkçılık, milliyetçilik değildir. Önünde dil, din, etni... kavramlarının olmadığı insanlığın olması gerekir.

"Türk Silahlı Kuvvetleri, halkın barış ortamında da, demokrasi ve insan haklarından yararlanarak refah ve huzur içinde yaşamasına güvence sağlar.

Türkler; tarihleri boyunca birçok devlet kurmuşlardır. Ordumuz; ulusumuzun huzur, güven ve gurur kaynağıdır. Ordumuz demokratik bir yönetim biçimi olan Cumhuriyetimizin bekçisidir."

"Türk Silahlı Kuvvetleri; Türk yurdunun birliğini, Türk milletinin özgürlük ve mutluluğunu, devleti-

mizin bağımsızlık ve egemenliğini iç ve dış tehditlere karşı korumak ve kollamakla görevlidir."

Yukarıda ki iki alıntıda da görüldüğü gibi, ordunun özel bir yeri vardır.

Askerler, Türkiye Cumhuriyeti'nin hem kurucusu hem de koruyucusu olarak anılırlar. Rejime karşı baş gösterecek her türlü iç ve dış tehdidin karşısında hazır bulunurlar. (Selda Şerifsoy)

Haklar ve özgürlüklerin olduğu bir ülkede kimse'nin bekçi olmasına gerek kalmaz. Refah ve huzurun kaynağı insan olur, silahlarla, savaşla refah ve huzur sağlanması söz konusu olamaz.

Bir ülkenin ordusunun olması barış sağlama anlamına mı gelir?

Burada dikkat çeken önemli bir nokta da 'Türk yurdu' kavramıdır. Yurt kavramının 'Türk yurdu' olarak görülmesi burada yaşayan farklı etnideki insanları yok saymaktır. Böylesine tanımlanmış bir yurtda, öteki kategorisindeki insanlar iç tehdit unsuru olarak görülür. Her biri potansiyel suçlu konumunda gösterilir. Tabi hiç adı geçmez ama burada iç tehdit unsurlarıyla Kürt halkı kastedilir.

"Günümüzde, Türkiye Cumhuriyeti, düşmanlarının her türlü arzu ve çabasına rağmen toprak bütünlüğünü sürdürmektedir. Cumhuriyetin kurulduğundan beri, genel bir savaşın içine girmemişse bu, silahlı kuvvetlerinin gücü ve caydırıcılığı sayesinde. Türk ordusu dünyanın en güçlü ordularından biridir. Bu gücüyle, düşmanlarını caydırır. Milletinin mutluluğunu ve güvenliğini sağlar..." (Türk Silahlı Kuvvetlerinin Temel Görevleri)

Burada düşman söylemi öne çıkmaktadır. Kendi gücüne böylesine benimsetmek isteyen karşısındakini düşman görmesi kaçınılmazdır.

"Minnet altında olma", "borçlu olma" milli eğitim müfredatında sıkça vurgulanan konulardır.

Vatandaş olmanın hak ve sorumluluklarından biri olarak gösterilen, askerlik yapmak, 'sağlıklı' Türk erkeği için vatan borcu olarak belirtilir. Sık sık Türk erkeğinin savaşçı kimliğinden bahsedilir. Vatan için savaşmak, gerekirse 'bu uğurda ölmek' Türk erkeğinin en önemli özelliklerinden biri olarak belirtilir. Bir yandan bu savaşçı kimliğini öne çıkarmak isteyen bunu ilke edinen Türk, aynı zamanda 'yurtda sulh, cihanda sulh' demeyi de ihmal etmez ve buradaki çelişkiyi göremez.

'Yurtda sulh, cihanda sulh' sözüne inanan insanlar her daim barış için mücadele eder, savaşı reddeder. Ölmeyi ve öldürmeyi kabul edemez.

Askerliği sevmek barışı sevmeye bağdaşmaz. Ama 'Türkler askerliği sever ama barışı da çok sever', 'barış içinde yaşamayı seven' Türkler 'yurduna saldırıp hakları çiğnenmedikçe' kimseye dokunmaz!

“Askerlik, Türkler için kutsal bir görevdir. Askerlik, Türk erkeği için vatan borcudur. Sağlıklı her Türk erkeği, zamanı gelince, bu görevini gururla yerine getirir. Vatanını sevmek, onu yüceltmeye çalışmak, gerekirse bu uğurda savaşıp can vermek Türklerin en önemli özelliklerindedir. Türk milleti, ‘Yurtta Sulh, Cihanda Sulh’ özdeyişini kendisine ilke edinmiştir. Türkler askerliği sever ama barışa da önem verir. Yurduna saldırıp hakları çiğnenmedikçe, barış içinde yaşamayı sever. Aksi durumda ülke savunmasını en zor koşullarda bile korumayı göze alır. “

Ders kitaplarında Kürt halkından bahsedilmez. Adı geçmez ama gizli özne olarak görülür. ‘iç tehdit unsurları’, ‘yıkıcı ve bölücü unsurlar’ derken Kürt halkından bahsedilir. Terörden bahsedildiğinde de Kürt halkı kastedilir. Türkiye’de bölücü dendiğinde yine Kürtler kastedilir.

“Terörle mücadele” de kişilere görev ve sorumluluklar yüklenmiştir. Bunlardan bazılarını aşağıdaki şekilde belirtmiştir:

‘Milli hedefler doğrultusunda bilinçli olmak’,

‘Eğitim ve öğretimi, milli birlik ve beraberliği sağlayıcı ve güçlendirici tarzda sürdürmek.’,

‘Türk olmakla gurur duymak’,

‘Vatan ve bayrak sevgisi ile dolu olmak’,

‘Türkiye Cumhuriyeti’ne Türk toplumuna, Türk milli değer ve kültürüne bağlı olmak’ ...

Milliyetçilik her bir satırda kendisini gösteriyor. Türkler her zaman kendisine aşıktır ve karşısındakine düşmandır.

“Türk milletinin bireyleri olarak insanımızı ve bir-birimizi sevmeliyiz...” , “Türk milleti, milletler ailesi içinde, kendi öz kültürü ile tanınır. Kültürümüz, tarihi ve toplumsal gelişme süreci içinde oluşturduğu, maddi ve manevi değerlerin hepsini ifade eder.”

Kitabın sonunda bir okuma parçasıyla öğrencilere ‘Çağdaş Eğitimde Milliliği’ anlatıyor. Bakın eğitimin amacını nasıl anlatıyor: “Eğitim, insanımıza Türk kimliği kazandırmalıdır. Bu kimlikle ay yıldızlı bayrağımız, şehit kanlarıyla sulanmış kutsal vatan toprağımız ve sevgili milletimiz, milli ve manevi değerlerimizin değişmez özellikleri olmalıdır.” .

Sonuç olarak;

Çocuklardaki gizli potansiyelleri ortaya çıkarmak için eğitim, geniş ve çok yönlü olmalıdır.

Çocukların hayallerine yer verilmeli. Çocukların o kadar geniş hayal dünyaları var ki bunları geliştirmeleri için tek tipleşmenin önüne geçilmeli. Bunun için de yapılması gereken, okulun ilk gününden itibaren verilen ‘ulussuz insan olmaz’ değil, Herkesin ‘Türk olmasıyla gurur duyması gerektiği’ değildir.

Eğitim; dil, din, etni... ile tanımlanmayan insanı merkeze almalıdır. İnsan Hakları Eğitimi ders kitabında ve tüm ders kitaplarında olması gereken bu şekilde insanın ön planda olmasıdır.

Ders kitaplarında görüldüğü gibi demokratik değerlerle milliyetçi değerleri iç içe geçirme çabaları ağır basmaktadır. Ama bilinmelidir ki hem ‘milli’ hem de ‘demokrat’ olunamaz.

İnsanı merkeze alan bakış açısı, ölümü yüceltmez, yaşamı en temel hak olarak ilan eder ve ön gördüğü düzenlemelerle, yaşam hakkını yalnız bir dil, din, etni için değil tüm insanlık için çabalar. Tüm insanların haklarının korunması için çabalar.

Öğrencilere sorunları şiddete başvurmadan, diyalogla çözmek gerektiği öğretilmeli. Öğrencilere umut ve heves uyandıracak bir barış eğitimi verilmelidir.

Türk devletinin Türk olmasına, Türk yurdunun Türk olmasına, yurttaşlığın Türklükle tanımlanmasına karşı çıkmalı.

Yurttaşlık hiçbir din, dil, etni ile bağlantısı olmaması gerektiğini savunulmalıdır.

Kaynakça

- 1) Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitabı, MEB
- 2) İnal Kemal, Eğitim ve İktidar Ütopya Yay. (2004)
- 3) Altınay Ayşe Gül, Vatan Millet Kadınlar, İletişim yay.
- 4) Küçükaydın Demir, Marksizmin Marksist Eleştirisi, Köksüz yayınları. (2009)
- 5) Çal Göksen, Türk Eğitim Sisteminde Resmi İdeoloji, Sanat ve Hayat, Kültür ve sanat dergisi sayı: 19.
- 6) Kancı Tuba, 1920’lerden Bu Güne Türkiye’de İlkokul Ders Kitapları, Amargi Feminist dergi sayı: 2

Kimlik edinimi psikiyatrik bir vaka olarak incele-niyor. Oysa aynı zamanda makro-siyaseti de etkileyen kimlikler mevcut. 'Ben' ile başlayan ve aitlik kipiyle söylenen kimlik kalıpları insanların gündelik yaşamını da belirliyor. İktidar ilişkilerinin içselleşip müstehcenleşmeye dayandığı bir çağda kimliğinizden dolayı linç edilmeniz mümkün. Kimlik neyi ifade eder? Yaşam tarzını mı? Yaşam tarzı kimlikle belli merkezi nosyonlar etrafında kurulur. Tarz ekinin de işlevi budur zaten. Bir bakıma tarz demek kimlik demektir. Çünkü tarz seni onlardan ayıran şeydir. Türklerin Avrupa Birliğine alınmasının yemek tarzlarına getireceği tehlike bu kavramın kimlikle ilişkisini ortaya koyuyor.(1) Peki insanlar kimliğe neden ihtiyaç duyar? İktidar niçin yaşantıları tarzlarla biçimlendirip kimlikle kodlar? Bunun nedeni basitçe iktidarın kimlikler ve bunları yaratan söylemler vasıtasıyla işlemesidir. Tabii ki iktidar kurumlara sıkıştırılmayıp içerisinden geçen stratejik hamlelerdir. Bu durumda kimlikler de masum olmayıp stratejik önem arz ederler. Kimlik kısıtlama üzerine kuruludur. Sözelimi delilik diye icat edilmiş kimlik kapatılmadan psikiyatrik pratiklere kadar uzanan bir mecrada oluşmuştur. Foucault, artık iktidarın normlar vasıtasıyla işlediğini söyler. İktidar ilişkileri öylesine içselleşmiştir ki hayatın her alanını kaplamıştır. Adeta norm baskıya bile ihtiyaç duymayacak şekilde bireyin kendi kendisini baskı altına almasına neden olur. Deli olmayan bireyin, deliliğe düşmemek için normlara paranoyakça uyması kendisinde belli kısıtlamalar yürütmesiyle olur. Veyahut cinsel kimlikler... Erkek kimliği davranışlarının ve söylemlerinin sabit bir erkeklik imgesi etrafından taşmamasını gerektirir. Erkek kadın gibi davranamaz. Erkek daima başattır ve başat davranmak zorundadır. Kimlikler bireyi kısıtlarken ahlaki bir pozisyon edinirler. Kısa-cimlikler ahlaki bir pozisyonudur. Çünkü aşkın bir öz etrafında kurulur. Erkeklik söyleminin getirdiği buyurgan talepleri benimseyerek her penis taşıyan norm'a uyar. Kimliklerin ahlaki nitelik arz etmesi onların doğuştan olmadığını, sonradan oluşturulduğunu da gösterir. Çünkü ahlak davranışa ilişkin apriori önermeler ile tanımlanır. Bu anlamda kimlikler pratik haldeyken tescil görür. Bir savaş esnasında insanlara birdenbire milliyetleri hatırlatılır ve savaşmaları istenir. Milli kimliğin dâhilindeki insan böylece

savaşan insandır. Buna karşılık etik, ahlaktan ayrı-larak kimlik-dışı bir yaşamın mümkünüğünü bize hatırlatır. Ahlakın aşkın özlerle davranışların dolaysız ilişkisi etrafında kurulduğundan bahsetmiştik. Etik ise bir öze ve aşkınlığa gereksinim duymadan doğrudan yaşama ilişkin yapıp ettiklerimizle ilgilenir. 'Ne yararsanız yapın müstahak olduğunuzdan başka bir şeye sahip olamazsınız' (G.Deleuze, Spinoza üstüne on bir ders: sf:127, Kabalcı yay. Şubat 2008) Etik sizin var olma olanaklarınızla ilintilidir. Yaşama ahlak gibi dışsal ve aşkınsal değil içkindir. Spinozist anlamda etikte iyi ve kötü yoktur. Sevinç ve keder vardır. Var olma kudretinin artmasıyla sevinç duygusu hâsıl olurken, azalmasıyla da keder meydana gelir. Etik doğrudan yaşanan şeylere ilişkin davranmayı gerektirir. Böylece etik, ahlak gibi kimlik dayatmaz, o aksine oluşu, farklılığı ve kodlanmamış davranışları teşvik eder. Foucault, bir söyleşisinde eşcinsel-kimliğe karşı çıkmıştı. Eşcinsel kimliğin de heteroseksist ahlaka benzeyeceğini, çünkü kimliğin kısıtlamalar üstüne kurulduğunu belirtmişti. Buna karşılık eşcinsel-oluşu savunmuştu. Kodlanmamış bir yaşantı olarak eşcinsellikle kısıtlamalar bertaraf edilebilir ve 'kimseye bir şey anlatmak zorunda değiliz.' Kimliklerin kısıtlayıcı, baskıcı doğasına karşı tekil, oluş içerisinde, kodlanmamış yaşantıların inşası gereklidir. Bu inşa ise etik bir tavrı gerektirir. Devrim tahay-yülü açısından düşündüğümüzde özgürlük siyasetinin yeri neresi olmalıdır? Kimliklerle devrimci bir tavrı geliştirebilir miyiz yoksa daha başka olanaklar değerlendirilebilir mi? Todd May, devrimin olan ile olması gereken arasındaki alanda birinden diğerine yol alan taktik bir tavrı olduğunu savunur. (Todd May, Post-yapısalcı Anarşizmin Siyaset Felsefesi, sf:22, Ayrıntı yay. 2000) İktidar ağlarından birinde direnişin gerçekleştirdiği kopuş diğer ağlara da yay-tay biçimde yayılırken, toplumsal dönüşüm de gerçekleşmektedir. Peki, bu kopuş nasıl olmalıdır? Yani ne tür bir minvalde seyir almalıdır? Madem iktidar kimlikleri, öznellikleri inşa ederek kendisini üretiyor, o halde kimliğin geçerliliğini zayıflatacak mücadele deneyimlerine odaklanmamız gerekir. Bu mücadele deneyimleri mikro-siyasal düzeydedir. İktidarın kimlik stratejisinin meşruiyetinin altını oyarak yerine yaşantıları, oluşları, kodlanmamış yaşam pratiklerini su yüzüne çıkarmaktır. Bu siyaset yatay ve iç içe geçecek

tarzdadır yani rizomatik bir siyasettir. İktidarın, ailenin ve devletin kodlamalarına karşı kaçış çizgileri inşa eden taktik bir tahayyül. Bu kaçış çizgileri ise anti-hiyerarşik, anti-otoriter olduğundan kimlik tasavvurlarına da karşıdır. Kimliğin baskıcılığını oluşturan serbestliğiyle, kodlanmamışlığıyla ikame eden bir taktik siyaset. Dolayısıyla da Rolando Perez'in kullandığı tabirle An(arşik) bir tahayyüle yaslanmak durumundayız: 'Geçenlerde birisi benim an(arşi) tanımımı sordu. Cevap vermedim: çünkü an(arşi) ha-

yattır.' (Rolando Perez: Şizoanaliz ve An(arşi), sf:54, Versusyay.Şubat 2008

(1)Hakim Bey, yaşam tarzına karşı bilakis yaşamın kendisinin kurulması gerektiğini söylüyor. Yaşamın dolaysızlığı ile anarşi birbiriyle bütünleşebilir-ki Hakim bey buna 'Ontolojik Anarşi' ismini veriyor. Bkz: Hakim Bey: T.A.Z, Geçici otonom bölgeler, Ontolojik Anarşi, Şiirsel Terörizm, Altıkkırkbeş yayınları

Kovareke Bê Serî, Bê Dezgeh, Bê Manifesto û Serbixwe;

Wê çima ev nav li kovara xwe kir? Qijik di wê-
jeyê de xwediyê çi metaforan e?

Di zimanê me de di derbare qijikê de gelek go-
tinên ne baş hene. Di gelek çîrok û helbestên kurdî
de qijik wek heywaneke bê xêr, nexweşik û cepel
derbas dibe. Wek sembola nifir û lanetê ye. Dema
ku di efsaneyekê de navê qijikê derbas dibe, paşê
mirin, tometbarî an jî gunehkarî tê. Ji bilî çan-
da çermsorkên Amerîkayê, qijik di her candê de
wiha tê bi navkirin. Sûcê wan ê herî mezin ew e ku
goştê heywanên mirî dixwin. Gelo mirov jî goştê
heywanên mirî naxwin? Ol jî ji qijikê heznakin; Ji
Ahîta berê heta niha ev dijbertî didome. Di Incîlê
de, dema ku behsa Tofana Nûh dibe, nave qijikê bê
xêr derbas dibe; herwiha di hedîsen Hz. Miham-
med de qijik yek ji wan heywanan e ku kuştina
wan ne guneh e. Ji ber ve qijik bê xwedî û bê evînî,
li her derên dinyayê digere, ji mirovan dûr dijî.

Sedema ku we navê qijikê li xwe daniye, divê tenê
ne ev bin?

Belê gelek sedemên erênî hene. Qijik, zîrektir
heywana li ruye diyaye ye. Tiştê ku bixwe dixwe,
tiştê ku nexwe, ango ji ber ku têr e, vedişêre. Di-
kare heta çend hejmaran bijmêre. Gelek lekolînên
zanyarî îspat kirine ku qijik di çêkirin û bikaranîna
alawan de jî ji şempanzeyan jî zîrektir in. Li Japon-
yayê qijik bo ku gûze bişkînin metodeke ecebmayî
kifşkirine. Guzê digrin nav pençên xwe û difirin,
dema ku lambeya trafîke ya sor pêdikeve, dadikevin
û guze dixin bin tekere wesayiteke û dîsa difirin;
dema ku lambe dibe kesk, wesayit di ser gûzê re
derbas dibe u dişkêne, qijik jî paşê te gûza xwe
dixwe. Ji ber van û gelek taybetmendiyên wan en
dîn, me nave wan li xwe kir.

Gelo naveroka kovara we çawa ye, bi kîjan pêdivi-
yan hûn vê kovarê diweşînin?

Li bajarê Wanê, li dijî bandora kapitalist a global a
li ser jîyanê, bi armanca ku bibin dengê heremî,
bi teoriyên wek anti-otorîter, azadiya radikal em
ketine rê. Ev kovar li ser xaka Kurdîstane dixwaze
bibe dengê anti-otorîter û polîtîkayê azadiyê ya
heterodoks. Dengên ku li derveyî dewletê, netewe
û olê dimînin, digihîne hev. Ango platformeke
rengîn ya deng zêde. Bêhtir anarşiya ku piştî me-

tingeriye rûdaye, ango anarşizma Post-kolonyal wê
bibe polîtîkaya wêşana me. Lê ne tenê anarşîzm,
herwiha femînîzm, antî-milîtarîzm, dijbertiya şer,
sosyalîzma liberter, otonom û antî-kolonyalîzm jî
dibin mijaren me. Dengên ku bixwazin tevî dengê
me bibin, teoriyên li derveyî dibistanan û korîdo-
ran, ên ji nava jîyanê, wê bibin rêhevalên me. Em
naxwazin bibin ew nêynika ku dinyayê nişan dide,
lê em dixwazin ku em bibin finda ku binê xwe ronî
dike.

Di kovarê de gelo tu hiyerarşî tuneye? Redaksiyon,
edîtor, berpirs û hwd... An hûn bê serî ne?

Qijika Reş ji ber helwesta xwe ya îdeolojîk li hem-
berî hemû hiyerarşî, rêvebirî, berpirsiyarî û otorî-
teyan disekîne. Em kovareke bê serî, bê dezgeh,
bê manifesto û serbixwe ne. Tenê komeke me ya
kollektîf heye ku kovarê derdixe. Hemû karê kovarê
jî ew koma ji hevalan pêk tê hildigire ser xwe. Le di
hêla fermî de berpirsiyarê wêşanê Samî Gorendağ e.
Hevalên din ên ku di dezgeya wêşanê de cî digirin
ev in: Zozan Özgökçe, Ramazan Kaya, Bahattin

Kizildoğan, Alev Şahar, Rıdvan Adsız, M.Bülent Işık û Bilgesu Sümer e.
Zimanê kovarê çî ye? Kurdî heye an wê hebe?
Hejmara yekem ji ber hinek pisgirêkan, tenê bi tirkî ye. Lê ji hejmara duyem û pêve emê cihêkî girîng bidin gotarên Kurdî jî. Herwiha em e hinek gotaran wergerînin Kurdî.

Hûnê di civakê de bang li kê bikin?
Civak tişteke ne orîjînal e, eklektîke û ji parçeyên cûda pek te. Naverokeke wê, armanç, meş û herikandineke wê ya hevbeş tuneye. Herwiha armanca me ne ew e ku em civakê bikin bin deste xwe. Ji-ber ku dema tu bixwazî civakê bikî bindestê xwe, divê tu ew alav û hêzên ku civakê birêve dibin, wan ji bikî bindestê xwe. Em dengên ku di civakê de nikarin derkevin, yên ku ne azad in, dixwazin derxin pêş. Mixatabên me anarşîstên li Kurdîstanê, komînîstên lîberter, feminîst, homoseksuel, dijberên şer, dijberên leşkerîye ne.

Li gor we di civaka Kurdan de cûreyên wiha hene?
Beriya her tiştî em dixwazin bêjin ku em anarşîstên tûj nîn in. Di nav me de kesên ku xwe anarşîst nabînin jî hene. Anarşîzm çavkaniyeke girîng e ku em jê sûdê digirin, lê ne bi tenê. Di civakê de gotina anarşîzmê pir şaş wateyên xwe hene. Anarşîzm ne teror e, ne tirsandine, ne êrîşên li nav bajaran en bê wateye. Anarşîzm teoriyeke civakî ye ku ne bi jor ve diçe, lê li erdê dirêj dibe. Dixwaze ku kesayet ji

hemû otorîteyan azad bibe. Wek her civakê, di civaka Kurd de jî ev bingeş heye. Projeya ku siyaseta Kurd dixwaze ava bike, 'Xweseriya Demokratîk' jî projeyeke li dijî otorîteyê ye. Ji bo ku li Kurdîstanê otonomên azad bêne avakirin, teorî û ezmûna anarşîzmê we gelek sûdê bide.

Perwerde an rexne? Wê polîtîkaya wêşana we çawa be?
Herdu jî.

Ji bo pêşerojê çî planên we hene?
Navenda me li Wanê ye. Alîkariya hemu hevalên ku li Kurdîstanê, Tirkiye û Ewropayê dijîn, wê me kêfxweş bike. Em kovarê bi rêya hevalên dilxwaz belav dikin. Di demeke dirêj de dibe ku em wêşanxaneyek e alternatîv, an jî navendeke cand û hunerê vekin.

Hevpeyvîn: Mehmet Sebatli

Beriya her tiştî divê mirov têgeha “gûndîtiyê” veke û li serê lêkolîn bike. Gund ku der e, gundî çi teba ye, ji kê re tê gotin gundî? Lê armanca me ne ev e û lêkolîneke min î kûr, dirêj jî tune li ser peyva navborî. Ev nivîs ji nav zibilê binhişîya min û kort çalên çavê min derketiye hûn baş bizanin. Lê bila ev yek neyê ji bîrkirin: Hinek ker, vê peyvê raste rast li hemberî çanda Kurdan a gundîtiyê bi kar tînin. Ev nezaniyêke mezin e, ji nezaniyê wîrdetir rûreşî ye, malkambaxî ye.

Gûndîtiya ku em ê ji bo vê nivîsê bi kar bînin weke pêvajoyekê ye. Ev pêvajo, bi ji bîrkirin an jî devjêberdana nîrxên eşîrtî û mîrtiya Kurdeyatîyê dest pê dike. Bi saya naskirina modernîzmeke (nujenî), li ser piyan (aparativ), bê bîngêh mirov dikeve nava nakokîyan. Di vê pêvajoya nakokî de her tişt li hev dikeve, mêjî dibe wek sergo, gelek caran mirov başî û nebaşîyê ji hev cûda nake. Gelek emareyên vê serdema rûreş û dijwar hene, lê em dixwazin vê mijarê ji nivîseke din û hêviya zanyar rewşenbirên ku bi ser koka xwe, di nav derya zimanê xwe de mezinbûne re bihêlin û werin ser mijara xwe.

Îcar gundîti wek dinyanedîti jî tê hesibandin di ferhanga rojane de. Bi rastî ev dan û stendin pir di cîh de ye. Gundîtiyê me yê navborî tirpan li ser milan, papyon li ber qirikan di nav zeviyê de dikare bide lotikan.

Mirov dikare rewşa jinantiyê di ferhanga gundîtiyê de, di nava şeş xalan de şîrove bike.

1- Quzreben(Keçgune)

Ev serdem ji dayîkbûnê destpê dike heya 11-12 saliya mirov. Keçik di vê serdemê de sergevel (sergijik), pozxîtik (pozlik), çavrondik e (çavhêsîr) her tim. Cil û bergên wê qetiyayî, ji pîne potên zarokan ne cûda ne. Di piyên wan de pêlavên naylon; sor, kesk, hene. Gava mirov wana di vî halê belengaz de bibîne jî eniyê bixwaze, porê wan mist de, destê mirov dikeve nav kemîna porê wan, heya mirov wî porî tev neçûrîne destê mirov azad nabe.

Keçik di vê serdemê de gelek kar û xebatan bi hêzeke mazoşist dike: Cilan dişo, li lazimiyên miqate dibe, xanî paqij dike. Bi roj li ber dîwaran; bi şev di nav cîh û nivînên qirêj de serdema xwe bi serkeftî temam dike.(HER BIJÎ)

2- Quzxama (Qîzxama)

Êdî keçik mezin bûye. Dibe ku ser û çavên wê dabe ber pizîzan, dibe ku hema bi çend deqan ev merhale derbas kiribe. Li xwe dinîhêrê xwe dixemilîne, kil di çavan de, xizme di pozan de, memik serbilind, keçik pozbilind e. Nazîyê wê cîh digire..

Guhê wê her tim li ser dilketî û dilperîtiyan e. Gelo kê çi kir ji kê, kê di taldekî tarî de tili avîte quna kê? Ev pîrs di vê serdemê de wek tirpanekê li ser piştî keçan e.

Dema xwe, tev di amadekariya cihêzên xwe de dike. Sibê heya êvarê dantêl mantêlên beradayî çêdike. Ji ser qoltixan bigire, heya devên piyale û quşxaneyan; ji sehpeyan bigire heya ser televîzyon û radyoyan, çaydan, dest derî, soba sergînan (her tim dişewitin ev dantêl), balgîv (ev jî di bin quna mirovan de wînda dibe) dantêl tê çêkirin... Çavên xwe kor dikin bi vî karî, kêmbenan.

Rastî ku şerm nekin, ew ê ji bo terikên (kîr) zava jî rûdantêlekê çêbikin. Em dikarin vê şeweya dantêlan wek “prezervatîfên qulqulî” bi nav bikin. Ji xwe ev yek, tam li gora merheleya “quzûrriyet” ê ye. Ku ev prezervatîf kêrî astengiya hemlê nayên û zarok mîna têtjikê kîvroşkan li pey hev tên. Em dirêj nekin lê xwendevanên me heya dixwazin dikarin dirêj bikin...

Di dawiyê de em dikarin vê jî bêjin: Ev dem û keda bêhempa ya ku ji bo dantêl çêkirinê re tê kuştin, ji bo xwendinê bihata bikaranîn, ihtimaleke pir mezin ew ê, nivîskerên wisa xurt ji wan derketana, ku beriya birêz Orhan Pamuk xelata nobelê bistendina. Lê mixabin nobel bi qurbana dantêlan e.

3- Quzkar (Perema an qelenma)

Merheleya herî rûreş e.

Li ba hinek biyaniyên bêfêm û Tirkên ku birînên qunên xwe yê ji derb û rêwîtiyan bi salan ku ser piştî hespan çêbûye zû ji bîr kirine. Gava ku peyva Kurdan seh dikin, tenê ev yek tê bîra wan. Bele, ew ne ji me ne û ne jî kevneşopiyên me dizanin. Lê çi ketiye hinek kêmaqîl, guxwendê yê me Kurdan ku ew jî bi devê wan diaxivin. Bila mijar belav nebe, an ez ê ji hev belav bibim. Ev serdem bi destgirtina (nişanî) keçikê dest pê dike, heya çûyina mala zavê.

Ew kesên ku tememiya temenê xwe di birçîbûnê de derbas kirine vê serdemê wek derfet dibînin, qele-

nekê pir distînin. Di gelek televizyon û rojnameyên bêbext de çîroka van keçan bi awayeki oryantali zî tê nivîsandin. Li ser mijarê bi navê “töre” yê Kurd hemu tîr rezîlkirin. Lê divê em tiştêkî baş diyar bikin ku du cûre qelen standin hene:

-Ya yekemîn, bav hez dike ku ji keça xwe re mes-refê bike û ji bo pêwîstiyên keça xwe hinek pere bistîne.

-Ya duyemîn jî armanceke wiha tûne, tenê keç weke malekê firotanî tê firotin, ev jî pîr kêm in.

Îcar sedema vê yekê mirov dikare bêje keç diçe qelen, an pere ji malbatên wiha gundî re dimîne.

4- Jinhurmet

Pêvojaya herî kûrt û xweş e. Bi şeva ewil dest pê dike heya du mehan didome.

Qiza xama, mala bavo li pey xwe hiştiye. Deriyê jiyaneke nû bi niftegoştê zavê vekiriyê.

Xwesî, xwezûr, malbat tev mîna çavên xwe li bûka xwe dinihêrin. Hê tu pevçûn, şer çênebûye di navbera yên navborî de. Bûk jî, li gorî vê eleqeya germ ser giran, bi hurmet tevdigere. Hê êmîş û şekirên dewatê neqediyaye. Caran devê sandoqa guzanî vedibe û bêhna qolonya, loqim, hine û şekiran difure nava odê. Her şev bûk û zava li ser cî û nivînên paqij, nerm; findiq, fistiqan dixwin. Piştî zava niftegoştê xwe di qula kilîta bi salan ku girtî maye re dike vedike. Digire-vedike, digire-vedike heya ku kilît geveze, bûk aloze dibe.

5- Quzzuriyet.

Hema bêje salek derbas bûye. Şekir, findiq, mewîj qediyane. Cil û bergên bûkê nola yên berê paqij û nûn in. Bêhna dû ji destên qirêj, laçika qemîtî difûre. Hemû kes bi tir û fisên hev hesiyane. Êdî xwesî hêviya zarokan e. Bi taybetî zarokên kurîn. Salê yek diwêlîde. Hê devê yekî di şîr de, yê din dike qajeqaj. Derdora cihêzên ku bi keda salan hatiye çêkirin tijjî pîne û potikên zarokan ên bi gû ne. Rojê karên heft qantiran li ser piştê bûkê ye. Bûka reben jî şaş dibe ku çawa ewqas zarok di demeke wiha kin de ji zik dertê û mezin dibin li ber derî û dîwaran. Zarokek digirî, yek dirî, yê din didize. Bûka reben nizane ê bi kijanî re bigihîne.

Encama vê pêvajoya elewat û erjeng li ser rihê zarokan bandorên neyînî bi awayekê xerab dihêle. Bi rastî gelek nexweşiyên Kurdan ên weke dexesî, dijhevî, tev ji vê pêvajoya bêbext dimînin. Ji ber vê yekê, yekî ku bixwaze li ser pirsgerêkên tevgera neteweyî ya Kurdan lekolinekê bike, divê pêşî ji vê serdemê dest pê bike. Lewre gotina navdêr, xwekuşt, dijmirovahî

gotina “bi qurbana zarokên xelkê bibî” di vê atmosferê de tov dide. Rojê hezar carî tê gotin.

6- Qundiriyet.

Di navbera çil salî û goristanê de derbas dibe.

Di vê serdemê de jinik êdî baş dizane ku ew, tenê ji bo kêfa kîrê Adem hatiye dinê. Zirzulek zarok, pişteke qus, cilên qemîtî, dest û piyên qelişî, zikekî ji hev de ketî nîşaneyên demê ne. Jinik her tim dikeve nav fikaran. Jiyana wê tev de li ber çavan derbas dibe: Zarokatî, ciwantî, dawet, dantêl, şeva ewil....

Bala xwe didê, jiyan weke guzeke pûç û vala ye ku di bin piyên bêbavan de bi erdê ve hatiye zeliqandin. Temen bûye para xwarina kurm, morî û kîzikan. Memik nola benîşteki ji hev kişiyane, tu nîşaneyên rindbunê nemane. Bi hêrs, bi dilşikestî kurê xwe dizewîcîne û heyfa temenê wînda û pûç ji bûka xwe hiltîne. Ji ber vê yekê di gunditîyê de zilma li ku jinan tê kirin gelek caran dîsa bi aliyên jinan ve dibe.

Kürt Tiyatrosunun Değirmen Taşlarından Biri Olarak DestAR-Theatre

İsmail Yıldız

Yazının başlığından yola çıkarak bu söylemin ağır bir tabir olduğunu ve nelere tekabül ettiğini düşünerek, haksız bir yakıştırmada bulunulduğunu düşünen okuyuculara öncelikle, başlıktaki gerçeğin Kürt Tiyatrosu'nun Kuzey Kürdistan ve Türkiye'de geçen 20 yıllık ağır bedellerle dolu macerasının bir toplamı olduğunu unutmamalı. Kürdistan'ın diğer parçaları, Avrupa ve Kafkaslardaki lokal çaplı bazı gelişmeler tek başına elbette ki Kürdistanlı bir teatral varlığa denk gelmemektedir. Bu gerçekle hareketle de DestAR Theatre'nin kendi kuşağı gruplar ve referansı olan kurumlardaki teatral gelişmelerle birlikte Kürt Tiyatrosu'nun değirmen taşları olduğunu söylemek haksız bir ifade olmayacaktır. Kürtçe tiyatro icrası konusunda görev almış kişi, kurum ve grupların bir elin parmağını geçmeyecek sayısı itibarıyla de, bu dilde sanatsal üretimde bulunan herkesin biraz da bu meselenin bel kemiğini oluşturduğunu söylemek doğru bir tespit olsa gerek. 90'lı yıllarda siyasi Kürt hareketinin silahlı bir mücadele ve kısmi legal siyaset alanlarının dışına çıkarak, basın, kültür ve bazı sosyal alanlarda kurumlaşmaya gitmesi, bu disiplinlerin çoğu adına yeni ve ilk olma atfına sahip oluşum ve girişimlerin ortaya çıkmasını da beraberinde getirdi. Bu organizasyonel durum Kürt hareketinin yine de bu kültürel ve enformatik atılımları Kürdistan dışında, metropollerde, başat gelişim alanı olarak da İstanbul'da yapmasını getirdi beraberinde. Bu kapsamda 90'ların başında İstanbul'da büyük bir reaksiyonel gürültü ile açılan Mezopotamya Kültür Merkezi (MKM) Kürtlerin ilk akademik kültür kurumu olma özelliğinin yanında dil ve bütün sanat disiplinleri adına bir adım basmağı olmasını da sağladı. Daha çok müzik ve dil üzerinden filizlenen bu tohum, zamanla tiyatro, dans, sinema, folklor, resim ve daha bir çok sanat dalının da Kürtçe olarak icra edilebilecek yegane merkez konumuna yükseltti

burayı. Kuzey Kürdistan Kürtleri adına umut yaratan bu kurum bünyesinde Teatra Jiyana Nû ismiyle başlatılan teatral çalışmalar kısa bir sürede önemli bir kuramsal birikim ve kalifiye sanatçının da yetişmesine olanak sağladı. Kendi oyunlarını kendileri yazıp, dünya tiyatrosu ve Türkiye'deki teatral gelişmeleri de takip ederek hareket eden bu yapı, zamanla daha sağlam bir alt yapının da oluşmasına önyak oldu. Hareketin silahlı ve sosyo-kültürel ve de enformatik ilerleyişi bir arada yürütüyor olması ve Kürdistan'da devam eden işgal durumu, bu kurum çatısı altında yapılan çalışmaların da elbette ki militan bir ruh ve sanatsal estetik yanında politik yanının da ağır basmasını doğurdu. Ruh olarak zaten alternatif bir kan dolaşımına sahip olan MKM bünyesinde sahnelenen ilk oyun olan 'Mişko' da bu motife uygun olarak Kuzey Kürdistan'da sahnelenen ilk Kürtçe oyun olma özelliğine sahipti. Tiyatroyu öğrenmenin ve icra etmenin yanında aynı zamanda kendi seyircisini de örgütleme şansızlığına sahip olan belki de dünyadaki ender örneklerden biri olan Kürt tiyatrocular 2000'li yıllara kadar enselerinde asker telsizi ve polis copunu da bir hayat aksesuarı olarak hep sulamak durumunda kaldı. Oyunlarının seyirci önünde engellenip, seyircilerin kimlik kontrolünden geçirilmesi durumu elbette bir sanatçı grubunun yaşayabileceği ağır ızdıraplardan biri olarak tarihe not düşüldü. Yukarıda bahsi geçen silah ve sanat estetiğinin eşgüdüm içindeki ilerleyişi ve kültür kurumlarının kendi ilgi ve vazife alanlarının çok dışında, yığınla mesele ile de hasıl olmasına neden olurken, buradaki sanatçılar da benzer bir zeminde, sanat icra etmenin yollarının hayatın başka zorluklarının arasından geçtiğinin de bilinciyle devam ettiler üretime. Bu durum bir süre sonra elbette ki kaçınılmaz olarak bir takım işleyiş sorunlarını da beraberinde getirdi. Bu noktada yaşanan Seyri Mesel kırılması, hem Kürt kurumları içinde yaşanmış ilk 'işleyiş gerekçeli' ayrılış olmasına neden oldu, hem de bağımsız ya da özel çalışma sistemiyle sanat üretiminin çeşitlenmesini sağladı. Seyri Mesel için Kürtlerin ilk özel tiyatrosu demek pek de yersiz bir tabir olmayacaktır kuşkusuz. Teatra Jiyana Nû geleneğinin büyük oranda naklolduğu bu küçük yapılanma elbette ki bu saatten sonra iki türlü baskı ve yasaklı hali bir arada yaşayacaktı. Bir yandan devam eden ve olağanlaşan devlet baskısı ve engelleri, öte yandan da kurumdan ayrılmış olmanın getirisi, ayrıca da özel tiyatro icrasının ağır bir tahakküm engeliyle karşılaşmasına kadar götürdü durumu. Türkiye illerinde polis ve askerinin engellemelerinin yanında, Kürdistan'da ise hem bu gerçek hem de beraberinde Kürdi bir ambargonun işlemeye başlaması bu alanı adeta 'ceninleştirdi'. Bir süre bu doğrultuda ilerleyen Seyri Mesel, çeşitli lehçelerde oyunlar sahneleyip, tiyatro disiplinini sürdürmeye çalışsa

da, bir süre sonra kendi içinde de bir takım lokal tartışma ve çekişmelerin yaşanmasına sahne oldu. Tarihin bir tekerrürü niteliğindeki bu aksiyon, bir süre sonra Seyri Mesel'in de hem işlevselliğinde ağır bir aksaklığa düşmesine neden oldu hem de iç tartışmaların bölünmeye kadar gitmesini doğurdu. Erdal Ceviz ile başlayan işleyiş, Kürt tiyatrosu adına burada önemli bir deneyimin yaşanmasını sağlarken, iç bölünme ise hem zayıflamaya ama hem de yeni bir soluğun ortaya çıkmasına yaradı. Berfin Zenderlioğlu ve Mirza Metin'in buradan ayrılarak yeni bir arayışa girmesi, bu disiplinin çeşitlenmesini ve Kürt tiyatrosu adına yeni bir beklentinin oluşmasını getirdi. 2008 yılının ekim ayına gelindiğinde söz konusu ikilinin temellerini attığı DestAr-Theatre, işleyiş ve estetik yaklaşımı ile de dikkatleri üzerine çekmeye başladı.

Kürt Tiyatrosu adına iddialarda bulunmayı değil, teatral sınamalar yaşamayı önemseyen yaklaşımı ile grup, bu deneyim içerisinde kendi modern tekstlerini de yaratmayı hedefleyerek yola çıktığında, yaptığı ve yapacağı deneysel çalışmalar ve üretimlerle de kendine has bir "sahne dili" yaratmayı hedefleyip, grup "dil ve kültür" ile ilgili duyarlılıklarının da modern bir "sahne dili" olmaksızın taşınmayacağı fikrini benimsedi ve önceliklerini bu fikre göre kuracağını deklere etti.

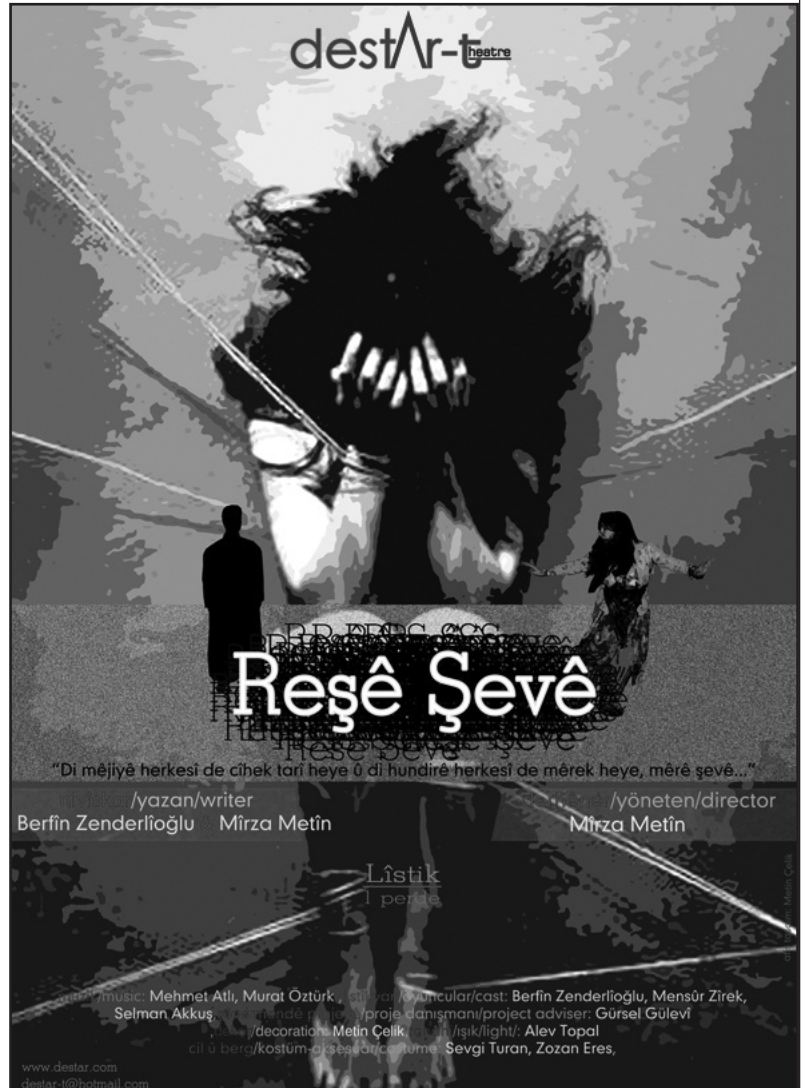
Kuruluş amacı tez elden bir oyun üretmek değil, ekibin sanatsal manada mayasını tutturmak ve ekipteki her bireyi üretime itecek, yaratıcı atmosferi oluşturacak teorik ve pratik bir atölye süreci oluşturmak olarak belirlenen grup, bu nedenle her oyun öncesi psikanalist okumalar ve deneysel oyunculuk çalışmalarına ağırlık verdi. Bu da Kürt tiyatrosu adına bilimsel ve evrensel kriterlerin oyun alanına akması anlamı taşıyordu.

Gurup bu süre zarfı içerisinde oyunculuk çalışmalarına, alanlarında profesyonel olan sanatçılar ile dans, ses-müzik ve ritim atölyelerini de ekleyerek donanımlı oyuncu felsefesini geliştirmeye çalışıyor. Yaşamsal problemlerle birlikte yürüyen bu atölyelerin ve bir ihtiyacın sonucu olarak ortaya çıkan "Reşê Şevê" (Karabasan) oyunu grubun ilk perdelik oyunudur. Grubun bu oyun dışında Qeşmerên Apoletî (Apoletli Soytarılar) ve Kevir (Taş) adlı iki de kısa oyunu ve bu sezon boyunca oynanmış Cerb (Deney) ve çocuk oyunu Psika Belê (Benekli Kedi) bulunmaktadır. Grubun kurucu üyeleri farklı Kürt tiyatro gruplarında uzun yıllar çalışmışlardır.

Grup Türkiye'deki Kürt Tiyatrosu deneyimini göz ardı etmeden, bu deneyime farklı üretimlerle katılarak seyircide farkındalıklar yaratabilmek, Kürt Tiyatrosu'na renk ve güç kazandırmayı ve en önemlisi yeni evrensel nitelikler kazandırmayı hedeflerken, Türkiye tiyatrosu ile de irtibatla olup, üretimleri dikkate alma konusunda önemli bir taktik kazanç elde etmeyi başararak yoluna devam etmekte.

Grup, 2010 Şubat ayı itibariyle kendi atölyelerini sürdürmek, gösterimler yapabilmek, farklı tiyatrolara ve sanat dallarına sahne açabilmek için bir mekan da kiralayarak, MKM, Seyri Mesel ile birlikte 3. Bir Kürtçe tiyatro uygulama alanının oluşmasını sağladı. DestAR Ekibinin ve gönüllü destekçilerin yardımlarıyla, ŞERMOLA FERFORMANS adını verdiği sahnenin tadilatı ve ihtiyaçları uzun uğraşlardan sonra büyük oranda giderildi ve nisan ayı itibariyle bazı teknik eksiklerle birlikte, oyun gösterimleri ve farklı etkinliklerle mekan faaliyete sokuldu. Bu zamana kadar yaşamdaki makus göçebe durumu sahne ve oyun için de yaşayan grup, hem kendi alanında üretimlerini talepçisiyle buluşturma olanağı buldu, hem de dışarıda benzer şekilde çalışan diğer Kürt tiyatro gruplarının da daha özgür bir alanı kullanmasının önünü açtı.

Kürt yazar Helim Yûsif'in Mirî Ranazın adlı kitabındaki aynı adlı öyküsünden bildiğimiz ŞERMOLA ismi, söz konusu öykünün 98' yılında Teatra Jiyana Nû tarafından "Komara Dînan Şermola" adıyla oyunlaştırılmış olmasıyla da aşinalık yaratacaktır. Suriye'nin Amudiye şehrine bağlı mezarlıklarıyla ve delileriyle bilinen bir tepenin de adı olan ŞERMOLA, şimdilerde İstanbul Beyoğlu'nda çeşitli sanatsal etkinlik ve gösterimlerin yapılabildiği bir mekan olarak, hizmet vermeye devam etmektedir.

İstanbul'da Kürtçe tiyatro icra eden grupların başında gelen DestAR, Kültür Bakanlığı tarafından verilen tiyatro desteğini de alan ilk grup olma özelliğine sahiptir. Türkiye ve Kürdistan'ın birçok yerinde turneler gerçekleştiren grubun bu güne kadarki oyun ve künyelerini ise şu şekilde sıralamak mümkün:

1-QEŞMERÊN APOLETÎ (APOLETLİ SOYTARILAR) Kısa Oyun – 2008

İlk defa İstanbul'da BEKSAV'ın düzenlediği "Halkların Kardeşliği İçin 100 Dakika Oyun" etkinliğinde oynandı... Yazan-Yöneten: Mîrza Metin

2- KEVİR (TAŞ) Kısa Oyun - 2009

İlk defa 28 Nisan 2009 İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi'nde oynandı... Yazan-Yöneten: Mîrza Metin

3- REŞÊ ŞEVÊ (KARABASAN) – 2009

İlk defa 03 Nisan 2009'da İstanbul'da oynandı. Oyun, 2009 ODTÜ Tiyatro Şenliği, TAKSAV 14. Ankara Uluslar Arası Tiyatro Festivali ve Balıkesir-Gönen Gençlik Festivali'ne katıldı.

İstanbul, Ankara, Balıkesir, Viranşehir (Urfa), Suruç (Urfa), Ergani (Diyarbakır), Çınar (Diyarbakır), Dicle (Diyarbakır), Mardin, Van, Tatvan (Van), Bostaniçi (Van), Dağpınar (Kars), Kağızman (Kars) gibi şehirlerde oynandı. Şimdiye kadar otuzun (30) üzerinde gösteri yapan oyun altı bin (6000) seyirciye ulaştı. Yazan: Berfin Zenderlioğlu - Mîrza Metin ... Yöneten: Mîrza Metin

DestAR-Theatre, Kürt orijinli bir grup olarak "Reşê Şevê" oyunuyla ilk defa resmi şekilde bir devlet tiyatrosu sahnesinde (Van Devlet Tiyatrosu) gösteri yapmıştı. DestAR-Theatre, Kürtçe tiyatro alanında bu oyunla üst yazı (Türkçe) tekniğini kullanarak seyirci potansiyelini genişletmeyi de denemişti. Bu oyun oynanmaya devam ediyor.

4- CERB (DENEY) – 2009

İlk defa 14 Aralık 2009'da İstanbul'da oynandı. Oyun, ETHOS 4. Uluslar Arası Ankara Tiyatro Festivali, İstanbul

Bahçelievler 4. Genç Sahne Tiyatro Festivali, İstanbul Şehir Tiyatroları 26. Genç Günler Tiyatro Festivali ve 2010 İstanbul Amatör Tiyatro Günleri'ne katıldı.

Genellikle İstanbul'da gösterilen oyun 27 gösteri yaptı ve iki bin (2000) seyirciye ulaştı.

Konsept/Kurgu/Yönetim: Mîrza Metin, Yönetmen Yardımcıları: Berfin Zenderlioğlu- Arjen Arzen idi. Oyun, 2010- 10. Lions Tiyatro Ödülleri kapsamında sezonun "en iyi özgün yeni oyunu" dalında ödüle layık görüldü.

5- ŞANOYA ŞAHMARAN (ŞAHMARAN ÇOCUK TİYATROSU)

Şanoya Şahmaran 2009 Haziran ayında DestAR-Theatre bünyesinde kurulan bir çocuk tiyatrosudur. Şanoya Şahmaran çalışmalarında çocuk oyunları ve çocuklar için yaratıcı drama çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Şanoya Şahmaran'ın ilk ürünü ise "Pisîga Belek û Palyaço" oyunudur. Oyun Kürtçe ve Türkçe olmak üzere iki ayrı dilde oynanmaktadır.

6- PİSÎGA BELEK û PALYAÇO (BENEKLİ KEDİ ve PALYAÇO) - 2009

İlk defa 26 Eylül 2009'da Başak Kültür ve Sanat Vakfı Sokakta Sanat Festivali'nde oynandı. Oyun şimdiye kadar 15 gösteri yaptı ve oynanmaya devam ediyor... Yazan-Yöneten: Berfin Zenderlioğlu

İçsel Yolculuğunun Patikalarına Sığmayan Bir Aykırı Olarak; DODAN

İsmail Yıldız

‘Müzik kulağı’ denilen bilimsel ölçünün sıkça zikredildiği okul yıllarında, anlam düzlemini bilmesem de müziğin hayatımın dar sokaklarıyla olan teması ve ruh kuyumun gıdasızlığını fark etmem, ezginin ve notanın günlük yaşamımın görülmeyecek kadar küçük bir alanını kaplamasıyla, müzik kulağına sahip olmadığım kanısına varmıştım. Toplumsal bir zımnı anlaşma olarak bu durumun bir kanıtı olarak da ‘karga sesli’ olduğumu düşünüp, Qijika Reş kafilesiyle uçma talimleri yaptığım şu günlere kadar, kendi yeteneksizliğimin ve beceriksizliğimin kefaretinin hiçbir günahı olmadan bu masum varlığın kanatlarına yıkımdı. Bir birine yakın günlerde hem sesimin iğrenç kanırtılarının masum karganın ezani tınısının yakınından bile geçemeyeceğini anladım, öte yandan bu yaşa gelmiş biri olarak müziğin dingin ovalarında ve hırçın dere yataklarında dolaşabilme ve müziği duyabilme yetimin olduğunu fark ettim. Kafilesi sayesinde Qijik ile ilgili mevzuyu zelale erdirirken, ismini yine okul yıllarında duyduğum ve şu sıralar sıkı arkadaşlığımız olan Dodan sayesinde de müzik kulağından mahrum olmadığımı fark ettim... Müzik kulağımın olmadığını ‘kulaktan dolma’ bir söyleyle kanıksamıştım oysa...

Çok renkli, derin ve uzun bir geçmişi olan, özellikle dünyadaki tek örneği ile dengbêjlik gibi bir kaynağı bulunan ve engin bir kültürel kaynağı bulunan Kürt müziğinde son on yıl içinde giderek tek tipleşen, çok seslilikten adeta sessizliğe gömülen, üretim konusunda yaşadığı kısır dönüyle derin bir acı içinde kıvranan Kürt müziğinde, Dodan ve birkaç çağdaşı sayesinde, Naim Dilmener’in deyimiyile

‘Kürt Ümit Besenler’in’ türemesiyle oluşan gürültü kirliliği arasında ‘müzik’ dinleme imkanı buluyoruz.

Bir elin parmağını geçemeyecek sayıda, Kürt müziğinin ruhunu diri tutmaya çalışan ve kaynağından geleceğe aktarımda bulunan müzisyenler de olmasaydı, qijiklar da çoktan terk etmişti bu diyarı. Kimisinin yaptığı şeye tepki göstererek Kürt müziğini dejenere ettiğini iddia ettiği, ama kimisinin de –ki ben son seçeneğe dahilim- yaptığı işin değerinin yıllar sonra anlaşılacak olmasına rağmen şimdiden dev adımlarla müzik kalesinin duvarlarına sağlam köşe taşları koyduğuna inandığı Dodan, hem geleneksel Kürt müziğini yeni formlara kavuşturarak gelecek kuşakların müzik algısına şimdiden bir temel oluşturuyor, hem de müziğin dışındaki performansı ve sahneyi kullanma biçimi açısından da son derece enteresan ve pahası yüksek bir yükü sırtlamış durumda. İlk albümü ‘Bê Nav’ ile sıkı bir müptela kitlesi oluşturmayı başaran Dodan, kısa bir süre önce çıkan ikinci ve ilk solo albümü ‘Şabûn’ ile hem müziğinin ikinci aşamasını başlatmış bulunuyor, hem de Kürt müziği adına evrensel ölçekte umut vaat ediyor.

Alt yapısının zengin ve sağlam ayaklarının yanında, Cazz, Blues Jazz, Rocak, Newage ve etnik ana temaları buluşturmasıyla Kürtlerin hem dengbêjlik geleneğinden aşına olduğu, hem de alışla gelmişin dışındaki deneysel müzik anlayışıyla yarattığı kurgu son derece dikkat çekici Dodan’ın.

“Geleneksel bir kültürün içinde yaşayan ve onun folklorik tınlarını yaşayarak var olagelen bir zaman diliminde sadece denemekten öte bir şey kalmıyor. her hikayenin başka bir iklimi olunca yürekte her mevsim kendi hüznünü yaşayınca, bize sadece ona yakışan melodiyi bulmak kalıyordu. rüzgar bir ağacın dallarında aynı esmiyor, buna Cazz ,Blues jazz, Rock, Newage veya etnik müziğin perspektifi deyin, yaptığımız şeyin içinde barındıran şeyler” Diyerek kendi müzik

macerasını birazcık özetleyen genç müzisyen, Dodan Project isimli grubuyla sahne üzerinde müziğin bütün patikalarını aşındırmanın yanı sıra, sahnede dinleyicisine sunduğu görsel şölenle de aynı zamanda teatral bir kanava üzerinden son derece zinde bir tarz oluşturuyor. Hareketli ezgilere getirdiği yeni 'modifiye' şekliyle kendisinin müziğin dalgaları arasında kanat çırpışını dinleyici-izleyici kitlesinin de damar kıpırtılarına kadar taşıyor. Dingin ve uzun hava ezgilerini yorumlama-oyunama ustalığıyla da adeta açık bir denizde seyreden bir yelkenin kanatlarını yalazlayarak kendisini izleyen-dinleyenlere bambaşka tünellerden sesleniyor.

Anonim halk ezgilerine getirdiği yorumla ve zengin müzikal performansıyla ama mütevazı karakteri ve yaşam şekliyle adeta 'Giyayê Hevşê' (Avlunun otu) muamelesinden de kurtulamayan Dodan, sahnede yaptığı doğaçlamalarla da zengin müzik belleğinin penceresini sonuna kadar açık tutuyor.

Geniş bir repertuara sahip olan 'Şabûn' albümünde Dodan'ın özgün yorumuyla "MELE İSA", "LÊ DİLBERÊ", "NEÇE", "MALAN BAR KIR", "NEXŞE MİRZO", "EMPROVİZE", "EDLÊ", "HÊVÎ" gibi eserleri yorumlama şekliyle hem Kürtlerin doğa ile olan devinimleri ve bu devininin ses üzerine inşa edilmesiyle dengbejlerin patikası arşınlanırken, konsept olarak folklorik değerlerin yaşama temasta bulunan izdüşümleri de 'Şabûn' albümünün başarısını gözler önüne seriyor.

Marş, türkü ve muhalefet 'dargen'ine mahkum edilen Kürtçenin zengin ses damarlarına attığı neşterle milyonlarca ses, renk, tını ve dokuya karşı dinleyici-izleyicisinin bir yeni farkındalık ağına girmesini sağlayan Dodan'ın bir başka önemli yol haritası ise, geleneksel olana sırtını dönmeden, deneysel olanı hazmetmesi, arabeskin suni kalın duvarında büyük gedikler açması ve kendi deyimiyle, "Otoriter bir durum yaratmadan deneysel olana sırtını yaslaması" oluyor.

90'lı yıllarda başladığı müzik yolculuğunu mütevazı iki albümle taçlandıran ve kafasındaki müzik saatinin tiktaklarıyla kendi içsel yolculuğunun patikalarına bile sığ-

mayan bu 'aykırı' müzisyenin birlikte çalıştığı sanatçılar da son derece dikkat çekici. Öyle ki Özbekistanlı Rustam Mahmudzade'nin kendi ülkesinde tam 7 albümü bulunuyor. Yine Abdullah Shakar gibi bir isimle de çalışmayı sürdüren Dodan ve grubunun en önemli özelliklerinden biri ise çoğunlukla provasız ve doğaçlama şekilde yaptıkları müziğin canlılığı ve cazibesi elbette.

Türkiye, Kürdistan ve dünyanın birçok değişik ülkesinde konserler veren ve şubatta başlayacağı yeni albümü ile müzik serüvenine 'aykırı ve absürd' tarzıyla devam ediyor. İyi de ediyor. Bana müziği duyabilme yetimin olduğunu fark ettirdiği için sevgili Dodan'a, yumurtaları arasında gezinme şansı tanıdığı için de Qijika Reş kaflesine minnet borcum var... Nice yüksek irtifalarda sonsuz uçuşlar Qijik ve Dodan...

Mithat Kutlar'ın "Nuriye Ulviye Mevlan ve 'Kadınlar Dünyası'nda Kürtler" adlı kitabı... Avesta Yayınları

Kitap, Osmanlı modernleşme sürecinde kadınların, hak ve özgürlük mücadelesindeki kazanımlarında etkin rol oynayan ve kadın hareketi tarihi açısından önemli bir şahsiyet olan Nuriye Ulviye Mevlan Hanım'ın yaşamı, faaliyetleri ve fikirlerini ele almaktadır. Bunun yanı sıra Ulviye Mevlan'ın dönemin milliyetçi politikalarının dışında kalarak, Osmanlı'da, gayr-ı Türk unsurları da kucaklayan bir gazetecilik anlayışı sergilediğini göstermek açısından, Kürtlerle ilişkilerini ele almakta ve kurucusu olduğu Kadınlar Dünyası gazetesinde, Kürtlerin izini sürülmektedir. Bu iz sürüşler, hem Kadınlar Dünyası'nda Kürtlerin görünürlüğünü sağlamak hem de Ulviye Mevlan'ın çoklu kültürel gazetecilik perspektifini yansıtmak açısından da önemlidir.

Nuriye Ulviye Mevlan û di 'Kadınlar Dünyası' de Kurd

Kitêba Mithat Kutlar a bi navê "Nuriye Ulviye Mevlan ve 'Kadınlar Dünyası'nda Kürtler" (Nuriye Ulviye Mevlan û di 'Kadınlar Dünyası' de Kurd) di nav weşanên Avesta derket.

Kitêb li ser jiyana, têkoşîn û fikrên Nuriye Ulviye Mevlan ku di prosesa modernîzasyonê Osmanî de şexsiyeteke girîng bû, di ser şopa kurdan di yekem kovara jinan a femînîst de.

MİTHAT KUTLAR

(1975'te Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Yüksekova'da tamamladı. 2000 yılında Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünden mezun oldu. Dört yıl boyunca özel sektörde Felsefeci olarak çalıştı. 2008'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları anabilim dalında yüksek lisans öğrenimini tamamladı. Pek çok akademik projede asistan olarak çalıştı. Şimdilerde Kürtçe ve Türkçe olarak yayımlanan Ajar adında yerel bir kültür-sanat-edebiyat dergisinin sorumlu yazı işleri müdürlüğünü yürütmekte, aynı zamanda çevirmenlik yapmaktadır. Osmanlıcadan çevirdiği eserler:

- Mevlânzâde Rifat, Sürgün Hatıralarım, Avesta, İstanbul 2009.- Namık Kemal, Selahaddin, Avesta, İstanbul 2010.

Nuriye Ulviye Mevlan ve 'Kadınlar Dünyası'nda Kürtler M.İ.Şemsi
Mithat Kutlar

Navek û kitêbeke nû li edebiyata kurdî zêde dibe: Mehmet Şarman / Pirça winda... Avesta Yayınları

Di sala 1983yan de hatiye dinyayê. Ji ber ku li gundê wan dibistan tunebû, wî jî bi zanîngê dest bi perwerdehiya xwe kir. Bi alîkariya bavê xwe fêrî xwendinê bû, bi xwendina pirtûkan jî bûn neyarên hev. Îspanyolî, ingilîzî, fransî, almanî di nav zimanên sereke de ne ku ew nizane. Heya niha qet neketiye girtîgehê, ji ber vê kemasiya xwe pîrr ber xwe dikeve. Ew jî weke pîrika xwe ji şekerê tîrş, pîvaz, keledoş û siwarbûna hespan hez dike. Di piçûkahiya xwe de zarokekî pîrr nes bû. 1923 caran serê wî şikestiye. Ku nebûya nivîskar, dixwest, li Paraguayê bibûya qijikeke fransî ya lal, ku ji bilî tirkî nizanibe.

Çend heb çîrokên wî di hinek kovaran de bi navê J.K. weşiyane.

Di dawîya dawiyê de:

Dixwaze di nava gelê kurd de wek mirovê ku cara yekem pîvaz dîtiye were naskirin.

Pirça winda, destpêka kulliyata wî ye...

